

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ - Ι.Θ. ΚΑΚΡΙΑΔΗ

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ-ΑΘΗΝΑ 1982

Δημ. Κ. Γιαννακόπουλος
Πάρεδρος
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ

Με απόφαση της ελληνικής κυβέρνησεως τα διδακτικά βιβλία του δημοτικού, του γυμνασίου και του λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών βιβλίων και μοιράζονται δωρεάν.

46182

Ο Μ Η Ρ Ο Υ
Ι Λ Ι Α Δ Α

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Η

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ – Ι.Θ. ΚΑΚΡΙΔΗ

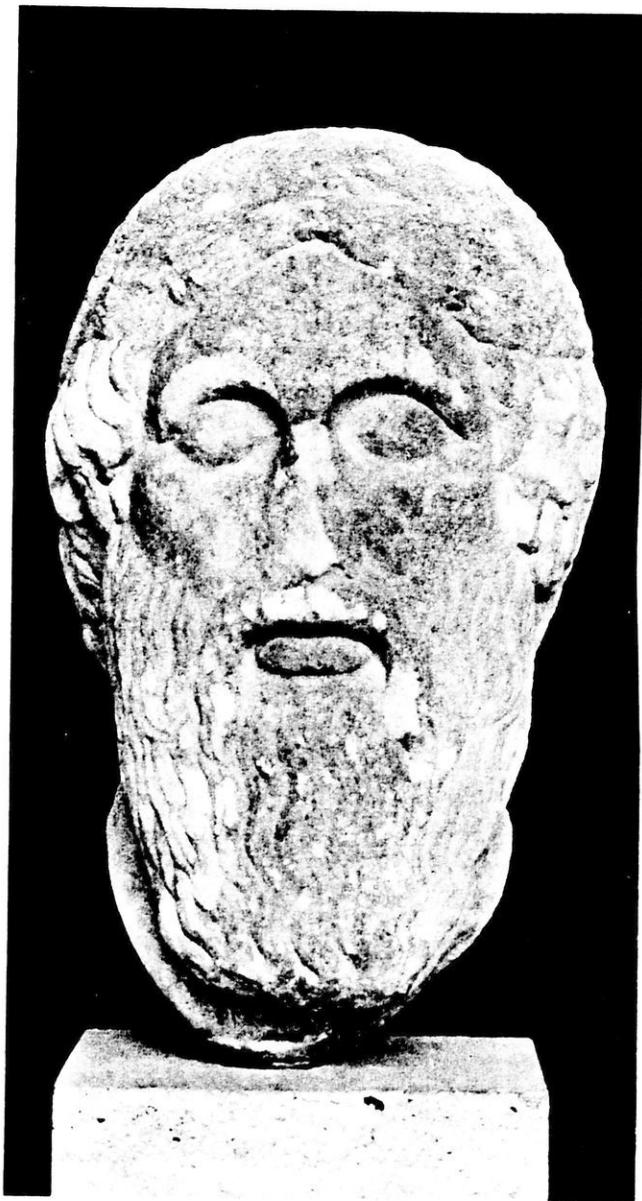
Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Α' ΤΕΥΧΟΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1982

Η εισαγωγή και τα σχόλια έγιναν από την Ελένη Ι. Κακριδή

Προτομή του Ο-
μήρου, ρωμαϊκό
αντίγραφο από
έργο του Ε' αιώ-
να π.Χ. (Μόναχο,
Γλυπτοθήκη).

Στο εξώφυλλο:

Ο Αχιλλέας έχει καταβάλει τον Έκτορα και ορμά με το ξίφος, για να τον αποτελειώσει.
Αριστερά φαίνεται η Αθηνά, που παραστέκει τον Αχιλλέα, και δεξιά η Άρτεμη. Αγγειογραφία του 5^{ου} αιώνα π.Χ. (Μουσείο Βατικανού).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ιλιάδα, το δεύτερο ηρωικό έπος που μας παραδόθηκε με το όνομα του Όμηρου, μας βοηθάει, έπειτα από τη μελέτη της Οδύσσειας, να ολοκληρώσουμε τη γνωριμία μας με το μεγάλο επικό, που έζησε στην Ιωνία της Μικράς Ασίας το δεύτερο μισό του 8ου αιώνα π.Χ.

Διαφορές Οδύσσειας και Ιλιάδας

Καθώς θα προχωρούμε στην Ιλιάδα, θα διαπιστώνουμε, πλάι στις πολλές και σημαντικές ομοιότητες, και κάποιες βασικές διαφορές από την Οδύσεια και πρώτα πρώτα στην αντίληψη για το θείο: Στην Οδύσεια, έξω από τον Ποσειδώνα, οι θεοί ενεργούν ομόφωνα με γνώμονα το δίκαιο, ο άνθρωπος θεωρείται υπεύθυνος για τις συμφορές που τον βρίσκουν και οι άδικοι τιμωρούνται. Αντίθετα, στην Ιλιάδα οι θεοί έχουν ανθρώπινες αδυναμίες, ενεργούν αυθαίρετα, κινημένοι περισσότερο από τα προσωπικά τους πάθη. Γι' αυτό, ορισμένοι νεότεροι μελετητές του Όμηρου υποστηρίζουν πως άλλος είναι ο ποιητής της Ιλιάδας και άλλος της Οδύσσειας.

Θα έλεγε κανείς, για να αντικρούσει τη γνώμη αυτή, πως ήταν η ίδια η υπόθεση της Οδύσσειας που έδινε στον Όμηρο τη δυνατότητα να παρουσιάζει τους θεούς να ενεργούν στο σύνολό τους ως υπερασπιστές του δικαίου. Θα πρέπει όμως να προχωρήσουμε λίγο περισσότερο και να προσπαθήσουμε να φτάσουμε ως την ψυχή του ποιητή, γιατί αυτός είναι που διαλέγει και διαμορφώνει την υπόθεση σύμφωνα με το μήνιμα που θέλει να δώσει με το έργο του. Η Οδύσεια πρέπει να γράφτηκε εικοσιπέντε κάπου χρόνια μετά την Ιλιάδα, και ο Όμηρος είναι φορτωμένος από την πείρα της ζωής. Όσο περνούσαν τα χρόνια και ζούσε γύρω του την αδικία, ένιωθε όλο και πιο

έντονα μέσα του το αίτημα για δικαιοσύνη· και αυτό το αίτημα φυσικό ήταν να το προβάλλει στους θεούς, και ιδιαίτερα στο Δία.

Αν η υπόθεσή μας αυτή είναι σωστή, τότε θα μπορούσαμε με ανάλογο τρόπο να ερμηνεύσουμε και τις άλλες διαφορές ανάμεσα στα δύο έπη: στην Οδύσεια οι ήρωες είναι παρμένοι από όλες τις κοινωνικές τάξεις, στην Ιλιάδα ανήκουν μόνο στην τάξη των αρχόντων. Ακόμα, δεν είναι ίδια η μορφή του ηρωισμού που προβάλλεται στα δύο έπη. Στην Ιλιάδα, ο Όμηρος, νέος, έψαλε το τραγούδι του πολέμου, τη μεγάλη γενιά των Τρωικών ηρώων, την παλικαριά, τη φιλία, την αξία που έχει να αγωνίζεται κανείς για την πατρίδα του ως το θάνατο. Στην Οδύσεια, ώριμος, έψαλε τον ηρωισμό της καθημερινής ζωής, την αξία της καρτερίας, τη νοσταλγία για την πατρίδα, την ευθύνη του ανθρώπου για τις πράξεις του, τα δεινά του πολέμου. Μια τέτοια ερμηνεία θα ήταν σύμφωνη και με την αρχαία ελληνική και βυζαντινή παράδοση, που δέχτηκε πάντα τον Όμηρο ως τον ποιητή της Ιλιάδας και της Οδύσειας.

Το περιεχόμενο της Ιλιάδας

Το θέμα της Ιλιάδας είναι η μήνις, ο τρομερός θυμός του Αχιλλέα με τον Αγαμέμνονα, τον αρχιστράτηγο της εκστρατείας, και οι ολέθριες για τους Έλληνες συνέπειές του. Το επεισόδιο που αφηγείται διαδραματίζεται στις αρχές του δέκατου χρόνου του πολέμου. Όταν αρχίζει το έργο, παρακολουθούμε τη σύγκρουση ανάμεσα στους δύο ήρωες. Αφορμή της ο Απόλλωνας, που θύμωσε, γιατί ο Αγαμέμνονας πρόσβαλε τον ιερέα του το Χρήση και δεν έδωσε πίσω την κόρη του, που την είχαν συλλάβει οι Αχαιοί και την είχαν δώσει τιμητικό δώρο στον Αγαμέμνονα. Εννέα μέρες λοιμός, σταλμένος από το θεό, θερίζει το ελληνικό στρατόπεδο. Τη δέκατη, ο Αχιλλέας, το πιο γενναίο παλικάρι των Αχαιών, συγκαλεί σε συνέλευση το στρατό, όπου ο μάντης Κάλχας φανερώνει την αιτία του κακού. Ο Αγαμέμνονας υπόσχεται να δώσει πίσω την κόρη, ζητά όμως να τον δώσουν για αντάλλαγμα κάποιο άλλο τιμητικό δώρο. Ο Αχιλλέας του αντιμιλά, και εκείνος τον φοβερίζει πως θα πάρει τη δική του τη σκλάβια, τη Βρισηίδα. Ο ελληνικός στρατός παρακολουθεί τη σκηνή βουβός. Βαθιά πικραμένος για την άδικη

προσβολή, ο Αχιλλέας ορκίζεται πως δε θα πολεμήσει πια για τους αχάριστους. Ο Αγαμέμνωνας παίρνει τη Βρισηίδα. Ο Αχιλλέας αποτραβιέται από τον πόλεμο μαζί με τους Μυρμιδόνες του· στέλνει τη μητέρα του, τη Θέτιδα, και παίρνει την υπόσχεση από το Δία πως θα βοηθήσει τους Τρώες να νικήσουν τους Αχαιοούς, για να τιμηθεί και να ικανοποιηθεί με τον τρόπο αυτό ο Αχιλλέας. Η υπόσχεση δίνεται την 21η μέρα, γιατί στο μεταξύ οι θεοί έλειπαν σε ταξίδι (Α). Την 22η μέρα, ύστερα από μια παραπλανητική προτροπή του Δία, ο ελληνικός στρατός ετοιμάζεται για μάχη, και ο ποιητής βρίσκει την ευκαιρία και δίνει τη δόναμη του ελληνικού και του τρωικού στρατού (Β). Ακολουθεί η μονομαχία του Μενέλαου με τον Πάρη, με την ένορκη συμφωνία, όποιος νικήσει να πάρει την Ελένη και τους θησαυρούς που είχε αρπάξει από τη Σπάρτη ο Πάρης (Γ). Οι Τρώες παραβαίνουν τη συμφωνία και ο πόλεμος ξαναρχίζει. Οι Έλληνες στην αρχή νικούν (Δ, Ε, μέρος του Ζ), και ο Έκτορας, ο πιο γενναίος υπερασπιστής της Τροίας, πηγαίνει μέσα στην Τροία, για να δώσει εντολή στη μητέρα του να κάνουν δέηση στην Αθηνά· με την ευκαιρία αυτή, μιλά για τελευταία φορά με τη γυναίκα του, την Ανδρομάχη (Ζ). Όταν ξαναρχίζει στη μάχη, μονομαχεί με τον Αϊάντα, αλλά δε νικά κανείς τους. Την 23η μέρα θάβουν και οι δύο στρατοί τους νεκρούς τους. Την 24η χτίζουν οι Αχαιοί αμυντικό τείχος, κάτι που δεν τους είχε χρειαστεί εννέα ολόκληρα χρόνια, όσο είχαν κοντά τους τον Αχιλλέα (Η). Την 25η μέρα αρχίζει μάχη, όπου νικούνται οι Έλληνες (Θ). Γι' αυτό τη νύχτα στέλνουν προσβεία να παρακαλέσει τον Αχιλλέα να ξαναρχίσει στη μάχη, χωρίς όμως αποτέλεσμα (Ι). Την ίδια νύχτα μπαίνουν ο Οδυσσεύς με το Διομήδη για να κατασκοπεύσουν το στρατόπεδο των Τρώων, σκοτώνουν το σύμμαχό τους Ρήσο και παίρνουν τα περιφניה αλόγά του (Κ). Την 26η συνεχίζεται η μάχη: στην αρχή αριστεύει ο Αγαμέμνωνας, έπειτα όμως πληγώνεται. Οι Έλληνες υποχωρούν σταθερά, οι Τρώες γκρεμίζουν το τείχος και απειλούν να κάψουν τα ελληνικά καράβια (Λ-Ο). Ο Πάτροκλος, ο πιο στενός φίλος του Αχιλλέα, τον πείθει να τον δώσει την πανοπλία του και να τον επιτρέψει να βοηθήσει τους Αχαιοούς μαζί με τους Μυρμιδόνες. Οι Τρώες νικούνται, όμως ο Έκτορας σκοτώνει τον Πάτροκλο (Π). Ακολουθεί γύρω από το νεκρό του ήρωα φοβερή μάχη, που τη βαστά αχλόνητος ο Αίας. Ο Έκτορας

παίρνει και φορεί την πανοπλία του Αχιλλέα (Ρ). Ο Αχιλλέας μαθαίνει το θάνατο του Πάτροκλου και, άοπλος όπως είναι, στέκεται από μακριά και φωνάζει δυνατά (Σ 217). Στη φωνή του οι Τρώες υποχωρούν και έτσι σώζεται ο νεκρός του Πάτροκλου. Στο Σ 240 τελειώνει η μέρα. Ο Αχιλλέας μαθαίνει τώρα από τη μητέρα του πως, αν σκοτώσει τον Έκτορα, θα σκοτωθεί αμέσως ύστερα και αυτός. Ωστόσο, δε διστάζει ούτε στιγμή: θα εκδικηθεί το θάνατο του φίλου, που έχασε τη ζωή του εξαιτίας του θυμού του, κι ας πεθάνει την ίδια στιγμή. Τη νύχτα της 26ης προς την 27η ο θεός Ήφαιστος του ετοιμάζει πανοπλία καινούρια (Σ). Την 27η ο Αχιλλέας συγκαλεί τους Αχαιοούς και γίνεται η τυπική συμφιλίωσή του με τον Αγαμέμνονα. Ακολουθεί η αριστεία του Αχιλλέα και ο θάνατος του Έκτορα (Υ-Χ). Την 28η μέρα γίνεται η ταφή του Πάτροκλου και οι αγώνες στη μνήμη του (Ψ). Ύστερα από δώδεκα μέρες από το θάνατο του Έκτορα έρχεται ο Πρίαμος, ο σεβάσμιος βασιλιάς της Τροίας, ικέτης στον Αχιλλέα και παίρνει πίσω το σώμα του παιδιού του, για να το θάψει. Εννέα μέρες μαζεύουν ξύλα, τη δέκατη καίνε τον νεκρό και την 11η θάβουν τα κόκαλά του και του υψώνουν τύμβο (Ω).

Οι μέρες έγιναν 51, και η τελευταία συνέπεια του θυμού έκλεισε, σύμφωνα με το ποιητικό σχέδιο του Όμηρου, όπως μας δίνεται στο προοίμιο της Ιλιάδας.

Δομή του υλικού

Το έργο ονομάστηκε, ίσως από τον ίδιο τον ποιητή, *Ιλιάδα*, όχι *Αχιλλέως μῆνις*, όπως θα περίμενε κανείς· αυτό σημαίνει πως ο Όμηρος φιλοδόξησε να δώσει ολόκληρο το δεκάχρονο αγώνα των Ελλήνων γύρω από το κάστρο του Ιλίου. Και πραγματικά τον έδωσε, μόνο που τα διάφορα περιστατικά του δεν τα αφηγήθηκε με τη χρονολογική τους σειρά, αλλά σφαιρωμένα γύρω από το θέμα του θυμού. Μετά την πρώτη ραψωδία, που μας εισάγει στο θέμα, ακολουθεί μια σειρά από επεισόδια που δημιουργούν την ψευδαίσθηση πως ο πόλεμος μόλις τώρα αρχίζει, κι ας βρισκόμαστε, όπως δηλώνεται ρητά, στο δέκατο χρόνο του: ο κατάλογος με τις στρατιωτικές

δυνάμεις των εμπολέμων, η μονομαχία του Πάρι με το Μενέλαο, η μεγάλη προετοιμασία για τη μάχη με την επιθεώρηση του στρατού από τον Αγαμέμνονα θα ταίριαζαν, λογικά, πολύ περισσότερο στην αρχή του πολέμου. Ακόμα, οι νίκες των Ελλήνων στις πρώτες ραψωδίες, παρά τη ρητή υπόσχεση του Δία πως θα δώσει τη νίκη στους Τρώες, δείχνουν καθαρά πως ο ποιητής ήθελε να ανακεφαλαιώσει τα κατορθώματα των Ελλήνων μέσα στα πρώτα εννέα χρόνια του πολέμου. Τέλος, ο Όμηρος αναφέρεται συχνά σε επεισόδια του πολέμου παλαιότερα από αυτά που αφηγείται η Ιλιάδα, όπως η κρίση του Πάρι, η συγκέντρωση των Αχαιών στην Ανλίδα, οι επιδρομές των Αχαιών στην Τρωάδα και άλλα. Αντίστοιχα, ενώ το έργο τελειώνει με την ταφή του Έκτορα, ο ποιητής έχει φροντίσει από την αρχή του έργου να μας κάνει βίωμα τον πρόωγο θάνατο του Αχιλλέα και τη άλωση της Τροίας. Έτσι η Ιλιάδα αγκαλιάζει ολόκληρο τον πόλεμο και δικαιώνει απόλυτα τον τίτλο της.

Βρισκόμαστε μπροστά σε μια καινοτομία μοναδική: Έναν πόλεμο τον αφηγείται κανείς πολύ πιο εύκολα ακολουθώντας τη χρονολογική σειρά των γεγονότων. Αυτόν τον τρόπο ακολούθησαν οι επικοί ποιητές πριν από τον Όμηρο. Πρώτος και μόνος ο Όμηρος έβαλε για βάση της ενότητας στην Ιλιάδα μια μόνο πράξη, και θέλησε να μας κάνει να δούμε όλα τα γεγονότα του πολέμου μέσα από το πρίσμα της πράξης αυτής, μια τεχνική που ταίριαζε περισσότερο σε τραγωδία.

Η επική παράδοση

Αυτονόητο είναι βέβαια πως ένα τέτοιο επίτευγμα προϋποθέτει γνωστό τον Τρωικό πόλεμο και τους πρωταγωνιστές του. Αλλιώς πώς θα μπορούσε ο Όμηρος να επιχειρήσει την εξιστόρηση ενός επεισοδίου, που ανήκει στις αρχές του τελευταίου χρόνου, χωρίς να αφιερώσει ούτε λέξη για να μας πει σε ποιο πόλεμο ανήκει και τι είχε προηγηθεί; Ακόμα πώς θα μπορούσε να παρουσιάζει από την αρχή τους ήρωές του με το όνομά τους μόνο ή και με το πατρωνυμικό τους (Ατρείδης = Αγαμέμνονας, Α 7) χωρίς άλλη σύσταση, αν δεν ήταν από πριν γνωστοί; Το ίδιο και οι υπαινιγμοί σε παλιά επεισόδια της

Τρωικής εκστρατείας, ακόμα και σε μύθους εξωτρωικούς, αποδεικνύουν πως όχι μόνο η Τρωική εκστρατεία ήταν γνωστή στις γενικές της γραμμές, αλλά και πολλοί άλλοι μύθοι.

Η διαπίστωση αυτή και το δεδομένο πως στον Όμηρο το έπος και ως μορφή και ως περιεχόμενο παρουσιάζεται σε τέλεια ανάπτυξη οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η ηρωική ποίηση είχε αρχίσει να διαμορφώνεται πολύ πριν από τον Όμηρο, μετά την καταστροφή των Μυκηναϊκών κέντρων: τα ερείπια κινούν τη μυθολογική φαντασία του λαού, που επινοεί πλήθος ιστορίες για τη ζωή και τους πολέμους των μεγάλων βασιλιάδων που ζούσαν στα κέντρα αυτά. Οι ιστορίες αυτές, ανεξάρτητες στην αρχή, άρχισαν σιγά σιγά να συνθέτονται σε ηρωικά έπη χρονολογικά, έτσι ώστε να σχηματιστεί μέσα στους αιώνες ολόκληρη η επική παράδοση για τον Τρωικό πόλεμο.

Αυτή την παράδοση κληρονόμησε ο Όμηρος, όταν θέλησε και αυτός να ψάξει τον Τρωικό πόλεμο, μόνο που δε στάθηκε απλώς συνεχιστής των επικών ποιητών που προηγήθηκαν, αλλά τολμηρός καινοτόμος στον τρόπο που οργάνωσε το υλικό του.

Και σε κάτι άλλο νεωτέρισε ακόμα: Η προομηρική παράδοση ήθελε τους Έλληνες να νικούν από την αρχή ως το τέλος του πολέμου. Πρώτος ο Όμηρος επινοεί το θυμό του Αχιλλέα, για να παρουσιάσει τους Έλληνες να νικιούνται, έστω και προσωρινά, και να δώσει με τον τρόπο αυτό ένα έργο γεμάτο δραματικές διακνυμάνσεις. Δική του επινόηση είναι και ο θάνατος του Πάτροκλου, που θα φέρει τον Αχιλλέα πίσω στη μάχη, γιατί η παράδοση ήθελε τους Έλληνες νικητές και ο Όμηρος δεν μπορούσε ριζικά να την αλλάξει. Έτσι έβαλε τους Έλληνες να κινδυνεύουν να αφανιστούν, αλλά να μην αφανίζονται. Τα δύο αντιμαχόμενα θέματα, η τελική νίκη των Ελλήνων, όπως την ήθελε η παράδοση, και η πρόσκαιρη ήττα τους, όπως την ήθελε ο Όμηρος, ισορροπούν σε τρόπο που και η έκβαση του πολέμου να μείνει για τον ακροατή όπως την ήξερε από την παράδοση και η προσωρινή ήττα των Ελλήνων να αποτελεί, από τον Όμηρο και πέρα, ένα από τα κύρια και αναφαίρετα στοιχεία της εκστρατείας.

Το Ομηρικό πρόβλημα

Αυτή η μοναδική τέχνη και τεχνική της Ιλιάδας οδήγησε τους πιο πολλούς από τους σύγχρονους μελετητές του Ομήρου στο συμπέρασμα πως είναι έργο ενός μεγάλου δημιουργού. Γιατί από το τέλος του 18ου αιώνα η ενότητα του έργου, ακόμα και η ύπαρξη του Ομήρου, είχε αμφισβητηθεί. Ο λόγος είναι για το περίφημο Ομηρικό πρόβλημα. Το πρώτο μεγάλο επιχείρημα των αναλυτικών (έτσι λέγονται όσοι, σε αντίθεση με τους ενωτικούς, δεν παραδέχονται πως η Ιλιάδα και η Οδύσσεια είναι έργα ενιαία) ήταν πως την εποχή του Ομήρου η γραφή ήταν άγνωστη, και χωρίς γραφή ήταν αδύνατο να συγκρατηθούν στη μνήμη των ανθρώπων τόσο μεγάλα έργα.

Σήμερα έχει πιστοποιηθεί πως η ελληνική γραφή ήταν γνωστή στον 8ο αιώνα. Ο Όμηρος μπορούσε να γράφει τα έργα του και πρέπει να τα έγραψε, γιατί δε θα ήταν δυνατό να συντεθούν χωρίς γραφή ούτε και να διατηρηθούν αναλλοίωτα μέσα στους αιώνες: έχουν μια σύλληψη και μια τεχνική τελειότητα, που κανένα αυτοσχέδιο ποίημα δεν μπορεί να τα έχει. Οι αιοδοί, που απαγγέλλαν αργότερα τα δύο έπη, τα αποστήθιζαν, γι' αυτό και δεν τα αλλοίωναν. Και, επειδή ο Όμηρος προκαλούσε το θαυμασμό, ο κάθε αιοδός, όταν άρχιζε, έλεγε στο κοινό του: «Θα σας απαγγείλω από την Ιλιάδα» ή «από την Οδύσσεια του Ομήρου». Έτσι στάθηκε δυνατό να σωθούν και το όνομα του Ομήρου και τα έργα του μέσα στους αιώνες χωρίς αλλαγές.

Το δεύτερο σημαντικό επιχείρημα που χρησιμοποίησαν οι αναλυτικοί, για να χωρίσουν την Ιλιάδα και την Οδύσσεια σε μικρότερες ενότητες, ήταν κάποιες λογικές αντιφάσεις που πιστοποιούσαν. Ένα χτυπητό παράδειγμα: Στο Ε της Ιλιάδας (576) σκοτώνεται ο βασιλιάς Πυλαιμένης. Όταν όμως στο Ν (658) σκοτώνεται ο γιος του και μεταφέρουν οι σύντροφοί του το σώμα του έξω από τη μάχη, ο ποιητής αναφέρει πως τους ακολουθεί κλαίοντας ο πατέρας του νέου, αυτός που είχε σκοτωθεί! Τρανή απόδειξη για τους αναλυτικούς πως άλλος είναι ο ποιητής της μιας σκηνής και άλλος της άλλης. Ωστόσο, είναι σφάλμα να ξεχνούμε πως ο Πυλαιμένης δεν είναι πρόσωπο πραγματικό, αλλά ποιητικό, και πως οι νόμοι που κυβερνούν την

ποίηση δε συμπίπτουν πάντα με τους νόμους που διέπουν την πραγματικότητα. Αυτό που πρέπει να εξετάσουμε είναι αν η παρουσία του Πυλαίμενη στο Ν είναι ποιητικά δικαιολογημένη. Αναμφισβήτητα είναι, γιατί η παρουσία του πίσω από το νεκρό παλικάρι δίνει ιδιαίτερη τραγικότητα στη σκηνή. Τι σημασία έχει αν η παρουσία αυτή αντιβαίνει στους νόμους της πραγματικότητας! Όταν μελετούμε ένα ποιητικό έργο, δεν πρέπει να ξεχνούμε ούτε στιγμή πως είναι δημιουργία καλλιτεχνική.

Έτσι πρέπει να αντιζήσουμε και το επόμενο ερώτημα: Ποια είναι η σχέση της Ιλιάδας με τον Τρωικό πόλεμο ως ιστορικό γεγονός; Κάποιος ιστορικός πυρήνας, κάποια πολεμική σύγκρουση πρέπει να στάθηκε στο ξεκίνημα. Να χρησιμοποιήσουμε όμως την Ιλιάδα ως ιστορική πηγή, για να βγάλουμε συμπεράσματα για τον πόλεμο αυτό, θα ήταν σφάλμα, γιατί από την εποχή του Τρωικού πολέμου, που τον τοποθετούμε γύρω στο 1180 π.Χ., στο τέλος της Μυκηναϊκής περιόδου, ως τον 8ο αιώνα που γράφτηκε η Ιλιάδα, πέρασαν αιώνες, και η ιστορική πραγματικότητα ξεχάστηκε, πλουτίστηκε με μυθικά στοιχεία, μυθοποιήθηκε, κυρίως όμως γιατί οι επικοί δεν είναι ιστορικοί αλλά ποιητές, και το έργο τους το κυβερνούν οι νόμοι της καλλιτεχνικής δημιουργίας, όχι της ιστορικής έρευνας.

Η επίδραση των Ομηρικών επών στον Ελληνικό και το Δυτικό πολιτισμό

Η πανελλήνια αναγνώριση του Ομήρου πρέπει να άρχισε από πολύ νωρίς, μόλις η Ιλιάδα και η Οδύσσεια πήραν να διαδίδονται. Στην αρχή τα απαγγέλλαν οι αοιδοί, αργότερα, με την ενρύτερη διάδοση της γραφής, κυκλοφόρησαν και ως γραπτά κείμενα. Από τον 6ο π.Χ. αιώνα ο Όμηρος γίνεται σχολικό βιβλίο, και από το κείμενό του μαθαίνουν τα ελληνόπουλα να διαβάζουν. Από τον ίδιο αιώνα ο Πεισιτορατίδης Ίππαρχος ορίζει να απαγγέλλουν στη γιορτή των Παναθηναίων, από την αρχή ως το τέλος την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, ραψωδοί που θα διαδέχονται ο ένας τον άλλο.

Από τον 7ο τουλάχιστο αιώνα η γλυπτική και πιο πολύ η αγιογραφία εμπνέονται από Ομηρικά θέματα.

Η μετα-ομηρική ποίηση κάθε είδους, κάτι περισσότερο, ολόκληρος ο πνευματικός ελληνικός κόσμος διαπλάθεται κάτω από την επίδραση του Όμηρου.

Στη Ρώμη η πρώτη προσωπική ποιητική δημιουργία που κυκλοφόρησε ήταν η μετάφραση της Οδύσσειας του Όμηρου (3ος π.Χ. αιώνας). Αργότερα μεταφράζεται και η Ιλιάδα. Την εποχή του Αυγούστου (1ος π.Χ. αιώνας) ο Όμηρος διδάσκεται από το πρωτότυπο στα σχολεία της Ρώμης, και η επίδρασή του είναι τεράστια στην πνευματική κίνηση της εποχής.

Στην Αναγέννηση ο Όμηρος γίνεται γνωστός στην αρχή από λατινικές μεταφράσεις, καθώς όμως προχωρούν οι αιώνες, οι Ευρωπαίοι γνωρίζουν τον Όμηρο στο πρωτότυπο, και τα έπη του γονιμοποίησαν και γονιμοποιούν ως σήμερα τη Δυτική τέχνη και σκέψη¹.

---

1. Η Εισαγωγή αυτή βασίζεται, στο μεγαλύτερό της μέρος, στο άρθρο για τον Όμηρο του Ι.Θ. Κακριδή (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Β', σ. 158 εξ.).

Η απαγωγή της Βρισηίδας. Την οδηγεί ο Αγαμέμνωνας, κάτι που δε συμφωνεί με την αφήγηση της Ιλιάδας. Ο καλλιτέχνης επεξεργάστηκε το θέμα ελεύθερα. (Αγγειογραφία, Παρίσι, Μουσείο Λούβρου).

ΙΛΙΑΔΑΣ Α

Τη μάνητα, θεά, τραγουδά μας του Ξακουστού Αχιλλέα,
ανάθεμά τη, πίκρες που 'δωκε στους Αχαιούς περίσσιες
και πλήθος αντρειωμένες έστειλε ψυχές στον 'Αδη κάτω
παλικάριών, στους σκύλους ρίχνοντας να φάνε τα κορμιά τους
και στα όρνια ολούθε – έτσι το θέλησε να γίνει τότε ο Δίας –

---

1 *τη μάνητα.* Το θυμό. Πρβ. *μανιάζω, μάινομαι, μανία.*

θεά: Η Μούσα, που υπαγορεύει στον ποιητή αυτά που πρόκειται να αφηγηθεί. Ας θυμηθούμε και τον πρώτο στίχο της Οδύσσειας. Για την αντίληψη της εποχής, το έργο του ποιητού είναι θεόπνευστο, και η επίκληση αυτή ήταν η δέηση ενός πιστού, που ξέρει τόσο δύσκολο, αλλά και πόσο σημαντικό είναι το λειτούργημά του. Ακόμα, καθώς ήταν η Μούσα που μιλούσε με το στόμα του ποιητή, ο αιιδός μπορούσε να περιγράψει σκηνές που διαδραματίζονται στον Όλυμπο, χωρίς να προκαλεί την απορία από πού τα έμαθε.

Αχιλλέας: Γιος του Πηλέα και εγγονός του Αιακού. Τον θυμόμαστε από την Οδύσσεια, ιδιαίτερα την απάντησή του στον Οδυσσέα, που τον μακάρισε για την τιμή που είχε, όσο ζούσε, και την εξουσία που έχει στον 'Αδη: Ο θάνατος δεν παίρνει παρηγόρια! Θα προτιμούσα να δούλευα ζωντανός σε κάποιου φτωχού το χτήμα, παρά να βασιλεύω στον 'Αδη πάνω στους νεκρούς. (λ. 488 εξ.). Τα λόγια αυτά δείχνουν πόσο δεμένος με την ζωή ήταν ο ήρωας. Και στην Ιλιάδα θα δούμε την ίδια αυτή αγάπη του Αχιλλέα για τη ζωή. Ωστόσο, θα τη θυσιάσει πρόθυμα, για να εκδικηθεί το θάνατο του πιο αγαπημένου του φίλου, του Πατρόκλου.

5 *όρνια:* Αρπαχτικό, σαρκοφάγο πουλί.

έτσι το θέλησε να γίνει τότε ο Δίας: Ο ποιητής εννοεί την υπόσχεση που έδωσε ο Δίας στη Θέτιδα να τιμήσει τον Αχιλλέα δίνοντας τη νίκη στους Τρώες (524 εξ.).

απ' τη στιγμή που πρωτοπιάστηκαν και χώρισαν οι δυο τους, του Ατρέα ο γιος ο στρατοκράτορας κι ο μέγας Αχιλλέας.

Ποιος τάχα απ' τους θεούς τους έσπρωξε να μπουνε σ' έτοια αμάχη; Του Δία και της Λητώς τους έσπρωξεν ο γιος, που με το ρήγα χολιάζοντας κακιά εξεσήκωσεν αρρώστια και πεθαίναν στρατός πολύς· τι δε σέβάστηκεν ο γιος του Ατρέα το Χρύση, του θεού το λειτουργό· στ' αργίτικα γοργά καράβια είχε έρθει

10

6 πρωτοπιάστηκαν και χώρισαν οι δύο τους: Το δεύτερο ρήμα δίνει το αποτέλεσμα του πρώτου· μάλωσαν και τράβηξε ο καθένας το δρόμο του, έπαψαν να αγωνίζονται μαζί για τον κοινό σκοπό.

6εξ. απ' τη στιγμή που πρωτοπιάστηκαν και χώρισαν οι δυο τους, / του Ατρέα ο γιος ο στρατοκράτορας κι ο μέγας Αχιλλέας: Για το ερώτημα πώς ο Όμηρος μπορεί να μην αρχίζει την αφήγησή του από την αρχή του πολέμου αλλά από κάποιο επεισόδιό του, βλ. Εισαγωγή, σελ. 11 εξ.

Ο Αγαμέμνονας χαρακτηρίζεται συχνά *στρατοκράτορας*, αρχηγός του στρατού· έχει αναλάβει την αρχηγία της εκστρατείας, γιατί εβασίλευε στο πιο ισχυρό κράτος της εποχής, τις πολύχρυσες Μυκήνες. Πρβ. 276 εξ.

Όταν ο ποιητής μιλά για *τον γιο του Ατρέα*, φυσικό είναι να εννοεί αυτόν, όχι τον αδελφό του τον Μενέλαο.

7 μέγας: Στο πρωτότυπο *δίος*, που κατάγεται από το Δία. Ο χαρακτηρισμός αυτός αποδίδεται στους βασιλιάδες, γιατί περφηανεύονται πως κατάγονται από το Δία.

Όπως σε μας το *θείος*, έτσι και το *δίος* έφτασε να σημαίνει: έξοχος, ανυπέρβλητος, χωρίς όμως να χάνει και την αρχική του σημασία.

8 σ' έτοια αμάχη: Σε τέτοιους καβγάδες.

10 κακιά... αρρώστια: Πανούκλα, λοιμική (πρβλ. στίχ. 61). Στο *στ. 39* ο Απόλλωνας λέγεται *Ποντικός* ο δαίμονας, στο πρωτότυπο *Σμινθείς*, από το *σμίθος*=αρουραίος ποντικός. Στην Τρωάδα και στα νησιά λατρευόταν ως ο θεός που ανάλογα με τη διάθεσή του τότε προκαλούσε την επιδρομή των ποντικών σ' έναν τόπο και τότε τους εξολόθρευε. Είναι γνωστό πως οι ποντικοί μεταδίδουν το λοιμό.

11 τι: Σύνδεσμος αιτιολογικός: επειδή.

12 αργίτικα: Ελληνικά. Με το όνομα *Αργος* ο ποιητής εννοεί άλλοτε την Ελλάδα ολόκληρη (I 246, πρβλ. *Αργίτες*: Έλληνες 15,17 και αλλού), άλλοτε την επικράτεια του Αγαμέμνονα στην Αργολίδα (30), άλλοτε την πόλη Άργος, που κρατά ως σήμερα το ίδιο όνομα (Δ 52), άλλοτε τη νότια Ελλάδα, ιδιαίτερα την Πελοπόννησο, σε αντιδιαστολή με τη βόρεια (Ζ 152).

γοργά: Σταθερό παραδοσιακό επίθετο των караβιών, κοσμητικό· αυτό θα πει πως δεν είναι απαραίτητο για το νόημα, βοηθά όμως να μην περάσουν τα καράβια απαρατήρητα, αλλά να σταματήσουμε μια στιγμή και να τα χαρούμε αυτά καθαυτά, άσχετα αν τα αιχαικά καράβια είναι εδώ και εννέα ολόκληρα χρόνια τραβηγμένα στη στεριά.

με λύτρα αρίφνητα, την κόρη του να ξαγοράσει πίσω,
του μακροσαγιτάρη Απόλλωνα κρατώντας τα στεφάνια
πα στο χρυσό ραβδί, και πρόσπεφτε μπρος στους Αργίτες όλους,
ξεχωριστά στους δυο πολέμαρχους υγιούς του Ατρέα γυρνώντας:
«Του Ατρέα βλαστάρια κι αποδέλοιποι καλαντρειωμένοι Αργίτες,
σε σας οι Θεοί που ζουν στον Όλυμπο να δώσουν να πατήστε
του Πρίαμου το καστρί, με το καλό να γύρτε στην πατρίδα·
λυτρώστε όμως κι εμέ την κόρη μου, την ξαγορά δεχτείτε
κι ευλαβηθείτε τον Απόλλωνα το μακροσαγιτάρη.»

20

Οι Αργίτες οι άλλοι ευτύς με μια φωνή να σεβαστούν εκράξαν
το λειτουργό, και τα περίλαμπρα ν' αποδεχτούνε δώρα·
όμως του Ατρείδη του Αγαμέμνονα δεν άρεσε η βουλή τους,
μόν' τον κακόδιωχνε, και του' ριχνε βαριά φοβέρα ακόμα:
«Το νού σου, εγώ μη σ' έβρω, γέροντα, στα βαθουλά καράβια,
για τώρα εδώ να κοντοστέκεσαι για να διαγέρνεις πάλε,
μη ουδέ ραβδί κι ουδέ και στέφανα του Φοίβου σε γλιτώσουν.
Δε λευτερώνω εγώ την κόρη σου, πριν μου γεράσει πρώτα
στο Άργος, μακριά απο την πατρίδα της, στο αρχοντικό μου μέσα,

30

13 αρίφνητα: Αμέτρητα

14 μακροσαγιτάρης: Ο Απόλλωνας είναι ο τοξότης θεός, που και από μακριά χτυπώντας πετυχαίνει το στόχο του. Με το χαρακτηρισμό *μακροσαγιτάρης*, που συνοδεύει και αλλού το όνομα του θεού, πρέπει όμως εδώ να είναι φορτωμένος σημασιολογικό βάρος, ο ποιητής προετοιμάζει τη σκηνή των στίχων 44 εξ., όπου θα δούμε τον μακροσαγιτάρη Απόλλωνα σε δράση (πρβλ. 21). Πρβλ. Μακρορήχτης (97,110). Ο Απόλλωνας είναι ο πιο σημαντικός προστάτης θεός της Τροίας (βλ. Ε 436 εξ. και Π 698 εξ.).

τα στεφάνια: Στο πρωτότυπο έχουμε τον όρο *στέμματα*: φαίνεται πως ήταν οι χαλαρές άκρες από μια ταινία από μαλλί, με θρησκευτική σημασία, τυλιγμένη στην κορφή του σκήπτρου που κρατούσε ο ιερέας. Ο Χρύσης είναι εδώ και ικέτης και ιερέας, και γι' αυτό αξίζει να τον σεβαστούν δίπλα. Είναι πολύ πιθανό τα στέμματα αυτά να ήταν στην πραγματικότητα του Απόλλωνα, να στόλιζαν δηλαδή το άγαλμά του μέσα στο ναό, και ο Χρύσης να τα έφερε μαζί του σαν απόδειξη της σχέσης του με το θεό.

24 βουλή: Γνώμη.

26 βαθουλά: Σταθερό παραδοσιακό επίθετο των караβιών, πρβλ. γοργά, σχ. 12.

27 διαγέρνω: Γυρίζω πίσω, επιστρέφω.

30 Άργος: Για το όνομα Άργος, βλ. σχ. 12.

Αυτό που θέλει να τονίσει ο ποιητής με όλη αυτή τη συσώρευση απο τοπικούς προσδιορισμούς σχεδόν συνώνυμους είναι η απόσταση που θα χώριζε την κόρη απο τον πατέρα της: θα την πάρω πολύ μακριά και δεν θα την ξαναδείς πια.

στον αργαλειό τη μέρα, ταίρι μου τη νύχτα στο κρεβάτι.

Μόν' τράβα, μη μου ανάβεις τα αίματα, γερός αν θες να φύγεις.»

Είπε, κι ο γέροντας φοβήθηκε κι υπάκουσε στο λόγο·
πήρε βουβός του πολυτάραχου γιαλού τον άμμον άμμο,
κι ως μάκρυνε, το ρήγα Απόλλωνα, της ομορφομαλλούσας
Λητώς το γιο, με θέρμη ο γέροντας ν' ανακαλιέται επήρε:
«Επάκουσέ μου, ασημοδόξαρε, που κυβερνάς τη Χρύσα
και την τρισάγια Κίλλα, κι άσφαλτα την Τένεδο αφεντεύεις,
Ποντικοδοσίμονα, αν σου στέγασα ναό χαριτωμένο

34 Με το επίθετο *πολυτάραχος* ο ποιητής σταματά την προσοχή μας για μια στιγμή στη θάλασσα: παράλληλα, δημιουργεί μια έντονη αντίθεση ανάμεσα στον πολυτάραχο γιαλό και στον σιωπηλό Χρύση.

35 *εξ. της.../ Λητώ το γιο:* Ο Απόλλωνας είναι γιος του Δία και της Λητώς.
ανακαλιέμαι: Επικαλούμαι.

37 *ασημοδόξαρος:* Που έχει ασημένιο τόξο (δοξάρι=τόξο, βλ. και σι. 45). Σταθερό παραδοσιακό επίθετο του Απόλλωνα, που ο ποιητής το χρησιμοποιεί εδώ ουσιαστικοποιημένο.

Χρύσα: Πόλη κοντά στην Τροία, όπου ο Χρύσης ήταν ιερέας του Απόλλωνα.

38 *τρिसάγια:* Που ανήκει στη δικαιοδοσία των θεών, όχι των ανθρώπων, μια θυσία π.χ. *πρβλ. 99, 431* και αλλού). Ως χαρακτηρισμός πόλεων πρέπει να σημαίνει: που την προστατεύουν οι θεοί. Σε τελευταία ανάλυση, όλες οι πόλεις μπορούν να χαρακτηριστούν άγιες, γιατί ανάγουν το χτίσιμό τους σε κάποιο ήρωα, απόγονο θεού, και έχουν θεό προστάτη.

άσφαλτα αφεντεύεις: Κυβερνάς με δύναμη.

Κίλλα: Πόλη κοντά στην Τροία.

Τένεδος: Ένα μικρό νησί έξω από την Τρωάδα. Κρατά ως τώρα το όνομά της, την κατέχουν όμως οι Τούρκοι.

Από τους στίχους αυτούς καταλαβαίνουμε ότι στην περιοχή της Τρωάδας πρέπει να υπήρχε λατρεία του Απόλλωνα.

39 *εξ. αν σου στέγασα.../... για αν σου 'καψα .../... επάκουσε:* Μια τυπική έκφραση δέησης: Αν κάποτε σε ευχαρίστησα, βοήθησέ με τώρα.

Η υπόθεση είναι πιο πολύ σχήμα λόγου, γιατί ο Χρύσης το ξέρει πως έχει ευχαριστήσει το θεό, έχει λοιπόν κάθε λόγο να ελπίζει στη συμπαράστασή του. Ο ποιητής προετοιμάζει την επέμβαση του θεού.

αν σου 'καψα παχιά μεριά ποτέ μου, / γιδίσια για ταυρίσια: Όταν θυσίαζαν, συνήθιζαν να καίνε στο βωμό του θεού τα μεριά του σφαγμένου ζώου, αφού πρώτα τα άλειβαν με διπλό στρώμα από λίπος, για να καίνονται πιο γρήγορα. Από πάνω έβραζαν κομμάτια από άλλα μέρη του θύματος, για να δίνεται η εντύπωση πως προσφερόταν ολόκληρο το ζώο. Την ώρα που καίονταν, το ράντιζαν με κρασί, σπονδή στο θεό. Τα σπλάχνα και τα υπόλοιπα κομμάτια μοιράζονταν στους πιστούς.

κάποτε ως τώρα εγώ, για αν σου 'καψα παχιά μεριά ποτέ μου,
γιδίσια για ταυρίσια, επάκουσε, και δώσε να πλερώσουν
οι Δαναοί με τις σαγίτες σου τα δάκρυα που 'χω χύσει!»

40

Είπε, και την ευκή του επάκουσεν ο Απόλλωνας ο Φοίβος,
κι απ' την κορφή του Ολύμπου εκύθηθε θυμό γεμάτος, κι είχε
δοξάρι και κλειστό στις πλάτες του περάσει σαιτολόγο·
κι αντιβροντούσαν οι σαγίτες του στις πλάτες, μανιασμένως
καθώς τραβούσε· και κατέβαινε σαν τη νυχτιά τη μαύρη.
Κάθισε αλάργα απ' τα πλεούμενα κι ευτύς σαγίτα ρίχνει,
και το ασημένιο του αντιδόνησε τρομαχτικά δοξάρι.

Τις μούλες πρώτα πρώτα δόξευε και τους γοργούς τούς σκύλους,
μετά τις μυτερές του ρίχνοντας σαγίτες τους ανθρώπους
σαγίτευε· κι ανάβαν άπαντα για τους νεκρούς οι φλόγες.

50

Μέρες εννιά απολιόταν πάνω τους το θείο σαγιτοβόλι,
κι από στις δέκα πια τη σύναξη συγκάλεσε ο Αχιλλέας·
η 'Ηρα, η θεά η κρουσταλλοβράχιονη, τον είχε λέω φωτίσει,

42 Δαναοί: Οι Έλληνες. Συνώνυμο του Αργίτες.

σαγίτες: Οι σαγίτες του θεού είναι που προκαλούν την λοιμική.

45 κλειστός...σαιτολόγος: Η φαρέτρα, μια μακρόστενη θήκη για τις σαιτες, που εκ-
λεινε από πάνω, όταν δεν την χρησιμοποιούσαν.

48 αλάργα: Επίρρημα τοπικό: Σε απόσταση, μακριά.

49 αντιδονώ: Βγάζω ήχο, αντηχώ.

50 δόξευε: τόξευε. Πρβλ. δοξάρι.

50εξ: Γιατί ο θεός σημαδεύει πρώτα τα ζώα και ύστερα τους ανθρώπους;

–Φαίνεται πως έτσι γίνεται και στην πραγματικότητα: ο λοιμός προσβάλλει πρώτα
τα ζώα και ύστερα τους ανθρώπους. Άσχετα όμως με αυτό, ο ποιητής προχωρεί από το
πιο ασήμαντο, το θάνατο των ζώων, στο πιο σημαντικό, το θάνατο των ανθρώπων.

52 άναβαν άπαντα για τους νεκρούς οι φλόγες: Στα χρόνια του Ομήρου οι άνθρωποι
έκαιγαν τους νεκρούς των. Ωστόσο, ο ποιητής περιγράφει γεγονότα που υποτίθεται ότι
διαδραματίστηκαν γύρω στο 1180 π.Χ., προς το τέλος της Μυκηναϊκής περιόδου, και
ξέρουμε πως οι Μυκηναίοι τους έθαβαν τους νεκρούς των. Πρόκειται λοιπόν για ανα-
χρονισμό: ο ποιητής προβάλλει τη συνήθεια της δικής του εποχής στην παλιά εποχή.

53 εννιά: Τυπικός αριθμός, πολλαπλάσιο του 3, που δηλώνει τη διάρκεια: μέρες και
μέρες. Δώδεκα μέρες κρατά το ταξίδι των θεών στους Αιθίοπες (425), δώδεκα μέρες βα-
σανίζει ο Αχιλλέας το σώμα του νεκρού Έχτορα (Ω 31).

σαγιτοβόλι: Οι πολλές σαιτιές.

55 κρουσταλλοβράχιονη: Σταθερό κοσμητικό επίθετο, που μας αφήνει να χαρούμε
κάτι από την ομορφιά της θεάς. Ο ποιητής το χρησιμοποιεί και για την Ελένη (Γ 121,

περίσσια που γνοιαζόταν, βλέποντας οι Αργίτες να πεθαίνουν.

Κι εκείνοι τότε αφού μαζώχτηκαν κι όλοι μαζί βρεθήκαν,
πήρε ο Αχιλλέας ο φτεροπόδαρος κι ορθός μιλούσε ομπρός τους:

«Ατρείδη, τώρα θα γυρίσουμε λέω στην πατρίδα πίσω

με άδεια τα χέρια, αν ξεγλιτώσουμε μονάχα απο το Χάρο,

60

καθώς η λοιμική κι ο πόλεμος μαζί μάς ξεκληρίζουν.

Μόν' έλα, κάποιον να ρωτήσουμε για λειτουργό για μάντη,

για ονειροκρίτη ακόμα – τ' όνειρο, κι εκείνο ο Δίας το στέλνει –

να πει, γιατί μαθές ο Απόλλωνας σε τόση οργή μας έχει:

Μήνα κανένα τάμα του 'λειψε, μήνα τρανή θυσιά;

Μπας και την κνίσα απο αψεγάδιαστα γίδια κι αρνιά θελήσει

να προσδεχτεί κι απ' τα κεφάλια μας το χαλασμό να διώξει.»

Είπε και κάθισε: του Θέστορα σηκώθη ο γιος, ο Κάλχας,

τότε μπροστά τους, που απ' τους μάντηδες ο πιο τρανός λογιόταν,

και όλα τα κάτεχε, μελλούμενα και τωρινά και πρώτα:

70

χιονοβραχιονάτη στη μετάφρασή μας), και την Αντρομάχη (Ζ 371).

56 που γνοιαζόταν: Αναφορική αιτιολογική, που αιτιολογεί την επέμβαση της 'Ηρας.

βλέποντας: Αιτιολογεί την έγνοια της θεάς.

Την 'Ηρα θα τη δούμε πάντα προστάτισσα των Ελλήνων. Μυθολογικά η στάση της ερμηνεύεται από την προσβολή που της είχε κάνει ο Πάρης με την κρίση του (Ω 25 εξ.).

58 φτεροπόδαρος: Επίθετο παραδοσιακό, σταθερό, που αποδίδει μια ιδιότητα του Αχιλλέα άσχετη με τη στιγμή που περιγράφεται (πρβλ. γοργοπόδαρος 121 και αλλού).

62 εξ. *λειτουργός:* Είναι μια έννοια πιο πλατιά από του μάντη. Ο ιερέας ήταν υπεύθυνος για όλες τις τελετουργίες στους θεούς, θυσίες κτλ. και υποτίθεται ότι ήξερε τις επιθυμίες του θεού που υπηρετούσε (βλ. 65 εξ.).

μάντης: Έργο των μάντεων ήταν να ερμηνεύουν στους ανθρώπους τα σημάδια των θεών που αποκάλυπταν το μέλλον: βροντές, πέταγμα των πουλιών, κτλ. Στο ρ της Οδύσσειας (383) αναφέρονται ανάμεσα στους *δημιουργούς*, δηλαδή σ' αυτούς που πρόσφεραν κάποια υπηρεσία στο δήμο, στο λαό.

ονειροκρίτης: Που ερμηνεύει τα όνειρα, που τα έστελναν οι θεοί – εδώ αναφέρεται μόνο ο Δίας – και ήταν πολλές φορές αποκαλυπτικά για το μέλλον για εκείνους που ήξεραν να τα ερμηνεύουν.

Η παράθεση από λέξεις που δεν είναι ακριβώς συνώνυμες, βρίσκονται όμως σημασιολογικά πολύ κοντά η μια στην άλλη, υπογραμμίζει πόση σημασία έχει τη στιγμή αυτή για τους Έλληνες η αποκάλυψη της αιτίας του θυμού του Απόλλωνα. Είναι σαν να λέει ο Αχιλλέας: πρέπει να μάθουμε με κάθε τρόπο.

69 *λογίμαι:* Με θεωρούν.

της Τροίας το δρόμο με την τέχνη του τη μαντική, το δώρο του Φοίβου Απόλλωνα, στ' αργίτικα καράβια είχε ορμημένει. Και τότε μίλησε καλόγνωμος αναμεσό τους κι είπε: «Αρχοντικέ Αχιλλέα, προστάξεις με να σας ζηγήσω τώρα του ρήγα Απόλλωνα τη μάνητα του μακροσαγιτάρη. Ναι, θα μιλήσω, μα στοχάσου το και συ πιο πριν κι ορκίσου με λόγια και με χέρια πρόθυμα πως θα με διαφεντέψεις. Φοβάμαι, θα θυμώσω κάποιον μας, που τους Αργίτες όλους περίσσια ξεπερνά στη δύναμη και του αγρικούν το λόγο· τι αλί στον αχαμνό που τα' βαλε τρανός μαζί του ρήγας! Κι αν καταπιεί μαθές τη μάνητα προσώρας και σωπάσει, όμως καιρό κρατάει το χόλιασμα, ξεγδικιωμό ως να πάρει, βαθιά στα φρένα · τώρα λόγιασε και συ αν θα με γλιτώσεις.»

80

Τότε ο Αχιλλέας ο φτεροπόδαρος του απηλογήθη κι είπε: «Κουράγιο, κι άφοβα φανέρωσε τη θεία βουλή που ξέρεις· τι άκου, ποτέ, μα τον Απόλλωνα, που εσύ για τους Αργίτες ανακαλιέσαι, ξεδιαλύνοντας τις θείες βουλές του, Κάλχα, ποτέ όσο ζω κι όσο τα μάτια μου τη γη θωρούν ετούτη, κανένας Δαναός απάνω σου δε θα σηκώσει χέρι βαρύ στα βαθουλά καράβια μας, κι ακόμα αν νοματίσεις τον Αγαμέμνονα, που πέτεται πως είναι απ' όλους πρώτος.»

90

71 εξ. της Τροίας το δρόμο με την τέχνη του τη μαντική .../... είχε ορμημένει: ορμηνείω: Συμβουλευώ. Ο ποιητής πρέπει να υπαινίσσεται τη θυσία της Ιφιγένειας.

Ο υπαινιγμός είναι ακόμα πιο καθαρός στο 106 εξ. Ο Όμηρος δεν αναφέρει ρητά τη θυσία της Ιφιγένειας, που βαραίνει τους Έλληνες και ιδιαίτερα τον Αγαμέμνονα, την ήξερε όμως και εκείνος και οι ακροατές του, και την υπαινίσσεται όπου η ανάγκη το καλεί, όπως εδώ που θέλει να παρουσιάσει τον Κάλχα και παρακάτω το ξέσπασμα του Αγαμέμνονα εναντίον του μάντη.

το δώρο του Φοίβου Απόλλωνα: Ως θεού της μαντικής.

77 διαφεντέω: Υπερασπίζομαι.

79 αγρικό: Ακούω.

80 αχαμνός: Αδύνατος.

83 λογιάζω: Λογαριάζω, σκέφτομαι.

91 πέτομαι: Καυχιέμαι.

τον Αγαμέμνονα που πέτεται πως είναι απ' όλους πρώτος: Τα λόγια αυτά δεν είναι μομφή για τον Αγαμέμνονα: είναι ο αρχιστράτηγος, ο πιο μεγάλος βασιλιάς (βλ. σχ. 6 εξ.). Το να πεί ο Αχιλλέας στο μάντη: Μη φοβάσαι, θα σταθώ δίπλα σου, ακόμα και αν

Κι ο άψεγος μάντης ξεθαρρεύοντας απηλογήθη τότε:
 «Μήτε κανένα τάμα του 'λειψε μηδέ τρανή θυσία,
 χολιάζει μόνο που ο Αγαμέμνωνας το Χρύση δε σεβάστη,
 κι ουδέ λευτέρωσε την κόρη του κι ουδέ τα λύτρα εδέχτη.
 Γι' αυτό με συφορές μας έδειρε και θα μας δειρεί σκόμα
 ο Μακρορίχτης, κι ουδ' απ' τ' άπρεπο κακό θα μας γλυτώσει,
 προτού την αστρομάτα δώσουμε την κορασιά στον κύρη
 πίσω, ξαπλέρωτη, ξαγόραστη, κι ιερή στη Χρύσα πάμε
 θυσία τρανή· να τον γλυκάνουμε, μπορεί ν' αλλάξει γνώμη.»

100

Ως είπε εκείνος τούτα, κάθισε και τότε ασκώθη ομπρός τους
 ο πρωταφέντης Αγαμέμνωνας, ο γαύρος γιος του Ατρέα,
 χολή γεμάτος, και ξεχειλίζαν τα σκοτεινά του σπλάχνα
 απο το πάθος, και τα μάτια του σαν τη φωτιά ξαστράφταν.

Στον Κάλχα πρώτα αγριοκοιτώντας τον γυρνά κι απηλογιέται:

«Μάντη κακέ, που λόγο πρόσχαρο δε μου 'χεις πει ποτέ σου!

Πάντα η καρδιά σου εσένα χαίρεται κακό να προφητεύει·

εσύ καλό μηδέ ξεστόμισες μηδ' έκαμες ποτέ σου.

Έτσι και τώρα ξεδιαλύνοντας τις θείες βουλές φωνάζεις

μπρος στους Αργίτες πως τα πάθη τους τα στέλνει ο Μακρορίχτης,

γιατί το πλούσιο εγώ ξαντίμεμα της κόρης απ' τη Χρύσα

δεν έστρεξα, μονάχα θέλησα να την κρατώ κοντά μου·

110

χρειαστεί να αντιμετωπίσω τον ίδιο τον αρχιστράτηγο, είναι κάτι φυσικό. Παράλληλα όμως ο ποιητής προετοιμάζει τη σύγκρουση του Αχιλλέα με τον Αγαμέμωνα.

92 άψεγος: Ο τέλειος, ο χωρίς ψεγάδι. Επίθετο επικό, που αποδίδει έναν έπαινο καθολικό, και αναφέρεται πιο πολύ στην κοινωνική θέση του ήρωα· ως θυμηθούμε τον άψεγο Αίγισθο στο α της Οδύσσειας (39), όπου αποκλείεται κάθε ηθικό χρώμα.

94 χολιάζω: είμαι θυμωμένος

98 αστρομάτα. Επίθετο κοσμητικό: αυτή που έχει μάτια που αστράφτουν σαν άστρα.

102 γαύρος: Περήφανος, μεγαλόπρεπος. Αρχαία λέξη.

103 σκοτεινά...σπλάχνα: Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως τα σπλάχνα είναι σκοτεινά από το θυμό, πρβλ. μαύρισε η καρδιά μου. Επειδή όμως σε άλλες περιπτώσεις τα σκοτεινά σπλάχνα γέμιζαν με ορμή, με δύναμη, με κουράγιο, πιο σωστό είναι να πούμε πως τα σπλάχνα χαρακτηρίζονται σκοτεινά, γιατί βρίσκονται στο εσωτερικό του σώματος, έχουμε λοιπόν να κάνουμε με ένα επίθετο τυπικό, που δεν αναφέρεται στην ειδική περίπτωση που μας απασχολεί.

106 εξ.: Βλ. σχ. 71 εξ.

111 ξαντίμεμα: Το τίμημα της εξαγοράς.

112 στρέγω: Δίνω την συγκατάθεσή μου, στέργω.

τι κι απ' την ίδια τη γυναίκα μου, την Κλυταιμῆστρα, κάλλιο μου αρέσει αλήθεια: τι χειρότερη δεν είναι τούτη μήτε στην ελικιά μηδὲ στο ανάριμμα μηδὲ στο νού ή στα χέρια. Κι όμως, αν πρέπει, παίρνω απόφαση και τήνε δίνω πίσω· να μην αφανιστεί το ασκέρι μας, να μείνει ακέριο θέλω. Μα γι' άλλο αρχοντομοίρι γρήγορα γνοιαστείτε: δεν ταιριάζει δίχως μοιράδι τώρα απ' όλους μας να μένω εγώ μονάχα·
τι φεύγει αλλού το αρχοντομοίρι μου, το βλέπετε κι ατοί σας.»

120

Τότε ο Αχιλλέας ο γοργοπόδαρος του απηλογήθη κι είπε: «Υγιέ του Ατρέα τρανέ κι απ' όλους μας ο πιο συφερτολόγος, και πώς οι Αργίτες οι τρανόψυχοι να βρουν αρχοντομοίρι να σου το δώσουν; Βιος αμοίραστο δεν έχουμε, όσο ξέρω· τι όσα απ' τα κάστρα διαγουμίσαμε, τα μοιραστήκαμε όλα, κι ούτε θα ταίριαζε το ασκέρι μας να τα μαζέψει πάλε. Μα τώρα τούτη εσύ λευτέρωσε για του Θεού τη χάρη, κι εμείς διπλά να σε ξεοφλήσουμε και τρίδιπλα, αν μια μέρα μας δώσει ο Δίας η καλοτειχίστη να γίνει Τροία δική μας.»

130

Μα ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας γυρνώντας του αποκρίθη: «Παλικαριά, Αχιλλέα θεόμορφε, τρανή κι αν έχεις, όχι, δε με γελάς κι ουδέ πλανεύουμαι κι ουδέ μου αλλάζεις γνώμη. Να' χεις εσύ το αρχοντομοίρι σου κι εγώ να μένω θέλεις

115 *ελικιά:* Το ωραίο παράστημα.

ανάριμμα: Κορμοστασιά.

χέρια: Τα έργα των χεριών.

117 *ασκέρι:* Στρατεύμα.

118 *αρχοντομοίρι:* Τό τιμητικό δώρο που έδιναν στους άρχοντες.

119 *μοιράδι:* Τό μερίδιο.

120 *ατοί σας:* Μόνοι σας.

125 *τι όσα απ' τα κάστρα διαγουμίσαμε, τα μοιραστήκαμε όλα!*

Διαγουμίζω: Ληηλατώ, αρπάζω.

Τα λόγια αυτά του Αχιλλέα πρέπει να τα συνδυάσουμε με αυτά που λέει στο στ. 163 εξ., για να σχηματίσουμε μιαν εικόνα κάπως πιο ολοκληρωμένη για τον τρόπο που πολεμούσαν οι Έλληνες, όσα χρόνια πολιορκούσαν την Τροία. Έκαναν μικροεκστρατείες, κυριεύαν πολιτείες της Τρωάδας, τις λεηλατούσαν και όταν επέστρεφαν μοίραζαν τα λάφυρα. Βλ. και Εισαγωγή, σελ. 10 εξ. Στη μοιρασιά ο Αγαμέμνονας, ως αρχιστράτηγος, έπαιρνε τα πολυτιμότερα λάφυρα, ενώ ριψοκινδύνευε λιγότερο από τους άλλους. Βλ. και I 328 εξ.

με ολάδεια χέρια, κι ορμηνεύεις με να δώσω ετούτη πίσω;
 Τώρα αν οι Αργίτες οι τρανόψυχοι καινούριο αρχοντομοίρι,
 της αρεσκιάς μου, μου ξεδιάλεγαν, να σοζυγιάζει το άλλο...
 Μ' αν δε μου δώσουνε μονάχοι τους μοιράδι, θά 'ρθω ατός μου
 για το δικό σου για και του Αίαντα για του Οδυσσέα να πάρω·
 κι όποιος με ιδεί μπροστά του, σίγουρα βαρύ πολύ θα τού 'ρθει!
 Όμως για τούτα δε βιαζόμαστε, τα ξαναλέμε· τώρα
 μαύρο στην άγια, ελάτε, θάλασσα να ρίξουμε καράβι,
 και κουπολάτες να μαζώξουμε ξεδιαλεχτούς, κι ακόμα
 μέσα τρανή θυσία να βάλουμε· κι ας ανεβεί κι ατή της
 η Χρυσοπούλα η ροδομάγουλη, κι απ' τους ρηγάδες ένας
 για ο Ιδομενέας για κι ο Αίας κύβερνος για κι ο Οδυσσέας ας γένει,
 για, αν θές, κι εσύ, Αχιλλέα, ν' ανέβαινες, που τρέμει ο κόσμος όλος·
 μπορεί με τις θυσίες να μέρωνες το Μακροσαγιτάρη.»

140

Κι είπε ο Αχιλλέας ο γοργοπόδαρος ταυροκοιτάζοντάς τον:

«Ωχού μου, απο κορφής ξεδιάντροπε και συφεροντονούση!

Αργίτης πώς κανείς στο λόγο σου με προθυμία ν' ακούσει

και να κινήσει, για στον πόλεμο να βγει παλικαρίσια;

150

Δεν τα'χω εγώ με τους αντρόψυχους τους Τρώες αλήθεια, πού 'ρθα

να πολεμήσω εδώ· σε τίποτα δε μου 'φταιξαν εμένα·

δε μου άρπαζαν ποτέ τα βόδια μου κι ουδέ τ' αλόγατά μου,

κι ουδέ στη Φθία την παχιχώματη, την ανθρωποθορούσα,

138 Αίαντας: Ο μεγάλος Αίαντας, ο γιος του Τελαμώνα, αρχηγός των Σαλαμινίων.

141 μαύρο: Σταθερό επίθετο των караβιών, πρβλ. γοργά σχ. 12.

άγια θάλασσα: Άγια χαρακτηρίζονται στον Όμηρο και η γη, τα ποτάμια, ο αιθέρας, όλα τα στοιχεία που με το μεγαλείο τους επιβάλλονται στον άνθρωπο.

145 Ιδομενέας: Γιος του Δευκαλίωνα. Από τους σημαντικούς ηγεμόνες των Ελλήνων, αρχηγός των Κρητών.

146 που τρέμει ο κόσμος όλος: Ο ποιητής βάζει τον Αγαμέμνονα να εξαιρεί τον Αχιλλέα. Τι κρύβεται πίσω από την έξαρση αυτή δεν μπορούμε να το ξέρουμε με βεβαιότητα: προσπαθεί να τον κατευνάσει κολακευοντάς τον ή μήπως πίσω από την έξαρση κρύβεται και κάποια ελαφριά ειρωνεία;

148 ταυροκοιτάζω: Κοιτάζω με σκυμμένο κεφάλι από κάτω προς τα πάνω, όπως ο ταύρος.

155 Φθία: Αποτελεί μαζί με την Ελλάδα το βασικό τμήμα της επικράτειας του Πηλέα, στην περιοχή του Σπερχειού και γύρω από το Μαλιακό κόλπο. Στην εποχή του Ομήρου Ε λ λ ά δ α ήταν μια περιοχή της Θεσσαλίας, δεν ήταν ολόκληρη η χώρα μας.

ποτέ τους τα σπαρτά μού ερήμαζαν, τι πλήθια ανάμεσό μας
 βουνά βρισκόνται μακρογίσκιωτα και θάλασσα όλο λάλο.
 Μόν' σένα, αδιάντροπε, ακλουθήξαμε, να χαιρέται η καρδιά σου,
 που του Μενέλαου διαφεντεύουμε και τη δικιά σου, σκύλε,
 τιμή. Μα εσύ γι' αυτά δε γνοιάζεσαι, δεν τα ψηφάς, κι ατός σου 160
 πίσω να πάρεις το μοιράδι μου με φοβερίζεις τώρα,
 που οι Αργίτες μου 'δωκαν και μόχτησα βαριά να το κερδέσω.
 Ποτέ δεν είν' το αρχοντομοίρι μου σαν το δικό σου, σύντας
 κάποιο πολύψυχο πατήσουμε των Τρώων οι Αργίτες κάστρο·
 μα η πιο βαριά του πολυτάραχου πολέμου μόρα πέφτει
 στα χέρια ετούτα, κι όταν ύστερα στη μοιρασιά βρεθούμε,

Οι κάτοικοι της Φθίας και της Ελλάδας ονομάζονταν Μυρμιδόνες και Έλληνες και Αχαιοί. Πώς και γιατί το όνομα Ε λ λ ά δ α απλώθηκε αμέσως έπειτα σε ολόκληρο τον Ελλαδικό χώρο, μένει ένα πρόβλημα πολυσυζητημένο, που δεν βρήκε ακόμα την οριστική λύση του. Για πρώτη φορά ο όρος *Ελλάς* χρησιμοποιείται με τη σημερινή του έννοια από τον Ησίοδο ("Έργα και Ήμέραι 653) λίγο αργότερα (αρχές του 7ου αιώνα).

157 *λάλος*: 'Ηχος.

158 εξ. *Μόν' σένα... ακλουθήξαμε, να χαιρέται η καρδιά σου, / που του Μενέλαου διαφεντεύουμε και τη δικιά σου... / τιμή*: Σε ολόκληρη την Ιλιάδα οι Έλληνες παρουσιάζονται να πολεμούν για να πάρουν εκδίκηση για την τιμή του Μενέλαου, που είχε προσβάλει ο Πάρης. Η έννοια μιας πανελληνίας εθνικής συνείδησης που θα έσπρωχνε τους Έλληνες να πολεμήσουν, γιατί στο πρόσωπο του Μενέλαου είχε προσβληθεί ολόκληρη η Ελλάδα, δεν υπάρχει ακόμα. Στην Ιφιγένεια όμως του Ευριπίδη ακούμε την ηρωίδα να λέει: Για την πατρίδα, για όλη την Ελλάδα αυτοθέλητα δίνω τη ζωή μου... (1553 εξ.). Ο Τρωικός πόλεμος έχει τώρα υψωθεί από προσωπική σε εθνική υπόθεση. Έχουν περάσει κάπου τρεις αιώνες και προηγηθεί τα Περσικά, που ένωσαν τους Έλληνες απέναντι στον κοινό εχθρό.

Αν όμως η αρπαγή της Ελένης ήταν προσωπική υπόθεση των Ατρειδών, γιατί τότε πήραν μέρος στην εκστρατεία οι Έλληνες βασιλιάδες; Από τον Ησίοδο μαθαίνουμε πως ο πατέρας της Ελένης, ο Τυνδάρεος, είχε απαιτήσει από όλους τους μνηστήρες της κόρης του να ορκιστούν πως, αν κάποιος αρπάξει με τη βία την Ελένη θα έπαιρναν εκδίκηση όλοι μαζί. Και είχαν πρόθυμα ορκιστεί όλοι, γιατί ο καθένας ήλπιζε πως εκείνος θα παντρευόταν την Ελένη· γι' αυτό μαζεύτηκαν όλοι στην Αυλίδα, πιστοί στον όρο τους. Ο μόνος που πήρε μέρος στην εκστρατεία χωρίς να είναι δεμένος με όρο ήταν ο Αχιλλέας, που δεν ανήκε στους μνηστήρες της Ελένης, γιατί την εποχή εκείνη ήταν πολύ μικρός.

163 *σύντας*: Κάθε φορά που, όταν.

164 *κάποιο ...κάστρο*: Κάποια πολιτεία της Τρωάδας, από αυτές που κυριεύαν και κούρσευαν οι Έλληνες (βλ. και σχ. 125).

πάντα δικό σου το τρανότερο, κι εγώ στα πλοία διαγέρνω
 μικρό κρατώντας, μα καλόμεχο, σα ρέψω πια απ' τη μάχη.
 Τώρα στη Φθία θα πάω· καλύτερα χίλιες φορές αλήθεια
 να γύρω σπίτι μου με τ' ἄρμενα, κι ουδέ στο νου μου το 'χω
 αφήφιστος να μένω εδώ, αγαθά και βιος να σου σωριάζω.»

170

Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας του απηλογήθη τότε:
 «Και δε μισεύεις πίσω, αν σ' έπιασε του μισεμού λαχτάρα!
 Δε σου προσπέφτω εγώ, για χάρη μου να μείνεις· έχω κι άλλους
 να με τιμήσουν, το βαθύγνωμο το Δία πιο πάνω απ' όλους.
 Εσένα πιο βαριά σε οχτρεύομαι μες στους τρανούς ρηγάδες,
 τι πάντα πόλεμοι σου αρέσουνε, συνερισιές κι αμάχες·
 και λέω, κι αν είσαι τόσο αντρόκαρδος, απο θεού 'ναι δώρο.
 Τράβα στον τόπο σου με τ' ἄρμενα και τους συντρόφους σου όλους,
 κι εκεί στους Μυρμιδόνες όριζε· δε σε ψηφώ καθόλου,

180

170 να γύρω: Του γυρνάω: γυρίζω.

171 αφήφιστος: Περιφρονημένος, χωρίς να με λοναρίζουν.

174 εξ, έχω κι άλλους / να με τιμήσουν: Ο Αγαμέμνονας πιστεύει πως ο Αχιλλέας δεν τον τιμησε ως αρχιστράτηγο.

το βαθύγνωμο το Δία πιο πάνω απ' όλους: Επειδή η τιμή, το τιμητικό τους αξίωμα, ήταν δοσμένο στους βασιλιάδες από τον Δία (βλ. Β 197).

177 τι πάντα πόλεμοι σου αρέσουνε, συνερισιές κι αμάχες: Για να καταλάβουμε καλύτερα τα λόγια αυτά του Αγαμέμνονα, πρέπει να θυμηθούμε μια σχετική παλιά ιστορία: Στον ερχομό τους για την Τροία, οι Έλληνες είχαν αποβιβαστεί στην Τένεδο. Οι αρχηγοί οργάνωσαν τότε ένα μεγάλο συμπόσιο, πριν όμως αρχίσει καλά καλά το γλέντι, ο Αχιλλέας θύμωσε με τον Αγαμέμνονα, γιατί δεν τον είχε καλέσει από τους πρώτους, όπως ταίριαζε σ' ένα μεγάλο ήρωα και γιο θεάς. Και επειδή μια τέτοια μείωση τη θεωρούσε βαριά προσβολή, απειλούσε να πάρει το στρατό του και να γυρίσει πίσω στην Ελλάδα. Άδικα δοκίμασαν οι άλλοι βασιλιάδες να τον μαλακώσουν. Τελικά αναγκάστηκε η Θέτιδα να ανεβεί από το βυθό της θάλασσας και να τον πείσει να συμφιλιωθεί με τον Αγαμέμνονα. Στη συνέχεια του συμποσίου, νέο επεισόδιο: ζωηρή συζήτηση ανάμεσα στον Αχιλλέα και στον Οδυσσέα. Ο Αχιλλέας υποστηρίζει πως θα πάρουν την Τροία με την παλικαριά, ο Οδυσσέας πως θα την πάρουν με το δόλο, με το μυαλό. Καθώς τους ακούει, ο Αγαμέμνονας χαίρεται, γιατί βλέπει να εκπληρώνεται ο χρησμός του Απόλλωνα στην αρχή της εκστρατείας, ότι την Τροία θα την έπαιρνε, όταν θα άκουε να μαλώνουν οι πιο αντρωμένοι από τους Αχαιούς. Για τον καργά του Αχιλλέα με τον Οδυσσέα βλέπε την Οδύσσεια (θ 75 εξ.).

Η σύγκρουση Αγαμέμνονα – Αχιλλέα στην Τένεδο από λόγους φιλοτιμίας θυμίζει το επεισόδιο μας του Α και ίσως αποτελεί το πρότυπό του.

κι ούτε με νοιάζει που μου θύμωσες, μόν' τη φοβέρα μου άκου:
 Όπως μου παίρνει πίσω ο Απόλλωνας τη Χρυσοπούλα τώρα
 και θα τη στείλω εγώ με ανθρώπους μου και με άρμενο δικό μου,
 όμοια κι εγώ τη ροδομάγουλη τη Βρισσοπούλα ατός μου,
 το μερτικό σου, στην καλύβα σου θα 'ρθω να πάρω, πόσο
 να μάθεις στέκω εγώ πιο πάνω σου, και να φοβάται κι άλλος
 να μου μιλάει σαν ίσιος κι όμοιος μου, σύντας βρεθεί μπροστά μου.»

Έτσι είπε, κι ο Αχιλλέας συχύστηκε· στα δασωμένα στήθια
 διχόγνωμη η καρδιά του εδούλευε, κι αναρωτιόταν, τάχα
 το κοφτερό σπαθί που εκρέμονταν πλάι στο μερί να σύρει, 190
 κι ως διασκορπίσει ολη τη σύναξη, το γιο του Ατρέα να σφάζει,
 για να μερώσει το άγριο πάθος του και το θυμό να πνίξει;
 Κι ως τούτα ανάδευε στα φρένα του βαθιά και στην καρδιά του
 και το τρανό σπαθί του ανάσερνε, να τη η Αθηνά απ' τα ουράνια·
 η Ήρα μαθές η κρουσταλλόχερη την είχε ξαποστείλει,
 που και τους δυο παρόμοια νοιάζονταν κι ίδια τους είχε αγάπη.
 Πίσω του εστάθη και τον άρπαξεν απ' τα ξανθά μαλλιά του·
 άλλος κανείς δεν την ξεχώριζε, μόνο ο Αχιλλέας μπορούσε.
 Σάστισε αυτός, τα πίσω στράφηκε, κι ευτύς αναγνωρίζει
 την Αθηνά Παλλάδα–κι άστραφταν φριχτά τα δυο της μάτια– 200
 και κρίζοντας τη με ανεμάρπαστα της συντυχαίνει λόγια:

---

184 Βρισσοπούλα: Η κόρη του Βρισέα, η Βρισηίδα. Ο Αχιλλέας την είχε πάρει σκλάβο, όταν κυρίεψε τη Λυρνησσό, πόλη της νότιας Τρωάδας, ύστερα από σκληρό πόλεμο. Μέσα στο θρήνο της για το νεκρό Πάτροκλο (Τ 290 εξ.) ακούμε την ιστορία της, μιαν ιστορία που μοιάζει με της Αντρομάχης και είναι κοινή στις γυναίκες που βρέθηκαν σε πολιτείες που πατήθηκαν: θάνατοι, χαλάσματα, σκλαβιά.

193 αναδέω: Αναταράζω, ανακατώνω.

φρένα: Ο νους, το λογικό.

194 απ' τα ουράνια: Στον Όμηρο οι θεοί παρουσιάζονται να κατοικούν στον Όλυμπο, αλλά και στον ουρανό, αφού οι πανύψηλες κορφές του Ολύμπου, που ξεπερνούν τα σύννεφα, μοιάζουν να φτάνουν ως τον ουρανό. Ο ποιητής τους χαρακτηρίζει άλλοτε Ολύμπιους και άλλοτε Ουρανίωνες.

Για την επέμβαση της Αθηνάς, βλ. σχ. Η 69. Και η Αθηνά αντιμάχεται τους Τρώες για τον ίδιο λόγο με την Ήρα, βλ. σχ. 56.

201 ανεμάρπαστα...λόγια: Ποιητική έκφραση, που βασίζεται στην αντίληψη πως τα λόγια, όταν βγαίνουν από το στόμα μας, αρπάζονται από τον άνεμο.

συντυχαίνω: αποκρίνομαι, απαντώ.

«Τέκνο του Δία του βροντοσκούταρου, γιατί ήρθες τώρα πάλε;
Για τον υγιό του Ατρέα μην έτρεξες, να δεις την ξιπασιά του;
Εγώ ένα λόγο ωστόσο θα 'λεγα, που θα γενεί, λογιάζω:
με τ' άπρεπά του αυτά καμώματα θα γοργοθανάτισει.»

Τότε η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, του απηλογήθη κι είπε:
«Ήρθα να πάψω εγώ την όργητα που σε κρατεί, αν μ' ακούσεις,
σταλμένη απ' την κρουσταλλοβράχιονη την Ήρα απο τα ουράνια,
που και τους δυο σας ίδια νοιάζεται κι ίδια σας έχει αγάπη.
Μόν' έλα, σκόλνα τα μαλώματα και το σπαθί μη σέρνεις;
με λόγια ωστόσο, αν θέλεις, βρίσε τον, κι όπου σε βγάλει η γλώσσα!
Κι εγώ ένα λόγο τώρα θα 'λεγα, που σίγουρα θα γένει:
τριδίπλα τόσα δώρα ατίμητα μια μέρα θα σου δώσουν
γι' αυτό το ντρόπιασμα, μόν' άκου μας και το θυμό σου κράτα.»

210

Τότε ο Αχιλλέας ο φτεροπόδαρος απηλογιά της δίνει:
«Δεν πρέπει αλήθεια την ορμήνια σας, θεά, να παρακούσω,
κι ας πνίγει η οργή βαθιά τα σπλάχνα μου· το πιο συφέρο αυτό 'ναι.
Που τους θεούς γρικάει, με προθυμιά τον συνακούν κι εκείνοι.»

202 βροντοσκούταρος: Που προκαλεί βροντές με την ασπίδα του. Σταθερό επίθετο του Δία.

σκουτάρι: Ασπίδα.

Ο λόγος εδώ είναι για την α ι γ ι δ α, τη μετάλλινη ασπίδα του Δία που είχε φιλοτεχνήσει ο Ήφαιστος. (Αρχικά αιγίδα πρέπει να σήμαινε: ασπίδα από δέρμα κατσίκας). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις τη χρησιμοποιεί η Αθηνά και ο Απόλλωνας. Όταν την έσειε ο θεός απέναντι στον εχθρό, προκαλούσε πανικό με αστραπές και βροντές (Ο 229 εξ., 308 εξ., 318 εξ.). Πρβλ. *καταγίδα*.

Περιγραφή της έχουμε στο Ε 738 εξ. Πώς ακριβώς φαντάζεται ο ποιητής την παράσταση της Φευγάλας δεν μπορούμε να το ξέρουμε. Ακόμα, αφήνει ελεύθερη τη φαντασία μας να συλλάβει τις παραστάσεις της Αμάχης, της Δύναμης και του Κυνηγημού. Όσο για τη Γ ο ρ γ ό ν α – Γ ο ρ γ ώ (ή Μ έ δ ο υ σ α), ήταν ένα τέρας, που το άγριο πρόσωπό της προκαλούσε τον πανικό, και απεικονίζεται κατά κανόνα στην ασπίδα της Αθηνάς, αλλά και στην αιγίδα του Δία. Το κεφάλι της Γοργόνας στο κέντρο της ασπίδας ήταν συνηθισμένο θέμα στην τέχνη της αρχαϊκής εποχής. (Βλ. την ασπίδα του Αγαμέμνονα, Α 36 εξ.).

206 γλαυκόματη: Με γαλανά μάτια. Σταθερό επίθετο της Αθηνάς.

210 τα μαλώματα: Πρέπει να εννοεί τον ένοπλο καθγά σε αντιδιαστολή με τα λόγια.

213 ατίμητος: Ανεχτίμητος, πολυτιμώτατος.

218 τους θεούς γρικάει: Υπακούει στους θεούς.

Είπε, και το τρανό ξανάσπρωξε σπαθί του στο θηκάρι,
στη βαριά φούχτα το χερόλαβο κρατώντας το ασημένιο, 220
στης Αθηνάς τα λόγια ακούγοντας· κι εκείνη στο παλάτι
πετάει και πάει του Δία, στον Όλυμπο, με τους θεούς τους άλλους.

Ωστόσο το θυμό δε σκόλαζε τότε ο Αχιλλέας, μόν' πήρε
φαρμακεμένα λόγια κι έλεγε στο γιο τού Ατρέα γυρνώντας:
«Μεθύστακα, με μάτια εσύ σκυλιού και με καρδιά αλαφίνας!
Πότε η καρδιά σου εσένα βάστηξε ν' αρματωθείς και νά 'βγεις
με τα φουστάτα μας στον πόλεμο; Πότε να πας να στήσεις
καρτέρι με τους πιο αντρειωμένους μας; το τρέμεις σαν το Χάρο!
Αλήθεια, πιο καλά στ' απλόχωρα των Αχαιών λημέρια 230
όποιου μιλήσει αντρίκεια αντίκρυ σου ν' αρπάζεις το μοιράδι!
Χαρά στο λαοφαγά τον άρχοντα, που ορίζει τιποτένιους!
Αλλιώς, Ατρείδη, λέω δε θα 'σωνες άλλη αδικιά να κάνεις.
Μ' άκου τα λόγια μου, που απάνω τους όρκο τρανό θα ομώσω:
Μα τούτο το ραβδί – στ' ορκίζομαι– που φύλλα πια και κλώνια
δε θα πετάζει, αφού παράτησε στο λόγγο τον κορμό του,
κι ουδέ θ' ανοίξει πια, τι ολόγυρα του 'χει ο χαλκός θερίσει

227 *φουστάτο*: Στρατός.

227 εξ. Να προσέξουμε τη διαφοροποίηση ανάμεσα στον ανοιχτό πόλεμο, όπου παίρνει μέρος όλος ο στρατός, και στο καρτέρι, την ενέδρα, όπου παίρνουν μέρος μόνο οι πιο αντρειωμένοι (βλ. Ν. 274 εξ.).

231 εξ. *λαοφαγός*: Που κατατρώει τα αγαθά που ανήκουν σε ολόκληρο το στρατό.

Το νόημα: είσαι λαοφαγός, επειδή αυτοί που κυβερνάς είναι τιποτένιοι. Αν δεν ήταν τιποτένιοι, αυτή θα ήταν η τελευταία αδικία που κάνεις.

233 *ομόνω*: Ορκίζομαι.

234 εξ. Ο Αχιλλέας ορκίζεται στο ραβδί που κρατά, ιερό σύμβολο εξουσίας. Επειδή ήταν ιδιαίτερα σύμβολο του βασιλικού αξιώματος, το κρατούν κατά κανόνα οι βασιλιάδες.

Αν ο Αχιλλέας αναφέρεται ειδικά στη στιγμή που οι βασιλιάδες το κρατούν ως δικαστές (*κρισιολόγος*: που απονέμει δικαιοσύνη) – στον Όμηρο τη δικαστική εξουσία την ασκούσαν οι βασιλιάδες –, είναι γιατί αυτό που ζητά είναι δικαιοσύνη.

Το ραβδί το κρατούν ακόμα οι ιερείς, οι μάντιες, οι κήρυκες. Ήταν γενικά το σύμβολο της επίσημης δημόσιας δράσης, γι' αυτό και αυτός που σηκώνεται να μιλήσει στην αγορά έπρεπε να κρατά ραβδί, που του το έδινε ο κήρυκας.

Με τον όρκο στο ραβδί που δεν θα βγάλει ποτέ πια φύλλα και κλαδιά ο Αχιλλέας δηλώνει το απραγματοποίητο. Είναι σαν να λέει: Όταν βγάλει το ξύλο αυτό φύλλα και κλαδιά, τότε κι εγώ θα ξαναβγώ στον πόλεμο.

φύλλα και φλούδα, και στα χέρια τους οι αργίτες κρισολόγοι
 τώρα το σφίγγουν διαφεντεύοντας τη δικαιοσύνη πάντα,
 ως το 'χει ορίσει ο Δίας—τον άκουσες τον όρκο τον τρανό μου!
 Θά 'ρθει καιρός αλήθεια που όλοι τους θ' αποζητούν οι Αργίτες 240
 τον Αχιλλέα, και τότε μ' όλο σου δε θα μπορείς τον πόνο
 να τους συντρέξεις, απ' τον Έχτορα καθώς τον αντροφόνο
 νεκροί θα πέφτουν και θα σκίζεται τότε η καρδιά σου εσένα
 απ' τον καημό, που παραψήφησες των Αχαιών τον πρώτο.»

Είπε ο Αχιλλέας, και σφεντονίζοντας στο χώμα το ραβδί του,
 το πλουμισμένο με χρυσόκαρφα, στη θέση του διαγέρνει.
 Χώρια κι ο γιος του Ατρέα ξεφρένιαζε. Πετάχτη τότε ομπρός τους
 ο Νέστορας, ο γλυκομίλητος αγορητής της Πύλος,
 που πιο γλυκά απ' το μέλι ανάβρυσαν τα λόγια του απ' το στόμα.
 Δυο είχαν ιδεί τα μάτια του γενιές ως τώρα να πεθαίνουν 250
 θνητών ανθρώπων, που γεννήθηκαν και τράνεψαν πιο πρώτα
 στην άγια Πύλο, και βασίλευε πια στη γενιά την τρίτη.
 Και τότε μίλησε καλόγνωμος αναμεσό τους κι είπε:
 «Ωχού, τρανό κακό που πλάκωσε των Αχαιών τη χώρα!
 Ο Πρίαμος πόσο θ' αναγάλλιαζε κι οι γιοι του Πριάμου τώρα,

242 *αντροφόνος Έχτορας*: Ο Έχτορας, γιος του βασιλιά της Τροίας Πριάμου και της Εκάβης, είναι ο αρχηγός των Τρώων, ο πιο γενναίος υπερασπιστής της Τροίας.

Ο ποιητής τον χαρακτηρίζει και αλλού αντροφόνο ή αντροφονιά (Ζ 498, Π 77, Ρ 428, 616, 638, Σ 149 κτλ.), όμως εδώ ο χαρακτηρισμός πρέπει να χρησιμοποιήθηκε με όλο του το σημασιολογικό βάρος και προαναγγέλει τη μελλοντική πολεμική δράση του Τρώα ήρωα.

244 *παραψήφω*: Καθόλου δεν λογαριάζω, δεν τιμώ.

245 *εξ. το ραβδί... το πλουμισμένο με χρυσόκαρφα*: Πρβ. Π 135 *ασημοκαρποπλούμιστο*.

248 *εξ. Νέστορας*: Γιος του Νηλέα και εγγονός του Ποσειδώνα, βασιλιάς της Πύλου, στη δυτική παραλία της Πελοποννήσου. Το βασίλειό του ήταν ένα από τα πιο ισχυρά της Μυκηναϊκής εποχής.

αγορητής: Ρήτορας.

Ο Νέστορας πρέπει να ήταν 75 κάπου χρονών, αφού κάθε γενιά την αποτελούν 30 χρόνια, και ο Νέστορας βασίλευε στην τρίτη. Είναι ο συνετός σύμβουλος των Ελλήνων και εμπνέει σε όλους το σεβασμό. Το βασικό μέσο που χρησιμοποιεί στους παραινετικούς του λόγους είναι το παράδειγμα.

255 *Πρίαμος*: Γιος του Λαομέδοντα και εγγονός του Ίλου. Ο σεβάσμιος ηλικιωμένος βασιλιάς της Τροίας, μακρινός απόγονος του Δαρδάνου, που ήταν γιος του Δία.

πόσο βαθιά κι οι Τρώες οι επίλοιποι θα χαίρουνταν αλήθεια,
 τούτα για σας τους δυο να μάθαιναν, πως αρπαχτήκατε έτσι,
 οι πρώτοι Αργίτες, και στη φρόνεψη και στο κοντάρι οι πρώτοι.
 Μα τώρα ακούστε μου! Τα χρόνια μου κανένας σας δεν τα 'χει.
 Εγώ είχα σμίξει με άντρες κάποτε πολύ τρανότερούς σας 260
 –χρόνια παλιά– κι αυτοί τα λόγια μου δεν τ' αψηφούσαν, όχι.
 Άντρες παρόμοιους δεν αντάμωσα κι ουδέ και θ' ανταμώσω,
 σαν τον Πειρίθο ή τον Πολύφημο, που ίδια θεός λογιόταν,
 σαν τον Εξάδιο, σαν το Δρύαντα, σαν τον Καινέα το ρήγα,
 σαν το Θησέα, στην όψη που 'μοιαζε θεός, το γιο του Αιγέα.
 Πολλά αντρειωμένοι εκείνοι εστάθηκαν στις γης τους άντρες μέσα,
 πολλά αντρειωμένοι, και πολέμησαν και με πολλά αντρειωμένους·
 με του βουνού τους δράκους τα 'βαλαν και τους χαλάσαν όλους.
 Μ' αυτούς εγώ συναπαντήθηκα, φτασμένος απ' την Πύλο,
 πέρα, απο τόπο αλαργοτάξιδο· τι ατοί τους με καλέσαν, 270

258. φρόνεψη: Φρονιμάδα, σύνεση.

260 σμίγω: Συναναστρέφομαι.

262 εξ. Στο παράδειγμά του ο Νέστορας αναφέρεται στη σύγκρουση ανάμεσα στους Κενταύρους και στους Λαπιθες, την περίφημη Κενταυρομαχία. Οι Κένταυροι ήταν από τη μέση και πάνω άνθρωποι και από τη μέση και κάτω άλογα και ζούσαν στην περιοχή του Πηλίου (πρβλ. 268 του βουνού τους δράκους). Ανάμεσά τους ξεχωρίζει ο Χείρωνας, ο σοφός και ήπιος Κένταυρος, ο δάσκαλος του Αχιλλέα, του Ιάσωνα και άλλων ηρώων.

Οι Λαπιθες ήταν λαός θεσσαλικός. Όταν γιόρταζε τους γάμους του ο βασιλιάς τους ο Πειρίθοος, κάλεσε και τους γείτονες Κενταύρους. Οι Κένταυροι μέθυσαν και θέλησαν να αρπάξουν τις γυναίκες των Λαπιθών. Στη μάχη που ακολούθησε νικήθηκαν οι Κένταυροι.

Ο Θησέας, ο γιος του Αιγέα, είναι ο γνωστός μας Αθηναίος ήρωας, φίλος του Πειρίθου.

Τα άλλα ονόματα που αναφέρονται ίσως είναι ονόματα Λαπιθών.

Η Κενταυρομαχία πρέπει να ήταν γνωστή στους ακροατές του Ομήρου, γι' αυτό ο ποιητής την υπαινίσσεται μόνο (βλ. Εισαγωγή, σελ. 11εξ.).

Όσο για τη συμμετοχή του Νέστορα στη μάχη αυτή (269 εξ.), δεν μπορούμε να ξέρουμε με βεβαιότητα αν αναφερόταν σε κάποιο παλαιότερο έπος που δεν μας σώθηκε, ή – το πιο πιθανό – αν την επινόησε ο Όμηρος, για να προσαρμόσει το μύθο στην ανάγκη της στιγμής.

270 αλαργοτάξιδο: Μακρινός.

και χώρια, για δικού μου, εμάχουμουν. Απ' όσους θρέφει τώρα η γη, κανείς δε θα'χε ανάκαρα να χτυπηθεί μαζί τους. Κι ωστόσο παίρναν και τη γνώμη μου και μου άκουγαν το λόγο. Λοιπόν κι εσείς, ελάτε, ακούστε μου, χαρά σ' αυτόν που ακούει. Και μήτε, εσύ, κι ας έχεις δύναμη, την κόρη να του πάρεις, μόν' άφησέ τη, ως του την έδωκαν αποξαρχής οι Αργίτες· μήτε κι εσύ, Αχιλλέα, να ρίχνεσαι του βασιλιά μας τώρα σαν ίσια κι όμοιος· τι δεν έλαχε την ίδια με τους άλλους τιμή ένας ρήγας πρωτοστάτορας, που ο Δίας τον μεγαλύνει. Κι αν είσαι δυνατός, κι αν σ' έκανε θεά μητέρα εσένα, στέκει απ' την άλλη αυτός πιο πάνω σου, τι πιο πολλούς ορίζει. Υγίε του Ατρέα, κι εσύ την όργητα παράτα, του Αχιλλέα μην του κρατάς θυμό, ξορκίζω σε· τι στους Αργίτες όλους αυτός μας στέκει κάστρο ατράνταχτο μες στη σφαγή την άγρια.»

280

Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας γυρνώντας του αποκρίθη: «Τα όσα μου λες αλήθεια γέροντα, πολύ σωστά και δίκια, μ' αυτός εδώ γυρεύει απ' όλους μας να στέκεται πιο πάνω, όλους δικούς του να 'χει, σε όλους μας να κάνει το κουμάντο, όλους να ορίζει· μα τα λόγια του θα παν θαρρώ του ανέμου. Κι αν οι θεοί μαθές οι αθάνατοι τον κάμαν αντρειωμένο, του δώκαν τάχα και το λεύτερο να βγαίνει να μας βρίζει.» Το λόγο του 'κοψε ο τρισεύγενος τότε Αχιλλέας και του 'πε:

290

271 *χώρια, για δικού μου*: Ως ανεξάρτητος σύμμαχος, χωρίς να είμαι εξαρτημένος από τους Λαπίθες.

272. *ανάκαρα*: Κουράγιο.

275 εξ. Η βασική αντιδιαστολή είναι από τη μια η δύναμη που δίνει το αξίωμα (κι ας έχεις δύναμη) και από την άλλη η παλικαριά.

279 *πρωτοστάτορας*: Αρχηγός του στρατού. Πρβ. 281 και I 160. Η μεγάλη εξουσία που ασκεί πρέπει να είναι από τον Δία και αυτή δοσμένη.

280 *σ' έκανε θεά μητέρα εσένα*: Ο Αχιλλέας είναι γιος του θνητού Πηλέα και μιας θαλασσινής θεότητας, της Νηρηίδας Θέτιδας. Ήταν ο μόνος από τους ξενιτεμένους Έλληνες που επικοινωνούσε με τη μητέρα του. Έτσι ο Όμηρος μπορούσε να προσθέτει κάθε τόσο, μέσα σ' ένα έργο γεμάτο από τη φρίκη του πολέμου, μια νότα ανθρώπινη, καθώς κοντά στον ήρωα στέκει στις δύσκολες ώρες του μια γυναικεία μορφή, η μητέρα (A 351 εξ., Σ 35 εξ.). Ο Αχιλλέας ήταν εξαιρετικά γενναίος, γι' αυτό και η απουσία του από τον πόλεμο προκάλεσε την ήττα των Αχαιών.

«Αλήθεια, να με πούνε θ' άξιζε κιοτή και τιποτένιο,
 σε ό,τι κι αν έλεγες αν σύγκλινα, να κάνω ό,τι προστάξεις.
 Άλλους, αν θέλεις, βρες κι αφέντευε, σε μένα πια μην κάνεις
 κουμάντο τώρα' τι τα λόγια σου θα παν θαρρώ του ανέμου.
 Κάποιο άλλο λόγο τώρα θα 'λεγα, και συ στο νου σου βάλ' τον:
 Στα χέρια αλήθεια εγώ δεν έρχομαι με σένα για και μ' άλλον
 γι' αυτή την κόρη που μου δώσατε και τώρα παίρνετέ μου·
 όμως απ' τ' άλλα που μου βρίσκονται μες στο γοργό καράβι 300
 δεν έχεις να μου πάρεις τίποτα χωρίς τό θέλημά μου.
 Ειδέ κι αν θες, ομπρός, δοκίμασε, για να το δουν και τούτοι·
 ευτύς θ' αναβρυσίσει το αίμα σου τρογύρα απ' το κοντάρι!»
 Έτσι ως πιαστήκαν συναλλάζοντας λόγια βαριά κι οι δυο τους,
 σκωθήκαν και σκολνούν τη σύναξη στ' αργίτικα καράβια.
 Και τράβηξε ο Αχιλλέας για τ' άρμενα τα καλοζυγισμένα
 και τα καλύβια, με τον Πάτροκλο μαζί και τους συντρόφους.
 Κι ο γιος του Ατρέα γοργό στη θάλασσα καράβι λέει και ρίχνουν,
 διαλέει και λαμνοκόπους είκοσι, πλήθια σφαχτά φορτώνει
 για το θεό· τη ροδομάγουλη μετά τη Χρυσοπούλα 310
 καθίζει. Μπήκε κι ο πολύγωνμος να κυβερνά Οδυσσέας.
 Μπήκαν λοιπόν αυτοί κι αρμένιζαν στις θάλασσας τις στράτες·
 κι ο γιος του Ατρέα το ασκέρι πρόσταξε να ξαγνιστεί κι εκείνοι
 λουζόνταν, κι όλα τ' απονίματα μες στο γιαλό τα ρίχναν,
 και στον Απόλλωνα αφεγάδιαστα ταυριά και γίδια εσφάζαν

294. *συγκλίνω:* Συμφωνώ.

306 *καλοζυγισμένο:* Που ισορροπεί, δεν γέρνει ούτε από τη μία ούτε από την άλλη πλευρά.

307 *Πάτροκλος:* Γιος του Μενοίτιου, ο πιο στενός, φίλος του Αχιλλέα.

311 *πολύγωνμος:* Που έχει πολλές γνώμες, ιδέες, χαρακτηριστικό επίθετο του Οδυσσέα, που αποδίδει μια από τις βασικές ιδιότητες του ήρωα. Πρβλ. **440, Κ 423** πολυκάτεχος.

313 *εξ. το ασκέρι πρόσταξε να ξαγνιστεί, κι εκείνοι / λουζόνταν, κι όλα τ' απονίματα μες στο γιαλό τα ρίχναν:* Πρόκειται για έναν τελετουργικό καθαρισμό του ελληνικού στρατού, τώρα που σταμάτησε η λιομική. Ο καθαρισμός γινόταν με τρεχούμενο νερό από ποτάμι ή πηγή, που πίστευαν πως καθαρίζει και από τη σωματική και από την ψυχική ακαθαρσία. Τα απονίματα (αποπλύματα) τα έριχναν στη θάλασσα, που μένει αμόλυνη και ξεπλένει κάθε κακό του ανθρώπου.

315 *αφεγάδιαστος:* Τα ζώα που θυσίαζαν στους θεούς δεν έπρεπε να έχουν κανένα

πολλά, στης άκαρπης της θάλασσας μπροστά το γυρογάλι·
κι η κνίσα ανέβαινε στρουφίζοντας με τον καπνό στα ουράνια.

Τούτοι έτσι εμόχθουν· ο Αγαμέμνωνας δεν παρατούσε ωστόσο
την όχτρητα και τι φοβέρισε στον Αχιλλέα να κάνει·

κι ευτὺς τον Ευρυβάτη εφώναξε και τον Ταθύβιο ομπρός του, 320
τους δυο διαλάληδες και πρόθυμους παραστεκάμενούς του:

«Για σύρτε στου Αχιλλέα και γρήγορα κρατώντας τη απ' το χέρι
φέρτε μου εδώ τη ροδομάγουλη γυρνώντας Βρισσοπούλα.

Κι αν δεν τη δώσει, εγώ με πιότερους θα πάω και θα την πάρω
με αυτά τα χέρια μου· βαρύτερα θα το πλερώσει τότε.

Ως είπε τούτα φοβεριζοντας, τους πρόσταξε να φύγουν,
κι αυτοί στο κύμα δίπλα το άκαρπο γιαλό γιαλό τραβούσαν
αθέλητά τους, ως που στ' άρμενα των Μυρμιδόνων φτάσαν.

Και τον πετύχαν στο καράβι του σιμά και στο καλύβι
να κάθεται, κι ουδέ το χάρηκε να τους ιδεί μπροστά του. 330

Κι εκείνοι εδείλιασαν και ντράπηκαν τον Αχιλλέα, κι αντίκρυ
στεκόνταν κι ούτε τον χαιρέτιζαν κι ουδέ και τον ρωτούσαν.

Μ' αυτός τι θέλαν το κατάλαβε και μίλησέ τους πρώτος:

«Καλώς τους κράχτες, τους μαντάτορες του Δία και των ανθρώπων·
ζυγώστε· εσείς δε φταίτε τίποτα, μονάχα ο γιος του Ατρέα,
που εδώ σας στέλνει να μου πάρετε την ώρα Βρισσοπούλα.

Πάτροκλε, εμπρός, αρχοντογέννητε, βγάλε και δώσ' την κορη
να τήνε πάρουν· κι οι διαλάληδες μαρτύροι ας είναι ετούτοι

μπρος στους τρισμάκαρους αθάνατους, μπρος στους θνητούς ανθρώπους
και μπρος στο βασιλιά τον άκαρδο, τη μέρα που θα μ' έχουν 340

τυχόν ανάγκη, πάλε από άδικο χαμό να-ξεγλιτώσω
τους άλλους· τι έχει εκείνος μέσα του κατάρα δίχως άλλο

σωματικό ελάττωμα.

317 *στρουφίζω*: Ανεβαίνω κυκλικά.

321 *διαλάληδες*: Κήρυκες, άνθρωποι ελεύθεροι, που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους
άλλοτε σ' έναν ορισμένο βασιλιά, όπως εδώ, και άλλοτε σε μian ολόκληρη ομάδα, τους
Τρώες ή τους Έλληνες. Τους θεωρούσαν ότι βρίσκονταν κάτω από την προστασία του
Δία, και ήταν ιεροί και απαραβίαστοι, γι' αυτό χαρακτηρίζονται *μαντάτορες* του
Δία (334), *θεοφιλήτοι* (θ 517). Το ίδιο απαραβίαστοι ήταν αυτοί που συνόδευαν οι
κήρυκες (πρβλ. I 170).

336 *ώρας*: Ωραίος.

342 *τους άλλους*: Εννοεί τους άλλους Έλληνες.

και ξεφρενιάζει, κι ουδέ δύνεται να ιδεί μπροστά και πίσω,
πώς δίπλα στα καράβια ανέβλαβος θα πολεμά ο στρατός του.»

Είπε, κι ο Πάτροκλος του ακράνη του συναγρικαίει το λόγο,
κι απ' το καλύβι την πανέμοσστη τη Βρισσοπούλα βγάξει
και τους τη δίνει· δίπλα στ' άρμενα το δρόμο εκείνοι επήραν,
κι η κόρη αθέλητά της πήγαινε μαζί τους. Δακρυσμένοις
τότε ο Αχιλλέας απ' τους συντρόφους του μακραίνει και καθίζει
μπρος στον ψαρή γιαλό, το απέραντο το πέλαγο θωρώντας,
κι απλώνοντας τα χέρια ευκήθηκε στην ακριβή του μάνα:
«Μάνα μου, τόσο αφού με γέννησες λιγόχρονο και να'ταν
ο ολύμπιος Δίας τιμή να μου'δινεν, ο αψηλοβροντολάλος:
Μ' αυτός ουδέ μια στάλα μου'δειξε τιμή την ώρα ετούτη·
τι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας, ο μέγας γιος του Ατρέα,
δε με σεβάστη, μόνο μου άρπαξε το αρχοντομοίρι ατός του.»

350

Είπε θρηγώντας, και τον άκουσεν η σεβαστή του η μάνα,
που πλάι στο γέρο κύρη εκάθονταν, στα βάθη του πελάγου,
κι απ' το ψαρι το κύμα επρόβαλε με βιάση, σαν αντάρα,

343 ουδέ δύνεται να ιδεί μπροστά και πίσω: Δεν μπορεί να δει το άμεσο και το από-
τερο μέλλον, κάτι που προϋποθέτει αυτοκυριαρχία και διαύγεια του νου.

345 ακράνης: Σύντροφος.

346 πανέμοστος: Πολύ όμορφος.

353 αψηλοβροντολάλος: Σταθερό επίθετο του Δία, που είναι ο θεός του ουρανού και
του καιρού, της αστραπής, της βροντής, του κεραυνού.

356 αρχοντομοίρι: Βλ. σχ. **118** και **125**.

ατός του: Χωρίς να ρωτήσει ούτε το στρατό ούτε τους ηγεμόνες, αυθαίρετα, με
το έτσι θέλω.

358 που πλάι στο γέρο κύρη εκάθονταν στα βάθη του πελάγου: Πατέρας των Νηρηίδων
ήταν ο Νηρέας, μια θεότητα που ζούσε στα βάθη της θάλασσας, ο γέροντας της θάλασ-
σας (**538**, **556**).

Τη Θέτιδα (σχ. **280**) αυτή τη στιγμή ο ποιητής τη δίνει να βρίσκεται κοντά στον
πατέρα της, στα βάθη της θάλασσας (βλ. και Σ **35** εξ). Είχε φύγει από το παλάτι του
θνητού Πηλέα, όταν ο Αχιλλέας ήταν ακόμα μωρό· στη μυθική παράδοση καμιά θεά που
πήρε θνητό δεν έζησε πολύ κοντά του. Ωστόσο, όταν το επιβάλλει η ποιητική ανάγκη, ο
Όμηρος δε διστάζει να βάλει τη Θέτιδα στο παλάτι της Φθίας κοντά στο θνητό σύ-
ντροφό της (βλ. π.χ. **396**, όπου η Θέτιδα παρουσιάζεται να μεγαλώνει τον Αχιλλέα.

359 σαν αντάρα: Σαν ομίχλη: Επειδή η Θέτιδα είναι θαλασσινή θεότητα, και οι
υδροαίμοι που ανεβαίνουν από τη θάλασσα θυμίζουν πολλές φορές από μακριά ανθρώ-

και στον υγιό της που κλαίειν έτρεξε και κάθισε μπροστά του, 360
 και με το χέρι της τον χάιδεψε κι έτσι μιλάει και κρένει:
 «Τι κλαις, παιδί μου; ποιος σου τάραξε καημός τα σπλάχνα τώρα;
 Μίλα ανοιχτά, κι οι δυο να ξέρουμε, μην το κρατάς κρυμμένο.»
 Βαριά βογγώντας ο φτερόποδος απάντησε Αχιλλέας:
 «Τα ξέρεις; τι τα θες τα λόγια μου, μια και τα ξέρεις όλα;
 Στη Θήβα, στου Ηετίωνα πήγαμε την πολιτεία την άγια.
 κι αφού την πήραμε, τα κούρσα μας εδώ τα φέραμε όλα.
 Κι οι γιοι των Αχαιών, ως ταίριαζε, καθώς τα διαμοιράζαν,
 στο γιο του Ατρέα τη ροδομάγουλη χαρίσαν Χρυσοπούλα. 370
 Μα ο Χρύσης, ο ιερέας του Απόλλωνα του μακροσαγιάτηρ,
 στων Αχαιών τα πλοία τα γρήγορα των χαλκοθωρακάτων
 με λύτρα αρίφνητα, την κόρη του να λευτερώσει, φτάνει,
 του μακροσαγιάτηρ Απόλλωνα κρατώντας τα στεφάνια
 πα στο χρυσό ραβδί, και πρόσπεφτε προς στους Αργίτες όλους,
 ξεχωριστά στους δυο πολέμαρχους υγιούς του Ατρέα γυρνώντας.
 Οι Αργίτες οι άλλοι ευτύς με μια φωνή να σεβαστούν εκράξαν
 το λειτουργό, και τα περίλαμπρα ν' αποδεχτούνε δώρα·
 όμως του Ατρείδη του Αγαμέμνονα δεν άρεσε η βουλή τους,
 μόν' τον κακόδιωχνε και του 'ριχνε βαριά φοβέρα ακόμα. 380
 'Ολο θυμό τα πίσω ο γέροντας γυρνάει, κι ο Φοίβος τότε
 την προσευκή του ευτύς επάκουσε, τι στην καρδιά τον είχε.
 Φαρμακερές σαγίτες έριχνε στους Αχαιούς, κι εκείνοι

πινή μορφή. Τη φαντασία λοιπόν του ποιητή την κέντρισε μια εικόνα παρμένη από την
 πραγματικότητα. Δεν αποκλείεται όμως πίσω από την εικόνα αυτή της θεότητας που
 αναδύεται από τη θάλασσα να κρύβεται και ένα θέμα, που το ξέρουμε από τα παραμύθια:
 Σ' έναν ήρωα, που βρίσκεται σε αμηχανία και κλαίει, παρουσιάζεται ξαφνικά μια θεότη-
 τα, συχνά η Μοίρα του, για να τον βοηθήσει. Η θεότητα βγαίνει από τη θάλασσα σαν
 σύννεφο, που αμέσως έπειτα πυκνώνει και σχηματίζει τη μορφή της.

361 κρένει: Μιλώ.

366 Θήβα: Πόλη κοντά στην Τροία, χτισμένη κάτω από την Πλάκο, βουνό της Μυ-
 σίας. Την κατοικούσαν οι Κίλικες. Για την τραγική της μοίρα θα μιλήσει πιο ύστερα η
 Αντρομάχη, η γυναίκα του Έχτορα, που ήταν κόρη του βασιλιά της, του Ηετίωνα (Ζ
 394 εξ.). Από το στόμα της ακούμε πως, όταν οι Έλληνες πάτησαν τη πόλη, ο Αχιλ-
 λέας σκότωσε τον Ηετίωνα και τους επτά του γιούς και έπιασε σκλάβο τη βασίλισσα.
 Βλ. και σχ. 184.

πεθαίνουν πανωτά, και χύνουνταν οι θεϊκές σαγίτες
 απ' άκρη σ'άκρη μες στ' αργίτικα φαρδιά λημέρια. Τότε
 μας είπε τη βουλή, ως την κάτεχε, του Μακρορίχτη ο μάντης.
 Εγώ του Φοίβου να προσπέσουμε παρακινώ τους πρώτους,
 μα σύγκλυσε τον Αγαμέμνονα θυμός, κι ολόρθος τότε
 πετιέται και φοβέρα μου'ριξε, που κιόλας έχει γενει-
 τι εκείνη οι Αργίτες οι αστρομάτηδες με γρήγορο καράβι
 την παν στη Χρύσα, και δοσίματα για το Θεό φορτώσαν·
 όμως την άλλη, αυτήν που μου 'δωκαν οι Αργίτες, μου την πήραν,
 τη Βρισσοπούλα, απ' το καλύβι μου λίγη ώρα πριν οι κράχτες.
 Τώρα αν εσύ μπορείς, διαφέντεψε τον αντρειωμένο γιο σου·
 σύρε στον Όλυμπο και πρόσπεσε στο Δία, καμιάν ως τώρα
 φορά του Δία τα σπλάχνα αν εύφρανες με λόγο για με πράξη·
 τι σ'άκουσα συχνά στου κύρη μου το σπίτι να παινιέσαι
 και να μας λες, το μαυροσύγγεφο του Κρόνου υγιό μονάχη
 μες στους αθάνατους πως γλίτωσες από περίσσια πάθη,
 τότε που θέλαν οι άλλοι του Όλυμπου θεοί να τότε δέσουν,
 ο Ποσειδώνας, η Ήρα κι η Αθηνά μαζί τους η Παλλάδα.
 Μα ήρθες εσύ και τον λευτέρωσες, θεά, από τα δεσμά του,
 τον Εκατόχερο φωνάζοντας στ' ακρόκορφα του Ολύμπου·
 οι θεοί τον κράζουν Πολυδύναμο κι οι άνθρωποι από την άλλη

390

400

387 *συγκλύζω*: Πλημμυρίζω. Πρβλ. κατακλύζω, κατακλυσμός.

396 εξ. Ο μύθος για τη βοήθεια της Θέτιδας, όταν άλλοι θεοί αποφάσισαν να αλυσοδέσουν το Δία, δε μας παραδίδεται από άλλη πηγή, και είναι πιθανό πως έχουμε να κάνουμε με επίνοια της στιγμής, καθώς ο ποιητής αναζητούσε μιαν αιτία που θα έκανε τον Δία να χρωστά ευγνωμοσύνη στη Θέτιδα, κάτι ανάλογο με τη συμπαράσταση του Νέστορα στους Λαπίθες (σχ. 262 εξ.).

397 *μαυροσύγγεφος*: Επίθετο του Δία: Αυτός που μαζεύει μαύρα σύννεφα. Πρβ. αψηλοβροντολάλος (353), νεφελοστοιβάχτης (511, 517, 560 και αλλού).

402 *Εκατόχερος*: Ο Βριάρεος, ο Γύης και ο Κόττος ήταν γίγαντες με εκατό χέρια και πενήντα κεφάλια ο καθένας, παιδιά του Ουρανού και της Γης.

403 *Πολυδύναμος*: Στο πρωτότυπο λέγεται Βριάρεος, από το επίθετο βριαρός=βαρύς, δυνατός.

403 εξ. *οι θεοί τον κράζουν Πολυδύναμο κι οι άνθρωποι από την άλλη* / *Αιγαίωνα*: Η περίπτωση δεν είναι μοναδική: Στο Ξ 290 εξ. ακούμε για κάποιο πουλί πως οι θνητοί το λένε κύμιντη και οι αθάνατοι χαλκίδα· στο Υ 73 εξ. πως τον ποταμό της Τρωικής πεδι-

Αιγαίωνα, τι περνάει στη δύναμη και το γονιό του ακόμα.
 Κάθισε τότε καμαρώνοντας τη δύναμή του, δίπλα
 στο Δία, κι οι τρισμακάριοι εξάρωσαν θεοί και δεν τον δέσαν.
 Όλα εσύ τώρα αυτά καθίζοντας σιμά του θύμισέ του,
 τα γόνάτα του πιάσε, αν θα'θελε στους Τρώες να δώσει χέρι,
 και τους Αργίτες πλάι στη θάλασσα κι ομπρός στα πλοία να κλείσει
 ματοκυλώνοντας τους, το ρήγα τους για να τον χαίρονται όλοι·
 κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας, ο γιος του Ατρέα, να νιώσει
 την τύφλα του, που καταφρόνεσε τον πρώτο απ' τους Αργίτες».

410

Κι η Θέτη ευτύς του απηλογήθηκε στα δάκρυα βουτηγμένη:
 «Ωχού, παιδί μου, τι σε ανάσταινα, τον πικρογεννημένο!
 Ας ήταν άβλαβος κι αδάκρυτος στ' άρμενα πλάι να μένεις,
 έτσι που η Μοίρα λίγο σου'γραψε κι όχι πολύ να ζήσεις.
 Μ' αντάμα τώρα και λιγόχροнос κι ο πιο δυσυχισμένος
 απ' όλους είσαι. Μαύρη κι άραχλη που σε γεννούσα η μοίρα!
 Τούτα στο Δία τον κεραυνόχαρο να πω θ' ανέβω ατή μου
 στο χιονοσκέπαστο τον Όλυμπο, μπορεί και να μ' ακούσει.
 Μα τώρα εσύ στα γοργοτάξιδα καθούμενος καράβια
 με τους Αργίτες βάστα μάνητα, μην πολεμάς καθόλου·
 τι ο Δίας επήγε χτες στους άψεγους Αιθίοπες καλεσμένος,

420

άδας οι θνητοί τον ονομάζουν Σκάμαντρο, και οι αθάνατοι Ξάνθο. Στο ερώτημα γιατί αυτή η διαφοροποίηση δεν έχει δοθεί οριστική απάντηση. Η πιθανότερη ερμηνεία είναι πως η γλώσσα των θεών αντιπροσωπεύει την παλιά ποιητική γλώσσα, που έφτασε ως τον Όμηρο από την παλιά παράδοση, ενώ η γλώσσα των ανθρώπων την κοινή καθημερινή γλώσσα που ήξερε ο ποιητής.

408 τα γόνατά του πιάσε: Η στάση του ικέτη ήταν να αγκαλιάζει με το ένα του χέρι τα γόνατα του προσώπου που ικέτευε και να αγγίζει με το άλλο το πηγούνι του (πρβλ. **500** εξ.).

412 τύφλα: Ο λόγος είναι για την άτη, που σύμφωνα με την ομηρική αντίληψη είναι η τρέλα, που αφαιρεί προσωρινά την κρίση του ανθρώπου, τον τυφλώνει, θα λέγαμε, και τον κάνει να συμπεριφέρεται όπως δεν θα συμπεριφερόταν κανονικά.

419 κεραυνόχαρος: Που χαίρεται με τους κεραυνούς, που αγαπά τους κεραυνούς, Πρβλ. **353, 397**.

423 εξ. Οι Α ι θ ί ο π ε ς ήταν ένας λαός ευσεβής, που κατοικούσε μακριά, στο νοτιανατολικό άκρο της γής, κοντά στον Ωκεανό. Κατά την ομηρική αντίληψη, η γη είναι ένας επίπεδος δίσκος που τον περιβρέχει ο ποταμός Ωκεανός. Τους Αιθίοπες τους επισκέπτονται συχνά οι θεοί (πρβλ. Οδ. α 22).

στον Ωκεανό μακριά, κι οι αθάνατοι τον ακλουθήξαν όλοι.
 Όμως ξανά σε μέρες δώδεκα στον Όλυμπο θα γύρει,
 και τότε εγώ στο χαλκοκάτωφλο παλάτι του θ' ανέβω
 και θα προσπέσω ομπρός στα πόδια του, και λέω πως θα μ' ακούσει.»

Σα μίλησε έτσι, ασκώθη κι έφυγε, κει πέρα αφήνοντάς τον
 όλο θυμό, που την ωριόζωστη γυναίκα του'χαν πάρει
 μεβιάς αθέλητά του. Ζύγωνε στη Χρύσα το καράβι

430

ωστόσο του Οδυσσέα, τ' αγιάτικα σφαχτά που κουβαλούσε.
 Κι όταν εκείνοι στο πολύβαθο λιμάνι μέσα εμπήκαν,
 μαζέψαν τα πανιά τ' απόθεσαν στο μελανό καράβι.
 λύσαν τα ξάρτια και στο δίκρανο πλαγιάσαν το κατάρτι
 με δίχως ξάργητα, και λάμνοντας το αραξοβόλι πιάνουν.
 Όξω πετούν τις αγκυρόπετρες και την πρυμάτσα δένουν,
 όξω κι εκείνοι στο γυρόγαλο της θάλασσας εβγήκαν,
 όξω και τα σφαχτά του Απόλλωνα του μακρορίχτη εβγάλαν,
 όξω απ' το πλοίο το πελαγόδρομο κι η Χρυσοπούλα εβγήκε.

440

Τότε ο Οδυσσέας ο πολυκάτεχος μπρος στο βωμό τη φέρνει
 και την παράδωσε στου κύρη της τα χέρια λέγοντάς του:
 «Χρύση, ο ρηγάρχης Αγαμέμνονας με στέλνει να σου δώσω
 πίσω την κόρη, και να σφάξουμε περίσσια αρνιά στο Φοίβο,
 να ελεηθεί, αν θελήσει η χάρη του, τους Δαναούς, τι αλήθεια
 με πίκρες έχει πολυστέναχτες ποτίσει τους Αργίτες.»

Τούτα μιλώντας του την έδωκε, κι αυτός την κόρη εδέχτη
 όλο χαρά· κι εκείνοι γρήγορα τ' αγιάτικα σφαχτάρια

429 *ωριόζωστη*: Η όμορφα ζωσμένη· κοσμητικό επίθετο.

431 *αγιάτικος*: Αφιερωμένος στο θεό.

434 *δίκρανο*: Ένα ξύλο με μια διχάλα στην άκρη, στην πρύμνη του καραβιού. Για να χαμηλώσουν το κατάρτι, έτσι ώστε να ακουμπήσει στη διχάλα αυτή, χαλάρωναν τα ξάρτια, τα σκιοινιά που έδεναν την κορυφή του καταρτιού με την πλήρη.

435 *ξάργητα*: Καθυστέρηση.

αραξοβόλι: Το σημείο το κατάλληλο για το άραγμα του καραβιού μέσα στο λιμάνι, αγκυροβόλιο.

436 *αγκυρόπετρες*: Πέτρες βαριές με μια τρύπα, από όπου περνούσαν ένα χοντρό σκιοινί· τις έριχναν στη θάλασσα αντί για άγκυρα. Το καράβι άραζε με την πλήρη προς τη θάλασσα και το έδεναν από την πρύμνη στην παραλία με ένα χοντρό σκιοινί, την πρυμάτσα.

στήσαν αράδα, στον καλόχτιστο βωμό του Φοίβου γύρω.
 Κι ως χερονόφηταν κι εμοίρασαν τ' αγιοκριθάρια, ο Χρῦσης
 βροντόφωνα, τα χέρια ασκώνοντας για χάρη τους ευκήθη: 450
 «Επάκουσέ μου, ασημοδόξαρε, που κυβερνάς τη Χρῦσα
 και την τρισάγια Κίλλα, κι άσφαλτα την Τένεδο αφεντεύεις·
 κι άλλη φορά πιο πριν συνάκουσες την προσευκή μου εμένα
 και μου'δειξες τιμή παιδεύοντας ανήλεα τους Αργίτες·
 όμοια και τώρα, αυτή μη μου αρνηθείς που σου ζητώ τη χάρη,
 και τους Αργίτες απ' τον άδικο χαμό πια γλίτωσέ τους.»

Είπε, και την ευκή του επάκουσεν ο Απόλλωνας ο Φοίβος·
 κι ως ευκηθήκαν και πασπάλισαν μετά τ' αγιοκριθάρια,
 αναλαιμίσαν τ' αρνοκάτσικα, τα σφάζανε, τα γόδραν, 460
 χωρίσαν τα μεριά τα τύλιξαν τρογύρα με τη σκέπη,
 διπλώνοντάς τη, κι από πάνω τους κομμάτια κρέας πιθώσαν.
 Σε σκίζες πάνω ο γέρος τα 'καιγε, και με κρασί φλογάτο
 τα περεχούσε, και πεντόσουβλες στο πλάι του οι νιοι κρατούσαν.
 Και σύντας τα μεριά αποκάηκαν και γεύτηκαν τα σπλάχνα,
 λιανίσαν τ' άλλα και περνώντας τα στις σούβλες να τα ψήνουν
 επήραν γνοιαστικά, κι ως ψήθηκαν, τ' αποτραβήξαν όλα.
 Κι απ' τις δουλειές αυτές σα σκόλασαν κι ετοιμάσαν τις τάβλες,
 ετρώγαν, κι είχαν ως εταίριαζε καθείς το μερτικό του.
 Και σύντας του πιοτού θαράπεψαν και του φαγιού τον πόθο,

449 αγιοκριθάρια: Χοντροαλεσμένο κριθάρι, που, πριν από τη θυσία, το σκόρπιζαν ανάμεσα στα κέρατα των ζώων που θα θυσίαζαν.

459 αναλαιμίζω: Σηκώνω προς τα πάνω το κεφάλι του ζώου, για να το σφάξω πιο εύκολα.

460 σκέπη: Ο υμένας που σκεπάζει τα σπλάχνα των ζώων.

461 πιθώνω: Ακουμπώ.

462 σκίζα: Μικρό κομμάτι από σκισμένο ξύλο, σχίζα.

φλογάτος: Που σπιθίζει.

463 πεντόσουβλα: Είδος μεγάλου πηρουτιού με πέντε μύτες (σούβλες) επάνω του έψηγαν τα σπλάχνα.

466 γνοιαστικά: Με πολλή φροντίδα.

468 είχαν ως εταίριαζε καθείς το μερτικό του: Ανάλογα με το αξίωμα και την αξία του, σύμφωνα με την ομηρική συνήθεια.

παίρνουν κροντήρια τ' αρχοντόπουλα, κρασί τα ξεχειλίζουν, 470
 και σ' όλους τα ποτήρια εγιόμωσαν, απ' τις σπονδές ν' αρχίσουν.
 Κι ολημερίς με το τραγούδι τους και το χορό το Φοίβο
 γυρεύαν να γλυκάνουν, κι όμορφο παιάνα ετραγουδούσαν
 τιμώντας τον οι Αργίτες, κι άκουγε κι αγάλλουνταν εκείνος.

Και σύντας ο ήλιος πια βασίλεψε και τα σκοτάδια επήραν,
 μπρος στις πρυμάτσες του πλεούμενου να κοιμηθούν πλαγιάσαν.
 Κι η Αυγή σα φάνη η πουρνογέννητη και ροδοδαχτυλάτη,
 να γύρουν στα φαρδιά ξανοίχτηκαν των Αχαιών λημέρια.
 Και πρώτο αγέρα ο μακροδόξαρος Απόλλωνας τους στέλνει 480
 κι εκείνοι, το κατάρτι ορθώνοντας, τ' άσπρα πανιά σηκώσαν,
 κι ο αγέρας πίσω τους τα φύσκωνε, και στην καρένα γύρω
 του караβιού, γοργά που αρμένιζε, το μαύρο κύμα αχούσε·
 κι αυτό πετούσε απά στα κύματα, τελεύοντας τη στράτα.
 Και σύντας φτάσαν πια στ' απλόχωρα των Αχαιών λημέρια,
 πα στη στεριά τραβήξαν κι έβγαλαν το μελανό καράβι,
 ψηλά στον άμμο, και το στύλωσαν με μακρουλά αντιστύλια,
 κι ατοί τους στις καλύβες σκόρπισαν και στα καράβια γύρα.

Πρόσμενε ωστόσο ο γοργογόνατος, ο αρχοντογεννημένος 490
 γιος του Πηλέα στα πελαγόδρομα καράβια του χολιώντας,
 κι ουδέ στη δοξαντρούσα επήγαινε τη σύναξη ποτέ του
 κι ουδέ στον πόλεμο, μόν' έτρωγε τα σωθικά του η πίκρα,
 που εδώ καθόταν, κι ας λαχτάριζεν αντάρες και πολέμους.

Μα σα διαβήκαν μέρες δώδεκα, το δρόμο επιάιρναν πίσω
 όλοι οι θεοί μαθές οι αθάνατοι, στον Όλυμπο να γύρουν,

470 κροντήρι: Κρατήρας, μεγάλο αγγείο, όπου ανακάτευαν το κρασί με νερό· οι Αρ-
 χαίοι το κρασί το έπιναν νερωμένο συνήθως.

473 παιάνας: Ύμνος εξιλαστήριος στον Απόλλωνα ως θεό που θεραπεύει.

πρυμάτσα: Βλ. σχ. 436.

481 καρένα: Καρίνα, τρόπιδα.

482 μαύρο: Σκοτεινό, όταν η θάλασσα είναι φουρτουνιασμένη.

485 μελανό: Σταθερό επίθετο των караβιών, πρβλ. γοργά, σχ. 12, βαθουλά, σχ. 26.
 Χαρακτηρίζονται με λ α ν ά ίσως γιατί τα άλειβαν με πίσσα για συντήρηση.

486 αντιστύλια: Δοκάρια που στήριζαν το καράβι, όταν ήταν τραβηγμένο στη στε-
 ριά.

492 αντάρες: Τους θορύβους, τη φασαρία της μάχης.

κι ο Δίας μπροστά. Και τότε η Θέτιδα, το θέλημα του γιου της
 θυμάμενη, γοργά απ' της θάλασσας ξεπρόβαλε το κύμα
 κι ανέβη σύνναυγα στον Όλυμπο, στον ουρανό το μέγα·
 κι ήβρε στου Ολύμπου του πολύκορφου την πιο αφηλή τη ράχη
 το γιο του Κρόνου το βροντόλαλο να κάθεται μονάχος.
 Μπροστά του τότε πήγε κάθισε και του 'πιασε τα γόνα
 με το ζερβί, με το άλλο ακράγγιξε τα γένια του από κάτω,
 κι είπε στο Δία παρακαλώντας τον το ρήγα υγιό του Κρόνου:
 «Πατέρα Δία, ποτέ μου αν σ' εύφρανα στους αθανάτους μέσα
 με λόγο για με πράξη, επάκουσε την πεθυμιά μου ετούτη:
 Το γιο μου τίμησε, που η μοίρα του να ζήσει γράφει απ' όλους
 πιο λίγο, κι όμως ο Αγαμέμνονας ο πρωταφέντης τώρα
 τον καταφρόνεσε, τι του άρπαξε το αρχοντομοίρι ατός του.
 Όμως, Ολύμπιε Δία βαθύγνωμε, τίμησε εσύ το γιο μου
 στους Τρώες τη νίκη τώρα δίνοντας, ως που να πουν κι οι Αργίτες
 να τον τιμήσουν, και τιμώντας τον ξεπλερωμή να δώσουν.»

500

510

Αυτά είπε, όμως ο Δίας δε μίλησεν ο νεφελοστοιβάχτης,
 μόνο βουβός πολλήωρα εκάθουνταν· κι η Θέτη, ως τα κρατούσε
 αποξαρχής, τα γόνα του 'σφιγγε και μίλησέ του πάλι:
 «Ξάστερα δώσε μου το λόγο σου και στρέξε αυτά που σου'πα,
 για αρνήσου μου, τι εσύ δε σκιάζεσαι κανένα, για να ξέρω
 καλά, η θεά πως είμαι απ' όλους σας η πιο παραριγμένη»
 Συχύστη τότε ο Δίας κι απάντησεν ο νεφελοστοιβάχτης:
 «Ωχού μελάδες! Σε φαγώματα με βάζεις με την Ήρα,
 που θα μ' αρχίσει τα μαλώματα και θα μ' αγκυλοχεύει.

497 σύνναυγα: Με την αυγή, πολύ πρωί. Βλέπε και στ. 557.

499 βροντόλαλος: Με τη βροντερή φωνή. Επίθετο του Δία ως θεού της βροντής.
 Πρβλ. 353 αφηλοβροντολάλος.

505 εξ, το γιο μου... που η μοίρα του να ζήσει γράφει απ' όλους / πιο λίγο: Βλ. 352, 416
 εξ.

507 ατός του Βλ. σχ. 356.

517 εξ. Το Δία τον είδαμε ως τώρα ως τον ανώτατο από όλους τους θεούς· χωρίς τη
 θέλησή του τίποτε σημαντικό δε συμβαίνει στον κόσμο. (5). Τον είδαμε ακόμα ως θεό
 του ουρανού και των καιρικών μεταβολών (353, 397, 419, 499, 511). Τώρα είναι ο πατέ-
 ρας μιας μεγάλης οικογένειας, που δυσκολεύεται να της επιβληθεί· ιδιαίτερα η γυναίκα
 του η Ήρα αντιστρατεύεται συχνά στη θέλησή του.

519 αγκυλοχεύω: Ερεθίζω.

Ἔτσι κι αλλιώς μες στους αθάνατους θεούς θυμώνει εκείνη 520
μαζί μου, τάχα πως στον πόλεμο τους Τρώες συντρέχω πάντα.
Μα τώρα εσύ τραβήξου γρήγορα, δε θέλω να σε νιώσει
η Ἥρα κι εγώ όλα που μελέτησες θα τα γνοιαστώ να γένουν.
Ομπρός λοιπόν, με το κεφάλι μου θα γνέψω, να πιστέψεις·
τι αυτό είναι μέσα στους αθάνατους το πιο τρανό από μένα
σημάδι· τι είναι αμεταγύριστος κι απεύτιστος και βγαίνει
το δίχως άλλο πάντα ο λόγος μου, με το κεφάλι ως γνέψω.»

Είπε, και με τα φρύδια του έγνεψε τα μαύρα ο γιος του Κρόνου,
κι οι θείες με φόρα αναταράχτηκαν οι χήτες στο κεφάλι
το αθάνατο, και ριζοτράνταξε τον Ὀλυμπο το μέγα. 530

Σαν ἔτσι οι δυο τους τα συνταίριαξαν, χωρίζουν· στου πελάγου
πηδά τα βάθη από τον Ὀλυμπο το φωτοβόλο εκείνη,
κι ο Δίας τραβούσε στο παλάτι του, κι ὅλοι μαζί ασκωθήκαν
ἀπ' τα θρονιά οι θεοί· δεν τόλμησε στον κύρη ομπρός κανένας
να μείνει καθιστός, ως ζύγωνε, μόν' στάθηκαν μπροστά του.
Κι αὐτός στο θρόνο τότε ἐκάθισε. Δεν εἶχε ὅμως ξεφύγει
της Ἥρας τη ματιά, και τ' ἔφερε πως μίλησε μαζί του
η Θέτη, η κόρη η χιαναστράγαλη του θαλασσογερόντου·
κι ευτύς στο γιο του Κρόνου ἐγύρισε, μιλά και τον κεντρίζει:
«Ποιος πάλε ἀπ' τους θεούς, δολόγνωνε, τα ταίριαξε μαζί σου; 540
Πάντα σου ἀρέσει ἀλήθεια ἀλάργα μου καθούμενος να κλώθεις
διαλογισμούς κρυφούς κι ἀπόφασες να παίρνεις, και ποτέ σου
το που ἔβαλες στο νου δε θέλησες να μου το πεις και μένα.»

Κι ἀηλογήθη των αθάνατων και των θνητῶν ο κύρης:
«Ἥρα, το κάθε που στοχάζομαι καθόλου μην τ' ολπίσεις
να σου το φανερώνω· δύσκολο, γυναίκα μου κι ας εἶσαι.
Αλήθεια, ὅ,τι εἶναι που δε θα ἔβλαφτε να μαθευτεί, κανένας
πριν ἀπο σένα, μήτε αθάνατος μήτε θνητός, θα μάθει.
Μα αὐτό που χῶρια ἀπ' τους αθάνατους στο νου μου ἐγώ θα βάλω,
μη θες να το ρωτᾷς ἀνώφελα και μην ψιλοσκαλίζεις.» 550

Και τότε η σεβαστή του ἀπάντησε βοϊδόματη Ἥρα κι εἶπε:
«Υγιέ του Κρόνου τρομερότατε, τι λόγια αὐτά που κρένεις;

538 θαλασσογερόντου: Βλ. σχ. 358.

551 βοϊδόματη: Με μεγάλα μάτια σαν της αγελάδας.

Ποτέ να σε ρωτώ δε θέλησα και να ψιλοσκαλίζω,
 μόν' ό,τι θες μπορείς ανέγνοιαστα να στοχαστείς μονάχος.
 Μα τώρα τρέμω μες στα σπλάχνα μου, μη σ' έχει καταφέρει
 η Θέτη, η κόρη η χιοναστράγαλη του θαλασσογερόντου·
 τι σύναυγα κοντά σου εκάθισε και σου 'πιασε τα γόνα,
 κι αλήθεια εσύ θαρρώ της έταξες στον Αχιλλέα να δώσεις
 τιμή, κι Αργίτες γύρω στ' άρμενα περισσίους ν' αφανίσεις».

560

Και τότε ο Δίας της αποκρίθηκεν ο νεφελοστοιβάχτης:
 «Δαιμονισμένη! Πάντα το κακό στο νου σου! Δε γλιτώνω!
 Όμως χαμένοι πάνε οι κόποι σου, και μόνο απ' την καρδιά μου
 μακραινείς. Τόσο το χειρότερο για σένα, λέω. Κι αν έτσι
 μαθές ως τα 'πες τούτα εγίνηκαν, έτσι μου αρέσει εμένα!
 Μόν' κάθου κι άκουε κάθε λόγο μου, και μη μου βγάζεις άχνα,
 μην έρθω αυτού και ρίξω απάνω σου τ' ανίκητά μου χέρια,
 και τότε πια δε θα σε γλίτωναν όλοι οι θεοί του Ολύμπου.»

Έτσι είπε, κι η σεβάσμια δειλίασε βοϊδόματη Έρα ομπρός του,
 και κόμπο την καρδιά της δένοντας δίχως μιλιά εκαθόταν·
 μα κι οι άλλοι άθνατοι επικράθησαν στου Δία το αρχονταρίκι.
 Τότε ο λαμπρός τεχνίτης Έφαιστος πήρε να λέει μπροστά τους,
 για να γλυκάνει τη μητέρα του την κρουσταλλόχερη Έρα:
 «Ωχού μελάδες που μας πλάκωσαν αβάσταχτοι, αν οι δυο σας
 για τους θνητούς εδώ συχύζεστε, κι αμάχες και φοβέρες
 μες στους άθνατους ασκώνετε, και μήτε θα χαρούμε
 γλυκό ψωμί, τι αλήθεια δαίμονας κακός μας δυναστεύει.
 Μια γνώμη θα 'δινα στη μάνα μου, κι ας το νογáει και ατή της:

570

557 σύνταχα: Πολύ νωρίς, την αυγή.

566 εξ. Όπως και αλλού (Θ 1 εξ. π.χ.) ο Δίας, όταν αντιμετώπιζει αντίδραση από τους άλλους θεούς, απειλεί πως θα κάνει χρήση της σωματικής του δύναμης. Ωστόσο οι απειλές αυτές μένουν μόνο λόγια. Φαίνεται πως δεν είναι παρά ωχρή ανάμνηση από ένα στάδιο παλαιότερο, όπου οι συγκρούσεις ανάμεσα στους θεούς ήταν πραγματικά άγριες. (πρβλ. Τιτανομαχία). Στον Όμηρο βρισκόμαστε σ' ένα στάδιο εξελιγμένο. Ο Δίας έχει επιβάλει πια την εξουσία του και στον κόσμο βασιλεύει τάξη.

570 αρχονταρίκι: Αίθουσα, όπου υποδέχονται τους ξένους.

571 λαμπρός τεχνίτης Έφαιστος: Ο Έφαιστος, θεός της φωτιάς και της χαλκευτικής, γιος του Δία και της Έρας.

577 κι ας το νογáει κι ατή της: Και ας το καταλαβαίνει και μόνη της.

το Δία τον κύρη να καλόπιανε, να μην αρχίσει πάλε
μαλώματα και το τραπέζι μας κάμει άνω κάτω, ως τρώμε·
τι αν θέλει του Όλυμπου ο αστραπόχαρος αφέντης απ' τους θρόνους 580
να μας πετάξει... τι στη δύναμη πολύ τρανότερός μας.
Μόν' έλα τώρα εσύ καλόπιασ' τον και γλυκομίλησέ του,
και τότε ευτύς ο αφέντης του Όλυμπου θα'ναι καλός μαζί μας.»

Έτσι είπε, και πηδώντας έβαλε στις ακριβής του μάνας
τα χέρια κούπα διπλογούβωτη, κι αυτά της λέει τα λόγια:
«Υπομονέψου τώρα μάνα μου, βάστα, κι ας έχεις πίκρα,
μη λάχει και σε ιδώ να δέρνεσαι και δεν μπορέσω χέρι
να δώσω, μ' όλη την αγάπη μου, κι ας σε πονά η καρδιά μου·
τι αλί σε κείνον που με του Όλυμπου το ρήγα θα τα βάλει!
Κι άλλη φορά, που να 'ρθω θέλησα βοηθός σου, από το πόδι 590
μ' έπιασε αυτός κι από το θάνατο με πέταξε κατώφλι·
όλη τη μέρα, ως το βασίλεμα του γήλιου, εγκρεμιζόμουν,
ως που στη Λήμνο πια σωριάστηκα με την ψυχή στο στόμα,
κι ευτύς, ως έπεσα, με πήρανε να με γνοιαστούν οι Σίντες».

Έτσι είπε, κι η θεά αχνογέλασεν η κρουσταλλόχερη Ήρα,
κι αχνογελώντας μες στα χέρια της πήρε απ' το γιο την κούπα.
Κι αυτός απ' το κροντήρι ανάσερνε και μοίραζε στους άλλους
–δεξιά μεριά–θεούς θάνατο γλυκό κρασί να πιούνε.

585 κούπα διπλογούβωτη: Ένα διπλό ποτήρι, που το αποτελούσαν δύο ποτήρια ενωμένα πάτο με πάτο. Έχουν βρεθεί τέτοια ποτήρια στη Μινωική Κρήτη, στην Κύπρο και στην κυρίως Ελλάδα, γιατί όμως τα έκαναν διπλογούβωτα δεν το ξέρουμε.

593 Αήμιος: Νησί του Αιγαίου απέναντι στην Τροία. Ήταν ο κυριότερος τόπος λατρείας του Ηφαίστου. Οι κάτοικοι της ονομάζονταν Σίντες.

591 εξ. Για τον Ήφαιστο πιστευαν πως ήταν χωλός και είχε αδύνατες κνήμες (βλ. 607, Σ 393, 411). Οι θεοί της μεταλλουργίας παρουσιάζονται και σε μυθολογίες άλλων λαών χωλοί, ίσως γιατί όσοι δουλεύουν το μέταλλο με το σφυρί ώρες ολόκληρες όρθιοι μπροστά στο αμόνι έχουν γερά χέρια, αλλά αδύνατα πόδια.

Στο Σ 393 εξ. θα δούμε την Ήρα να γκρεμίζει τον Ήφαιστο από τον ουρανό, μόλις γεννήθηκε. Αυτή την ιστορία, που ήταν η πιο γνωστή, μετασχημάτισε εδώ ο ποιητής, για να την προσαρμόσει στις ποιητικές ανάγκες της στιγμής: Τον Ήφαιστο, που θέλησε να παρασταθεί στη μητέρα του, τον γκρέμισε ο Δίας. Έτσι υπογραμμίζεται άλλη μια φορά η ακαταμάχητη δύναμη του μεγάλου θεού.

598 δεξιά μεριά: Από αριστερά προς τα δεξιά, γιατί αυτή την κίνηση τη θεωρούσαν καλό οiwνό και την τηρούσαν αυστηρά.

Κι άσβηστο γέλιο τότε ασκώθηκε μες στους μακαρισμένους,
λαχανιαστό να ιδούν τον Ήφαιστο τα πόδια του να σέρνει. 600

Τότε έτσι εκείνοι, ως που εβασίλευεν ο γήλιος, όλη μέρα
ετράγαν, κι είχαν ως εταιρίαζε, καθείς το μερτικό του·
μήτε η γλυκιά κιθάρα απόλειπε στου Απόλλωνα τα χέρια,
μήτε κι οι Μούσες, που γλυκόφωνα με τη σειρά ετραγούδουν.

Και σύντας του ήλιου πια βασίλευσε το φως το αχτιδοβόλο,
καθένας στο δικό του ετράβηξε το αρχοντικό να γείρει,
κει που 'χε χτίσει στον καθένα τους παλάτι ο κουτσοπόδης,
ο ξακουστος τεχνίτης Ήφαιστος, με τη σοφή του τέχνη.
Κι ο Δίας ο ολύμπιος, ο αστραπόχαρος, στην κλίνη του τραβούσε,
εκεί που ως τώρα πάντα, ως του 'ρχονταν ύπνος γλυκός, κοιμόταν· 610
κει πάνω ανέβη, κι η χρυσόθρονη σιμά του επλάγιαζε Ήρα.

602 Βλ. σχ. 468.

603 εξ. Το τραγούδι των Μουσών, που το συνοδεύει ο Απόλλωνας με την κιθάρα του, ήταν το απαραίτητο συμπλήρωμα στα συμπόσια των θεών. *Κιθάρα* (ή *φόρμιγγα*): Έγχορδο μουσικό όργανο.

560 εξ. Η σύγκρουση ανάμεσα στους δύο θεούς καταλήγει σ' ένα χαρούμενο συμπόσιο· για την ομηρική αντίληψη, αντίθετα με τους ανθρώπους, οι μακάριοι θεοί ζουν εύκολα, χωρίς βάσανα, και τίποτα δεν μπορεί να ταράξει για πολύ την ανέφελη ζωή τους. Η σύγκριση της σκηνής αυτής που διαδραματίζεται στον Όλυμπο με τις πρώτες σκηνές της ραψωδίας δείχνει την απόσταση που χωρίζει τους μακαρισμένους θεούς από τους ανθρώπους: η σύγκρουση του Αγαμέμνονα με τον Αχιλλέα έχει ολέθριες συνέπειες για τους θνητούς· αντίθετα η σύγκρουση του Δία με την Ήρα τελειώνει μ' ένα χαρούμενο συμπόσιο.

ΙΛΙΑΔΑΣ Β

Οι άλλοι-θεοί, θνητοί πολέμαρχοι-κοιμόνταν όλη νύχτα,
και μοναχά το Δία δεν έπιανεν ύπνος γλυκός καθόλου,
μόν' όλο μες στο νου του ανάδευε, πώς του Αχιλλέα να δώσει
τιμή, κι Αργίτες δίπλα στ' άρμενα περισσιους ν' αφανίσει.
Και τούτη η πιο καλή του εικάστηκε βουλή στο νου, να στείλει
στο γιο τού Ατρέα, τον Αγαμέμνονα, τον Όνειρο τον πλάνο·
γυρνάει σ' αυτόν και με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
«Όνειρε πλάνε, ομπρός, στ' αργίτικα γοργά καράβια δράμε,
και στο καλύβι του Αγαμέμνονα, του γιου τού Ατρέα, σα φτάσεις,
ό,τι σου όρίζω τώρα λέγε του και μην το παραλλάξεις. 10
Σπρώχ' τον γοργά τους μακρομάλληδες Αργίτες ν' αρματώσει·
ήρθε η στιγμή που το πλατύδρομο το κάστρο θα πατήσει
των Τρώων· οι αθάνατοι στον Όλυμπο πια δεν κρατούνε τώρα
δυο γνώμες, τι όλους τους ελύγισε με τα παρακλητά της
η Ήρα, κι από στους Τρώες επλάκωσαν τρανοί καημοί και πίκρες»
Έτσι είπε, κι ο Όνειρος, σαν άκουσε το λόγο του, μισεύει,
κι ως έφτασε μεμιάς στα γρήγορα των Αχαιών καράβια,
κινάει να βρει τον Αγαμέμνονα, το γιο του Ατρέα· κι εκείνος
κοιμόταν στο καλύβι· γύρα του θεϊκός χυνόταν ύπνος.
Στάθηκε πάνω απ' το κεφάλι του, και την ειδή είχε πάρει 20
του Νέστορα, που απ' όλους πιότερο τιμούσε τους γερόντους
ο γιος του Ατρέα· με τέτοιαν ο Όνειρος ο θεϊός ειδή του εμίλα:
«Κοιμάσαι, υγιέ του Ατρέα του αντρόκαρδου, του γαύρου αλογατάρη;
Όλη τη νύχτα ένας πρωτόγερος δεν πρέπει να κοιμάται,
που τόσο ασκέρι του μπιστεύτηκαν κι έγνοιες πολλές τον ζώνουν.
Μ' άκου με τώρα· είμαι μαντάτορας από το Δία σταλμένος,
που ας είναι αλάργα, όμως σε γνοιάζεται και σε ψυχοπονιέται.
Προστάζει ευτός τους μακρομάλληδες Αργίτες ν' αρματώσεις·
ήρθε η στιγμή που το πλατύδρομο το κάστρο θα πατήσεις
των Τρώων οι αθάνατοι στον Όλυμπο πια δεν κρατούνε τώρα 30

δυο γνώμες, τι όλους τους ελύγισε με τα παρακλητά της
 η Ήρα, κι από στους Τρώες επλάκωσαν τρανοί καημοί, σταλμένοι
 από το Δία. Μα εσύ τα λόγια μου κράτα στο νου, μη λάχει
 κι αλησμονιά σε πιάσει, ο ολόγλυκος μόλις σ' αφήσει γύπνος.»

Ως μίλησε έτσι, επήρε κι έφυγε, και πέρα αφήνοντάς τον
 να κλώθει ελπίδες μες στα φρένα του, που να γενούν δεν ήταν,
 του Πρίαμου το καστρί πως θα 'παιρνε τη μέρα εκείνη τάχα,
 ο ανέμυαλος, που ο Δίας τι του 'γραφε δεν το 'βαζε στο νου του·
 τι εκείνος κι άλλες ελογάριαζε στους Τρώες και στους Αργίτες
 να στείλει συφορές και κλάματα μες σε φριχτούς πολέμους.

Κι ως ξύπνησε, διανεύαν γύρα του τα θεία τα λόγια ακόμα.

Πετάχτη απάνω και καθίζοντας ώριο φοράει χιτώνα,
 καινούριο, μαλακό, και γύρω του φαρδιά ετυλίχτη κάπα,
 και σάνταλα πανώρια επέρασε στ' αστραφερά του πόδια·
 στερνά το ασημοκαρφοπλούμιστο σπαθί κρεμάει στους ώμους,
 και το ραβδί του το ακατάλυτο, το γονικό, κρατώντας,
 για τ' άρμενα των χαλκοθώρακων των Αχαιών κινούσε.

Ότι είχε η Αυγή η θεά στον Όλυμπο το μέγα ανέβη απάνω,
 το φως στο Δία και στους αθάνατους τους άλλους να μηνύσει·
 κι ο γιος του Ατρέα τους βροντερόφωνους διαλάληδες προστάζει
 σε συντυχιά τους μακρομάλληδες Αργίτες να φωνάξουν·
 κι ως φώναζαν αυτοί, μαζώχτηκαν με βιάση ευτύς εκείνοι.

Πρώτα καλνούσε τους αντρόκαρδους να βουλευτούν γερόντους
 δίπλα από τ' άρμενο του Νέστορα, του βασιλιά της Πύλος·
 κι ως συναχτήκαν, τι σοφίστηκε τρανό τους φανερώνει:
 «Ακούστε, φίλοι! Μου 'ρθεν Όνειρος θεϊκός στον ύπνο απάνω
 μέσα στη νύχτα την αθάνατη, του αρχοντικού Νεστόρου
 ίδια απaráλλαχτος, στο ανάριμμα, στην ελικιά, στην όψη·
 και στάθη πάνω απ' το κεφάλι μου κι αυτά μου λέει τα λόγια:
 «Κοιμάσαι, υγιέ του Ατρέα του αντρόκαρδου, του γαύρου αλογατάρη; 60
 Όλη τη νύχτα ένας πρωτόγερος δεν πρέπει να κοιμάται,
 που τόσο ασκέρι του μπιστεύτηκαν κι έγνοιες πολλές τον ζώνουν.
 Μ' άκου με τώρα· είμαι μαντάτορας από το Δία σταλμένος,
 που ας είναι αλάργα, όμως σε γνοιάζεται και σε ψυχοπονιέται.
 Προστάζει ευτύς τους μακρομάλληδες Αργίτες ν' αρματώσεις·
 ήρθε η στιγμή που το πλατύδρομο το κάστρο θα πατήσεις

των Τρώων· οι αθάνατοι στον Όλυμπο πια δεν κρατούνε τώρα
 δυο γνώμες, τι όλους τους ελύγισε με τα παρακλητά της
 η Ήρα, κι απά στους Τρώες επλάκωσαν τρανοί καημοί, σταλμένοι
 από το Δία, μα εσύ τα λόγια μου μην τα ξεχνάς. «Ως τα 'πε, 70
 πέταξε, πάει, και μένα ο ολόγλυκος ευτύς μ' αφήκεν ύπνος.
 Ελάτε, στ' άρματα ας φωνάξουμε τους Αχαιούς, μα πρώτα
 θα τους μιλήσω δοκιμάζοντας, καθώς πρεπό 'ναι κιόλας·
 και θα τους πω με τα πολύσκαρμα να φύγουμε καράβια,
 κι άλλος αλλοίθε εσείς κρατάτε τους με λόγια, να μη φύγουν.»

Ως είπε εκείνος τούτα, κάθισε, και τότε ασκώθη ομπρός τους
 ο γέρο Νέστορας, που αφέντευε στην αμμουδάτη Πύλο,
 κι έτσι τους μίλησε καλόγνωμος κι αναμεσό τους είπε:
 «Φίλοι μου εσείς, Αργίτες άρχοντες και πρωτοκεφαλάδες,
 αν άλλος Αχαιός για τ' όνειρο μιλούσε τούτο ομπρός μας, 80
 πως είναι ψέματα θα λέγαμε, θα το αψηφούσαμε όλοι·
 μα τώρα το 'δε αυτός που απ' όλους μας ο πιο τρανός λογιέται.
 Ομπρός λοιπόν, ας αρματώσουμε τους Αχαιούς, ελάτε!»

Είπε, και πρώτος απ' τη μάζωξη κινούσε για να φύγει·
 τα λόγια του ρηγάρχη ακούγοντας κι οι αρχόντοι βασιλιάδες
 πετάχτηκαν· κι ωστόσο ολόγυρα συνάζουνταν τ' ασκέρια.
 Πώς όταν βλέπεις σμάρια μέλισσες πυκνά να ξεπορίζουν,
 κι όλο καινούριες ξεπετάγονται μέσ' απ' τον τρύπιο βράχο,
 και στους ανθούς τους ανοιξιάτικους τσαμπιά τσαμπιά πετάνε,
 και πλήθος άλλα εδώθε σμίγουνε κι άλλα απο κειδρομούνε· 90
 παρόμοια απο καλύβια κι άρμενα λαός πολύς τραβούσαν
 κοπαδιαστά μπροστά στ' ακρόγιαλο το χαμηλό, να πάνε
 στη σύναξη· κι η Φήμη εφούντωνε στη μέση εκεί, του Δία
 η αποκρισάρα, και τους έβιαζε· κι εκείνοι εμαζεούνταν.
 Κουφοτρικύμιζεν η σύναξη, κι ως κάθιζαν, βογγούσε
 κάτωθε η γης, κι ήταν ο τάραχος τρανός. Να μπουν σε τάξη
 κράχτες εννιά στο ασκέρι εφώναζαν, τη χλαλοή να πάψουν,
 τους θεογέννητους ρηγάδες τους ν' ακούσουν τι θα πούνε.
 Με κόπο εκείνοι καταλάγιασαν κι ολόγυρα εκαθίσαν
 δίχως φωνές. Τότε ο Αγαμέμνονας ασκώθη ο πρωταφέντης, 100
 κρατώντας το ραβδί στο χέρι του, τρανή του Ηφαίστου τέχνη·
 στο Δία, το γιο του Κρόνου, κάποτε το 'χε χαρίσει εκείνος,

κι ο Δίας του Αργοφονιά το εχάρισε, του ψυχοπερατάρη,
 κι ο Ερμής το χάρισε στον Πέλοπα τον αλογάρη πάλε,
 κι ο Πέλοπας του Ατρέα το χάρισε του πρωτοστρατολάτη,
 και στο Θυέστη ο Ατρέας πεθαίνοντας το βαριοκοπαδάρη,
 κι ο Θυέστης πάλε του Αγαμέμνονα κληρονομιά το αφήκε,
 πλήθος νησιά και την αργίτικη για ν' αφεντεύει χώρα.
 Πάνω σ' αυτό ακουμπώντας κίνησε το λόγο στους Αργίτες:
 «Αργίτες αντρειωμένοι, φίλοι μου, πιστοί συντρόφοι του Άρη,
 ο Δίας, ο γιος του Κρόνου, μ' έμπλεξε σε συφορά μεγάλη, 110
 ο ανέσπλαχνος, που πριν μου το 'ταξε και δέχτηκε, πριν πάρω
 πρώτα την Τροία την ωριοτείχιστη, να μη διαγύρω πίσω
 και τώρα δόλο μου 'στησε άσκημο, και με προστάζει στο Άργος,
 τόσο πολύ στρατό αφού ξέκανα, να γύρω ντροπιασμένος.
 Έτσι μαθές στον παντοδύναμο το γιο του Κρόνου αρέσει,
 που πλήθος κάστρα ξεκεφάλισε και θα ξεκεφαλίσει
 πλήθος ακόμα, τι στη δύναμη σαν ποιος του παραβγαίνει;
 Αλήθεια, είναι ντροπή οι μελλούμενες γενιές και να τ' ακούσουν,
 τέτοιος στρατός και τόσοσ άδικα των Αχαιών πως ήρθε 120
 και πολεμάει με δίχως όφελος και μάχεται εδώ πέρα
 με άντρες πιο λίγους, και δεν ξέρουμε πότε θα 'ρθει το τέλος·
 τι λογαριάζω, αν συμφωνούσαμε μια μέρα Τρώες κι Αργίτες,
 με όρκο τον πόλεμο σκολάζοντας, να ψυχομετρηθούμε,
 και χωριστά μονοσυνάζουνταν οι Τρώες οι ντόπιοι, όσοι είναι,
 αν από δέκα δέκα σμίγαμε στην άλλη εμείς οι Αργίτες,
 κι οι κάθε δέκα για το κέρασμα κι από 'ναν Τρώα διαλέγαν,
 λέω δεκαριές πολλές θ' απόμεναν χωρίς τον κεραστή τους·
 τόσοσ πολλούς εγώ στο μέτρημα λογιάζω τους Αργίτες
 μπροστά στους Τρώες, αυτούς που κάθονται στο κάστρο· μα ήρθαν άλλοι 130
 από περίσσιες χώρες σύμμαχοι, τρανοί κονταρομάχοι,
 που με μακραίνουν απ' τον πόθο μου, και δεν μπορώ ως το θέλω
 της Τροίας το κάστρο το πεντάμορφο μια μέρα να πατήσω.
 Εννιά εκυλήσαν χρόνια κλειδωτά του Δία του τρισμεγάλου·
 των караβιών τα ξύλα εσάπισαν, οι γούμενες ελιώσαν,
 και λέω θα κάθονται τα ταίρια μας και τα μικρά παιδιά μας
 μέσα στα σπίτια καρτερώντας μας, και τέλειωση δεν έχει
 καμιά η δουλειά που μας κουβάλησε στα γυρογιάλια ετούτα.

Μα τώρα ελάτε, ομπρός, το λόγο μου ν' ακούσουμε όλοι θέλω:
 με τα καράβια πίσω ας γύρουμε στην ποθητή πατρίδα, 140
 τι πια την Τροία δε θα την πάρουμε με τις φαρδιές τις ρούγες!»

Είπε, και την καρδιά ανατάραξε μες σε ολονών τα στήθη,
 απ' τους πολλούς, που πριν δε βρέθηκαν ν' ακούσουν τη βουλή του.
 Σάλεψε η σύναξη, σαν κύματα της θάλασσας μεγάλα
 στο Ικάριο πέλαο, σύντας σύγνεφα του αφέντη Δία ξεχύσουν
 σιρόκο και γαρμπή, κι η θάλασσα φουσκώσει στην ορμή τους.
 Κι όπως πονέντες ξάφνου ασκώνεται δριμύς, και το σπαρμένο
 σαλεύει το βαθύ στη λύσσα του και γέρνουνε τα στάχυα,
 παρόμοια εσάλεψε κι η σύναξη· κι οι Αργίτες στα καράβια 150
 με αλαητό μεγάλο εχύθηκαν, κι ο κουρνιαχτός τ' αφήλου
 κάτω απ' τα πόδια τους ανέβαινε, κι ο ένας του αλλού εφωνάζαν
 ν' αδράξουν τ' άρμενα, στη θάλασσα την άγια να τα ρίξουν,
 κι ανοίγαν τις συρμές, κι υψώνουνταν στον ουρανό οι φωνές τους,
 να γύρουν πίσω, κι από τ' άρμενα τραβούσαν τα φαλάγγια.

Οι Αργίτες τότε, κι ας μην ήτανε γραφτό, θα φεύγαν πίσω,
 αν δε μιλούσεν η Ήρα κι έλεγε στην Αθηνά γυρνώντας:
 «Ωχού μου, θυγατέρα αδάμαστη του Βροντοσκουταράτου!
 Έτσι λοιπόν ξανά στον τόπο τους τον πατρικό θα γύρουν
 οι Αργίτες, την πλατιά της θάλασσας περνώντας ράχη τώρα, 160
 και την Ελένη την αργίτισσα, που απ' αφορμή της πλήθος
 εδώ Αχαιοί μακριά απ' τον τόπο τους τον πατρικό εχαθήκαν,
 στον Πρίαμο και στους Τρώες θ' αφήσουνε, να το 'χουν να καυκίώνται;
 Μα εσύ γοργά στων χαλκοθώρακων των Αχαιών τ' ασκέρια
 για δράμε, κι έναν έναν μίλα τους πραγά, κι αμπόδιζε τους
 τα δρεπανόγυρτα καράβια τους στη θάλασσα να ρίξουν.»

Αυτά, είπε, κι άκουσε η γλαυκόματη θεά Αθηνά το λόγο,
 και τις κορφές του Ολύμπου αφήνοντας με βίαση εχύθη κάτω,
 κι ως έφτασε μεμιάς στα γρήγορα των Αχαιών καράβια,
 τον Οδυσσέα πιο πρώτα αντίκρυσε, που 'χε του Δία τη γνώση,
 να στέκει εκεί. Το καλοκούβεργο, μαύρο άρμενό του εκείνος 170
 δεν τ' άγγιζε, τι ο πόνος του 'δερνε, βαθιά, καρδιά και σπλάχνα.
 Τότε η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, σιμά του εστάθη κι είπε:
 «Γιε του Λαέρτη αρχοντογέννητε, πολύτεχνε Οδυσσέα,
 έτσι λοιπόν ξανά στον τόπο σας τον πατρικό θα γύρτε

πέφτοντας μέσα στα πολύσκαρμα καράβια φοβισμένοι,
 και την Ελένη την αργίτισσα, που απ' αφορμή της πλήθος
 εδώ Αχαιοί μακριά απ' τον τόπο τους τον πατρικό εχάθηκαν,
 στον Πρίαμο και στους Τρώες θ' αφήσετε, να το 'χουν να καυκιώνται;
 Τώρα στο ασκέρι, ομπρός, το αργίτικο, για δράμε δώθε κείθε,
 μη στέκεις, κι έναν έναν μίλα τους πραγά, κι αμπόδιζέ τους
 τα δρεπανόγυρτα καράβια σας στη θάλασσα να ρίξουν.» 180

Είπε, κι αυτός, το λάλο ως γνώρισε της Αθηνάς που εμίλα,
 τα πόδια το 'βαλε, την κάπα του πετώντας, κι ο Ευρυβάτης,
 απ' την Ιθάκη ο κράχτης, πίσω του που ερχόταν, τη σηκώνει.
 Μ' αυτός σιμά στον Αγαμέμνονα, το γιο του Ατρέα, σαν ήρθε,
 το γονικό, παλιό, ακατάλυτο ραβδί του παίρνει, κι έτσι
 τρέχει στα πλοία των χαλκοθώρακων των Αχαιών ολούθε·
 κι όποιον στο δρόμο ρήγα κι άρχοντα τρανό συναπαντούσε,
 σιμώνοντάς τον τον αντίσκοφτε με τα πραγά του λόγια:
 «Καημένε, εσένα δε σου ταίριαζε σαν τον κιοτή να τρέμεις! 190
 Κάθου ήσυχος λοιπόν, και κάθιζε και το στρατό τον άλλο.
 Τι κρύβει, ακόμα δεν κατάλαβες ο γιος του Ατρέα στο νου του·
 μας δοκιμάζει λέω, μα γρήγορα θα μας παιδέψει πάλε
 τους Αχαιούς, τι δεν ακούσαμε στη σύναξη όλοι τι 'πε.
 Μην οργιστεί και πει σε βάσανα να ρίξει τους Αργίτες.
 Βαριά είν' η οργή των αρχοντόγεννων των βασιλιάδων πάντα·
 τι ο Δίας τιμή τρανή ο βαθύγνωμος κι αγάπη τους χαρίζει.»

Μ' απ' το χοντρό λαό όποιον έπιανε μπροστά του να φωνάζει,
 με το ραβδί τον καταχέρριζε και τον απόπαιρνε έτσι:
 «Ξεμυαλισμένε! Κάθου φρόνιμα και γρικά και τους άλλους 200
 τι λέν, που στέκονται πιο πάνω σου. Μα εσύ κιοτής κι ανάξιος!
 κι ουδέ στη μάχη ουδέ στη σύναξη ποτέ σε λογαριάζουν.
 Όλοι οι Αχαιοί μαθές θα κάνουμε τους αφεντάδες τώρα;
 Το πολυβασιλίκι είναι άσκημο! Ένας ας είναι ο αφέντης,
 ένας ο ρήγας, σ' όποιον έδωκε του πονηρού του Κρόνου
 ο γιος ραβδί και νόμους, πάνω τους σα βασιλιάς να ορίζει.»

Έτσι απ' τ' ασκέρι μέσα εδιάβαινε προστάζοντας, κι εκείνοι
 ξανά στη μάζωξη απο τ' άρμενα και τα καλύβια ετρέχαν
 όλο φωνές, καθώς σε ακρόγιαλο πλατύ βροντάει το κύμα
 της πολυφούρφουρης της θάλασσας, και τα πελάη μουγκρίζουν. 210

Οι άλλοι εκαθίζαν και στη θέση του κρατιόταν ο καθένας,
μόνο ο Θερσίτης ο ατσαλόστομος φωνοκοπούσε ακόμα,
λόγια στο νου του που 'χεν άπρεπα πολλά, και τα πετούσε
δίχως ντροπή καμιά, μαλώνοντας με τους ρηγάδες πάντα,
φτάνει ν' απάντεχε πως θ' άσκωνε μες στους Αργίτες γέλιο.
'Αντρας δεν έφτασε ασκημότερος κάτω απ' της Τροίας το κάστρο·
κουτσός απ' το 'να πόδι, αλλήθωρος, με χωνιασμένους ώμους,
που απά στο στήθος του εκαλύβωναν· και πιο ψηλά θωρούσες
κεφάλι μυτερό, που απάνω του χνουδι πετούσε ανάριο.
Απ' όλους πιο ο Οδυσσέας τον μάχουνταν κι ο μέγας Αχιλλέας, 220
κι όλο μαζί τους ελογόφερνε· μα τώρα τα 'χε βάλει
με τον αντρόκαρδο Αγαμέμνονα· σκληρίζοντας· μαζί του
οι άλλοι θυμώναν κι αγανάχιζαν Αργίτες. Τότε εκείνος
με άγριες φωνές τον Αγαμέμνονα βάζει μπροστά μιλώντας:
«Υγιέ του Ατρέα, τι πάλε σου 'λειψε και τι παραπονιέσαι;
Χαλκό γεμάτα τα καλύβια σου και πλησμονή οι γυναίκες
οι διαλεχτές μες στα καλύβια σου, που εσένα πρώτα απ' όλους
οι Αργίτες δίνουμε, σαν πάρουμε κανένα κάστρο γύρα.
Μπας κι άλλο εσύ χρυσάφι ορέγεςαι, που κάποιος θα μας φέρει
από τους Τρώες τους αλογάρηδες για ξαγορά του γιου του, 230
που εγώ δεμένο εδώ τον έσυρα για απ' τους Αργίτες άλλος;
Μη και καμιά γυναίκα νιούτσικη, να σε κερνά τον πόθο
κι αλάργα μόνος να τη χαίρεςαι; Μ' αυτό σωστό δεν είναι,
να 'σαι ο ρηγάρχης και το ασκέρι σου σε συφορές να ρίχνεις.
Κιοτήδες, τιποτένιοι, Αργίτισσες! τι Αργίτες πια δεν είστε!
Με τα καράβια πίσω ας γύρουμε στα σπίτια μας, κι αφήστε
τούτον στην Τροία τ' αρχοντομοίρια του να τα κλωσάει μονάχος,
να ιδεί, μας έχει αυτός στον πόλεμο, για δε μας έχει ανάγκη.
Ως και τον Αχιλλέα, πιο αντρόκαρδος που 'ναι απ' αυτόν, περίσσια
τον καταφρόνησε, τι του άρπαξε το αρχοντομοίρι ατός του. 240
Μα του Αχιλλέα χολή δεν του 'μεινε, σου τα συχώρεσε όλα·
αλλιώς, Ατρείδη, λέω δε θα 'σωνες άλλη αδικία να κάνεις.»
Τέτοια βρισίδια του Αγαμέμνονα του πρωτοστρατολάτη
ξεφώνιζε ο Θερσίτης, μα ο θεϊκός πετάχτηκε Οδυσσέας
μπροστά του και στραβοκοιτώντας τον απιά τον αποπήρε:
«Θερσίτη εσύ γλωσσά, ατσαλόστομε! Κι ας είσαι βροντολάλος,

σταμάτα! Να τα βάζεις μόνος σου μη θες με βασιλιάδες·
 τι πιο απο σένα εγώ δε γνώρισα κιοτή κανένα, απ' όσου
 τους γιους του Ατρέα ακλουθήξαν κι έφτασαν κάτω απ' της Τροίας το κάστρο.
 Σύντας μιλάς λοιπόν, στο στόμα σου μην πιάνεις τους ρηγάδες 250
 και μην τους βρίζεις λογαριάζοντας να γύρεις στην πατρίδα·
 τι ακόμα δεν το καλοξέρουμε με μας τι θ' απογίνει,
 με δόξα πίσω αν θα γυρίσουμε, για ντροπιασμένοι οι Αργίτες.

Και τώρα εσύ τον Αγαμέμνονα, το γιο του Ατρέα, το ρήγα,
 παίρνεις και βρίζεις, τι οι λιοντόκαρδοι του δίνουν τάχα Αργίτες
 πολλά, κι εσύ κακολογώντας τον μιλάς και δε σωπαίνεις.
 Τώρα έναν άλλο λόγο θα 'λεγα, που σίγουρα θα γένει:

Αν όπως τώρα πάλε αστόχαστα σε βρω να φαφλατίζεις,
 δε θέλω η κεφαλή στους ώμους της να στέκει του Οδυσσέα,
 κι ουδέ πατέρα του Τηλέμαχου πια να με κράζουν θέλω, 260
 αν δε σε πιάσω και τα ρούχα σου μεμιάς εγώ σου βγάλω,
 το απανωσκούτι, το πουκάμισο και της ντροπής το ρούχο,
 κι αφού σε δείρω, απο τη σύναξη κακοδαρμένο πίσω
 σε στείλω με κλημούς στα γρήγορα καράβια να γυρίσεις.»

Έτσι είπε εκείνος, και τον χτύπησε στην πλάτη και στους ώμους
 με το ραβδί, κι αυτός ελύγισε, τα κλάματα τον πήραν,
 στην πλάτη η σάρκα του αιματόκοψε βαθιά μεμιάς κι επρήστη
 απ' το χρυσό ραβδί, και τράβηξε να κάτσει δειλιασμένος·
 πονούσε, σάστιζαν τα μάτια του και σφούγγιζε το κλάμα.

Κι όλοι στα γέλια ξεκαρδίστηκαν, κι ας ήταν πικραμένοι, 270
 κι έτσι μιλούσεν ο καθένας τους στο διπλανό γυρνώντας:
 «Καλά ο Οδυσσέας αλήθεια αρίφνητα μας έχει κάνει ως τώρα,
 πρώτος στη γνώμη μες στη σύναξη και πρώτος στους πολέμους·
 μα τούτο τώρα που μας έκανε το πιο καλό είν' απ' όλα,
 του κλωθοσούρητη ετούτου που 'φραξε, του φωνακλά, το στόμα.
 Δε θα 'χει πια η καρδιά του η αδιάντροπη ποτέ θαρρώ κουράγιο
 να βρίσει πάλε τους ρηγάδες μας με τα θρασυλόγά του.»

Έτσι έλεαν, κι ο Οδυσσέας σηκώθηκε ο καστροπολεμίτης
 με το ραβδί στο χέρι· δίπλα του με κράχτη ειδή εστεκόταν
 και φώναζε η Αθηνά η γλαυκόματη στ' ασκέρια να σωπάσουν,
 και πρώτοι και στερνοί το λόγο του να τον ακούσουν όλοι 280
 οι Αργίτες τώρα, και τη γνώμη του καλά να στοχαστούνε.

Κι εκείνος μίλησε καλόγνωμος αναμεσό τους κι είπε:
 «Υγιέ του Ατρέα, στο νου τους έβαλαν οι Αργίτες, πρωταφέντη,
 θαρρώ να σε ντροπιάσουν άσκημα μπρος στους ανθρώπους όλους·
 το λόγο δεν κρατούν που σου 'δωκαν, ακόμα ως ξεκινούσαν
 πέρα απο το 'Αργος το αλογόθροφο στα μέρη εδώ, πριν πάρεις
 πρώτα την Τροία την ωριοτείχιστη, να μη διαγύρουν πίσω.
 Μ' αυτοί, παιδιά λες κι είναι ανήλικα για και γυναίκες χήρες,
 τους πήρε τώρα το παράπονο να γύρουν στην πατρίδα. 290
 Δε λέω, μπορεί κι από βαριέστισμα να θες να γύρεις πίσω·
 τι κι ένα μήνα απο το ταίρι σου μακριά να λείψεις μόνο,
 βαρυγκομίζεις στο πολύκουπο καράβι σου, που το 'χουν
 φουρτούνες κλείσει χειμωνιάτικες και θάλασσα αγριεμένη.
 Κι εμείς ακόμα εδώ βρισκόμαστε, κι έχουν κυλήσει χρόνια
 εννιά! Γι' αυτό και δεν αγαναχτώ που τους Αργίτες τώρα
 τους παίρνει μπρος στα δρεπανόγυρτα καράβια η βαρυγκομία.
 Κι όμως ντροπή είναι, τόσο που 'μεινες, να γύρεις με άδεια χέρια.
 Βαστάτε, φίλοι, υπομονέψετε λίγον καιρό, να ιδούμε,
 τάχα σωστά 'ναι τα μαντέματα του Κάλχα για δεν είναι· 300
 τι όλοι καλά στο νου μας το 'χουμε κι είστε όλοι εσείς μαρτύροι,
 εξόν απ' όσους πήραν κι έφυγαν οι Λάμιες του θανάτου,
 σα χτές ακόμα, που τ' αργίτικα καράβια στην Αυλίδα
 να φέρουν συφορές μαζώχτηκαν στον Πρίαμο και στους Τρώες·
 κι εμείς στη νερομάνα ολόγυρα, μπρος στους βωμούς τους άγιους,
 σφαχτάρια σφάζαμε αφεγάδιαστα στους αθανάτους, κάτω
 απ' όμορφο πλατάνι, οπού 'τρεχε νερό κρουσταλλιασμένο.
 Τρανό σημάδι τότε φάνηκε: φίδι φριχτό, με ράχη
 κοκκινωπή, στο φως απ' του 'Ολυμπου σταλμένο τον αφέντη,
 πετάχτη απ' το βωμό και χύθηκε στον πλάτανο ν' ανέβει. 310
 Κι ήταν εκεί μικρά κλωσόπουλα, νιογέννητα σπουργίτια,
 στην άκρη ενός κλαριού, και ζάρωναν κρυμμένα μες στα φύλλα,
 οχτώ, κι εννιά με τη μητέρα τους, που τα 'χε γεννημένα.
 Όμως το φίδι τότε τα 'φαγε, και τσίριζαν εκείνα
 σπαραχτικά· κι η μάνα κλαίγοντας πετούσε ολόγυρά τους·
 κι αυτό λυγάει κι απ' τη φτερούγα της την άρπαξε, ως θρηνούσε.
 Μα τα σπουργίτια και τη μάνα τους σαν έφαγε το φίδι,
 ο θεός που το 'χε στείλει το 'καμε τρανό σημάδι τότε·

τι ο γιος του Κρόνου του δολόπλοκου το πέτρωσε εκεί πάνω.
 Κι εμείς ασάλευτοι σαστίσαμε να ιδούμε τέτοιο θάμα, 320
 το άγριο θερίο, που μας ετάραξε την άγια τη θυσία.
 Μα ευτύς ο Κάλχας προφητεύοντας το λόγο επήρε κι είπε:
 «Τι τάχα επιάστη, μακρομάλληδες Αργίτες, η λαλιά σας;
 Είναι για μας ο Δίας που το 'στειλε τρανό σημάδι ετούτο,
 αργό, αργοτέλεστο, μα αθάνατο θα μείνει το άκουσμά του.
 Ως όλα τα σπουργίτια τα 'φαγε το φίδι και τη μάνα,
 οχτώ κι εννιά με τη μητέρα τους, που τα 'χε γεννημένα,
 όμοια άλλα τόσα χρόνια φεύγοντας κι εμείς θ' αγωνιστούμε,
 μ' απά στα δέκα το πλατύδρομο θα πάρουμε καστρί τους.»
 Ο μάντης έτσι τότε μίλησε· τώρα αληθεύουν όλα. 330
 Εδώ λοιπόν να μείνετε όλοι σας, καλαντρειωμένοι Αργίτες,
 ωστόσο πια του Πρίαμου πάρουμε το ξακουσμένο κάστρο.»
 Είπε, κι οι Αργίτες βροντοφώναξαν, κι αντιλαλήσαν άγρια
 απ' τις τρανές φωνές τους τ' άρμενα τα βαθουλά τρογύρα,
 ως στου Οδυσσέα τα λόγια εσύγκλιναν του αρχοντογεννημένου.
 Σηκώθη τότε κι είπε ο Νέστορας, ο γέρο αλογολάτης:
 «Ωχού, παιδιά πως είστε θα 'λεγα, για δέστε πώς μιλάτε,
 άπλερα ακόμα, που για πόλεμο δεν έχουν να γνοιαστούνε.
 Και τι θα μείνει απο τις σύβασες και τους παλιούς μας όρκους;
 Θα παν λοιπόν του ανέμου οι γνώμες μας κι οι αντρίστικες βουλές μας 340
 κι οι ακράτες μας σπονδές και τ' άδολα χεροσφιζιματά μας;
 τι να, λογομαχούμε ανώφελα και τρόπο δεν μπορούμε
 να βρούμε γλιτωμού, κι ας μένουμε τόσα εδώ πέρα χρόνια.
 Υγιέ του Ατρέα, μα εσύ με αλύγιστη βουλή, καθώς και πρώτα,
 τράβα μπροστά και σε άγριους πόλεμους κυβέρνα τους Αργίτες,
 κι αυτούς παράτα τους να τρώγονται, τον έναν δυο, που αλάργα
 απο τους άλλους θα στοχάζονταν—δουλειές του ανέμου ετούτες!—
 στο 'Αργος να γύρουν, μην κατέχοντας, αληθινό είναι τάχα
 για ψεύτικο του Δία το τάξιμο του βροντοσκουταράτου.
 Εγώ σας λέω, μαζί μας σύγκλινε του Κρόνου ο γιος ο γάυρος 350
 τη μέρα εκείνη που στα γρήγορα καράβια τους οι Αργίτες
 παίιαν, στους Τρώες το μαύρο θάνατο και το χαμό να φέρουν·
 κι άστραφτε ο Δίας δεξιά, καλότυχα σημάδια δείχνοντάς μας.
 Ας μη βιαστεί λοιπόν κανένας μας να γύρει στην πατρίδα,

πριν κάποιου Τρώα το ταίρι αρπάζοντας πλαγιάσει στο πλευρό της,
να γδικηθεί τα λαχταρίσματα, τους θρήνους της Ελένης.

Μα όποιος καλά και σώνει βάλθηκε να γύρει στην πατρίδα,
στο καλοκούβερο καράβι του για ας βάλει χέρι, αν θέλει
ο Χάρος να τον βρει κι η Μοίρα του πιο πρώτα από τους άλλους!

Μα τώρα ατός σου, ρήγα, λόγιασ'το και γρίκα και τους άλλους: 360
του πεταμού δε θα 'ναι ο λόγος μου, που 'χεις ν' ακούσεις τώρα:
τους άντρες χώρισε, Αγαμέμνονα, φυλές φυλές και φάρες,
φάρα από φάρα να 'χει βόθηση κι η μια φυλή απ' την άλλη.
Αν έτσι το 'κανες και σ' άκουγαν οι Αργίτες, θα μπορούσες
μες στους στρατιώτες και στους άρχοντες να ξέρεις ποιος κιοτεύει
και ποιος ατρόμητος: τι ξέχωρα θα πολεμάει καθένας:
να ιδείς, από θεού το θέλημα το κάστρο δε θα πάρεις,
για κι ο στρατός δειλιάει και πόλεμο να κάνει δεν κατέχει.»

Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας του απηλογήθη τότε:

«Αλήθεια, τους Αργίτες, γέροντα, ξανά νικάς στη γνώμη. 370

Να 'ταν πατέρα Δία κι Απόλλωνα, και συ, Αθηνά μου, να 'χα
σαν τούτον δέκα συμβουλάτορες Αργίτες, δε θ' αργούσε
το κάστρο τότε να γονάτιζε του Πρίαμου του ρηγάρχη,
γοργά πεσμένο μες στα χέρια μας, στην άκρη του σπαθιού μας.
Μα ο γιος του Κρόνου πίκρες μου 'δωκεν ο βροντοσκουράτος
σε ξεσυνέριες ανωφέλευτες κι αμάχες ρίχνοντάς με.

'Ετσι ο Αχιλλέας κι εγώ επιστήκαμε για μια κοπέλα τώρα
με άσκημα λόγια, όμως εθύμωσα πρώτος εγώ μαζί του.

Μ' αν πάλε κάποτε μονιάσουμε, δε θα μπορέσουν τότε
οι Τρώες ουδέ στιγμή από πάνω τους τη συφορά να διώξουν. 380

Μα σύρτε τώρα, γιοματίσετε, στη μάχη για να μπούμε.

Καλά ακονίστε τα κοντάρια σας, καλά και τα σκουτάρια
γνοιαστείτε τα, καλά και στα γοργά φαριά να φάνε δώστε,
καλά τ' αμάξια σας κοιτάχτε τα, για πόλεμο σιαχτείτε,
ολημερίς ν' αντροπαλέψουμε σε φρενιασμένο αγώνα:

τι αναπαμό δεν είναι να 'χουμε καθόλου, ουδέ μιας ώρας,
ως να χωρίσει η νύχτα πέφτοντας τα λυσσασμένα ασκέρια.

Θα ιδρώσει το λουρί στο στήθος μας του σκουταριού, που σκέπει
τους άντρες: στο κοντάρι ολόγυρα το χέρι θ' αποστάσει,

θα ιδρώσουν τ' αλόγά μας σέρνοντας τα торνεμένα αμάξια. 390

Μα όποιον ιδώ μακριά απ' τον πόλεμο να κοντοστέκει ξάργου,
δίπλα στα πλοία τα δρεπανόγυρτα του κάκου θα γυρέψει
να μου γλιτώσει· τα όρνια γρήγορα θα τότε φαν κι οι σκύλοι!»

Είπε, κι οι Αργίτες βροντοχούγιαζαν, ως κύμα που μουγκρίζει
σε απόκρεμο γιαλό, σαν έρχεται νοτιά και το σηκώνει
σε κάβο ξάγναντο, που κύματα ποτέ δεν του απολείπουν,
με όποιο λογήσ αγέρα, που φυσάει μια δώθε και μια κείθε.

Κι ως πεταχτήκαν όρθιοι, σκόρπισαν τραβώντας στα καράβια,
φωτιές ανάψαν στα καλύβια τους και σύνταζαν το γιόμα.

Κι έσφαζαν άλλος σε άλλο αθάνατο θεό, παρακαλώντας
να τον γλιτώσει από τα κίντυνα της μάχης κι απ' το Χάρο.

Ωστόσο ο μέγας Αγαμέμνωνας ο πρωταφέντης σφάζει
ταύρο παχύ, πενταχρονίτικο στο γαύρο υγιό του Κρόνου,
κι απ' τους Αργίτες πήρε κάλεσε τους πιο τρανούς γερόντους.

Και πρώτα κράζει νά 'ρθει ο Νέστορας κι ο Ιδομενέας ο ρήγας,
μετά τους δυο τους Αίαντες φώναξε και τον τρανό Διομήδη,
στερνά τον Οδυσσέα προσκάλεσε, που 'χε του Δία τη γνώση.

Μόνο ο Μενέλαος ο βροντόφωνος ακάλεστος επήγε,
καλά τον αδερφό του ξέροντας, το πόσες έγνοιες είχε.

Τ' αγιοκριθάρια τότε παίρνοντας τριγύρισαν τον ταύρο,
κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνωνας ευκήθη αναμεσό τους:

«Ουράνιε Δία, μελανοσύγνεφε, περίλαμπρε, μεγάλη,
δώσε, πριν πέσει ο γήλιος σήμερα και πάρει το σκοτάδι,
να ρίξω καταγής συθέμελο του Πρίαμου το παλάτι
αθαλωμένο, και τις πόρτες του να κάψω με άγρια φλόγα,
να σκίσω το χιτώνα τού 'Εχτορα στο στήθος του ξεσκλίδια
με το κοντάρι, και τρογύρα του να κοίτουνται οι συντρόφοι
στον κOURνιαχτό σωρός, τ' άπιστομα, δαγκώνοντας το χώμα.»

'Ετσι είπε εκείνος, μα δεν του 'στρεξε του Κρόνου ο γιος τη χάρη,
μόν' δέχτη τα σφαχτά και του 'γραφε κι άλλους καημούς περισσιους.

Κι ως ευκηθήκαν και πασπάλισαν μετά τ' αγιοκριθάρια,
τον ταύρο τον παχύ αναλαίμισαν, τον σφάζαν και τον γδάραν,
χωρίσαν τα μεριά, τα τύλιξαν τρογύρα με τη σκέπη

διπλώνοντάς τη, κι από πάνω τους κομμάτια κρέας πιθώσαν.
Σε μαδημένα τότε τα 'καιγαν κλαριά, κι από τη σούβλα
τα σωθικά περνώντας ύστερα πα στη φωτιά τα ψήναν.

Και σύντας τα μεριά αποκάηκαν και γεύτηκαν τα σπλάχνα,
 λιανίσαν τ' άλλα και περνώντας τα στις σουβλές να τα ψήνουν
 επήραν γνοιαστικά, κι ως ψήθησαν, τ' αποτραβήξαν όλα. 430
 Κι απ' τις δουλειές αυτές σα σκόλασαν κι ετοίμασαν τις τάβλες,
 ετρώγαν, κι είχεν, ως εταιρίαζε, καθείς το μερτικό του.

Και σύντας του πιοτού θαράπεψαν και του φαγιού τον πόθο,
 πρώτος κινάει το λόγο ο Νέστορας, ο γέρο αλογολάτης:
 «Υγιέ του Ατρέα, τρανέ Αγαμέμνονα, ρηγάρχη τιμημένε,
 με την κουβέντα εδώ ας μη χάνουμε καιρό, κι ας μην ξαργούμε
 πια τη δουλειά, που μες στα χέρια μας μας έχει βάλει ο Δίας.
 Ομπρός, τους Αχαιούς οι κράχτες μας τους χαλκοθωρακάτους
 ας τους μαζέψουν όλους, κρίζοντας ολούθε στα καράβια.
 Κι εμείς, ως είμαστε, στ' αργίτικα φαρδιά λημέρια ας πάμε
 όλοι μαζί, μιαν ώρα αρχύτερα να κονταροκρουστούμε.» 440

Είπε, κι ο μέγας Αγαμέμνονας συνάκουσε το λόγο,
 κι ευτύς τους κράχτες τους βροντόφωνους να κρίζουνε προστάζει,
 οι Αργίτες όλοι οι μακρομάλληδες στον πόλεμο να μπουνε.
 Κι ως έκραζαν αυτοί, συνάζουνταν με βιάση ευτύς εκείνοι.
 Κι όσοι τρανοί ρηγάδες βρέθηκαν στου γιου τού Ατρέα, τ' ασκέρια
 γοργά ορδινιάζαν, κι η γλαυκόματη μαζί Αθηνά, κρατώντας
 το βροντοσκούταρο το ατίμητο κι αθάνατο κι αιώνιο,
 που κρόσσια είχε εκατό και ολόχρυσα κρεμόνταν από κάτω,
 όλα καλοπλεγμένα, κι άξιζαν βόδια εκατό καθένα.

Με τούτο σύφλογη προσδιάβαινε τ' αργίτικα τ' ασκέρια 450
 και να κινήσουν τους ξεσήκωνε, σε καθενός το στήθος
 ξυπνώντας τη λαχτάρα γι' άσωστους αγώνες και πολέμους.
 Και ξάφνου πιο γλυκός ο πόλεμος τους φάνη τώρα απ' ό,τι
 με τα βαθιά καράβια να 'γερναν στη γη την πατρική τους.

Πώς τρώει φωτιά χαλάστρα ολόγουρα θεριακωμένο δάσο,
 ψηλά σε ακρόβουνο, και φαίνεται το λάμπισμα απ' αλάργα:
 όμοια κι αυτοί, ως κινούσαν, ξάστραφταν μες στα χάλκάρματά τους:
 κι η φλόγα τον αιθέρα σκίζοντας ανέβαινε στα ουράνια.

Κι αυτοί, καθώς πουλιά πετούμενα, για μακρολαιμούδατοι 460
 κύκνοι για χήνες για και γέρανοι, κοπαδιαστά πετούνε
 στις ρεματιές του Κάυστρου ολόγουρα, στο ασιανό λιβάδι,
 χαρά γεμάτα, φτερακίζοντας ολούθε, κι ως καθίζουν,

χαλνούν τον κόσμο, πλημμυρίζοντας τον κάμπο απ' τις κραξιές τους·
 όμοια κι αυτοί σωρός απ' τ' άρμενα κι απ' τα καλύβια μέσα
 στον κάμπο εχύνονταν του Σκάμαντρου· κι η γη βροντομαχούσε
 άγρια απ' τα πόδια των αλόγων τους μαζί και τα δικά τους.
 Και στάθηκαν στο λουλουδόσπαρτο σκαμαντρινό λιβάδι
 αρίφνητοι, όσα τ' ανοιξιάτικα λουλούδια και τα φύλλα.

Πώς μύγες σύγνεφο μαζεύονται πυκνό, κι ολούθε γύρα
 φτεροκοπούν στριφογυρίζοντας σε κοπαδίσια στρούγκα
 την άνοιξη, καθώς ξεχείλισε στους αρμεγούς το γάλα·
 τόσοι κι Αργίτες μακρομάλληδες εστέκουνταν στον κάμπο
 στους Τρώες αντίκρυ, λαχταρίζοντας να τους κατασπαράξουν.

470

Πώς ξεχωρίζουν οι γιδάρηδες τα γίδια δίχως κόπο,
 που σκορπισμένα ανακατώθηκαν την ώρα που βοσκούσαν·
 όμοια κι εκείνους οι ρηγάδες τους χωρίζαν κι ορδινιάζαν
 να μπουν στη μάχη· κι ο Αγαμέμνωνας στη μέση ο πρωταφέντης
 ίδιος ο Δίας ο κεραυνόχαρος στην κεφαλή, στα μάτια·
 στο στήθος Ποσειδώνας έμοιαζε, στη μέση σαν τον Άρη.

Πώς ταύρος από τ' άλλα ζωντανά μες στο κοπάδι ο πρώτος,
 κι απ' τις γελάδες, γύρα ως βόσκουνε, περίσσια ξεχωρίζει·
 όμοια του Ατρέα το γιο εμεγάλυνε τη μέρα εκείνη ο Δίας,
 τρανό μες στους πολλούς, περίλαμπρο στους αντρειωμένους μέσα.

480

Πέστε μου τώρα, Μούσες, που έχετε τον Όλυμπο παλάτι
 –τι είστε θεές κι ολούθε τρέχετε, κατέχετε τα πάντα·
 εμείς καν τίποτα δεν ξέρουμε, τη φήμη μόνο ακούμε–
 σαν ποιους οι Αργίτες είχαν άρχοντες και πρωτοστρατολάτες·
 τι όλο το πλήθος είναι αβόλετο να πω, να νοματίσω,
 κι ακόμα δέκα αν είχα στόματα και δέκα αν είχα γλώσσες
 κι ασύντριπτη λαλιά και χάλκινη καρδιά στα σωθικά μου·
 εξόν αν σεις, οι Μούσες του Όλυμπου, του Βροντοσκουταράτου
 οι κόρες, πόσοι εφτάσαν λέγατε κάτω απ' της Τροίας το κάστρο.
 Μα πόσα εγώ θα πω ήταν τ' άρμενα και ποιοι τα κυβερνούσαν.

490

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΑΡΑΒΙΩΝ

ΙΛΙΑΔΑΣ Γ

Κι ως ορδινιάστηκαν, καθένας τους στους αρχηγούς τρογύρα,
οι Τρώες στρηνιάζοντας, φωνάζοντας σαν τα πουλιά κινούσαν,
ως γερανοί, που με στρηνιάσματα στον ουρανό πετούνε
τη βαρυχειμωνιά ξεφεύγοντας και τις βαριές τις μπόρες·
και παν πετώντας με στρηνιάσματα στου Ωκεανού το ρέμα,
να φέρουν στους Πυγμαίους το θάνατο και την κακιά την ώρα,
και τους κινούν ανήλεο πόλεμο, μόλις προβάλει η μέρα.
Κι οι Αργίτες απ' την άλλη αμίλητοι, γεμάτοι ορμή κινούσαν
κι ο ένας του αλλού να παραστέκεται βαθιά στο νου τους είχαν.

Πώς η νοτιά ψηλά στο ακρόβουνο ξεχύνει αντάρα ξάφνου,
κακιά για τους βοσκούς, μα πιο καλή στους κλέφτες κι απ' τη νύχτα,
κι ως ένα λιθοπέτι βλέπουνε τα μάτια σου μονάχα·
όμοια πυκνός κάτω απ' τα πόδια τους κι ο κOURνιαχτός πετιόταν,
ως όδευαν, και δίχως άργητα δρασκέλιζαν τον κάμπο.

Κι όπως τρεχάτοι κοντοζύγωσαν ο ένας του αλλού χιμώντας,
πρώτος στους Τρώες μπροστά ο θεόμορφος Αλέξαντρος τραβούσε,
προβιά από λιόπαρδη στους ώμους του φορώντας και δοξάρια
και το σπαθί· και δυο χαλκόμυτα στα χέρια του κουνώντας
κοντάρια αντροκαλιόταν κρίζοντας τους αντρειωμένους όλους
απ' τους Αργίτες, σε άγριο πάλεμα να κονταροκρουστούνε.

Ως τον νογήθη ο πολεμόχαρος Μενέλαος να προβαίνει
μπροστά μπροστά από τους συντρόφους του με δρασκελιές μεγάλες,
το χάρηκε, σα λιόντας που 'πεσε πα σε τρανό θρασίμι,
κάπου αν αγρίμι μακροκέρατο πετύχει για κι ελάφι
πεινώντας· λιμασμένος ρίχνεται και τρώει, κι ουδέ τον νοιάζει
σκυλιά αν τον κυνηγούν γοργόποδα κι αγριμολοί λεβέντες·
παρόμοια κι ο Μενέλαος χάρηκε θωρώντας τον πανώριο
τον Πάρη ομπρός του, τι λογάριαζε, θα γδικιωθεί τον κλέφτη.
Κι ευτύς πετιέται από τ' αμάξι του συνάρματος στο χώμα.

Μα ως τον νογήθηκε ο θεόμορφος Αλέξαντρος να βγαίνει

10

20

30

μέσ' απ' τους πρόμαχους, τα σάστισε και κόπηκε η χολή του,
 και πίσω εχώθη στους συντρόφους του, του Χάρου να ξεφύγει.
 Πώς φίδι ξάφνου ομπρός του βλέποντας κανείς πισωτραβιέται
 σε ποροφάραγγο, και σύγκορμο τον έπιασε τρομάρα,
 κι αναγυρίζει, κι έχει μάγουλα χλωμοπερεχυμένα·
 όμοια κι αυτός στων Τρώων των πέρφανων το πλήθος μέσα εχώθη·
 τόσο το γιο τού Ατρέα ο θεόμορφος Αλέξαντρος φοβήθη.
 Κι ο Έχτορας, ως τον είδε, με άσκημα τον αποπήρε λόγια:
 «Πάρη, Κακόπαρη, πανέμορφε και γυναικά και πλάνε,
 να μη γεννιόσουν λέει για ανύπαντρος πιο πρώτα να χανόσουν! 40
 Αχ πώς θα το 'θελα! Καλύτερα χίλιες φορές αλήθεια,
 παρά του κόσμου που κατάντησες ντροπή και καταφρόνια.
 Στα γέλια πώς οι μακρομάλληδες θα σκούνε τώρα Αργίτες,
 που μπροστομάχο σε λογάριαζαν τρανό, τι αλήθεια κι έχεις
 όμορφη ειδή, μα μήτε δύναμη μήτε καρδιά καθόλου.
 Και τέτοιος που 'σουν πώς εμάζευες συντρόφους μπιστεμένους,
 και μες στα πλοία τα πελαγόδρομα το πέλαο πώς edιάβης;
 Πώς έσμιξες με ξένους κι έκλεψες την όμορφη γυναίκα
 πέρα μακριά, που συμπεθέριαζε με καστροπολεμίτες— 50
 μεγάλη συφορά στον κύρη σου, στην Τροία και στο λαό της,
 τρανή αναγάλλια στους αντίμαχους, ντροπή στον ίδιο εσένα;
 Δε σου βαστάει τον πολεμόχαρο Μενέλαο ν' αντικρίσεις;
 Θα 'βλεπες τότε τίνος νιόκαλη κρατάς εσύ γυναίκα!
 Ποιο θα 'χεις διάφορο απ' τη λύρα σου κι από της Αφροδίτης
 τα δώρα—πρόσωπο, σγουρόμαλλα—σαν κυλιστείς στη σκόνη;
 Πολύ κι οι Τρώες μαθές δειλόκαρδοι, τι αλλιώς θα σου 'χαν κιόλας
 φορέσει πέτρινο πουκάμισο για όσο κακό έχεις κάνει.»

Και τότε ο θεόμορφος Αλέξαντρος απηλογιά του δίνει:
 «Έχτορα, αλήθεια δίκια τα 'βαλες, όχι άδικα μαζί μου·
 πάντα η καρδιά σου εσένα αλύγιστη, σαν πέλεκας που σκίζει 60
 το ξύλο ως κάτω και τη δύναμη του ξυλοκόπου αυξάνει,
 ως πελεκάει με τέχνη, θέλοντας καράβι να σκαρώσει.
 Όμοια καρδιά και συ ανελέημονη βαθιά κρατάς στα στήθη.
 Της Αφροδίτης της πανέμορφης μη μου χτυπάς τα δώρα·
 τι ό,τι ακριβό οι θεοί μάς χάρισαν του πεταμού δεν είναι,
 ατοί τους σαν το δίνουν· μόνος του κανέναν δεν το παίρνει.

Μα τώρα αν θες να μπω στον πόλεμο και στις χτυπιές της μάχης,
τους άλλους Τρώες να κάτσουν πρόσταξε και τους Αργίτες όλους,
και βάλτε εμένα και τον άτρομο Μενέλαο μοναχούς μας
για την Ελένη να παλέψουμε κι όλο το βιος στη μέση· 70
κι όποιος μας δείξει δυνατότερος στο τέλος και νικήσει,
ας πάρει φεύγοντας αλάκερο το βιος και τη γυναίκα.
Κι οι άλλοι μαθές αγάπη κάνοντας και μπιστεμένους όρκους
ζήστε στην πλούσια Τροία, κι ας γύρουνε στο αλογοθρόφο το ἼΑργος
εκείνοι και στην άλλη χώρα τους την ωριογυναικούσα.»

Ἐτσι εἶπε, κι ο Ἐχτορας ἐχάρηκε τα λόγια αυτά ν' ἀκούσει,
και τρέχοντας των Τρώων ἀντίσκοφτε τις φάλαγγες, κρατώντας
ἀπό τη μέση το κοντάρι του, κι αυτοί ἐσταθήκαν όλοι.
Οι Αργίτες πάλε οι μακρομάλληδες ἐπήραν να του ρίχνουν
με τις σαγίτες σημαδεύοντας και τον πετροβολούσαν. 80
Μα τότε ο ρήγας Αγαμέμνονας φωνή μεγάλη σέρνει:
«Σταθείτε, Αργίτες, και μη ρίχνετε, των Αχαιών βλαστάρια·
κάποιο ἔχει ο κρανοσειστής Ἐχτορας να μας μιλήσει λόγο.»

Εἶπε, κι αυτοί μεμιάς σταμάτησαν να ρίχνουν και σωπάσαν,
κι ο Ἐχτορας τότε πήρε κι ἔλεγε στη μέση ἀπό τ' ἀσκέρια:
«Ακούστε, Τρώες, ἀπό το στόμα μου, κι Αργίτες ἀντρειωμένοι,
τι εἶπεν ο Πάρης, πρώτος που ἄρχισε την ἔχτρα ἀναμεσό μας.
Οι ἄλλοι γυρεύει εμεῖς να βγάλουμε, και Τρώες κι Αργίτες όλοι,
τα ὠρια μας τ' ἄρματα ἀκουμπώντας τα στη γη την πολυθρόφα,
κι αὐτός μαζί με τον ἀντρόκαρδο Μενέλαο μοναχοί τους 90
για την Ελένη να παλέψουνε κι όλο το βιος στη μέση·
κι όποιος τους δείξει δυνατότερος στο τέλος και νικήσει,
ας πάρει φεύγοντας αλάκερο το βιος και τη γυναίκα,
κι οι ἄλλοι μαθές αγάπη ας κάνουμε και μπιστεμένους όρκους.»

Ἐτσι μιλούσε, κι όλοι ἀπόμειναν και δεν ἐβγάναν ἄχνα·
κι εἶπε ο Μενέλαος ο βροντόφωνος ἀναμεσό τους τότε:
«Και μενα ἀκούστε, τι και πιότερο στα στήθια νιώθω πίκρα
ἀπ' ό,τι εσεῖς: λέω το καλύτερο να χωριστεῖτε ως φίλοι
πια Τρώες κι Αργίτες· και τραβήξατε περίσσια ἀλήθεια πάθη
ἀπό του Πάρη που πρωτάρχισε κι ἀπ' τη δική μου ἀμάχη. 100
Τώρα ἀπ' τους δυο μας όποιος θάνατο του γράφει η μοῖρα νά ἔβρει,
ας βρει· μα εσεῖς μιαν ὠρα ἀρχύτερα σα φίλοι χωριστεῖτε.

Φέρτε δυο αρνιά, το πρώτο κάτασπρο κι αρνάδα μαύρη το άλλο, της Γης και του Ήλιου· εμείς θα φέρουμε το τρίτο για το Δία. Πέστε κι ο Πρίαμος νά 'ρθει ο ρήγας σας, να κάνει αυτός τον όρκο, κανένας άλλος· τι είναι πібουλοι και δίχως πίστη οι γιοι του· μπας και του Δία τους όρκους κάποιος τους πατήσει και χαλάσει. Πάντα είν' οι νιότεροι αλαφρόμυαλοι κι ο νους τους παίρνει αγέρα· μ' αν πάει μαζί και κάποιος γέροντας, αυτός, και μπρος και πίσω θωρώντας, θέλει το καλύτερο και για τους δυο που ομώνουν.»

110

Έτσι είπε αυτός, κι εκείνοι εχάρηκαν, μαζί και Τρώες κι Αργίτες, ο άγριος ο πόλεμος λογιάζοντας πως πια θα πάρει τέλος. Σειρές σειρές εστήσαν τ' άτια τους κι εκείνοι εκατεβήκαν, κι ως βγάλαν τ' άρματα από πάνω τους, στο χώμα τ' απιθώσαν κοντά κι οι δυο, τι δεν τους χώριζε πολύς στη μέση τόπος.

Ο Έχτορας τότε δυο μαντάτορες στο κάστρο μέσα στέλνει, τ' αρνιά να φέρουν δίχως άργητα, να πουν κι ο Πρίαμος νά 'ρθει. Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας στα βαθουλά καράβια να τρέξει τον Ταλθύβιο πρόσταξε, το αρνί για να του φέρει· κι αυτός του αρχοντικού Αγαμέμνονα συνάκουσε το λόγο.

120

Ωστόσο στην Ελένη μήνυμα τη χιονοβραχιονάτη η Ίριδα φέρνει· της κουνιάδας της είχε το θώρι πάρει, της Λαοδίκης, που του Αντήνορα το γιο ήταν παντρεμένη, τον Ελικάονα, η κόρη η πιο όμορφη του Πρίαμου του ρηγάρχη. Στην κάμαρα τη βρήκε κι ύφαινε σκουτί στον αργαλειό της διπλόφαρδο, άλικο, και ξόμπλιαζε παλικάριές, οπού 'χαν οι Αργίτες κάνει οι χαλκοθώρακοι κι οι Τρώες οι αλογατάδες, τόσα τραβώντας για χατίρι της μες στις παλάμες του Άρη. Κι η Ίριδα στάθη η φτεροπόδαρη κοντά της και της είπε:

«Έλα, ακριβή μου, τις πρωτάκουστες δουλειές να δεις, οι Αργίτες που κάνουν τώρα οι χαλκοθώρακοι κι οι Τρώες οι αλογατάδες. Πιο πριν κινούσαν πολυδάκρυτους ο ένας του άλλου πολέμους στον κάμπο μέσα και λαχτάριζαν ανήλεια να χτυπιούνται και τώρα σκόλασαν τον πόλεμο· γερμένοι στα σκουτάρια βουβοί καθόνται· τα κοντάρια τους πλάι τους μπηγμένα χάμω. Ωστόσο ο Αλέξαντρος κι ο αντρόκαρδος Μενέλαος τώρα οι δυο τους με τα μακριά ποθούν κοντάρια τους να χτυπηθούν για σένα, κι ο που νικήσει αγαπημένη του γυναίκα θα σε κράξει.»

130

Είπε η θεά, και μες στα στήθη της γλυκό της χύνει πόθο
για την πατρίδα της, τον πρώτο της τον άντρα, τους γονιούς της. 140

Με άσπρο μαγνάδι δίχως άργητα την κεφαλή σκεπάζει
κι όζω απ' την κάμαρά της, χύνοντας δάκρυα γλυκά, πετιέται,
όχι μονάχη της· οι βάγιες της ξοπίσω, η βοϊδομάτα
Κλυμένη κι η Αίθρα, η κόρη του άτρομου Πιθθέα, την ακλουθούσαν.
Κι όπως ετρέχαν, φτάσαν γρήγορα μπροστά στο Ζερβοπόρτι.

Εκεί στο Ζερβοπόρτι εκάθονταν στο ρήγα Πρίαμο γύρα
ο Ικετάοντας ο πολέμαρχος κι ο Λάμπος κι ο Θυμοίτης
κι ο Ουκαλέγοντας κι ο Αντήνορας, κι οι δυο τους μυαλωμένοι,
κι ο Πάνθος κι ο Κλυτίος, πρωτόγεροι της Τροίας, που τους πολέμους
είχαν σκολάσει απ' τα γεράματα, μα ήταν παράξιοι πάντα 150
στα λόγια, τα τζιτζίκια μοιάζοντας, που μές στο δάσο ολούθε
σε δέντρα κάθονται την όμορφη ξεχύνοντας λαλιά τους.

Τέτοιοι μαθές των Τρώων κι οι πρόβουλοι στον πύργο απά εκαθόνταν.
Κι ως είδαν την Ελένη αντίκρυ τους στον πύργο εκεί να φτάνει,
λόγια ανεμάρπαστα σιγόφωνα σταυρώναν μεταξύ τους:

«Δεν είναι κρίμα αν βασανίζονται για μια γυναίκα τέτοια
μαζί κι οι Αργίτες οι λιοντόκαρδοι κι οι Τρώες καιρούς και χρόνια·
τι φοβερά με τις αθάνατες θεές στην όψη μοιάζει.
Ωστόσο κι έτσι, ας πάει με τ' άρμενα, μ' όλα τα κάλλη που 'χει,
σε μας μη μείνει και στα τέκνα μας για συφορά μια μέρα.» 160

Έτσι έλεγαν, κι ο Πρίαμος φώναξε καλνώνοντας την Ελένη:
«Για σίμωσε εδώ πέρα, κόρη μου, και κάθισε μπροστά μου,
να δεις, αν θες, τον πρώτον άντρα σου, τους φίλους, τους δικούς σου.
Εσύ δε μου 'φταιξες, οι αθάνατοι μου φταιζαν, που μου ασκώσαν
τον πολυδάκρυτο τον πόλεμο μαζί με τους Αργίτες.
Πες μου τον άντρα το θεόρατο κει πέρα πώς τον λένε;
ποιος να 'ναι εκείνος ο αψηλόκορμος κι αρχοντικός Αργίτης;
Είναι άλλοι πιο αψηλοί, στο ανάστημα που τον περνούν, το βλέπω,
όμως τόσο όμορφο τα μάτια μου δεν έχουν δει ποτέ τους,
μηδέ και τόσο αλήθεια πέρφανο· ρηγάρχης πρέπει να 'ναι.» 170

Κι η Ελένη τότε του αποκρίθηκε, των γυναικών το θάμα:
«Καλέ πατέρα, και σε σέβουμαι και σε φοβούμαι αντάμα.
Κάλλιά 'ταν ν' αδικοθανάτιζα, το γιο σου όντας ακλούθουν,
για νά 'ρθω εδώ, το σπίτι αφήνοντας του αντρός μου, τους δικούς μου

και τη μικρούλα θυγατέρα μου και τις γλυκές φιλιές μου.
Γραφτό δεν ήταν και δεν έγινε, γι' αυτό θρηνώ και λιώνω.
Μα τώρα τούτο που με ρώτησες και θες να μάθεις άκου:
Τούτος ο ρήγας Αγαμέμνωνας, ο γιος του Ατρέα, λογίζεται,
και βασιλιάς καλός και αδείλιαστος αντάμα πολεμάρχος·
ήταν, δεν ήταν κάποτε κι εμέ της σκύλας αντραδέρφι!»

180

Είπε, κι ο γέροντας τον θάμαξε και δυνατά φωνάζει:
«Εύτυχε Ατρείδη εσύ, καλότυχε και τρισμακαρισμένε,
πρέπει λοιπόν πολλούς αντρόκαρδους Αργίτες ν' αφεντεύεις!
Για τη Φρυγία μια μέρα κίνησα κι εγώ την αμπελούσα,
χρόνια παλιά, και Φρύγες άμετρους, γοργαλογάδες είδα,
του Οτρέα, τ' ασκέρια και του Μύγδωνα του ισόθεου, που στους όχτους
πλάι του Σαγγάριου τα λημέρια τους είχαν στημένα τότε·
γιατί κι εγώ μαζί τους βρέθηκα, για να τους δώσω χέρι,
σύντας πλακώσαν οι αντροδύναμες στη γη τους Αμαζόνες.
Μα ουδέ κι αυτοί τους αστρομάτηδες Αργίτες ξεπερνούσαν.»

190

Και πάλε ο γέροντας τη ρώτησε τον Οδυσσέα θωρώντας:
«Πες μου και τούτον πάλε κόρη μου, σαν ποιος και να 'ναι τάχα;
Στην ελικιά τον Αγαμέμνονα, το γιο του Ατρέα, δε φτάνει,
ωστόσο πιο φαρδύς μού φαίνεται στους ώμους και στα στήθη.
Έχει απιθώσει την αρμάτα του στη γη την πολυθρόφα,
και σαν μπροστάρης πηγαινόρχεται μες στις σειρές τ' ασκέρια.
Σαν κριάρι θα 'λεγα πυκνόμαλλο πως δείχνει τώρα εκείνος,
που σε τρανό κοπάδι ασπρόμαλλες αρνάδες σεργιανίζει.»

Κι η Ελένη τότε του αποκρίθηκε, του γιου τού Κρόνου η κόρη:
«Είναι ο Οδυσσέας, ο πολυμήχανος γιος του Λαέρτη, ετούτος,
που στην Ιθάκη, ένα πετρόνησο, μεγάλωσε, και μύριες
βαθιές και πονηριές και στόχασες ο νους του κατεβάζει.»

200

Και τότε ο φρόνιμος Αντήνορας απηλογιά της δίνει:
«Σωστός αλήθεια που 'ναι ο λόγος σου, κυρά μου, ετούτος τώρα·
τι έχει ο Οδυσσέας ερθεί στο κάστρο μας ο αρχοντογεννημένος
με το Μενέλαο τον πολεμάρχο, σταλμένοι απ' αφορμή σου.
Κι ατός μου εγώ τους καλοσκάμισα, τους κόνεψα στο σπίτι,
και γνώρισα καλά το διώμα τους, το γνωστικό μυαλό τους.
Κι όταν μια μέρα μες στη σύναξη των Τρώων βρεθήκαν κι ήταν
ορθοί, ο Μενέλαος εξεχώριζε με τους φαρδιούς τούς ώμους.»

210

Μα όπως καθίζαν, πιο αρχοντόκορμος μας φάνταζε ο Οδυσσέας.
 Ωστόσο, σαν αρχίζαν κι ύφαιναν βουλές και λόγια ομπρός μας,
 ασκόνταφτα ο Μενέλαος–το 'βλεπες–στη σύναξη εμιλούσε.
 Αλήθεια, λιγοστά τα λόγια του, μα χτυπητά· δεν ήταν
 πολυλογάς μηδὲ μωρόλογος, κι αν πιο μικρός στα χρόνια.
 Μα ως ο Οδυσσέας ο πολυμήχανος πετάγονταν απάνω,
 στεκόταν, πα στη γη τα μάτια του κρατώντας στυλωμένα,
 και το ραβδί του δεν το σάλευε για μπρος για πίσω διόλου,
 παρά το φούχτωνε έτσι ασάλευτο, λες κι άπραγος πως ήταν·
 για ξεροκέφαλο κι ανέμουαλο τον έπαιρνες αλήθεια.

220

Μα κάθε που απ' τα στήθια του έβγαζε φωνή τρανή, και πέφταν
 έτσι πυκνά πυκνά τα λόγια του σαν του χιονιού οι τουλούπες,
 άντρας θνητός κανείς δε δύνουνταν να μετρηθεί μαζί του,
 και τότε πια δεν εγνοιαζόμαστε για του Οδυσσέα το θώρι.»

Τον Αίαντα πάλε ως είδε ο γέροντας, ρωτούσε την Ελένη:
 «Κι αυτός ποιος είναι ο αρχοντοκάματος τρανός Αργίτης, που όλους
 τους άλλους ξεπερνάει στο ανάριμμα και στους φαρδιούς τούς ώμους;»

Κι η αρχοντογέννητη του απάντησε μακρομαντούσα Ελένη:
 «Ο Αίαντας είναι ο σαραντάπηχος, των Αχαιών ο πύργος·
 κι ο Ιδομενέας στη μέση στέκεται των Κρητικών κει πέρα,
 ίδια θεός, κι όλοι οι άλλοι γύρα του της Κρήτης οι ρηγάδες.
 Συχνά ο Μενέλαος ο πολέμαρχος στο αρχοντικό μας μέσα,
 τον καλοσκάμνιζε, σαν έρχουνταν απο την Κρήτη πέρα.

230

Κι όλους τους άλλους αστρομάτηδες τους βλέπω τώρα Αργίτες,
 που τους γνωρίζω, και θα σου 'λεγα και πώς τους λένε ακόμα·
 δυο μοναχά απ' τους στρατοκράτορες δε βλέπω, τον πυγμάχο
 τον Πολυδεύκη και τον Κάστορα, το γαύρο αλογατάρη,
 τα δυο μου αδέρφια, που μας γέννησε μια μάνα και τους τρεις μας.
 Απ' την πανώρια Λακεδαίμονα μαζί δεν ήρθαν τάχα;
 Μπορεί κι εδώ στα πελογόδρομα καράβια ν' ακλουθήξαν,
 μα τώρα στων αντρών τον πόλεμο δε θέλουν να χωθούνε
 για τις μπομπές και τα ντροπιάσματα που σούρνει τ' όνομά μου.»

240

Είπε, μα εκείνους η πολύκαρπη κρατούσε γης εντός της,
 απο καιρό, στη Λακεδαίμονα, στο πατρικό τους χώμα.

Και για τον όρκο οι κράχτες έφερναν περνώντας απ' το κάστρο
 τα δυο τ' αρνιά και το γλυκόπιτοτο κρασί, της γης το δώρο,

μες σε γιδίσιο ασκί· και λιόφωτο κροντήρι απο την άλλη
 και κούπες κουβαλούσε ολόχρυσες ο Ίδαιος με βιάση ο κράχτης·
 κι ήρθε και στάθη πλάι στο γέροντα και του 'πε ασκώνοντάς τον:
 «Για σήκω, γιε του Λαιομέδοντα, κι οι Τρώες οι αλογατάδες 250
 κι οι πιο τρανοί απ' τους χαλκοθήρακους σε προσκαλούν Αργίτες,
 να κατεβείς στον κάμπο, αμάλαγους φιλιάς να κλείσετε όρκους.
 Ωστόσο ο Αλέξαντρος κι ο αντρόψυχος Μενέλαος τώρα οι δυο τους,
 για τη γυναίκα θα παλέψουνε με τα μακριά κοντάρια,
 κι ο που νικήσει θα 'χει χτήμα του το βιος και τη γυναίκα.
 Κι οι άλλοι μαθές αγάπη κάνοντας κι όρκους τρανούς στην πλούσια
 θα ζούμε Τροία, και θα γυρίσουνε στο αλογοθρόφο το 'Αργος
 εκείνοι και στην άλλη χώρα τους την ωριογυναικούσα.»

Είπε κι ο γέρος αναρίγησε, και τους δικούς του κράζει
 να ζέσουν τ' άλογά του· πρόθυμα τον συνακούν εκείνοι. 260
 Κι όπως ανέβη ο Πρίαμος, τράβηξε τα νιόλουρα στα πίσω,
 και πλάι του ανέβηκε κι ο Αντήνορας πα στο πανώριο αμάξι·
 κι απ' τη Ζερβόπορτα τ' αλόγατα κεντούν κατά τον κάμπο.

Και σύντας τέλος φτάσαν κι έσμιξαν τους Τρώες και τους Αργίτες,
 από το αμάξι κάτω επέξεψαν στη γη την πολυθρόφα
 κι ανάμεσα στους Τρώες προχώρεσαν και στους Αργίτες όλους.
 Κι ασκώθη ο ρήγας Αγαμέμνονας με βιάση, κι ο Οδυσσεάς
 μαζί επετάχτη ο πολυκάτεχος· κι οι φουμισμένοι κράχτες
 του όρκου τα σύνεργα συμμαζώναν, και μέσα στο κροντήρι
 κρασί συγκέρνααν, κι έχυναν νερό στα χέρια των ρηγάδων. 270
 Κι ο γιος του Ατρέα μεμιάς ξεγύμνωσε τραβώντας το μαχαίρι,
 που δίπλα στου σπαθιού του εκρέμουνταν το μακρουλό θηκάρι,
 κι απ' των αρνιών τις κεφαλότριχες απο μια τούφα κόβει,
 που οι κράχτες έπειτα τη μοίρασαν στους πρώτους Τρώες κι Αργίτες.
 Κι ο γιος του Ατρέα τα χέρια υψώνοντας ευκήθη αναμεσό τους:
 «Πατέρα Δία, τρανέ κι ασύγκριτε, που κυβερνάς την 'Ιδα,
 κι 'Ηλιε, τα πάντα που απ' τη βίγλα σου θωράς, κι ακούς τα πάντα,
 και Ποταμοί, και Γη, και άθανατοι που τους νεκρούς γδικιέστε
 κάτω απ' το χώμα, αυτούς που κάποτε τους όρκους τους πατήσαν,
 μαρτύροι ελάτε εδώ και αμάλαγο τον όρκο μας φυλάχτε: 280
 Αν το Μενέλαο τύχει ο Αλέξαντρος και μας σκοτώσει τώρα,
 να πάρει να κρατήσει αλάκερο το βιος και την Ελένη,

και πίσω εμείς στα πελαγόδρομα θα φύγουμε καράβια.
 Μ' αν ο ξανθός Μενέλαος, ρίχνοντας, τον Πάρη θανατώσει,
 οι Τρώες θα δώσουν πίσω αλάκερο το βιος και την Ελένη,
 και πανωτίμι θα πλερώσουνε σε μας, σαν που ταιριάζει,
 να το κρατούνε κι οι μελλούμενες γενιές στη θυμησή τους.
 Μ' αν έβρει ο Αλέξαντρος το θάνατο, και μήτε ο Πρίαμος θέλει
 μήτε του Πρίαμου οι γιοι να δώσουνε σ' εμάς το απανωτίμι,
 τότε για τούτο το ξαντίμεμα θα μείνω εγώ εδώ πέρα
 και θα κρατήσω ορθό τον πόλεμο, την άκρα του ώσπου νά 'βρω.»

290

Ως είπε τούτα, με το ανέσπλαγχο μαχαίρι το λαρύγγι
 κόβει απ' τ' αρνιά και τα παράτησε στη γη να σπαρταρούνε
 δίχως πνοή, τι τη ζωντάνια τους την πήρε το λεπίδι.
 Κι απ' το κροντήρι τότε βάζοντας κρασί στις κούπες, κάτω
 τό ξέχυναν, και τους αθάνατους θεούς ανακαλιούνταν
 και τούτο ευκιόταν ο καθένας τους, και Τρώες κι Αργίτες όλοι:
 «Πατέρα Δία, τρανέ κι ασύγκριτε, και σεις αθάνατοι άλλοι,
 όποιοι απ' τους δυο μας τους αμάλαγους πατήσουν όρκους πρώτοι,
 σαν τούτο το κρασί κατάχαμα να τρέξει το μυαλό τους,
 και των παιδιών τους, κι οι γυναίκες τους να πέσουν σε άλλα χέρια.»

300

Έτσι έλεγαν, μα ο γιος δεν έστρεξε του Κρόνου την ευκή τους.
 Κι ο Πρίαμος, η γενιά του Δάρδανου, τους μίλησε έτσι τότε:
 «Ομπρός ελάτε, Τρώες, ακούστε με, κι Αργίτες αντρειωμένοι
 να γύρω εγώ στην ανεμόδαρτη την Τροία λογιάζω τώρα
 πίσω ξανά: γιατί τα μάτια μου να ιδούν δε θα βασταάζουν
 το γιο μου εδώ με τον πολέμαρχο Μενέλαο να χτυπιέται.
 Ο Δίας αλήθεια κι οι άλλοι αθάνατοι θεοί το ξέρουν μόνο,
 για ποιο απ' τους δυο απ' τη Μοίρα γράφτηκε να βρει το χάρο τώρα.»

310

Αυτά είπε ο ισόθεος άντρας, κι έβαλε τα δυο τ' αρνιά στο αμάξι,
 κι ατός του ανέβηκε και τράβηξε τα νιόλουρα στα πίσω,
 και πλάι του ανέβηκε κι ο Αντήνορας πα στο πανώριο αμάξι.
 Έτσι λοιπόν αυτοί πισώστρεψαν στο κάστρο να διαγύρουν·
 κι ο Έχτορας τότε, ο γιος του Πρίαμου, με τον τρανό Οδυσσέα
 τον τόπο πρώτα πρώτα εμέτρησαν, λαχνούς κατόπι επήραν
 και μες σε χάλκινο τους έβαλαν ταράζοντάς τους κράνος,
 πρώτος ποιος θα 'ριχνε το χάλκινο κοντάρι απο τους δυο τους.
 Κι ευκιούνταν στους θεούς υψώνοντας τα χέρια τα φουστάτα,

και τούτα λέγαν ο καθένας τους, και Τρώες κι Αργίτες όλοι:
 «Πατέρα Δία, τρανέ κι ασύγκριτε, που κυβερνάς την Ίδα, 320
 τον που 'ριξε τα πάθη ανάμεσα στους δυο λαούς ετούτα
 δώσε να πέσει και στον άραχλο να κατεβεί τον Άδη.
 και πάλι εμείς αγάπη ας κάνουμε και μπιστεμένους όρκους.»

Έτσι έλεγαν, κι ο μέγας Έχτορας εκούνησε το κράνος
 πίσω θωρώντας, και πετάχτηκε γοργά ο λαχνός του Πάρη.
 Σειρές σειρές καθίσαν όλοι τους, όπου ο καθείς αφήκε
 τ' αναεροκυκλοπόδικα άτια του και την πλουμάτη αρμάτα.
 Και τότε ο αρχοντικός Αλέξαντρος, της ομορφομαλλούσας
 Ελένης ο άντρας, τα ώρια φόρεσε στους ώμους άρματά του· 330
 και πρώτα γύρω στ' αντικνήμια του περνά κνημίδες ώριες,
 που με θηλύκια στους αστράγαλους σφιγγόνταν ασημένια·
 απ' το Λυκάονα πήρε δεύτερα, τον αδερφό, και βάζει
 το θώρακά του, αφού τον ταίριαξε πα στο δικό του στήθος.
 Μετά το ασημοκαρφοπλούμιστο σπαθί φοράει στους ώμους
 το χάλκινο, και το κατάβαρο, θεόρατο σκουτάρι.
 Στο δυνατό κεφάλι του έβαλε καλοφτιαγμένο κράνος,
 κι άγρια ψηλά απο πάνω ανέμιζεν η φούντα του η αλογίσια·
 και το γερό κοντάρι εφούχτωσε, που του 'ρχονταν στο χέρι.
 Όμοια αρματώνουνταν κι ο αντρόκαρδος Μενέλαος απ' την άλλη.

Κι ως φόρεσαν οι δυο τους τ' άρματα, καθείς μες στους δικούς του, 340
 ανάμεσα στους Τρώες προχώρεσαν και στους Αργίτες, κι είχαν
 άγρια την όψη· και θαμάζονταν και Αργίτες αντρωμένοι
 και Τρώες αλογατάδες, όλοι τους, καθώς τους αντικρίζαν.
 Κι εκείνοι εστάθηκαν σιμώνοντας στο μετρημένο αλώνι,
 γορκοκουνώντας τα κοντάρια τους ο ένας του αλλού με λύσσα.
 Πρώτος ο Πάρης το μακρόσκιωτο κοντάρι τότε ρίχνει
 και χτύπησε στ' ολούθε ισόκυκλο του γιου τού Ατρέα σκουτάρι,
 μα δεν το τρύπησε, τι εστράβωσε του κονταριού του η μύτη
 πα στο γερο σκουτάρι. Δεύτερος ο γιος του Ατρέα χιμίζει
 με το χαλκό κοντάρι, υψώνοντας ευκή στο Δία πατέρα: 350
 «Αφέντη Δία, τον άντρα βόηθα μου, που πρωταδίκησέ με,
 να γδικιωθώ, τον αρχοντόγεννο τον Πάρη· ρίξε μου τον
 στα χέρια αυτά, που κι οι μελλούμενες γενιές ν' ανατριχιάζουν
 στον που τους δέχτη και τους φίλεψε ποτέ κακό να κάνουν.»

Είπε, και το μακρόσκιωτο έριξε κοντάρι του με φόρα,
 και το λαμπρό, τ' ολούθε ισόκυκλο σκουτάρι πετυχαίνει
 του γιου τού Πρίαμου, κι ως το πέρασε, το δυνατό κοντάρι
 τρυπάει και χώνεται στο θώρακα το βαριοξομπλιασμένο,
 και δίπλα στο λαγγόνι του έσκισε το ρούχο πέρα ως πέρα·
 μ' αυτός ανάγειρε και γλίτωσε του ασβολωμένου Χάρου.
 Το ασημοκαρφοπλούμιστο έσυρε σπαθί ο Μενέλαος τότε
 κι ασκώνοντάς το απά στα κέρατα του χτύπησε το κράνος,
 μα το σπαθί χιλιοσακίστηκε και του 'πεσε απ' το χέρι.
 Και τότε ο Ατρείδης βαρυγκόμησε τον ουρανό θωρώντας:
 «Πατέρα Δία, θεός σκληρόκαρδος κανένας πιο από σένα!
 Την αδικία του Αλέξαντρου έλεγα θα γδικιωνόμουν τώρα,
 μα να που το σπαθί στα χέρια μου τσακίστη, κι απ' τη φούχτα
 τινάχτη το κοντάρι μου άδικα, χωρίς να τον πετύχω.»

360

Ως είπε αυτά, χιμάει τ' ολόφουντο του σφιχτοπιάνει κράνος
 κι επήρε πίσω στους αντρόκαρδους Αργίτες να τον σέρνει.
 Στον απαλό λαιμό τον έπνιγε το ξομπλιαστό λουρίκι,
 που κάτω απ' το σαγόνι του 'σφιγγε το κράνος τεντωμένο.
 Και θα τον έσερνε κι ανείπωτη θα κέρδιζε έτσι δόξα,
 αν η Αφροδίτη, που τους ξέκρινε, δεν του 'σπασε το λουρίκι,
 φτιαγμένο από βοδιού που σκότωσαν το δυνατό τομάρι.
 Άδειο το κράνος έτσι απόμεινε στο δυνατό του χέρι.
 Και τότε αυτός στριφογυρνώντας το στους αντρειανούς Αργίτες
 το σφεντονάει, κι οι μπιστεμένοι του το σήκωσαν συντρόφοι·
 κι ο πολεμάρχος πάλι εχίμιξε με το χαλκό κοντάρι
 τον Πάρη να σκοτώσει θέλοντας, μα κείνον η Αφροδίτη,
 θεά όπως ήταν, του τον άρπαξε μεμιάς, πυκνήν αντάρα
 γύρω του απλώνει, στις γυναίκας του τη μοσκοβολισμένη
 τον φέρνει κάμαρα, και γύρισε να κράζει την Ελένη.
 Τη βρήκε με άλλες Τρωαδίτισσες πολλές στον πύργο απάνω·
 απ' το μαντί το μοσκομύριστο τη σέρνει πιάνοντάς τη
 και της μιλάει, μιας γνέστρας παίρνοντας γερόντισσας το θώρι,
 μαλλιά που της Ελένης δούλευε, στη Σπάρτη ως ζούσε ακόμα,
 χρόνια παλιά, και την ξεχώριζε μεσ' απ' τις σκλάβες όλες.
 Με τούτη μοιάζοντας η αρχόντισσα της μίλησε Αφροδίτη:
 «Έλα μαζί, σε κράζει ο Αλέξαντρος στο σπίτι να γυρίσεις·

370

380

390

στην κάμαρά σας μέσα βρίσκεται, στο τονρευτό κλινάρι·
κορμί και ρούχα του πεντάμορφα στραφτοβολούν· πως φτάνει
από αντροπάλεμα δε θα 'λεγες, μόν' για χορό πως φεύγει,
για από χορό πως μόλις γύρισε και ξαποσταίνει τώρα.»

Αυτά είπε, κι εκείνης ταράχτηκε βαθιά η καρδιά στα στήθη,
κι ως τη θεά ψυχανεμίστηκεν απ' του λαιμού τη χάρη,
από τα στήθη της τα μάργελα κι απ' των ματιών τη φλόγα,
ξαφνιάστηκε, κι ευτύς της μίλησε κι απηλογιά της δίνει:

«Πίβουλη εσύ, γιατί πεθύμησες με αυτά να με γελάσεις;
Για μας και σ' άλλο κάστρο σου 'τυχε πλουσιοκατοικημένο 400
κάποιο άλλον άντρα να 'χεις φίλο σου, στη Μαιονία την ώρα
για στη Φρυγία, και τ' αποφάσισες κει πέρα να με φέρεις;
Γιατί ο Μενέλαος τον Αλέξαντρο το ρήγα έχει νικήσει
και τώρα λέει να πάρει σπίτι του τη σιχαμένη εμένα,
γι' αυτό λοιπόν δώ πέρα μου 'ρχεσαι, για να με ξεπλανέψεις;
Εσύ κοντά του τράβα κάθισε, και των θεών αρνήσου
τις στράτες, κι ουδέ για τον 'Όλυμπο να πάρεις δρόμο πίσω.
Κείνον μονάχα βόηθα, γνοιάζου τον, με μόχτους, με τυράννια,
ως που στο τέλος πια γυναίκα του σε κάμει για και σκλάβα.
Εγώ δεν πάω, και να 'σαι σίγουρη-ντροπή μεγάλη θα 'ταν- 410
να πέσω πλάι του· οι Τρωαδίτισσες αν το 'βλεπαν, μαζί μου
όλες θα τα 'βαζαν· οι αρίφνητες μου φτάνουν πίκρες που 'χω.»

Κι η αρχόντισσα Αφροδίτη θύμωσε κι απηλογιά της δίνει:
«Μη με συχύζεις τώρα, ανέμουαλη, μη από θυμό σ' αφήσω,
και σε μισήσω με όση δύναμη σε είχα αγαπήσει ως τώρα,
κι ανάμεσά τους έχτρα ανήμερη, στους Τρώες και στους Αργίτες,
σηκώσω εγώ, κι εσύ από θάνατο κακό χαθείς μαζί τους.»

Είπε η θεά, κι η Ελένη ετρόμαξε, του Δία η θυγατέρα·
με το χιονάτο της σκεπάστηκε μαντί, κι ακολουθώντας
την Αφροδίτη φεύγει αμίλητη, κρυφά απ' τις άλλες όλες.

Κι όντας εφτάσαν στο πανέμορφο του Αλέξαντρου παλάτι,
οι βάγιες στις δουλειές τους έτρεξαν με βίαση, όμως εκείνη,
η αρχοντικιά γυναίκα, τράβηξε στην κάμαρα και μήκε.
Τότε η Αφροδίτη, η αχνογελόχαρη θεά, σκαμνί στα χέρια
παίρνει και φέρνει, στον Αλέξαντρο μπροστά να τ' απιθώσει.
Κι η Ελένη εκεί, του βροντοσκοούταρου καθίζει απάνω η κόρη,

κι αλλού κοιτάζοντας, τον άντρα της μιλώντας αποπαίρνει:
 «Καλώς μας ήρθες απ' τον πόλεμο! Μακάρι ο ψυχωμένος
 άντρας κει πέρα να σε σκότωνε, που πρώτο μου ήταν ταίρι.
 Άλλοτε αλήθεια απ' τον αντρόκαρδο Μενέλαο μου καυκιάσουν 430
 πως είσαι πιο τρανός στη δύναμη, στα χέρια, στο κοντάρι.

Έλα λοιπόν, ξανά αντροκάλεσε και βγες να πολεμήσεις
 με το Μενέλαο τον αντρόκαρδο! Μα για καλό δικό σου
 εγώ να σταματήσεις θα 'λεγα, μηδέ ξανά να στήσεις
 με τον ξανθό Μενέλαο πόλεμο και χτυπηθείς μαζί του
 από αμυαλιά, τι το κοντάρι του λέω θα σε ρίξει χάμω.»

Είπε, κι ο Πάρης αποκρίθηκε με τέτοια λόγια τότε:
 «Γυναίκα, μην πετάς τα λόγια σου πικρά, μαλώνοντάς με·
 τώρα ο Μενέλαος αν με νίκησε, τον βόηθησε η Παλλάδα.
 Σειρά του και σειρά μου, τι έχουμε και μεις θεούς προστάτες. 440
 Μόν' έλα τώρα να πλαγιάσουμε, τον πόθο να χαρούμε·
 τι την ψυχή μου δεν την πλάνταξε ποτέ λαχτάρα τόση,
 μήτε απ' τη Σπάρτη την πανέμνοστη σα σ' είχα αρπάξει τότε
 και μες στα πλοία τα πελαγόδρομα τραβούσα, ως που η Κρανάη
 μας δέχτη το νησί κι ευφράθηκα γλυκό φιλί κι αγκάλη,
 ως τώρα σε ποθώ κι ολόγλυκια με λιώνει η πεθυμιά σου.»

Είπε, και στο κλινάρι ετράβηξε, και πίσω του η γυναίκα.
 Οι δυο λοιπόν αντάμα επλάγιασαν στο σκαλιστό κλινάρι.

Κι ωστόσο ο γιος του Ατρέα τριγύριζε σαν το θεριό στο ασκέρη
 μην τάχα κάπου το θεόμορφον Αλέξαντρο ξεκρίνει. 450

Μ' από τους Τρώες κανείς δε δύνουνταν κι απ' τους τρανούς συμμάχους
 να δείξει τότε στον αντρόκαρδο Μενέλαο πού είν' ο Πάρης.

Δε θα τον κρύβαν, αν τον έβλεπαν, από περίσσια αγάπη,
 τι αλήθεια σαν το μαύρο θάνατο τον οχτρευόνταν όλοι.

Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας αναμεσό τους είπε:

«Ακούστε, Τρώες εσείς και Δάρδανοι κι οι σύμμαχοί τους όλοι·
 μια και ο τρανός Μενέλαος νίκησε φως φανερά τον Πάρη,
 το βιος μαζί και την αργίτισσα δώστε μας πίσω Ελένη·
 και πανωτίμι να πλερώσετε, καθώς ταιριάζει αλήθεια,
 να το κρατούνε κι οι μελλούμενες γενιές στη θύμησή τους.» 460

Έτσι είπε ο γιος του Ατρέα, εσύγκλιναν μαζί του κι οι άλλοι Άργίτες.

ΙΛΙΑΔΑΣ Δ

Ωστόσο πλάι στο Δία σε σύναξη μαζί οι θεοί εκαθόνταν
μες στο χρυσόστρωτο παλάτι του, κι η Ήβη η σεβάσμια γύρω
σε όλους κρασί κερνούσε αθάνατο· κι αυτοί την Τροία θωρώντας
ο ένας τον άλλο αντιχαιρέτιζε με τη χρυσή του κούπα.

΄Αξαφνα ο γιος του Κρόνου εβάρθηκε την ΄Ηρα να πειράζει,
παραπετριές στη μέση ρίχνοντας και λόγια αγκιδωμένα:
«Έχει ο Μενέλαος δυο προστάτισσες θεές αλήθεια τώρα,
την Αθηνά τη στρατολάτισσα και την αργίτισσα ΄Ηρα·
μα αυτές κάθονται και τον χαίρουνται θωρώντας απ΄ αλάργα.

Ωστόσο πως η αχνογελόχαρη πάντα Αφροδίτη ξέρει
να παραστέκει, κι απ΄ το φίλο της το θάνατο να διώχνει!
Να που τον γλίτωσε, κι ας έβλεπε το Χάρο πια μπροστά του.
Μ΄ αφού ο τρανός Μενέλαος νίκησε φως φανερά τον Πάρη,
ας δούμε εμείς καλοζυγιάζοντας τι θ΄ απογίνει τώρα.

Μάχες τρανές ξανά θ΄ ανάψουμε και φοβερούς πολέμους,
για ανάμεσα στους δυο θα βάλουμε φιλία κι αγάπη τάχα;
Κι εσείς αλήθεια, αν θα το θέλατε κι ομογνωμούσατε όλοι,
το κάστρο ανέβλαβο θ΄ απόμενε του Πριάμου του ρηγάρχη,
και την ΄Ελένη την αργίτισσα θα ΄χε ο Μενέλαος πάλε.»

Αυτά ειπε κι η Αθηνά μουρμούρισε, μαζί της κι η ΄Ηρα, κάτι·
κοντά κοντά εκαθόνταν κι έκλωθαν κακά στους Τρώες κι οι δυο τους.
Αμίλητη η Αθηνά εκρατήθηκε και σώπαινε, κι ας τα ΄χε
με τον πατέρα Δία, κι ας ένιωθε βαρύ θυμό στα φρένα.

Της ΄Ηρας όμως εξεχειλίσε στα στήθη η οργή και του ΄πε:
«Υγιέ του Κρόνου τρομερότατε, τι λόγια αυτά που κρένεις;
Να μείνουν μες στη μέση οι κόποι μου, να παν χαμένοι θέλεις,
κι ο ιδρώτας που ιδρώσα παλεύοντας και τ΄ άτια που αποστάσαν,
στρατούς σα σήκωνα-ξεκλήρισμα στον Πρίαμο και στους γιους του;
Κάνε ό,τι θες, μα κι όλοι οι αθάνατοι δεν έχουμε ίδια γνώμη.»

Συχύστη τότε ο Δίας κι απάντησεν ο νεφελοστοιβάχτης:

10

20

30

«Δαιμονισμένη, τόσο σου 'καμαν κακό κι ο Πρίαμος τάχα
 κι οι γιοι του Πριάμου, που έτσι αλάγιαστα λυσομανάς και θέλεις
 της Τροίας μαθές το καλοτείχιστο να ξεπατώσεις κάστρο;
 Μονάχα αν мүόρειες, τις καστρόπορτες και τα ψηλά τειχιά της
 διαβαίνοντας, τον Πρίαμο να 'τρωγες ωμό και τους υγιούς του
 κι όλους τους άλλους Τρώες, θα χόρταινες την άγρια μάνητά σου!
 Ως θέλεις κάμε, μόνο πρόσεχε, μήπως η αμάχη ετούτη
 γίνει αφορμή στους δυο μας κάποτε και γίνουμε άνω κάτω.

Κάποιο άλλο λόγο τώρα θα 'λεγα και συ στο νου σου βάλ'τον:

Κι εγώ μια μέρα αν πάρω απόφαση να ξεπατώσω κάστρο,
 όποιο θελήσω, που θα κάθονται δικοί σου μέσα άνθρωποι,
 άσε με λεύτερο, την όργητα μη μου αντισκόψεις διόλου.

40

Κι εγώ σου κάνω τώρα θέλοντας τη χάρη, μ' άθελά μου·
 τι απ' όσα κάτω απ' τον αστρόφωτο τον ουρανό βρισκόνται
 κι απ' όσα ο γήλιος βλέπει βγαίνοντας θνητών ανθρώπων κάστρα,
 άλλο κανένα δεν αγάπησα σαν τ' άγιο ετούτο κάστρο
 και σαν τον Πρίαμο τον αντρόκαρδο μαζί με το λαό του·
 τι απ' το βωμό μου τα χαρίσματα δεν έλειψαν καθόλου,
 η κνίσα κι οι σπονδές· τι οι αθάνατοι δε λάχαμε άλλη χάρη».

Και τότε η σεβαστή βοϊδόματη του απάντησε 'Ηρα κι είπε:

50

«Τρεις είναι οι πολιτείες που αγάπησα πιο απ' όλες στην καρδιά μου,
 το 'Αργος κι η Σπάρτη κι η πλατύδρομη Μυκήνα· μ' αν μια μέρα
 τύχει βαθιά και τις οχτρεύεσαι, ξεπάτωσέ τις όλες.

Δε σου θυμώνω εγώ κι ανάντια σου κεφάλι δεν ασκώνω·
 τι κι αν αρνιόμουν και δε σ' άφηνα να μου τις ξεπατώσεις,
 του κάκου θα σου αρνιόμουν· δύναμη δεν έχω σαν και σένα.
 Μα πρέπει δα και μένα ο κόπος μου να μη χαθεί του ανέμου·
 είμαι κι εγώ θεά, κι η ρίζα μου με τη δικιά σου είν' ένα.

Πιο απ' όλους σεβαστή με γέννησεν ο πονηρός ο Κρόνος,
 και για τα δυο, και για τη φύτρα μου και που δικό σου ταίρι
 λογιέμαι, κι όλους τους αθάνατους εσύ τους αφεντεύεις.

60

Μόν' έλα οι δυο να τα συβάσουμε, κάνε μου εσύ τη χάρη
 και τη δικιά σου εγώ, κι οι αθάνατοι μαζί μας θα συγκλίνουν:
 στην Αθηνά μιαν ώρα αρχύτερα την προσταγή σου δώσε,
 εκεί που οι Τρώες κι οι Αργίτες στέκονται για πόλεμο να δράμει,
 τους Τρώες να βάλει αρχή να κάνουνε και πρώτοι να πατήσουν

τους άγιους όρκους, τώρα που 'δωκαν στους πέρφανους Αργίτες.»

Είπε, και δέχτη των αθάνατων και των θνητών ο κύρης,
 κι ευτύς στην Αθηνά ανεμάρπαστα γυρνάει και κρένει λόγια:
 «Στα δυο τ' ασκέρια τρέξε γρήγορα, στους Τρώες και στους Αργίτες, 70
 και βάλ' τους Τρώες αρχή να κάμουμε και πρώτοι να πατήσουν
 τους άγιους όρκους, τώρα που 'δωκαν στους πέρφανους Αργίτες».

'Ετσι είπε, κι η Αθηνά, που το 'θελε κι από τα πριν, πετάχτη
 και τις κορφές του Ολύμπου αφήνοντας με βιάση echύθη κάτω,
 καθώς αστροβολίδα, που 'ριξε του πονηρού του Κρόνου
 ο γιος, σημάδι για τους ναύλερους για σε στρατούς μεγάλους,
 αχτιδοβόλα, και τρογύρα της πλήθιες ηιδούν οι σπιθες.
 Παρόμοια κι η Παλλάδα echύθηκε πάνω στη γη, κι εβρέθη
 ανάμεσό τους μ' ένα πήδημα: κι οι Αργίτες οι αντρειωμένοι 80
 κι οι Τρώες οι αλογατάδες, όλοι τους σαστίσαν που την είδαν,
 κι έλεε γυρνώντας ο καθένας τους στο διπλανό του τέτοια:
 «Ξανά ο κακός θ' ανάψει πόλεμος και το φριχτό το απάλε,
 για αναμεσό μας αποφάσισε φιλιά κι αγάπη τώρα
 ο Δίας, που κυβερνάει τον πόλεμο στις γης το ανθρωπολόι.»

'Ετσι μιλούσαν συναλλήλως τους και Τρώες κι 'Αργίτες όλοι.
 Κι εκείνη μες στους Τρώες echώθηκε, μ' ένα θνητό παρόμοια,
 με το Λαόδοκο, του Αντήνορα το γιο τον πολεμάρχο,
 κι ολούθε τον ισόθεο Πάνταρο ζητούσε, αν θα τον έβρει.
 Τον βρήκε τον τρανό, τον άψεγο γιο του Λυκάονα κάπου 90
 κοντά να στέκει, και τρογύρα του γερές ζυγιές καθόνταν
 οι αρματομένοι, που του ακλούθηζαν απ' τα νερά του Αισήπου:
 κι ως στάθη ομπρός του, με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
 «Γιε του Λυκάονα πολεμόχαρε, θες να μ' ακούσεις τώρα:
 Σαγίτα στο Μενέλαο γρήγορη σ' το λέει η καρδιά να ρίξεις;
 Οι Τρώες θα σε δοξάζαν όλοι τους, και θα τους είχες κάνει
 χάρη τρανή, κι απ' όλους πιότερο στο βασιλιά τον Πάρη.
 Πρώτος εκείνος με αξετίμητα θα σε τιμούσε δώρα,
 αν το Μενέλαο τον πολεμάρχο πα στην πυρά θωρούσε
 τη φαρμακούσα, απ' τη σαγίτα σου θανατολαβωμένο.
 Τον ξακουστό Μενέλαο δόξεψε λοιπόν, ομπρός, κι ευκήσου 100
 στο μακροσαγίτάρη Απόλλωνα το φωτογεννημένο,
 πλήθος αρνιά μονοχρονίτικα στη χάρη του να σφάζεις,

όντας γυρίσεις στην πατρίδα σου, την άγια Ζέλεια, πίσω.»

Έτσι η Αθηνά μιλώντας γύρισε του ανέμουλου τα φρένα,
 κι ευτύς το τονρευτό ξεγύμνωσε δοξάρι, που 'χε φτιάξει
 από 'να αγρίμι' ατός του κάποτε το χτύπησε από κάτω,
 ψηλά, στο βράχο απ' το καρτέρι του να ξεπροβάλει ως το 'δει'
 στο στήθος το 'βρε, και τ' ανάσκελα ξαπλώθηκε στο βράχο.
 Δεκάξη ακέρια χεροπάλαμα μακριά τα κέρατά του.

110

Τεχνίτης τα 'ξυσε, τα δούλεψε, τα φίλιασε στη μέση,
 κι αφού τα γυάλισε, τους πέρασε χρυσά στην άκρη αγγρίφια.
 Τώρα λοιπόν στη γη τ' ακούμπησε και πέρασε την κόρδα
 λυγίζοντάς το' τα σκουτάρια τους οι αντρόκαρδοι σύντρόφοι
 μπροστά κρατούσαν, οι πολέμαρχοι μην ξεχθούν Αργίτες,
 πριν το Μενέλαο τον πολέμαρχο, το γιο του Ατρέα, χτυπήσει.
 Κι αυτός, το σάιτολόγο ανοίγοντας, σαγίτα φτερωμένη,
 αγκινιασθη, που πόνους έκρυβε τρανούς, διαλέει, κι απάνω
 στην κόρδα την πικρή σαγίτα του κοκιάζοντας ευκήθη
 στο μακροσαγιτάρη Απόλλωνα το φωτογεννημένο,

120

πλήθος αρνιά μονοχρονίτικα στη χάρη του να σφάζει,
 όντας γυρίσει στην πατρίδα του, την άγια Ζέλεια, πίσω.
 Κι όπως μαζί και κόρδα τράβηξε και αγκίδια της σαγίτας,
 πα στο βυζί του η κόρδα ακούμπησε, το σίδερο στο τόξο.
 Κι αφού το γυριστό ετενώθηκε τρανό δοξάρι, ξάφνου
 στριγγόν αφήκε αχό, καμπάνισε κι η κόρδα, κι η σαγίτα
 χιμάει πετώντας, λαχαρίζοντας να φτάσει μες στο πλήθος.

Όμως, Μενέλαε, δε σε ξέχασαν και σένα οι τρισμακάριοι
 αθάνατοι και πρώτα απ' όλους τους η κουρσολόγα κόρη
 του Δία, που εστάθη ομπρός κι απόδιωξε τη μυτερή σαγίτα:
 λίγο την έδιωξε απο πάνω σου, καθώς η μάνα διώχνει
 απ' το παιδί της, που βυθίστηκε σε ύπνο γλυκό, μια μύγα,
 κι ατή της σπρώχνοντας την έφερε κει που χρυσά θηλύκια
 τη ζώνη ανακρατούν κι ο θώρακας διπλός σταυρώνει απάνω.
 Μες στο αρμοστό ζωνάρι εχώθηκε βαθιά η πικρή σαγίτα,
 κι έτσι που πέρα ως πέρα ετρύπησε το πλουμιστό ζωνάρι,
 χιμάει και χώνεται στο θώρακα τον καλοξομπλιασμένο
 και στο ζωστήρι που κατάσαρκα τον γλίτωνε απ' τους χτύπους.
 Αυτό τον γλίτωσε, κι ας τρύπησε και τούτο πέρα ως πέρα:

130

τι ξώφαρσα η σαγίτα εχάραξε το δέρμα του μονάχα,
και μαύρο γαίμα ξεπετάχτηκε μεμιάς απ' την πληγή του. 140

Πώς όταν με πορφύρα φίλντισι γυναίκα αλικοβάφει,
Λύδισσα ή Κάρισσα, να βρίσκεται γι' αλόγου χαλινάρι,
και πλήθος ξένοι καβαλάρηδες το λαχταρούν, μα εκείνο
κρυμμένο στο κελάρι κοίτεται, να φράνει κάποιο ρήγα,
του αλάγου αντάμα να 'ναι στόλισμα, του αλογολάτη δόξα:
όμοια και σένα αλικοβάφηκαν, Μενέλαε, και πανώρια
μεριά και κνήμες και καλόφτιαχτοι πιο χαμηλά αστραγάλοι.
Κι έκοψε κρύος τον Αγαμέμνονα τον πρωταφέντη ιδρώτας,
ως είδε απ' την πληγή να χύνεται το μαύρο γαίμα κάτω.

Έκοψε κρύος και τον πολέμαρχο Μενέλαο τότε ιδρώτας: 150
σαν είδε ωστόσο πως και σύδεση και νύχια της σαγίτας
απόξω εμείναν, αναθάρρεψε και του 'φυγε η τρομάρα.

Και τότε ο ρήγας Αγαμέμνονας τον πήρε απο το χέρι
κι είπε βογγώντας, και τρογύρα του βογγούσαν κι οι συντρόφοι:
«Γλυκέ αδερφέ, τους όρκους έκαμα λοιπόν για το χαμό σου,
που μοναχό μπροστά μας σ' έβαλα τους Τρώες να πολεμήσεις;

Να οι Τρώες που σου 'ριξαν και πάτησαν τους μπιστεμένους όρκους.
Μα δεν θα παν χαμένα κι άδικα το αρνίσιο γαίμα κι οι όρκοι
κι οι ακράτες μας σπονδές και τ' άδολα χερσοσφιξίματά μας: 160
τι αν δεν παιδέψει ο ρήγας του 'Όλυμπου μεμιάς τους ορκοπάτες,
θα τους παιδέψει αργά, μα σίγουρα: βαριά θα το πλερώσουν
οι Τρώες κι ατοί τους και τα ταίρια τους και τα παιδιά τους-όλοι!
τι εγώ στο νου μου και στα φρένα μου καλά το ξέρω αλήθεια:

Θα ξημερώσει μέρα κάποτε που θα χαθεί το κάστρο
της Τροίας κι ο Πρίαμος ο πολέμαρχος κι όλος μαζί ο λαός του.
Κι ο γιος του Κρόνου, που αψηλόθρονος βιγλίζει απ' τον αιθέρα,
το μαύρο ατός του βροντοσκούταρο μπρός σ' όλους θα τραντάζει,
γι' αυτή την πιβουλιά θυμώνοντας. 'Ό,τι σου λέω θα γένει.

'Όμως Μενέλαε, πίκρα ανείπωτη θα νιώσω απ' αφορμή σου,
αν μου πεθάνεις και της μοίρας σου το νήμα ξετελέψει: 170

κι όλο ντροπή ξοπίσω θα 'γερνα στο διψασμένο το 'Αργος:
τι ευτύς οι Αργίτες την πατρίδα τους θ' αποζητήσουν τότε,
κι η Ελένη η αργίτισσα θ' απόμενε στον Πρίαμο και στους Τρώες
για καυκησιά. Κι εσυ θα κοίτεσαι στην Τροία: τα κόκαλά σου

το χῶμα θα σαπίζει, κι ἄδικος θα μείνει ἐδῶ ο ἐρχομός μας.
Και κάποιος ἀπ' τοὺς Τρῶες τοὺς πέρφανους αὐτὰ θα πει μια μέρα
ποδοπατώντας του τρισεύγενου Μενέλαου το μνημούρι:

«Το ἄχιτι του σε ὅλους ο Ἀγαμέμνονας ὅμοια να βγάξει πάντα
σαν τώρα ἐδῶ, που ἀσκέρι ἀργίτικο κουβάλησε του κάκου
και πίσω ἐγύρισε στο σπίτι του, στο πατρικό του χῶμα
με ἄδεια καράβια, τον πολέμαρχο Μενέλαο παρατώντας.
Αὐτὰ θα πει, μα ἐμένα ἀς ἀνοίγην ἡ γῆς να με πλακῶσει.»

180

Τότε ο Ξανθὸς Μενέλαος μίλησεν ἀναγκαριδιώνοντάς τον:
«Κάνε κουράγιο και το ἀργίτικο το ἀσκέρι μη φοβίζεις.
Μέσα βαθιά πολὺ δε χῶθηκεν ἡ μυτερὴ σαγίτα·
μπροστά τ' ολόπλουμο τὴν κράτησε ζωνάρι, κι ἀπὸ κάτω
το δέμα και το ζῶμα, που ἔφτιασαν χαλκιάδες ξακουσμένοι.»

Κι ο πρωταφέντης Ἀγαμέμνονας ἀπηλογιά του δίνει:
«Καλὲ Μενέλαε, να ἔταν ἄμποτε σαν που το λες· ὠστόσο
γιατρός θα σε κοιτάξει γρήγορα, κι ἀπάνω στὴν πληγὴ σου
βοτάνια θ' ἀπιθῶσει, οἱ μαύροι σου για να γλυκάνουν πόνοι.»

190

Εἶπε, και τον Ταλθύβιο πρόσταξε, το σεβαστὸ διαλάλη:
«Ταλθύβιε, το Μαχάονα φώναξε και μὴν ἀργεῖς καθόλου,
τον Ἀσκληπιὸ που ἔχει, τον ἄψεγο το γιατρευτὴ, πατέρα,
το γιο τοῦ Ἀτρέα, τον πολεμόχαρο Μενέλαο, να κοιτάξει.
Δοξαρευτὴς τρανὸς τον χτύπησεν ἀπ' τοὺς Λυκιώτες κάποιος,
για κι ἀπ' τοὺς Τρῶες, για κείνον καύκημα, καημός για μας μεγάλος.»

Εἶπε, κι ο κράχτης δὲν παράκουσε στα λόγια του, μόν' πήρε
να τρέχει μες στῶν χαλκοθώρακων τῶν Ἀχαιῶν τ' ἀσκέρια,
τον ξακουστὸ Μαχάονα ψάχνοντας. Τον πέτυχε να στέκει,
κι οἱ βαριαρματωμένοι γύρα του, γερὲς ζυγιές, καθόνταν,
που ἀπο τὴν Τρίκη τον ἀκλούθηξαν τὴν ἀλογθοροφούσα.
Κι ὡς στάθη πλάι του, με ἀνεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
«Σῆκω, κι ο μέγας Ἀγαμέμνονας, γιε του Ἀσκληπιού, σε κράζει,
το γιο του Ἀτρέα, τον πολεμόχαρο Μενέλαο, να κοιτάξεις.
Δοξαρευτὴς τρανὸς τον χτύπησεν ἀπ' τοὺς Λυκιώτες κάποιος,
για κι ἀπ' τοὺς Τρῶες, για κείνον καύκημα, καημός για μας μεγάλος.»

200

Ἔτσι εἶπε, κι ἐκεينوῦ ἀναδεύτηκε βαθιά ἡ καρδιά στα στήθη,
και τράβηξαν μπροστά, τ' ἀργίτικα φουσατά διαπερνώντας.
Κι ὡς ἔφτασαν ἐκεῖ που ἐστέκουνταν στὴ μέση ο λαβωμένοι

210

ξανθός Μενέλαος και τον έζωναν οι πιο τρανοί ρηγάδες,
 ευτύς ο ισόθεος ήρωας έτρεξε και στάθη αναμεσό τους,
 κι απ' το σφιχτό ζωνάρι ετράβηξε με βιάση τη σαγίτα
 και με το τράβηγμα της έσπασαν τα νύχια ομπρός κι εκείνος
 του 'λυσε πρώτα τ' ολοπλούμιστο ζωνάρι, κι από κάτω
 το δέμα και το ζώμα, που' φτιασαν χαλκιάδες ξακουσμένοι.
 Και την πληγή, η πικρή που του άνοιξε σαγίτα, ως είδε, το αίμα
 βύζαζε πρώτα, κι όπως κάτεχε, πραγά μετά βοτάνια
 πιθώνει, που 'χε δώσει ο Χείρωνας στον κύρη του απ'αγάπη.

220

Έτσι γνοιαζόνταν το βροντόφωνο Μενέλαο τούτοι' ωστόσο
 ήρθαν των Τρώων τ' ασκέρια πάνω τους των βαριοσκουταράτων,
 κι αυτοί μεμιάς ξαναρματώνονται και της σφαγής θυμούνται.
 Ε, τότε πια τον Αγαμέμνονα δε θα 'βλεπες το γαύρο
 για να νυστάζει για να σκιάζεται για να μη θέλει απάλε,
 μόν' να ποθει μιαν ώρα αρχύτερα τη δοξαντρούσα μάχη.
 Το αμάξι παρατάει τ' ολόπλουμο και τ' άλογα να στέκουν,
 και το παιδόπουλο, ο Ευρυμέδοντας, τον Πτολεμαίο πατέρα,
 το γιο του Πείραιου, που 'χε, ανάμερα τα εκράτα, ως εφρουμάζαν.
 Κι αφού τον πρόσταξε να γνοιάζεται να τα 'χει πλάι του πάντα,
 αν λάχει και τον πάρει ο κάματος τ' ασκέρια κυβερνώντας,
 πήρε πεζός αυτός και διάβαινε μες στις ζυγίες τ' ασκέρι.
 Κι όσους Αργίτες αλογάρηδες να βιάζονται θωρούσε,
 ζυγώνοντάς τους, με τα λόγια του τους έδινε κουράγιο:
 «Αργίτες, μπρος! Ορθή κρατάτε τη της αντριγιάς τη φλόγα!
 Στους ψευτές δε θα δώσει βόηθηση ποτέ του ο Δίας πατέρας,
 μόν' όσοι επάτησαν τον όρκο τους πιο πρώτα, θά 'ρθει μέρα
 τα τρυφερά κορμιά τους σίγουρα που θα τα φαν οι αγιούπες
 κι εμείς τις ακριβές γυναίκες τους και τα μωρά παιδιά τους
 μες στα καράβια μας θα σύρουμε, σαν πάρουμε το κάστρο.»

230

Πάλι όσους έβλεπε πως δειλίαζαν να μπουν στην άγρια μάχη,
 με θυμωμένα τους απόπαιρνε και τους χτυπούσε λόγια:
 «Αργίτες φωνακλάδες, άναντροι, δεν ντρέπεστε καθόλου;
 Τώρα τι στέκεστε σαστίζοντας, καθώς τα ελαφομόσκια,
 που αφού ξεκαμωθούνε τρέχοντας μες στο φαροῦ τον κάμπο,
 πια σταματούν, και μες στα στήθη τους ξεπαραλυεί η καρδιά τους;
 Όμοια και σεις χαμένοι στέκεστε κι ουδέ στη μάχη πάτε.

240

Για καρτεράτε οι Τρώες στης θάλασσας την παραφρή να φτάσουν
 κοντά, κει που'χουμε τα ωριόπρυμνα καράβια τραβηγμένα,
 να δείτε αν θα το απλώσει απάνω σας το χέρι ο γιος του Κρόνου!»

Ἔτσι προστάζοντας γυρόφερνε μες στις ζυγίες τ' ασκέρι 250
 κι ἦρθε, τα πλήθη αντιδιαβαίνοντας, στων Κρητικῶν τ' ασκέρι,
 που αρματωνόταν στον πολέμαρχο τρογύρα Ἰδομενέα.

Ο Ἰδομενέας στους πρώτους ἔστεκε, στη δύναμη ἴδια κάπρος,
 και πίσω στους στερνοῦς ξεσήκωνε στον πόλεμο ο Μηριόνης.
 Τους εἶδε ο ρήγας Ἀγαμέμνωνας κι ευφράθηκε η καρδιά του,
 κι ευτύς γλυκαίνοντας τα λόγια του, του Ἰδομενέα μιλούσε:
 «Περίσσια, Ἰδομενέα, στον πόλεμο και στις δουλιές τις ἄλλες
 ἀπ' ὅλους τους γοργαλογάρηδες Ἀργίτες σε δοξάζω,
 για σύντας τρώμε κι ἀξετίμητο, φλογάτο ἀπ' τα κροντήρια
 κερνούν κρασί, να πίνουν οι ἄρχοντες οι πρώτοι ἀπ' τους Ἀργίτες. 260
 Κι αν πίνουν οι ἄλλοι μακρομάλληδες Ἀργίτες το δικό τους
 καθέννας, ὅμως σένα η κούπα σου σαν τη δικιά μου στέκει
 ξέχειλη πάντα, ὅσο που ρέγεται νά'χει να πιει η καρδιά σου.
 Ομπρός λοιπὸν στη μάχη, δείξε μας ποιος εἶσαι, ως το καυκίεσαι.»

Και τότε ο Ἰδομενέας του ἀπάντησε των Κρητικῶν ο ρήγας:
 «Υγιέ του Ἀτρέα, στ' ἀλήθεια σύντροφος θα σου εἶμαι ἐγὼ για πάντα
 πιστός, ως μιας ἀρχῆς σου το ἔταξα και δέθηκα με λόγο.
 Μον' πήγαινε, ἄλλους μακρομάλληδες Ἀργίτες να κεντρίσεις,
 να μπούμε γρήγορα στον πόλεμο, μια κι ἔσπασαν τους ὅρκους
 οι Τρώες· μα τούτους πίσω θάνατος τους καρτεράει και χάρος 270
 το δίχως ἄλλο, τι τους ὅρκους μας πρώτοι μαθές πατήσαν.»

Εἶπε, κι ο γιος του Ἀτρέα χαρούμενος τον παρατάει και φεύγει
 και μπρος στους δυο τους Αἴαντες ἔφτασε περνώντας μες στα πλήθη.
 Κι αυτοὶ αρματώνουνταν, και πίσω τους σα σύγνεφο η πεζούρα.
 Κι ὅπως γιδάρης ξάφνου σύγνεφο ξανοίγει ἀπὸ τη βίγλα
 πάνω ἀπ' το πέλαγο να κρέμεται, σπρωγμένο ἀπ' τον ἀέρα,
 κι ως βλέπει ἀπὸ ψηλά, του φαίνεται πιο μαύρο, σαν την πίσσα,
 να φτάνει κρεμαστό ἀπ' το πέλαγο, κι ἄγριο δρολάπι σέρνει
 κι ως τό'δε, χώνει το κοπάδι του μες στη σπηλιά ἀπ' τον τρόμο·
 τέτοιες στον ἄγριο μέσα πόλεμο, τους Αἴαντες ἀκλουθώντας, 280
 οι φάλαγγες των ἀρχοντόγεννων παλικαριῶν τραβούσαν,
 μαύρες, πυκνές, κι ἀκροτρικύμιζαν κοντάρια και σκουτάρια.

Τους είδε ο ρήγας Αγαμέμνωνας κι ευφράθηκε η καρδιά του, και κράζοντάς τους με ανεμάρπαστα τους συντυχαίνει λόγια: «Ακούστε με, Αίαντες, που αφεντεύετε στους χαλκοθωρακάτους Αργίτες· δεν προστάζω τίποτε για σας, κι ουδέ ταιριάζει· τι ατοί σας το στρατό φτερώνετε να πολεμήσει αντρίκεια.

Να 'ταν, πατέρα Δία κι Απόλλωνα και συ Αθηνά μου, αλήθεια τέτοια καρδιά να κλείναν όλοι τους στα στήθη σαν και τούτους!

Το κάστρο τότε θα γονάτιζε του Πριάμου του ρηγάρχη, γοργά πεσμένο μες στα χέρια μας, στην άκρη του σπαθιού μας.»

290

Ως είπε αυτά, τους απaráτησε, κι ως τράβηξε πιο κάτω, το Νέστορα, ήβρε, το γλυκόλαλον αγορητή της Πύλος, να παρατάζει και στον πόλεμο να σπρώχνει τους δικούς του, στο ρήγα Βίαντα, στον Πελάγοντα το μέγα, στο Χρομίο, στον Αίμονα και στον Αλάστορα το βασιλιά τρογύρα.

Οι αμαξολάτες πρώτοι εστέκουνταν με τ' άτια και τ' αμάξια· πίσω οι πεζοί, πολλοί κι αντρόκαρδοι, στον πόλεμο να στέκουν πύργος γερός· στη μέση ο Νέστορας τους αχαμνούς κρατούσε, έτσι που κι άθελα ο καθένας τους να πολεμά απ' ανάγκη.

300

Οι αμαξολάτες πρώτα πρόσταξε γερά τ' αλόγατά τους να τα κρατούν και μες στον τάραχο να μη χαλνούν την τάξη. «Μηδέ κανείς τάχα είναι αντρόκαρδος και στ' άλογα τεχνίτης, μπροστά απ' τους άλλους να θαρρεύεται να πολεμάει μονάχος, για και να φεύγει· τι αχαμναίνετε μ' αυτά τη δύναμή σας.

Αν όμως ένας απ' τ' αμάξι του κάποιο άλλο φτάσει αμάξι, με το κοντάρι ας πέσει πάνω του· το πιο συφέρο αυτό 'ναι. Όμοια κουρσεύαν κι οι πατέρες μας και πολιτείες και κάστρα, τέτοια καρδιά και γνώμη κλείνονταν βαθιά στα στήθια μέσα.»

Να πώς τους έσπρωχνε, από πόλεμους παλιούς ξεσκολισμένους, ο γέροντας, κι εχάρη, ως είδε τον, ο πρωτοστρατολάτης, και κράζοντάς τον με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια: «Όπως χτυπά η καρδιά σου, γέροντα, στα στήθη, ας ήταν να 'χες τα γόνα αλύγιστα κι ακλόνητη τη δύναμή σου πάντα!

310

Όστόσο τ' άγρια εσέ γεράματα πλακώσαν. Να 'ταν άλλον να 'χουνε βρει, και συ να χείρεσαι περίσσια νιάτα ακόμα!»

Κι απηλογιά ο γερήνιος Νέστορας του δίνει ο αλογολάτης: «Υγιέ του Ατρέα, το πώς θα τ'όθελα κι εγώ σαν τότε να 'μαι

που τον Ερευθαλίωνα σκότωσα τον αρχοντοθρεμμένο.

‘Όλα οι θεοί μαζί δεν τα ‘δωκαν ωστόσο στους ανθρώπους 320
 κι αν ήμουν τότε νιος, γεράματα μ’ έχουν πλακάώσει τώρα.
 Κι όμως θα πάω μαζί, τα λόγια μου ν’ ακούν οι αμαξολάτες
 και τις βουλές μου, τι στο γέροντα τούτη απομένει η χάρη.
 Ας πολεμούν με τα κοντάρια τους οι νιότεροί μου τώρα,
 που ‘χουν πιο δύναμη, κι ανάκαρα γρικόουν περίσσια εντός τους.»

Είπε, κι ο γιος του Ατρέα χαρούμενος τον προσπερνάει, και βρίσκει
 το Μενεσθέα πιο κάτω που ‘στεκε, τον άξιο αλογολάτη,
 του Πετεού το γιο, και γύρα του των Αθηναίων τ’ ασκέρι
 γιομάτο ορμή, κι ο πολυμήχανος πιο κει Οδυσσέας στεκόταν, 330
 και πλάι του εστέκουνταν οι αδείλιαστοι Κεφαλλονίτες όλοι·
 μες στα φουσάτα τους ο τάραχος δεν είχε φτάσει ακόμα,
 τι τώρα μόλις ξεσηκώνουνταν να χτυπηθούν οι Αργίτες
 κι οι Τρώες οι αλογατάδες σύψυχοι· κι εκείνοι καρτερώντας
 στεκόνταν, άλλη πρώτα αργίτικη να ιδούν κολόνα ομπρός τους
 πάνω στους Τρώες με ορμή να χύνεται κι ο πόλεμος ν’ ανοίξει.
 Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας τους μάλωσε, ως τους είδε,
 και κράζοντάς τους με ανεμάρπαστα τους συντυχαίνει λόγια:
 «Του Πετεού του αρχοντογέννητου ρηγάρχη υγιέ· και σένα
 στην πονηριά, σε ξέρω, μάστορα και συφεροντονούση!
 Τι τάχα ανάμερα ζαρώνετε προσμένοντας τους άλλους; 340
 Ταιριάζει εσείς οι δυο να βρίσκεστε στους μπροστομάχους μέσα
 κι εκεί της μάχης ν’ αντικρίζετε την πυρωμένη φλόγα·
 γιατί και πρώτοι εσείς το κάλεσμα γρικόατε το δικό μου,
 σύντας τραπέζι οι Αργίτες στρώνουμε στους πρωτοκεφαλάδες.
 Εκεί να τρώτε σας καλόρχεται κρέας ψητό, και κούπες
 κρασί μελόγλυκο να πίνετε, καθώς ποθεί η καρδιά σας.
 Τώρα και δέκα θα σας άρεσαν αργίτικες κολόνες
 μπροστά από σας με τον ανέσπλαχνο χαλκό να πολεμούνε.»

Ταυροκοιτώντας ο πολύβουλος του απάντησε Οδυσσέας:
 «Ατρείδη, τι είναι αυτός που ξέφυγε τα δυο σου χείλια λόγος; 350
 Εμείς τη μάχη να ξεφύγουμε κοιτάμε λες, οι Αργίτες
 κάθε που ασκάνουν άγριο πόλεμο στους Τρώες τους αλογάδες;
 Θα ιδείς ωστόσο, αν τόσο γνοιάζεσαι και θέλεις, να χτυπιέται
 σε λίγο ο κύρης του Τηλέμαχου στους μπροστομάχους μέσα

από τους Τρώες τους αλογάρηδες. Μα εσύ μιλάς του ανέμου!»

Τότε ο ρηγάρχης Αγαμέμνονας χαμογελώντας κρένει και πίσω επήρε ευτύς το λόγο του, θωρώντας το θυμό του:
 «Γιε του Λαέρτη αρχοντογέννητε, πολύτεχνε Οδυσσέα, τι να σου κάνω εγώ μαλώματα, τι διάτες να σου δίνω, που εγώ το ξέρω πως στα στήθια σου μονάχα το καλό μου θέλει η καρδιά σου, κι είναι οι πόθοι σου κι οι πόθοι μου ένα πάντα; Μόν' έλα, αργότερα τα φτιάνουμε, κι αν τίποτε έχει τώρα βαρύ ειπωθεί, οι θεοί τα λόγια μας ας τ' ανεμοσκορπίσουν.»

Ως είπε αυτά, τους απaráτησε και τράβηξε πιο κάτω, και του Τυδέα το γιο, τον άτρομο Διομήδη, πετυχαίνει πίσω από τ' άλογα να στέκεται πα στο γερό του αμάξι, και πλάι του εστέκουνταν ο Σθέnelος, ο γιος του Καπανέα. Κι ο πρώταφέντης Αγαμέμνονας τον μάλωσε, ως τον είδε, και κράζοντάς τον με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
 «Γιε του Τυδέα του πολεμόχαρου, του αλογατάρη, αλί μου! Τι μου ζαρώνεις; τι τα διάβατα της μάχης βλέπεις γύρα; Αλήθεια, στον Τυδέα δεν άρεσε να 'ναι έτσι ζαρωμένος, μόν' πιο μπροστά πολύ απ' τους σύντροφους να μάχεται' έτσι ελέγαν όσοι τον είδαν μες στον πόλεμο: τι αλήθεια δεν τον είδα ποτέ μου εγώ, μηδέ τον έσμιξα, μα ασύγκριτο τον έλεγαν. Μπήκε μια μέρα δίχως πόλεμο μες στη Μυκήνα, ως φίλος, στρατό για να μαζέψει' αντάμα του κι ο ισόθεος Πολυνεϊκής, τότε που θέλαν να πατήσουνε τ' άγια τειχιά της Θήβας. Κι από τους Μυκηναίους εγύρευαν τρανούς βοηθούς να δώσουν' κι εκείνοι να τους δώσουν ήθελαν, στα λόγια τους γρικώντας.
 Μα ο Δίας τη γνώμη τους μετάλλαξε με δίσεχτα σημάδια. Και τούτοι πήραν δρόμο κι έφυγαν, κι ως έφτασαν τραβώντας στον παχιολίβαδο, πυκνόβουρλο τον Ασωπό, λογιόσαν οι Αργίτες, ο Τυδέας μαντάτορας γι' αλλού ξανά να φύγει. Και πήγε αυτός και συναπάντησε πλήθος Καδμείους, την ώρα που στο παλάτι ετρώγαν κι έπιναν του Ετεοκλή του γαύρου. Κι ο αλογατάρης δε φοβήθηκε Τυδέας, κι ας ήταν ξένος, έτσι ολομόναχος που βρέθηκε μες των Καδμείων το πλήθος. Να παραβγούν τους αντροκάλεσε, και σε όλα τους νικούσε ανέκοπα, τι παραστάτισσα την Αθηνά είχε δίπλα.

Τότε οι Καδμείοι βαριά αραθύμησαν οι αλογοφτερνιστάδες
 και πίβουλο καρτέρι του ἴστησαν στου γυρισμού τη στράτα.
 πενήντα παλικάρια, κι έβαλαν και δυο αρχηγούς, του Αιμόνου
 το γιο το Μαίονα, που συνόμοιαζε με τους θεούς στην όψη,
 και τον αντρόκαρδο του Αυτόφονου το γιο, τον Πολυφόντη.
 Και τούτοι απ' τον Τυδέα καλύτερη δεν ήβραν μοίρα ωστόσο·
 τους σκότωσε όλους· έναν άφησε μονάχα να γυρίσει·
 το Μαίονα αφήκε μόνο, ακούγοντας σε θεοτικά σημάδια.
 Ἴτσι ο αιτωλός Τυδέας πολέμησε, μα γέννησε το γιο του
 χειρότερό του στο αντροκάλεσμα, καλύτερο στα λόγια.»

400

Είπε, κι ωστόσο ο τρανοδύναμος Διομήδης του ρηγάρχη
 του σεβαστού τα λόγια ντράπηκε και δεν του απηλογήθη.
 Μα ο γιος του Καπανέα του πέρφανου του γύρισε το λόγο:
 «Παράτα, υγιέ του Ατρέα, τα ψέματα, και τα σωστά τα ξέρεις!
 Εμείς, καυκιάμαστε, στον πόλεμο περνούμε τους γονιούς μας·
 εμείς τη Θήβα την εφτάπορτη πατήσαμε, κι ας ήταν
 πιο λίγος ο στρατός που εφέραμε μπρος στα τρανά τειχιά της,
 γιατί είχαμε στο Δία τα θάρρη μας και στα θεϊκά σημάδια.
 Ὅμως εκείνοι από την ίδια τους κακογνωμιά εχαθήκαν.
 Στην ίδια την τιμή μη βάζεις μας λοιπόν με τους γονιούς μας.»

410

Ταυροκοιτώντας τον αντίσκοψε τότε ο τρανός Διομήδης:
 «Σύντροφε, κάθου τώρα αμίλητος κι ό,τι σου πω ν' ακούσεις·
 του πρωταφέντη του Αγαμέμνονα δε με πικραίνει ο λόγος,
 τους Αχαιούς τους πολεμόχαρους να βγουν στη μάχη ως σπρώχνει·
 τι αν ίσως οι Αχαιοί χαλάσουνε τους Τρώες και το άγιο κάστρο
 της Τροίας πατήσουν, κοσμοξάκουστο θα γίνει τ' όνομά του.
 Μ' αν χαλαστούν οι Αργίτες, άμετρη θα νιώσει εκείνος πικρα.
 Μόν' έλα τώρα, την αδάμαστη να θυμηθούμε αντρεία μας.»

Είπε, κι από το αμάξι επήδηξε συνάρματος στο χώμα,
 κι άγρια βροντήξαν τα χαλκάρματα στου ρήγα απά τα στήθη,
 ως πήρε φόρα· τρόμος θα'πιανε και ψυχωμένο ακόμα.

420

Πώς σε γιαλό μπροστά πολύβογγο της θάλασσας το κύμα
 ασκώνει ο Ζέφυρος, και χύνεται ξοπίσω το' να στ' άλλο·
 βαθιά στο πέλαο πρώτα υψώνεται, μετά στην ξέρα απάνω
 σπάζει με ορμή και με άγριο βρούχισμα, κι ολόγουρα στους κάβους
 δοξαρωτό κορφοσηκώνεται ξερνώντας αλισάχνη·

ὅμοια κι οἱ φάλαγγες οἱ ἀργίτικες ἀπανωτές τραβούσαν
 δίχως σωμό στη μάχη· φώναζε στο ἀσκέρι το δικό του
 κάθε ρηγάρχη· οἱ ἄλλοι ἀμίλητοι τραβούσαν (τόσα πλήθη
 πως ἀκλουθοῦν ποτέ δε θα' λεγες κι ἔχουν φωνή στο στήθος) 430
 βουβοί, ἀπό φόβο στους ρηγάρχες τους μπροστά· κι ολόγουρά τους
 οἱ πλουμιστές ἀρμάτες ἔλαμπαν, που ὡς ὄδευαν φορούσαν.
 Κι οἱ Τρώες, ὡς πρόβατα σε τσέλιγκα τρανοῦ τη μάντρα στέκουν
 μύρια, ν' ἀρμέξουν το ἀσπρο γάλα τους κι ὡς καρτεροῦν, βελάζουν
 χωρὶς ἀναπαμό, τ' ἀρνάκια τους γρικώντας· ὅμοια τότε
 τῶν Τρώων ο ἀλαλητός ἀσκώνουνταν μες στο φαρδύ τ' ἀσκέρι.
 Ἴδια λαλιά δεν εἶχαν ὅλοι τους μηδὲ μιλούσαν ὅμοια,
 τι ἦταν το ἀσκέρι χιλιομάζωχτο κι οἱ γλώσσες μπερδεμένες.
 Καὶ τούτους ο Ἄρης τους ξεσήκωνε, τους ἄλλους ἡ Παλλὰδα, 440
 κι ο Φόβος κι ἡ Τρομάρα κι ἡ ἅπαντα ξεφρενιασμένη Ἀμάχη,
 τοῦ Ἄρη τοῦ ἀντροφονιά ἡ συντρόφισσα κι ἀντάμα κι ἀδελφή τοῦ·
 που λίγο λίγο πρώτα ἀσκώνεται, μα γρήγορα στυλώνει
 ψηλά στα οὐράνια το κεφάλι τῆς καὶ περπατᾷ στο χῶμα.
 Αὐτὴ καὶ τότε πηγαινόρχουνταν ἀναμεσὸς στ' ἀσκέρια,
 τὴν ἄγρια ἀμάχη τους κεντρίζοντας κι ἀυξαίνοντας το βόγγο.
 Κι ὅπως τα δυο τ' ἀσκέρια τρέχοντας σμίξαν μαζί, σκουντρήξαν
 τὸ'να με τ' ἄλλο τα κοντάρια τους σκουντρήξαν τα σκουτάρια
 καὶ τῶν ἀντρῶν τῶν χαλκοθώρακων ἡ ἀντρεία, κι ἀντιχτυπούσαν
 οἱ ἀφαλωτές ἀσπίδες, κι ἔβραζεν ο σάλαγος περίσσιος· 450
 καὶ γρίκαες καυκησιές καὶ γόσματα μαζί τὴν ἴδιαν ὥρα,
 αὐτῶν που ἐσφάζαν καὶ που ἐσφάζονταν κι ἡ γῆς πλημμύριζε αἶμα.
 Καθὼς φουσκώνουν ξεροπόταμα κι ἀπ' τα βουνά κυλοῦνε
 καὶ σμίγουν κάτω στο συλλάγκαδο τα ξεχείλα νερά τους,
 που ἀπὸ κρουνοὺς τρανοὺς ξεχύνονται μες σε βαθιὰ χαράδρα,
 κι ἀκούει το βρουχισμό τους ξέμακρα πα στο βουνό ο τσοπάνος,
 ὅμοια κι αὐτοί, σα σμίξαν, ἔβγαζαν ἀλαλαγμούς καὶ βόγγους.
 Πρώτος ο Ἀντίλοχος ἐσκότωσε μέσα στους Τρώες προμάχους
 τρανό ἀντρειωμένο, τὸν Ἐχέπωλο, το γιο τοῦ Θαλυσιῦ·
 πρώτος τοῦ χτύπησε το κέρατο στο ἀλογουρίσιο κράνος.
 Τρυπάει το μέτωπο καὶ πέρασε το κόκαλο ὡς τα μέσα 460
 ο χάλκινος χαλός· κι ἐσκέπασε τα μάτια τοῦ σκοτάδι,
 κι ὡς πύργος καταγῆς γκρεμίστηκε στὴν ἄγρια μέσα μάχη.

Κι ευτύς, ως έπεσε, ο Ελεφήνορας τον άρπαξε απ' τα πόδια,
ο γιος ο γάυρος του Χαλκώδοντα, των Άβαντων ο ρήγας,
κι απ' τις ριζιές σκυφτός τον έσερνε, ποθώντας να του γδύσει
με βιάση τ' άρματα· μα η φόρα του δε βάσταξε πολλήωρα·
τι ως ο λιοντόκαρδος Αγήνορας τον είδε να τον σέρνει
και στο σκουτάρι δίπλα, ως έγερνε, να δείχνει το πλευρό του,
με το χαλκό κοντάρι του'ριξε και τη ζωή του παίρνει.

Έτσι η ζωή του εκόπη, κι άναψε στους Τρώες και στους Αργίτες 470
τότε τρανό κακό από πάνω του, τι κι απ' τα δυο τα μέρη
χιμούσαν σαν τους λύκους κι έριχναν ο ένας τον άλλο κάτω.

Κι ο τελαμώνιος Αίας ένα άγουρο, το Σιμοείσιο, ρίχνει,
που του Ανθεμίωνα γιος εκράζονταν· η μάνα του μια μέρα
στους όχτους του Σιμόη τον γέννησε γυρνώντας απ' την Ίδα,
όπου είχε πάει να ιδεί τα πρόβατα μαζί με τους γονιούς της.
Γι' αυτό και Σιμοείσιος κράζονταν, μα να γεροκομήσει
γραφτό του τους γονιούς δεν ήτανε. Λιγόχρονος εστάθη,
καθώς με το κοντάρι ο αντρόκαρδος τον χτύπησε Αίαντας τότε·

τι ως πρώτος πρόβαινε, τον πέτυχε στο στήθος, στο δεξιό του 480
δίπλα βυζί, κι αντίκρα επέρασε το χάλκινο κοντάρι
μέσα απ' τον ώμο· και κυλίστηκε στον κουνιαχτό, σα λεύκα
που σε φαρδύ, βαθύ βαλτότοπο φυτρώνει, κι ίσια πάνω
τραβάει, και μοναχά κατάκορφα φυτρώνουν τα κλαριά της·
αμαξομάστορας την έκοψε με αστραφτερό σσεκούρι,
να τη λυγίσει και τροχόγυρος να γίνει σε ώριο αμάξι·
κι αυτή κοιτάμενη ξεραίνεται στου ποταμού τον όχτο·
παρόμοια ο Σιμοείσιος κοίτονταν, σαν πήρε να τον γδύνει

ο γάυρος Αίας· και τότες ο Άντιφος, ο στραφτοθωρακάτος 490
του Πριάμου γιος, μες στο αντρομάζωμα του ρίχνει το κοντάρι
το μυτερό, μα δεν τον πέτυχε, μόν' βρίσκει στ' αχαμνά του
το Λεύκο, του Οδυσσέα το σύντροφο, που το νεκρό τραβούσε·
κι το κορμί απ' τα χέρια του' φυγε κι απάνω του εσωριάστη.
Τότε ο Οδυσσέας βαριά αραθύμησε θωρώντας τον να πέφτει·
γοργά περνάει μέσ' απ' τους πρόμαχους με αστραποβόλο κράνος
κι ήρθε, κοντά του εστάθη κι έριξε το λιόφωτο κοντάρι,
με προσοχή κοιτώντας γύρα του· κι οι Τρώες εκάμαν πίσω,
καθώς κοντάριζε· κι ουδ' έφυγε στ' ανέφελα η ριζιά του·

το νόθο υγιό του Πριάμου πέτυχε, το Δημοκόωντα, μόλις
 από την Άβυδο, από τ' άλογα του κύρη του, φτασμένο. 500
 Αυτόν, χολιώντας για το σύντροφο, κοντάρεψε ο Οδυσσεάς
 δίπλα στο μέτωπο, κι ο χάλκινος χαλός περνά από τ' άλλο
 μελίγγι ως πέρα, και του σκέπασε τα μάτια το σκοτάδι.
 Βαρύς σωριάστη, κι από πάνω του βροντήξαν τ' άρματά του.
 Πισωδρομίζει ο γαύρος Έχτορας κι οι μπροστομάχοι τότε,
 κι οι Αργίτες όλοι αμέσως χούγιαξαν και τους νεκρούς τραβήξαν
 και πήραν δρόμο ομπρός. Μα θύμωσεν ο Απόλλωνας, που εθώρειε
 ψηλά απ' τα Πέργαμα, και φώναζε στους Τρώες γκαρδιώνοντάς τους:
 «Αλογατάδες Τρώες, πάνω τους, κρατήστε την αντρεία σας
 μπρός στους Αργίτες, τι από σίδηρο για πέτρα τα κορμιά τους 510
 δεν είναι, στου χαλκού το χτύπημα του σαρκοφά ν' αντέξουν.
 Κι ουδ' ο Αχιλλέας, της ωριοπλέξουδης θεάς ο γιος, στη μάχη
 βρίσκειται εδώ μόν' στα πλεούμενα κλωσάει τη μάνητά του.»
 Έτσι ο θεός μιλούσε ο ανήμερος, κι ωστόσο τους Αργίτες
 ξεσήκωνε η Αθηνά η περίλαμπρη, του Δία η θυγατέρα,
 γυρνώντας δάθε κείθε, όπου βλεπε να παρατούν τη μάχη.
 Το Διώρη τοτε η Μοίρα αφάνισε, το γιο του Αμαρυγκέα
 τον είχε βρεί πλάι στον αστράγαλο, στο πόδι το δεξιό του
 μιαν αγκυλόπετρα, που του'ριξε του Ιμπράσου ο γιος ο Πείρος,
 που'χε απ' την Αίνο φτάσει κι έστεκε ρηγάρχης στους Θρακιώτες. 520
 Κι η άπονη η πέτρα και τα κόκαλα και το διπλό το νεύρο
 του θρυμματίζει, και ξαπλώθηκε τ' ανάσκελα στη σκόνη
 κι ως του'φευγε η ψυχή, στους σύντροφους τους ακριβούς τα δυο του
 τα χέρια του άπλωνε. Κι ο που'ριξε του ρίχτηκεν ο Πείρος,
 κι ως στην κοιλιά, κοντά στο αφάλι του, τον χτύπησε, χυθήκαν
 τα σπλάχνα του στη γη, και σκέπασε τα μάτια του σκοτάδι.
 Μα ως έκανε να φύγει, του'ριξεν ο Θόας απά στο στήθος,
 πλάι στο βυζί, και στο πλεμόνι του, μέσα ο χαλκός εμπήχτη.
 Κι ο Θόας σιμώνοντας ανάσπασε το δυνατό κοντάρι
 από το στήθος του, και βγάζοντας το κοφτερό σπαθί του 530
 στη μέση της κοιλιάς τον χτύπησε και τη ζωή τού πήρε.
 Δεν τον ξαρμάτωσε όμως, τι έτρεξαν τρογύρα του οι Θρακιώτες,
 οι σύντροφοί του οι φουντομάλληδες, με τα μακριά κοντάρια,
 κι όσο κι αν ήταν γιγαντόκορμος και παλικάρι κι άντρας,

πίσω τον έσπρωξαν· τρομάζοντας πισωστρατίζει εκείνος.
Έτσι στη σκόνη μέσα εκοίτονταν σιμά σιμά κι δυο τους,
στους Επειούς τους χαλκοθώρακους ο πρώτος, στους Θρακιώτες
ο άλλος ρηγάρχης· και τρογύρα τους κορμιά περίσσια επέφταν.

Με τέτοια μάχη πια παράπονο κανείς δε θά 'χε, φτάνει
να μπόρει, αδόξευτος κι αλάβωτος από χαλκό, να τρέχει
στη μέση εκεί, με παραστάτισσα την Αθηνά Παλλάδα,
να τον κρατά απ' το χέρι, διώχνοντας κάθε ριζιά από μπρός του·
τι πλήθος Τρώες κι Αργίτες πίστομα μαθές τη μέρα εκείνη
στη σκόνη ξαπλωμένοι εκοίτονταν ο ένας στον άλλον πλάι.

540

ΙΛΙΑΔΑΣ Ε

Τότε η Αθηνά στον πολεμόχαρο Διομήδη, του Τυδέα
το γιο, καρδιά και δύναμη έδωκε, μες στους Αργίτες όλους
να ξεχωρίσει και περίλαμπρο να γίνει τ' όνομά του.
Κι άναβε αδάμαστη απ' το κράνος του φωτιά κι απ' το σκουτάρι,
ίδια με τ' άστρο του χινόπωρου, λουσμένο από το ρέμα
του Ωκεανού ως προβάλλει ανάφεγγη φωτοβολή σκορπώντας.
Τέτοια η θεά απ' τους ώμους του άναβε κι απ' το κεφάλι φλόγα,
κι εκεί στη μέση, στο συντάραχο τον σπρώχνει του πολέμου.

---

1 *Διομήδης*: Γιος του Τυδέα και εγγονός του Οινέα. Η επικράτειά του εκτείνεται στη νοτιοανατολική Αργολίδα (Άργος, Τίρυνθα, Επίδαυρος, Τροιζήνα, Ερμιόνη), συνορεύει λοιπόν με του Αγαμέμνονα.

Ο Διομήδης είναι σαν υποκατάστατο του Αχιλλέα. Θα ήταν δύσκολο να φανταστούμε να πρωταγωνιστούν και οι δυο μαζί. Όταν ο Αχιλλέας επιστρέφει στη μάχη στις τελευταίες ραψωδίες, ο Διομήδης είναι πληγωμένος και έχει φύγει από το προσκήνιο.

Ο Διομήδης παρουσιάζεται στην Ιλιάδα δεμένος με τον πατέρα του, τον Τυδέα, που χάρη στην παλικαριά του είχε εξασφαλίσει την ιδιαίτερη εύνοια της Αθηνάς. Μαζί με τη βαριά κληρονομιά ενός πατέρα ξεχωριστού, που πρόβαλλε κάθε στιγμή σαν μέτρο σύγκρισης για τον ήρωα, ο Διομήδης κληρονόμησε και την ιδιαίτερη εύνοια της θεάς, που στέκει δίπλα του σε ολόκληρη την Ιλιάδα και τον προστατεύει.

4 *Κι άναβε αδάμαστη απ' το κράνος του φωτιά κι απ' το σκουτάρι*: Γεμάτους φλόγες και λάμψη δείχνει ο Όμηρος τους πολεμιστές, όταν πρόκειται να αριστέψουν (βλ. π.χ. Σ 225 εξ., Χ 26 εξ.).

σκουτάρι: Ασπίδα.

5 *τ' άστρο του χινόπωρου*: Ο Σείριος, που παρουσιάζεται στον ουρανό στις αρχές του φθινοπώρου. Καθώς οι αρχαίοι Έλληνες φαντάζονταν τη γη σαν ένα δίσκο επίπεδο, που τον περιβρέχει ο Ωκεανός, ο μεγαλύτερος ποταμός της γης, ο ήλιος, η Αυγή (η θεά της αυγής), το φεγγάρι και πολλά άστρα ανατέλλουν από τον Ωκεανό και δύνουν σ' αυτόν.

6 *ανάφεγγος*: Φωτεινός, λαμπρός.

8 *συντάραχο*: Ταραχή.

Κάποιος εξούσε πλούσιος κι άψεγος μέσα στους Τρώες, ο Δάρης, του Ηφαιστου λειτουργός, κι αξιώθηκε δυο να'χει, το Φηγέα και τον Ιδαίο, παιδιά, που κάτεχαν πάσα πολέμου τέχνη. 10
 Τούτοι απ' τους άλλους τώρα ξέκοπαν κι απάνω του ριχτήκαν, στο αμάξι αυτοί, μα εκείνος χύθηκε πεζός, απά στο χώμα. Κι όπως τρεχάτοι κοντοζύγωσαν χιμώντας ο ένας του άλλου, το μακριγίσκιωτο κοντάρι του ρίχνει ο Φηγέας πιο πρώτα· μ' απ' του Διομήδη απάνω επέρασε το ζερβόν ώμο η μύτη του κονταριού και δεν τον πέτυχε· μετά και κείνος ρίχνει, και το κοντάρι από το χέρι του δεν έφυγε του κάκου· στο στήθος τον χτυπάει μεσόβυζα κι απ' τ' άτια τον γκρεμίζει. 20
 Ευτός ο Ιδαίος το αμάξι τ' όμορφο, πηδώντας κάτω, αφήνει, κι ουδέ τον αδερφό του εβάσταζε νεκρό να διαφεντέψει. Κι ούτε κι αυτός μαθές θα ξέφευγε τη μαύρη Μοίρα τότε, αν δεν τον γλίτωνεν ο Ήφαιστος με νύχτα σκέποντάς τον, καημός μην πέσει αλήθεια αβάσταχτος στο γέρο τους πατέρα. Και τότε τ' άλογα ο τρανόψυχος γιος του Τυδέα ξεκόβει κι αφήνει να τα παν οι σύντροφοι στα βαθουλά καράβια. Κι οι Τρώες ευτός οι λιονταρόκαρδοι τους γιους του Δάρη, ως είδαν τον έναν που'φευγε, στο αμάξι του τον άλλο πλάι πεσμένο, τρομάζαν όλοι. Κι η γλαυκόματη τότε Αθηνά απ' το χέρι 30
 τον Άρη πιάνει τον πολέμαρχο κι έτσι μιλώντας είπε: «Άρη φονιά κι αιματοστάλαχτε και καστροκαταλύτη, τώρα ν' αφήσουμε-τι θα'λεγε;—οι Τρώες κι οι Αργίτες μόνοι

9 άψεγος: Βλ. σχ. Α 92. Το επίθετο χρησιμοποιείται εδώ κατηγορηματικά, έχει λοιπόν σημασιολογικό βάρος.

19 μεσόβυζα: Ανάμεσα στις δύο θηλές του στήθους.

21 κι ουδέ τον αδερφό του εβάσταζε νεκρό να διαφεντέψει: Χαρακτηριστικό της ομηρικής μάχης ήταν ότι ο πολεμιστής προσπαθούσε να γίνει κύριος των όπλων κι, αν μπορούσε, και του σώματος του αντιπάλου που μόλις είχε σκοτώσει. Φυσικά, οι σύντροφοι του νεκρού αγωνίζονταν να τον σώσουν από μια τέτοια ταπεινώση.

23 με νύχτα σκέποντάς τον: Και σε άλλες σκηνές της Ιλιάδας ένας θεός γλιτώνει από τη μάχη ένα γιο του ή έναν αγαπημένο του ήρωα, καλύπτοντάς τον με πυκνό σκοτεινό σύννεφο. Πρβλ. 344 εξ.

25 ξεκόβει: Τραβάει έξω από τη μάχη.

31 καστροκαταλύτης: Που καταλύει, καταστρέφει κάστρα.

να χτυπηθούν εδώ, και σ' όποιον τους χαρίσει ο Δίας τη νίκη·
κι εμείς να φύγουμε, του κύρη μας η οργή μη μας πλακώσει.»

Έτσι είπε, κι απ' τη μάχη ετράβηξε τον αντρειωμένον Ἄρη
και τον καθίζει από στου Σκάμαντρον τον καλαμόφυτο όχτο·
κι ευτός τους Τρώες οι Αργίτες τσάκισαν· κάθε αρχηγός τους έναν
χαλάει, και πρώτος ο Αγαμέμνονας χιμώντας τον Οδίο
έξω απ' τ' αμάξι του, τον κύβερνο των Αλιζώνων, ρίχνει·
τι ως πρώτος έστριβε, στη ράχη του καρφώνει το κοντάρι
μεσοπλατίς, και κείνο διάβηκε το στήθος πέρα ως πέρα.
Βαρύς σωριάστη κι από πάνω του βροντήξαν τ' άρματά του.

40

Κι ο Ιδομενέας το Φαίστο σκότωσε, το γιο του Μαίονα Βώρου,
που αλάργα από την παχιοχώματη την Τάρνη ήταν φτασμένος·
Με το μακρύ του ο πολεμόχαρος Ιδομενέας κοντάρι
στον ώμο το δεξιό τον πέτυχε, στο αμάξι του ως ηδούσε,
κι έπεσε χάμω, και στα μάτια του φριχτό σκοτάδι εχύθη.

Την ώρα τον νεκρό που οι σύντροφοι του Ιδομενέα γυμνώναν,
ο γιος του Ατρέα Μενέλαος ρίχνοντας το μυτερό κοντάρι
τον άξιο αγριμολόγο εσκότωσε Σκαμάντριο, που του Στρόφιου
γιος ήταν, κυνηγάρης άφταστος, τι του'χε μάθει ατή της
η Ἄρτεμη κάθε αγρίμι που'βοσκε στους λόγγους να σκοτώνει.
Η Ἄρτεμη ωστόσο δεν τον βόηθησεν η σαγιτεύτρα τότε,
μήτε οι καλές ριζιές του, όπου άλλοτε κρατούσε τα πρωτάτα·

50

34 του κύρη μας η οργή μη μας πλακώσει: Ο Δίας δεν έχει ακόμα δώσει εντολή στους θεούς να κρατηθούν μακριά από τη μάχη. Αυτό γίνεται στην αρχή του Θ. Ωστόσο, η Αθηνά απομακρύνει τον Ἄρη για να μπορεί ο Διομήδης να δράσει πιο ελεύθερα.

36 Σκάμαντρος: Ποταμός της τρωικής πεδιάδας.

όχτος: Η όχθη του ποταμού.

38 χαλάω: Σκοτώνω.

39 Αλιζώνες: Λαός της νότιας παραλίας του Ευξείνου Πόντου.

κύβερνος: Αρχηγός.

44 Τάρνη: Πόλη της Μαιονίας, στην περιοχή της κατοπίνης Λυδίας.

48 τον νεκρό ... γυμνώναν: Βλ. σχ. 21.

50 αγριμολόγος: Που κυνηγά άγρια ζώα.

51εξ, τι του 'χε μάθει ατή της/ η Ἄρτεμη...: Μια σπάνια ικανότητα ενός θνητού σε ο,τιδήποτε την απέδιδαν στην εύνοια κάποιου θεού.

53 σαγιτεύτρα: Σταθερό επίθετο της Ἄρτεμης, ως θεάς του κυνηγιού.

54 τα πρωτάτα: Τα πρωτεία.

τι ο γιος του Ατρέα Μενέλαος χίμιξε, τρανός κονταρομάχος,
 κι ομπρός του ως έφευγε, στη ράχη του τον κρούει με το κοντάρι
 μεσοπλατίς, και κείνο διάβηκε στο στήθος πέρα ως πέρα.
 Πίστομα πέφτει κι από πάνω του βροντήξαν τ' άρματά του.

Το Φέρεκλο, το γιο του Τέχτονα, μετα ο Μηριόνης ρίχνει,
 το αγγόνι του Άρμονα, που δούλευε με μαστοριά το ξύλο,
 κάθε λογής, κι αγάπη ξέχωρη του'χε η Αθηνά Παλλάδα. 60
 Αυτός του Αλέξαντρου τα ισόβαρα καράβια είχε φτιασμένα,
 αρχή της συφοράς, που εστάθηκαν στους Τρώες κακό, κι ακόμα
 στον ίδιο εκείνον, τι δεν κάτεχε τα θεία τα μαντολόγια.
 Ως ο Μηριόνης κυνηγώντας τον ήρθε κοντά, τον βρήκε
 πα στο δεξιό γλουτό, και πρόβαλε του κονταριού του η μύτη
 πέρα μεριά κάτω απ' το κόκαλο, στις φούσκας, πλάι τα μέρη.
 Στα γόνα βόγγοντας σωριάζεται και τον σκεπάζει ο χάρος.

Κι ο Μέγης τον υγιό τού Αντήνορα, τον Πήδαιο, θανατώνει,
 που'χε η Θεανώ αναστήσει η αρχόντισσα, κι ας ήταν κλεφτογέννα, 70
 με τ' άλλα της παιδιά αξεχώριστα, του αντρός της για χατίρι.
 Τώρα τον είχε ο κονταρόχαρος γιος του Φυλέα σιμώσει,
 και πίσω στο κεφάλι του'ριξε, στο σβέρκο, και περνώντας
 μέσα απ' τα δόντια το κοντάρι του βαθιά τη γλώσσα κόβει.
 Στη γη σωριάστη, και τα δόντια του τον κρύο χαλκό δαγκώσαν.

56 *κρούοι*: Χτυπά.

58 *πίστομα*: Μπρούμυτα.

59 *Μηριόνης*: Γιος του Μόλου, σύντροφος του Ιδομενέα, ένας από τους πιο σημαντι-
 κούς ήρωες της δεύτερης κατηγορίας στην Ιλιάδα.

61 *αγάπη ξέχωρη του 'χε η Αθηνά Παλλάδα*: Βλ. σχ. 51 εξ.

Η Αθηνά είναι η θεά προστάτισσα της κάθε τέχνης, επομένως και της ναυπηγικής.

62 *ισόβαρα*: Ισόρροπα, που δε γέρνουν από τη μια πάντα.

64 *μαντολόγια*: Λόγια των θεών, χρησμοί.

67 *φούσκα*: Η κύστη.

70 *Θεανώ*: Ιέρεια της Αθηνάς στην Τροία.

κλεφτογέννα: Νόθος

75 *χαλκός*: Η λόγχη του κονταριού, που ήταν καμωμένη από χαλκό.

Αν και την εποχή του Ομήρου η χρήση του σιδήρου ήταν ευρύτατα διαδεδομένη, η
 επική παράδοση μιλά σταθερά για όπλα από χαλκό, γιατί στη Μυκηναϊκή εποχή τα
 όπλα ήταν από χαλκό.

Κι ο Ευρύπυλος, ο γιος του Ευαίμονα, το γιο του ψυχωμένου του Δολοπίωνα, που τον δόξαζαν ίδια θεό, τι ιερέας του Σκάμαντρου ήταν, τον Υψηνορα τον αρχοντοθρεμμένο, τούτον ο Ευρύπυλος, του Ευαίμονα το αρχοντικό βλαστάρι, μπροστά του ως έφευγε, τον χτύπησε στον ώμο κυνηγώντας με το σπαθί και πέρα του' κοψε το χέρι το βαρύ του.

80

Ματοκυλίστηκε το χέρι του, κι ευτύς τα δυο του μάτια σφάλιξε η Μοίρα η τρανοδύναμη κι ο σκοτεινός ο Χάρος.

Έτσι παλεύαν τούτοι ανέσπλαχνα στη μάχη μέσα τότε.

Μα του Τυδέα το γιο δε θα'ξερες να πεις το πού βρισκόταν, μέσα στους Τρώες αν στριφογύριζε για στους Αργίτες τάχα· τι αλήθεια εχύνουνταν σαν ξέχειλο ποτάμι μες στον κάμπο, που σπάει τους όχτους πλημμυρίζοντας, νερό σαν κατεβάσει, κι ουδέ τον κόβουν τ' αναχώματα, κι ας είναι αρμοδεμένα, κι ουδέ οι φραγές μες στα ολοπράσινα τον σταματούν περβόλια, ξάφνου ως χυθεί, σαν παίρνει απάνωθε και βρέχει ο Δίας πλημμύρα, κι ίσωμα κάνει ό,τι κι αν πάλεψαν να φτιάξουν οι ξωμάχοι· όμοια ο Διομήδης ανατάραζε των Τρώων το πλήθιο ασκέρι, κι ομπρός του να σταθούν δε δύνουνταν, όσο πολλοί κι αν ήταν.

90

Κι ως του Λυκάονα ο γιος ο πέρφανος τον είδε να χιμίζει μέσα στον κάμπο αναταράζοντας των Τρώων το ασκέρι ομπρός του, γοργά πα στο Διομήδη ετέντωσε το στρουφιχτό δοξάρι και τον χτυπά, ως χυνόταν, βρίσκοντας τον ώμο το δεξιό, του, στου θώρακα τη γούβα. Εχώθηκε βαθιά η πικρή σαγίτα

77 εξ. ιερέας / του Σκάμαντρου: Οι ποταμοί είχαν θεϊκή υπόσταση.

85 Ο Διομήδης, καθώς έκανε απανωτές εφόδους, βρισκόταν άλλοτε ανάμεσα στους δικούς του και άλλοτε ανάμεσα στους Τρώες.

89 αρμοδεμένα: Σφιχτοδεμένα, στερεά.

90 οι φραγές: Οι φράχτες.

91 απάνωθε: Από τον ουρανό, από ψηλά.

95 του Λυκάονα ο γιος: Ο Πάνταρος, που παρασυρμένος από την Αθηνά πλήγωσε στο Δ(93 εξ.) ελαφρά το Μενέλαο και κάτησε τους όρκους της συνθήκης (Γ276 εξ.). Με την επιορκία δικαιώνεται ηθικά η τελική ήττα των Τρώων.

97 στρουφιχτός: Καμπύλος.

99 στου θώρακα τη γούβα: Εκεί που ο θώρακας γουβώνει από μέσα. Πιστή μετάφραση ενός όρου, που αγνοούμε τι ακριβώς σημαίνει στον Όμηρο.

- κι αντίκρυ εβγήκε, και πιτσιλίσε το θώρακά του μ' αίμα. 100
 Και του Λυκάονα ο γιος ο πέρφανος σέρνει φωνή μεγάλη:
 «Ομπρός οι Τρώες οι λιονταρόκαρδοι κι αλογοφτερνιστάδες!
 Ο πιο αντρειωμένος εχτυπήθηκεν Αργίτης πια: πολλήωρα
 στη δυνατή, θαρρώ, σαγίτα μου δε θα βαστάξει, ο Φοίβος
 αλήθεια αν μ' έσπρωχνε, σα λόγιαζα να φύγω απ' τη Λυκία.»
 Έτσι εκαυκήθη αυτός φωνάζοντας, μα κείνον η σαγίτα
 δεν τον εδάμασε, μόν' γύρισε και στάθη ομπρός στο αμάξι
 και στ' άτια, κι έκραξε το Σθένελο, το γιο του Καπανέα:
 «Ομπρός, καλέ μου, τώρα Σθένελε, κατέβα από τ' αμάξι 110
 και την πικρή σαγίτα ανάσυρε, στον ώμο μου που εμπήχτη.»
 Έτσι είπε, κι απ' το αμάξι ο Σθένελος πηδάει στο χώμα κάτω,
 κι ήρθε κοντά του κι έξω ανάσυρε τη γρήγορη σαγίτα,
 και μέσα απ' τον πλεχτό ετινάχτηκε χιτώνα το αίμα ως πάνω.
 Τότε ο Διομήδης ο βροντόφωνος ευκή στα ουράνια ασκώνει:
 «Επάκουσέ μου, κόρη αδάμαστη του Βροντοσκουταράτου,
 αν άλλοτε από αγάπη εβόθηησες τον κύρη μου στην άγρια
 τη μάχη, τώρα την αγάπη σου 'δείξε, Αθηνά, και μένα,
 και να σκοτώσω τούτον δώσε μου, να φάει την κονταριά μου,
 που πρώτος μου 'ριξε και πέτεται και λέει πως πια δεν έχω 120
 ώρα πολλή το φως τ' ολόλαμπρο να χαίρομαι του γήλιου.»
 Έτσι είπε, κι η Αθηνά του επάκουσε την προσευκή η Παλλάδα,

102 αλογοφτερνιστής: Που κεντρίζει τα άλογα με τη φτέρνα του.

104 εξ. ο Φοίβος / αλήθεια...! Ο Απόλλωνας λατρευόταν ιδιαίτερα στη Λυκία, την πατρίδα του Πάνταρου.

σα λόγιαζα να φύγω απ' τη Λυκία: Ωστόσο, ο λαός που κυβερνά ο Πάνδαρος ονομάζεται Τρώες (Ε 200), και στο Β 824 εξ. λέγεται πως κατοικούσαν στη Ζέλεια, στους πρόποδες της Ίδας, ενός βουνού της Τρωάδας· αντίθετα, η γνωστή Λυκία βρίσκεται στα νότια της Μικράς Ασίας. Μια πιθανή λύση στο πρόβλημα θα ήταν να δεχτούμε πως δεν πρόκειται για τη γνωστή Λυκία, αλλά για κάποια ομώνυμη τρωική χώρα, βορειότερα από την Τροία.

108 Σθένελος: Σύντροφος του Διομήδη και ηνίοχός του.

113 χιτώνας: Ρούχο που το φορούσαν άντρες και γυναίκες κατάσαρκα, αντίστοιχο με το σημερινό πουκάμισο.

114 ασκώνω: Σηκώνω.

116 εξ. αν άλλοτε... δείξε! Πρβλ. Α 39 εξ.

119 πέτεται: Καμαρώνει, καυχιέται.

τα μέλη ανάλαφρα του τα ἔκαμε, χέρια ψηλά και πόδια·
 κι ως στάθη πλάι του, με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
 «Εδώ κι ομπρός τους Τρώες πολέμα τους, Διομήδη, δίχως φόβο,
 τι εγώ την αντριγιά του κύρη σου στα στήθη σου έχω βάλει
 την άτρομη, ο αλογάρης που' κλεινεν άγριος Τυδέας εντός του·
 και την κατάχνια, πριν που σ' ἔζωνε, σου σήκωσα απ' τα μάτια,
 θεός ποιος είναι και ποιος άνθρωπος καλά να ξεχωρίζεις.
 Ἔτσι, σαν ἔρθει δοκιμάζοντας θεός εδώ κανένας,
 ανάντια εσύ με τους αθάνατους θεούς να μη χτυπιέσαι 130
 τους άλλους· μόνο αν πει στον πόλεμο νά'ρθει η Αφροδίτη, η κόρη
 του Δία, σ' αυτή να ρίξεις άφοβα τον κοφτερό χαλκό σου.»

Είπε η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, και φεύγει από κοντά του.
 Τότε ο Διομήδης δίχως άργητα τους μπροστομάχους σμίγει.
 Και πρώτα με τους Τρώες λαχτάριζε να χτυπηθεί στη μάχη,
 μα τώρα πια τριπλή του θέριεψεν η λύσσα, σαν του λιόντα,
 που ως πήδαε τη φραγή, τον άβωσε στο ξώμερο ο τσοπάνος
 γύρω στ' αρνιά του τα πυκνόμαλλα, μα δεν το σκότωσε, όχι,
 μονάχα που άναψε τη λύσσα του, και τώρα πια χωσμένος 140
 μες στο μαντρί δε δίνει βόθηση, κι έρμα τ' αρνιά σκορπούνε,
 κι όσα σκοτώθηκαν στοιβάζονται σωρός τ'όνα πα στ' άλλο·
 κι ο λιόντας άγριος την ορθόψηλη φραγή πηδάει και φεύγει·
 όμοια στους Τρώες λυσσώντας χίμιζε κι ο ατρόμητος Διομήδης.

Δυο αρχόντους τότε, τον Υπείρονα και τον Αστύνοο, ρίχνει,
 πλάι στο βυζί τον ένα βρίσκοντας με το χαλκό κοντάρι,
 τον άλλο στο κλειδί τον χτύπησε με το τρανό σπαθί του,

125 την αντριγιά του κύρη σου: Την παλικαριά του πατέρα σου του Τυδέα.

126 αλογάρης: Που έχει πολλά άλογα.

127 ες.: Το να τα βάζει ένας θνητός με τους θεούς είναι τρομερά επικίνδυνο· γι' αυτό η Αθηνά δίνει στον ήρωα το προνόμιο να ξεχωρίζει αν αυτός που τον πολεμά είναι θεός ή άνθρωπος.

Με την εξαιρέση της Αφροδίτης, που κάθε άλλο παρά για πολέμους είναι καμωμένη, ο ποιητής προετοιμάζει ένα χαριτωμένο επεισόδιο, που ξεκουράζει μέσα σε μια ραψωδία γεμάτη από περιγραφές μάχης.

137 ξώμερο: Εξοχή.

145 χαλκό κοντάρι: Χάλκινο, με χάλκινη μύτη.

146 κλειδί: Το κόκαλο ανάμεσα στο στέρνο και την ωμοπλάτη.

στον ώμο πλάι, και του τον χώρισεν από λαιμό και πλάτη.
 Αφήνει αυτούς, μετά στον Άβαντα και στον Πολύιδο τρέχει,
 τους γιους του ονειρομάντη γέροντα, του ξακουστού Ευρυδάμα,
 που ως έφευγαν, δεν τους ξεδιάλυνεν ο κύρης τα όνειρά τους, 150
 μόνο ο Διομήδης ο λιοντόκαρδος τους σκότωσε εκεί πέρα.
 Μετά χιμάει στους γιους του Φαίνοπα, στο Θόωνα και στον Ξάνθο,
 που νιούτσικοι ήταν, μα τον κύρη τους τα γερατιά πλακώναν
 τα μαύρα, κι ούτε κι άλλον γέννησε, ν' αφήσει κληρονόμο.
 Και τώρα εκείνος τους εσκότωσε και τη γλυκιάν επήρε
 ζωή απ' τους δυό, και στον πατέρα τους καημούς και μαύρους θρήνους
 αφήκε, ζωντανοί απ' τον πόλεμο που δε γυρίσαν πίσω
 να τους δεχτεί, και ξένοι εβρέθηκαν να μοιραστούν το βιος του.

Εκεί δυο γιους του Πρίαμου πρόφτασε του Δαρδανίδη, ως ήταν
 μες σ' ένα αμάξι, τον Εχέμμονα και το Χρομίο· σα λιόνταξ, 160
 που σε βοδιών κοπάδι χύνεται και μιας δαμάλας σπάζει
 το σβέρκο για βοδιού, στο σύλλογγο καθώς βοσκολογούνε·
 όμοια κι αυτούς τους δυο απ' το αμάξι τους κατέβασε ο Διομήδης
 μεβιάξ, αθέλητά τους, κι έπειτα τους γδύνει απ' τ' άρματά τους.
 και δίνει τ' άλογα στους σύντροφους στα πλοία να του τα φέρουν.

Όπως τον είδε ο Αινειάξ που ερήμαζε τις φάλαγγές τους γύρω,
 στον κονταριών κινάει τον τάραχο και πάει, στη μάχη μέσα
 ζητώντας τον ισόθεο Πάνταρο, μπας και τον σμίξει κάπου.
 Κι ως τον αντρόκαρδο, απεγάδιαστο γιο τού Λυκάονα βρήκε,
 τρέχει μεμιάξ και στάθη αντίκρυ του κι έτσι μιλάει και κρένει: 170
 «Πάνταρε, πού 'ναι το δοξάρι σου κι οι φτερωτές σαγίτες
 και το άκουσμά σου; Εδώ ποιος βρίσκεται να παραβγει μαζί σου;
 Και στη Λυκία ποιος τάχα πέτεται πως είναι πιο αντρειωμένος;
 Ομπρός λοιπόν, στο Δία τα χέρια σου για σήκω, και σε κείνον

162 *σύλλογγο*: Δάσος με δέντρα και θάμνους, πυκνή λόχμη.

166 *Αινειάξ*: Γιος του Αγχίση και της Αφροδίτης (βλ. 247 εξ.), ο πιο γενναίος Τρώας πολεμιστής μετά τον Έχτορα. Επειδή δεν ανήκει στον κύριο κλάδο της βασιλικής οικογένειας, ο ποιητής τον κρατά στο περιθώριο.

168 *ισόθεος*: Τυπικό επίθετο των ηρώων για την καταγωγή τους, τη δύναμή τους και τα άλλα τους προσόντα.

172 *άκουσμα*: Φήμη.

ρίξε, όποιος να' ναι, τη σαγίτα σου. Βαριά χτυπάει και θράψη
 κάνει στους Τρώες· πολλών κι αντρόκαρδων τα γόνατα έχει λύσει.
 εξόν θεός και να'ν', που αδιάκοπα θυμό κρατάει των Τρώων
 γι' ατέλεστες θυσίες, τι η μάνητα βαριά των αθανάτων.»

Και του Λυκάονα ο γιος ο ασύγκριτος του απηλογήθη κι είπε:

«Αινεία, των Τρώων τρανέ πρωτόγερε των χαλκοθωρακάτων, 180
 με το Διομήδη εγώ τον άτρομο τον παρομοιάζω σ' όλα:
 σκουτάρι, κράνος στενοπρόσωπο, τα βλέπω, είναι δικά του,
 και τ' άτια του θωρώ· μα σίγουρα θεός δεν ξέρω αν είναι.
 Μ' αν είναι αυτός, καθώς μου φάνηκεν, ο αντρόκαρδος Διομήδης,
 δίχως θεό τέτοιο ξεφρένιασμα δε θα 'χε· πλάι του στέκει
 κάποιος αθάνατος, με σύγνεφο στους ώμους τυλιγμένος,
 και τη γοργή σαγίτα του 'διώξε, που πάνω του δρομούσε:
 τι λίγο πριν σαγίτα του 'ριξα γοργή, και το δεξιό του
 τον ώμο πέρα ως πέρα ετρώπησα, στου θώρακα τη γούβα, 190
 κι έλεγα πια πως τον ξαπόστειλα στον Κάτω Κόσμο, κι όμως
 δεν τον εχάλασα ως στοχάζομουν· οργή θεού μας δέρνει!
 Κι αμάξι εδώ δεν έχω ούδ' άλογα, για να μπορώ ν' ανέβω.
 Και να'χει αλήθεια ο κύρης έντεκα στο αρχοντικό του αμάξια,
 πανώρια, νιόφτιαχτα, ολοκαίνουργα! Και γύρα τα σκεπάζουν
 πανιά απλωμένα· πλάι τους στέκονται κι από' να στο καθένα
 ζευγάρι αλόγατα, που θρέφονται με βίκο και κριθάρι.
 Πολλά ο Λυκάονας μου παράγγελνεν, ο γέρο πολεμάρχος,
 σύντας κινούσα απ' το παλάτι μας το στέριο, εδώ για να' ρθω.
 Μου 'λεγε, πάντα απά στο αμάξι μου και στ' άτια ανεβασμένους 200
 να κυβερνώ τους Τρώες στον τάραχο τον άγριο του πολέμου.
 Μα δεν τον άκουσα, και θα 'μωνα πολύ πιο κερδισμένος:
 τι τ' άλογά μας τα λυπήθηκα, που ετρώγαν όσο θέλαν,
 μπας κι η ταγή τούς λείπει, ως θα' μαστε κλεισμένοι μες στο κάστρο.

175 εξ. θράψη / κάνει: Προκαλεί τον όλεθρο.

180 πρωτόγερος: Πρόκριτος, που παίρνει μέρος στο συμβούλιο των γερόντων, των αρίστων.

187 δρομούσε: Κατευθυνόταν.

189 στου θώρακα τη γούβα: Βλ. σχ. 99.

196 βίκος: Φυτό κτηνοτροφικό.

203 ταγή: Τροφή για τα ζώα.

Ἔτσι τ' ἀφῆκα και ξεκίνησα πεζός στην Τροία να φτάσω,
 τα θάρρη στο δοξάρι μου έχοντας, μα δε φελάει και τούτο!
 Σε δυο καλαντρειωμένους έριξα πριν λίγο, στο Διομήδη
 και στον υγιό τού Ατρέα, και πέτυχα, μα κι αν τινάχτη αλήθεια
 και των δυονώ το γαίμα, πότερο τους ξάναψα μονάχα.

Ἦρα κακή ήταν που ξεκρέμασα το γυριστό δοξάρι
 απ' το καρφι τη μέρα που ἔφευγα, στην ὠρια Τροία για νά' ρθω, 210
 να μπω στους Τρώες για χάρη του Ἐχτορα του αρχοντικού προλάτης.
 Μ' αν είναι να γυρίσω κάποτε και ν' αντικρίσω πάλε
 την πατρική μου γη, το ταίρι μου και το αψηλό μου σπιτι,
 ευτύς αλήθεια το κεφάλι μου κάποιος οχτρός να κόψει,
 αν το δοξάρι αυτό τα χέρια μου δε σπάσουν και το ρίξουν
 στη λαμπαδούσα φλόγα· τι άδικα το κουβαλώ μαζί μου!»

Και τότε ο Αινειάς, των Τρώων ο κύβερνος, απηλογιά του δίνει:
 «Τα λόγια αυτά που λες παράτα τα, κι άλλη γιατριά δεν είναι
 παρά με τ' άτια και το αμάξι μου κι οι δυο μας να χυθούμε 220
 πάνω στον άντρα αυτόν, να κρούσουμε μαζί του τ' άρματά μας.
 Μόν' έλα, ανέβα πα στο αμάξι μου, να δεις και συ τι αξίζουν
 του Τρώα τ' αλόγατα, πώς ξέρουνε στον κάμπο δώθε κείθε
 μια γρήγορα μπροστά να χύνονται και μια να φεύγουν πίσω.
 Αυτά μπορεί και μας να γλίτωναν στο κάστρο μέσα τώρα,
 αν στο Διομήδη ο Δίας εχάριζε δόξα τρανή και πάλε.
 Τ' αστραφτερά εσύ τώρα νιόλουρα και το μαστίγι πάρε,
 κι εγώ θα κατεβώ απ' το αμάξι μου πεζός να πολεμήσω·
 για στάσου εσύ και πάρ' τον πάνω σου, κι εγώ κοιτάζω τ' άτια.»

Και του Λυκάονα ο γιος ο αντρόκαρδος του απηλογήθη κι είπε:
 «Ατός σου, Αινειά, στα χέρια κράτησε τα νιόλουρα και τ' άτια· 230
 σαν νιώσουν τον αμαξολάτη τους, πιο πρόθυμα θα σύρουν

207 Για τον τραυματισμό του Μενελάου βλ. σχ. 95.

211 προλάτης: Πρόμαχος.

220 να κρούσουμε μαζί του τ' άρματά μας: Να πολεμήσουμε μαζί του.

222 του Τρώα τ' αλόγατα: Βλ. σχ. 265 εξ.

226 αστραφτερά νιόλουρα: Τα χαλινάρια έλαμπαν, γιατί τα άλειβαν με λιπαρή ουσία, ή γιατί τα στόλιζαν με μετάλλινα κοσμήματα.

νιόλουρα: Τα χαλινάρια.

228 πάρ' τον πάνω σου: Κοίταξε να πολεμήσεις μαζί του.

το αμάξι, απ' το Διομήδη αν φεύγουμε κυνηγημένοι τώρα.
Μπας και δειλιάσουν κι απ' το φόβο τους πια δε θελήσουν έξω
να μας τραβήξουν απ' τον πόλεμο, ποθώντας τη φωνή σου·
και τότε του Τυδέα του αντρόψυχου χιμίζει ο γιος στους δυο μας
και μας σκοτώσει, τα μονόνοχα κουρσεύοντάς μας άτια.
Γι' αυτό κυβέρνα εσύ το αμάξι σου και τ' άλογά σου τώρα,
κι αυτόν εγώ με το κοντάρι μου θα καρτερώ, σαν έρθει».

Ετούτα ως μίλησαν, ανέβηκαν στο πλουμισμένο αμάξι
και στου Τυδέα το γιο τα γρήγορα με βιάση εστρέψαν άτια. 240
Κι ο Σθέnelος, ο γιος ο αντρόκαρδος του Καπανέα, τους είδε,
και στου Τυδέα το γιο ανεμάρπαστα γοργά μιλούσε λόγια:
«Γιε του Τυδέα, Διομήδη, σύντροφε πιο αγαπημένε απ' όλους,
θωρώ αντρειωμένους δυο που βιάζονται να χτυπηθούν μαζί σου,
κι έχουνε δύναμη ακατάλυτη· καμάρι το 'χει ο πρώτος
γιος του Λυκάονα που 'ναι, ο Πάνταρος, τρανός δοξαρομάχος·
κι ο δεύτερος, ο Αινείας, του αντρόκαρδου του Αγχίση καμαρώνει
πως είναι γιος, και για μητέρα του την Αφροδίτη ξέρει.
Μόν' έλα, τ' άλογα να στρίψουμε και πίσω ας πάμε, τόσο
μη μου χιμάς μέσ' απ' τους πρόμαχους, μη χάσεις τη ζωή σου.» 250

Τότε ο αντρειανός ταυροκοιτώντας τον του μίλησε Διομήδης:
«'Αδικα παν θαρρώ τα λόγια σου, παράτα τη φευγάλα!
Μάθε, να φεύγω εγώ απ' τον πόλεμο δεν το' χω γονικό μου,
μηδέ και να ζαρώνω· μέσα μου το λέει η καρδιά μου ακόμα.
Δε θέλω ν' ανεβώ στο αμάξι μου· θα χτυπηθώ όπως είμαι·
στέκει η Αθηνά η Παλλάδα δίπλα μου το φόβο μου αποδιώχνει.
Τα δυο γοργόποδά τους άλογα δε θα τους γύρουν πίσω
μακριά από μας, κι ακόμα αν ένας τους μπορέσει να ξεφύγει.
Κάποιο άλλο λόγο τώρα θα 'λεγα, και συ στο νου σου βάλ' τον:
Αν τύχει κι η Αθηνά η πολύβουλη τη δόξα μου χαρίσει 260
να δώσω και στους δυο το θάνατο, τα γκέμια εσύ κρεμώντας
στο γύρο του αμαξιού, τα γρήγορα δικά μας άτια κράτα,

247 εξ. γιος του Αγχίση και της Αφροδίτης: Επειδή η Αφροδίτη έβαζε τους άλλους θεούς να αγαπούν θνητούς, ο Δίας θύμωσε και την καταδίκασε να αγαπήσει και η ίδια έναν θνητό, τον Αγχίση.

260 πολύβουλη: Που έχει πολλά σχέδια, εφευρετική.

262 στο γύρο: Στο πάνω χείλος από τα κάγκελα, (κουπαστή).

και ρίζου από στου Αινεία τ' αλόγατα—καλά να το θυμάσαι—
 κι από τους Τρώες στους λιονταρόκαρδους να μου τα πας Αργίτες·
 τι απ' τη γενιά κρατούν που εχάρισεν ο Δίας ο μακροβίγλης
 στο βασιλιά τον Τρώα γι' αντίμεμα του γιου τού Γανυμήδη,
 κι άλλα καλύτερα δε βρίσκονται σε Ανατολή και Δύση.
 Κι ο βασιλιάς ο Αγχίσης τα 'βαλε να σμίξουν με φοράδες
 κλεφτά, κρυφά απ' το Λαιομέδοντα, κι από το σόι τους πήρε,
 κι έξι πουλάρια του γεννήθηκαν στο αρχοντικό του μέσα·
 και ατός του ανάστησε τα τέσσερα μες στο παχνί δικά του,
 και τ' άλλα δυο του Αινεία τα χάρισε, φόβος του οχτρού και τρόμος.
 Τώρα αν γενούν δικά μας, άσβηστη θα μείνει εμάς η δόξα.»

270

Έτσι μιλούσαν συναλλήλως τους αυτοί, με βιάση ωστόσο
 οι άλλοι τους σίμωσαν, τα γρήγορα λαλώντας αλόγά τους,
 και πρώτος του Λυκάονα μίλησεν ο γιος ο ψυχωμένος:
 «Καλαντρειωμένε, πολεμόχαρε γιε του Τυδέα του γαύρου,
 κάτω η πικρή μου αλήθεια γρήγορη δε σ' έριξε σαγίτα·
 τώρα λοιπόν ας δοκιμάσουμε με το κοντάρι, αν σέ 'βρω!»

280

Είπε, και το μακρόισκιωτο έριξε κοντάρι του με φόρα
 και στο σκουτάρι από τον πέτυχε· το τρύπησε πετώντας
 η μύτη η χάλκινη κι ακούμπησε στο θώρακά του απάνω.
 Και του Λυκάονα ο γιος ο αντρόψυχος φωνή μεγάλη σέρνει:
 «Πέρα για πέρα στα λαγγόνια σου χτυπήθηκες· πολλήώρα

---

265 εξ. ...εχάρισεν ο Δίας ... / στο βασιλιά τον Τρώα γι' αντίμεμα του γιού του Γανυμήδη!
 Το γιο του Τρώα τον Γανυμήδη, που ήταν πάρα πολύ όμορφος, τον είχε αρπάξει ο Δίας
 στον Όλυμπο, για να γίνει ο οινοχόος των θεών· για να παρηγορήσει τον Τρώα που
 στερήθηκε το γιο του, του χάρισε τα πιο όμορφα αλόγα που υπήρχαν στον κόσμο.

μακροβίγλης: Που διακρίνει από μακριά, που όλα τα βλέπει (βιγλίζω: Διακρίνω από
 μακριά).

αντίμεμα: Αντάλλαγμα.

269 κρυφά απ' το Λαιομέδοντα: Ο Λαιομέδοντας ήταν θεός του Αγχίση και είχε κληρο-
 νομήσει από τον Τρώα τα περίφημα αλόγα.

274 συναλλήλως τους: Μεταξύ τους

275 οι άλλοι: Ο Πάνταρος και ο Αινείας.

λαιώ: Οδηγώ (αρχ. ελαύνω). Πρβλ. αλογολάτης.

277 γαύρος: Περήφανος.

284 λαγγόνια: Τα πλάγια μέρη της κοιλιάς, οι λαγόνες.

θαρρώ δε θα βαστάξεις, κι άσωστη μου ὄδωκες δόξα εμένα.»

Τότε ο τρανός Διομήδης άσκιαχτος απηλογοία του δίνει:
«Ξαστόχησες κι ουδέ με πέτυχες· μα εσείς δε θα συχάστε
θαρρώ πρωύτερα, πριν ένας σας στο χώμα κάτω πέσει
κι αίμα τον Ἄρη, τον ατρόμητο πολεμιστή, χορτάσει.»

Είπε, και ρίχνει από στον Πάνταρο, και τη ριζιά η Παλλάδα 290
στη μύτη, πλάι στο μάτι, εδρόμωσε· τ' άσπρα του εδιάβη δόντια
ο ανέσπλαχνος χαλκός και θέρισε τη γλώσσα από τη ρίζα,
και στο σαγόνι κάτω επρόβαλε του κονταριού του η μύτη.
Κι ως έπεσε απ' το αμάξι, πάνω του βροντήξαν τ' άρματά του,
τα φεγγοβολιστά, τα λιόφωτα. Σκιαγμένα τ' άτια δίπλα
πηδήξαν, και μεμιάς παράλυσαν εκεί η ψυχή κι η αντρεία του.
Κι ο Αινείας στη γη με το σκουτάρι του και το μακρύ κοντάρι
πετιέται, τον νεκρό τρομάζοντας οι Αργίτες μην του πάρουν.
Με γάυρη τότε στάθηκε έπαρση στο πλάι του, σαν το λιόντα
το ισόκυκλο σκουτάρι βάζοντας μπροστά και το κοντάρι, 300
νεκρό να ρίξει κάτω θέλοντας όποιον προβάλει ομπρός του,
με άγριες φωνές. Κοτρόνα ασήκωτη παίρνει ο Διομήδης τότε,
που δυο μαζί δε θα τη σήκωναν απ' όσους ανθρώποι ζούνε
τώρα στη γη· μ' αυτός ανέκοπα την έπαιζε και μόνος·

290 εξ. *τη ριζιά η Παλλάδα / ...εδρόμωσε:* Η Αθηνά φροντίζει για την τιμωρία του έπι-
ορκου, κι ας τον παράσυρε η ίδια στην επιορκία, γιατί ο θνητός δεν παύει να είναι υπεύ-
θυνος για τα έργα του.

εδρόμωσε: Δρομώνω: κατευθύνω, οδηγώ. Η περιγραφή του τραύματος δημιουργεί κά-
ποια δυσκολία: ο Πάνταρος πρέπει να βρίσκεται σε πιο υψηλό επίπεδο, αφού στέκει
πάνω στο άρμα· ωστόσο λέγεται πως το κοντάρι τον χτύπησε στη μύτη, πέρασε από το
στόμα και βγήκε στο σαγόνι κάτω. Φαίνεται πως ο ποιητής θέλησε να περιγράψει τον
τραυματισμό αδιαφορώντας για την ανωμαλία αυτή. Ερμηνείες ρεαλιστικές, όπως ότι ο
Πάνταρος έσκυψε για να γλιτώσει, θα πρέπει να τις αποφεύγουμε, αφού ο ποιητής δεν
λέει τίποτε σχετικό.

295 φεγγοβολιστά, λιόφωτα: Και τα δυο επίθετα υπογραμμίζουν τη λάμψη των μετάλλι-
νων όπλων.

297 εξ. Βλ. σχ. 21.

300 ισόκυκλο: Ολοστρογγυλο.

303 εξ. *απ' όσους ανθρώποι ζούνε / τώρα στη γη:* Η πίστη πως οι παλαιότεροι ανθρώποι
ήταν πολύ πιο χεροδύναμοι από τους τωρινούς υπάρχει ακόμα και σήμερα στον ελλη-
νικό λαό.

και το γοφό του Αινεία σημάδεψε, στο μέρος όπου μπαίνει
 και στρίβει του μεριού το κόκαλο, στην κλειδωση που λένε.
 Του σπάζει η κλειδωση, και κόπηκαν μαζί τα δυο του νεύρα·
 το δέρμα του ἔσκισε η αγκυλόπετρα, και τότες ο αντρειωμένος
 πάνω στα γόνατα σωριάστηκε, κι ακούμπησε στο χόμα
 το αδρό του χέρι, και του σκέπασε μαύρη νυχτιά τα μάτια. 310

Ο Αινείας ο ρήγας τότε σίγουρα θα χάνουνταν, η κόρη
 του γιου τού Κρόνου αν δεν τον ξέκρινεν, η μάνα του Αφροδίτη,
 με τον Αγχίση που τον έκανε, ψηλά στο βουκολιό του·
 και γύρω από το γιο της έριξε τα χιονοβράχιόνά της,
 κι άπλωσε ακόμα από το λιόφωτο μαντί μια δίπλα ομπρός του,
 να τον φυλάξει απ' τα χτυπήματα, κανείς γοργαλογάρης
 Αργίτης μην τον βρεί κατάστηθα και τη ζωή του πάρει.

Αυτή λοιπόν το γιο της πάλευε να βγάλει από τη μάχη·
 μα ο γιος του Καпанέα δεν ξέχασε καθόλου την ορμήνια,
 αυτή που του'χε ο βροντερόφωνος Διομήδης πριν δοσμένα. 320
 Κόβει τη φόρα απ' τα μονόνυχα δικά τους άτια, κι όζω
 τα βγάζει απ' τη βουή, τα νιόλουρα κρεμώντας απ' το γύρο,
 και δίχως άργητα στα ωριότριχα του Αινεία χιμίζει τ' άτια,
 από τους Τρώες στους λιονταρόκαρδους για να τα φέρει Αργίτες.
 Εκεί στο σύντροφό του Δήπυλο τα δίνει, που τιμούσε
 χόρια απ' τους άλλους συνομήλικους, τι είχε περίσσια γνώση,
 για να τα φέρει στα πλεούμενα τα βαθουλά, κι εκείνος
 πα στα δικά του ανέβη αλόγατα και τα λουριά φουχτώνει
 τ' αστραφτερά, και τ' ατσαλόφυχα κεντάει φαριά με βιάση,
 να φτάσει το Διομήδη θέλοντας· κι εκείνος κυνηγούσε 330
 με ανέσπλαχνο χαλκό τη Κύπριδα, τι ήταν δειλιάρα, κι όχι

308 *αγκυλόπετρα*: Πέτρα με ανώμαλη επιφάνεια.

312 *ξεκρίνω*: Βλέπω, διακρίνω.

313 *βουκολιό*: Τόπος όπου μαντρίζονται τα βόδια.

315 *μαντί*: Ο μανδύας.

316 *γοργαλογάρης*: Που έχει γρήγορα αλόγα.

319 *γιος του Καпанέα*: Ο Σθένελος, βλ. 108.

329 *ατσαλόφυχα*: Που έχουν στερεές οπλές. Σταθερό επίθετο των αλόγων.

331 *Κύπριδα*: Η Αφροδίτη. Πατρίδα της θεάς ήταν η Κύπρος, όπου και λατρευόταν από τα πανάρχαια χρόνια.

σαν τις θεές που ανακατώνονται μες στων αντρών τις μάχες,
 μήτε Αθηνά μηδέ και Χουγιαχτώ καστελοκαταλύτρα,
 Κι ως κυνηγώντας την επρόφτασε μες στο πολύ το ασκέρι,
 παίρνοντας φόρα ο γιος του αντρόκαρδου Τυδέα την κονταρεύει
 μ' ένα του πήδημα, και ξώδεσμα στο χέρι τη λαβώνει
 το τρυφερό· και το κοντάρι του μεμιάς στο δέρμα εμπήχτη
 μέσ' απ' το θείο μαντί, που κάποτε της το 'χαν φάνει οι Χάρες,
 απάνω στον αρμό· και χύνουνταν το αθάνατό της αίμα,
 ο ιχώρας, που μες στων τρισεύτυχων θεών κυλάει τις φλέβες· 340
 ψωμί δεν τρων μαθές, δεν πίνουνε κρασί φλογάτο εκείνοι,
 γι' αυτό δεν έχουν κι αίμα μέσα τους κι αθάνατους τους κρίζουν.
 Βγάζει φωνή τρανή κι αμόλησε το γιο της που κρατούσε.
 Κείνον ευτύς τον πήρε ο Απόλλωνας ο Φοίβος στην αγκάλη,
 σε μαύρο κρύβοντάς τον σύγνεφο, κανείς γοργαλογάρης
 Αργίτης μην τον βρει κατάστηθα και τη ζωή τού πάρει.
 Τότε ο Διομήδης ο βροντόφωνος σέρνει φωνή μεγάλη:
 «Κόρη του Δία, τ' αντροπαλέματα και τη σφαγή παράτα!
 Μη δε σε φτάνει που τις άβουλες γυναίκες ξελογιάζεις;
 Μ' αν θες στον πόλεμο να μου 'ρχεσαι, θ' ακούς θαρρώ σε λίγο 350
 πόλεμο κάπου αλλού να γίνεται, και θα σε πιάνει τρόμος!»
 Είπε, κι εκείνη φεύγει ξέφρενη, του πόνου δαμασμένη·
 κι η Ίριδα τρέχει η ανεμοπόδαρη κι απ' τη σφαγή τη βγάζει.
 Πονούσε αβάσταχτα, κι η σάρκα της μελάνιαζε η ροδάτη.
 Εκεί, ξερβά απ' τη μάχη, αντάμωσε τον Άρη καθισμένο,
 με τα φαριά και το κοντάρι του κρυμμένα στην αντάρα.

333 Αθηνά: Είναι πολεμική θεά, και η προσωνομία της Παλλάδα ετυμολογείται από το πάλλω: η θεά που πάλλει το δόρυ.

Χουγιαχτώ: Θεά του πολέμου, που χουγιαχτεί, φωνάζει δυνατά.

καστελοκαταλύτρα: Που γκρεμίζει καστέλια, κάστρα.

338 Χάρες: Κόρες του Δία και της Ευρυνόμης, της κόρης του Ωκεανού. Χαρίζουν χάρη, ομορφιά, υιάτα, και είναι ακόλουθες της Αφροδίτης.

345 σε μαύρο κρύβοντάς τον σύγνεφο: Βλ. σχ. 23.

345 εξ. Επανάληψη των στ. 316 εξ.

353 Ίριδα: Η αγγελιοφόρος των θεών, που μεταφέρει τις εντολές τους, όπως κάνουν οι κήρυκες για τους βασιλιάδες.

353 ανεμοπόδαρη: Που έχει πόδια γρήγορα σαν τον άνεμο.

356 κρυμμένα στην αντάρα: Για να μη φαίνονται.

Στον αδερφό μπροστά σωριάστηκε, τα παρακάλια αρχίζει
ζητώντας να της δώσει τ' άτια του τα χρυσοχαλινάτα:

«Καλέ αδερφέ, για παραστάσου με και δώσ' μου τ' άλογά σου,
για να διαγύρω από στον Όλυμπο, στ' αθάνατα λημέρια.
Με σφάζει ο πόνος, τι με λάβωσε κάποιος θνητός, ο γαύρος
Διομήδης, τώρα που θα τα' βαζε και με το Δία πατέρα.»

360

Είπε, κι αυτός της δίνει τ' άλογα τα χρυσοχαλινάτα,
κι εκείνη από στο αμάξι ανέβηκε με πονεμένα στήθη,
κι η Ίριδα ανέβη πλάι της κι άρπαξε τα νιόλουρα στα χέρια:
δίνει βιτσιά μεμιάς στ' αλόγατα, που πρόθυμα πετάζαν,
και στον απόγκρεμο τον Όλυμπο, στα θεία λημέρια, εφτάσαν.

Εκεί η γοργή ανεμόποδη Ίριδα τραβάει να σταματήσουν,
ξεξεύει τ' άλογα κι αθάνατη ταγή τους βάζει ομπρός τους:

κι η αρχόντισσα Αφροδίτη ανάγειρε στα γόνατα της Διώνης,
της μάνας της: κι αυτή την κόρη της μες στην αγάλη επήρε,
και με το χέρι της τη χάιδεψε κι έτσι μιλεί και κρένει:

370

«Παιδί μου, ποιος απ' τους αθάνατους σου τα `χει κάνει ετούτα,
άδικα, λες κακό πως έκανες σε όλο μπροστά τον κόσμο;»

Τότε η Αφροδίτη η αχνογελόχαρη της αποκρίθη κι είπε:
«Ο λιονταρόκαρδος με λάβωσε γιος του Τυδέα Διομήδης,
το γιο μου τον Αινεία σα γύρευα να βγάλω από τη μάχη,
που του `χω πάντα την αγάπη μου πιο απ' όλους πα στον κόσμο·
τι δεν παλεύουν τώρα ανέσπλαχνα πια μόνο Τρώες κι Αργίτες,
παρα χτυπιούνται και με αθάνατους οι Δαναοί κει κάτω.»

380

Κι η Διώνη τότε, η πολυσέβαστη θεά, της αποκρίθη:

360 διαγέρνω: Γυρίζω, επιστρέφω.

369 αθάνατη ταγή: Γιατί τα άλογα ήταν θεϊκά.

370 Διώνη: Ως τύπος είναι το θηλυκό του Δίας, Σύμφωνα με την προομηρική παράδοση ήταν γυναίκα του Δία και μητέρα της Αφροδίτης.

372 κρένω: Μιλάω.

375 αχνογελόχαρη: Που της αρέσουν τα χαμόγελα. Είναι ένα ωραίο παράδειγμα σταθερού επιθέτου, αφού αποδίδει μια χαρακτηριστική ιδιότητα της θεάς, παρ' όλο που δεν ταιριάζει την ώρα αυτή. Ο ποιητής φαίνεται πως το χρησιμοποίησε, ακριβώς για να υπογραμμίσει πως ο κόσμος της Αφροδίτης ήταν ο κόσμος του γέλιου και της χαράς, όχι του πολέμου. Πρβλ. τα λόγια του Δία (428 εξ.).

«Υπομονέψου τώρα, κόρη μου, κι αν και πονάς, κρατήσου·
 τι απ' όσους ζούμε απά στον Όλυμπο πολλοί τυραννιστήκαν
 απ' τους θνητούς, καθώς τρωγόμαστε κι εμείς αναμεσό μας.
 Πολλά τυράννια κι ο Άρης τράβηξε, που μ' αλυσίδες στέριες
 ο Εφιάλτης κι ο Ώτος, οι αντροδύναμοι γιοι του Αλωέα, τον δέσαν,
 και μήνες δεκατρείς τον έκλεισαν σε χάλκινο πιθάρι.
 Κι ο Άρης της μάχης ο ανεχόρταγος, θα' χε χαθεί κει μέσα,
 η μητρυγιά τους αν δεν έτρεχε του Ερμή να το μηνύσει,
 η όμορφη Ηερίβοια· τους τον ξέκλεψε τον Αρη εκείνος τότε, 390
 που 'χε αποκάμει πια απ' τις άλυσες, βαριά που τον παιδεύαν.
 Πολλά τυράννια κι η Ήρα τράβηξε, που τρίκοχη σαγίτα
 ο χεροδύναμος της έριξε γιος του Αμφιτρώνα πάνω
 στο στήθος το δεξιό, κι αλάγιαστος τη συνεπήρε ο πόνος.
 Πολλά τυράννια κι ο Άδης τράβηξε, γοργή σαϊτιά που εδέχτη
 από του Δία του βροντοσκούταρου τον ίδιο γιο, στην Πύλο,

382 εξ. Η Διώνη χρησιμοποιεί πιο παλιούς μύθους ως παράδειγμα, για να παρηγορήσει την κόρη της.

Οι τρεις μύθοι για τον Άρη, την Ήρα και τον Άδη, που κακοποιήθηκαν από θνητούς, δεν αναφέρονται σε καμιά άλλη απο τις πηγές που μας σώθηκαν.

Επειδή στο Α 689 εξ. ακούμε για εκστρατεία του Ηρακλή εναντίον της Πύλου, και ένα σχετικό παλιό σχόλιο μας πληροφορεί πως την Πύλο την υπερασπίστηκαν τρεις θεοί, ο Ποσειδώνας, η Ήρα και ο Άδης, έχει διατυπωθεί η υπόθεση πως ο τραυματισμός της Ήρας και του Άδη έχει ως πηγή έμπνευσης τη σύγκρουση αυτή. Παράλληλα όμως ζωντανή στη σκέψη του ποιητή ήταν η παράδοση πως ο Ηρακλής, όταν κατέβηκε στον Κάτω Κόσμο για να πάρει τον Κέρβερο, τραυμάτισε τον Άδη, την ώρα που ο θεός του Κάτω Κόσμου υπερασπιζόταν τις πύλες του βασιλείου του.

388 ο Άρης ... θα 'χε χαθεί κει μέσα: Ο ποιητής προωθεί τον ανθρωπομορφισμό των θεών ως τα έσχατα όριά του. Βλ. αντίθετα στ. 402.

389 εξ. Έχουμε το παραμυθικό θέμα της γυναίκας που ξέρει ένα μυστικό και το φανερώνει· φυσικά, η μητριά είναι πολύ κατάλληλο πρόσωπο, για να προδώσει τα προγόνια της. Ο Ερμής, ο θεός της κλεψιάς, ήταν ο πιο κατάλληλος, για να κλέψει τον Άρη.

392 τρίκοχη: Με τρεις ακίδες, αγκίδια.

393 γιος του Αμφιτρώνα: Ο Ηρακλής είναι γιος του Αμφιτρώνα και του Δία (**396**)· στους μεγάλους ήρωες η παράδοση αποδίδει συχνά ένα θνητό πατέρα και ένα θεό.

Ο Ηρακλής δεν παίζει σημαντικό ρόλο στην Ιλιάδα Γ γιατί ανήκει στη γενιά των ηρώων που προηγήθηκε από τους τρωικούς (όπως ο Πηλέας, Τυδέας κτλ.).

394 αλάγιαστος: Που δεν σταματάει, ακατάπαυτος.

396 εξ, στην Πύλο, / μες στους νεκρούς: Όταν ο Ηρακλής, θυμωμένος με το βασιλιά

μες στους νεκρούς, και τον παράτησε να τον πλαντούν οι πόνοι.
 Στο αρχοντικό του Δία, στον Όλυμπο το μέγα ανέβη, κι είχε
 πίκρα τρανή που τον πιρούνιζαν οι πόνοι, τι η σαγίτα
 μέσα τον είχε βρει στο στέριον του τον ώμο και πονούσε. 400
 Τότε ο Παιήνας, απιθώνοντας πα στην πληγή βοτάνια
 μαλαχτικά, μεμιάς τον έγιανε: θνητός μαθές δεν ήταν
 –ο ανόσιος, ο άσεβος! που χαίρουνταν δουλειές κακές να κάνει
 κι απ' τα δοξάρια του κι οι αθάνατοι του Ολύμπου εμαρτυρήσαν.
 Μα αυτόν τον έσπρωξε η Γλαυκόματη να σε χτυπήσει τώρα
 –ο ανέμναλος, κι ουδέ στα φρένα του το 'χει ο Διομήδης νιώσει,
 πως όποιος τα 'βαλε με αθάνατους ζωή πολλή δεν έχει,
 κι ουδέ κρατά παιδιά στα γόνατα, πατέρα να τον κράζουν,
 σύντας γυρίζει από τον πόλεμο κι απ' τη σφαγή την άγρια.
 Έτσι μαθές και τώρα, αντρόψυχος κι αν ο Διομήδης είναι, 410
 το νου του ας έχει, πιο αντρειωμένος του μη βγει κανείς μπροστά του,
 κι η Αιγιάλεια τότε πάρει, η γνωστικιά του Αδράστου θυγατέρα,
 και μες στον ύπνο με τους θρήνους της το σπίτι αναστατώσει,
 το ταίρι της να 'ρθει φωνάζοντας, ο πιο αντρειανός Αργίτης,
 του αλογατά Διομήδη η πέρφανη, στεφανωτή γυναίκα.»
 Είπε, και το αίμα της εσφούγγιξε και με τα δυο της χέρια,
 κι έγιανε ευτύς το χέρι, εγλύκαναν κι οι πόνοι που τη σφάζαν.
 Τότε η Αθηνά που τις εκοίταζε, μαζί της κι η Ήρα, αρχίσαν

της Πύλου τον Νηλέα, πολιόρκησε την πόλη του, στη μάχη που ακολούθησε πλήγωσε
 την Ήρα και τον Άδη, που πολεμούσαν με το μέρος του Νηλέα. Ο Ηρακλής, με παρα-
 στάτη το Δία και την Αθηνά, κυριέψε την Πύλο και σκότωσε πολλούς Πυλίους, μέσα σε
 άλλους το Νηλέα και όλους τους γιους του, εκτός από το Νέστορα που έλειπε.

397 πλαντούν: βασανίζουν.

401 Παιήνας: Ο γιατρός των θεών, θεός θεραπευτικός, που αργότερα ταυτίστηκε με τον Απόλλωνα.

403 ο ανόσιος...: Ο Ηρακλής.

405 αυτόν: Το Διομήδη.

406 ουδέ στα φρένα του το 'χει ο Διομήδης νιώσει...: Η Διώνη διατυπώνει μια σκέψη καθαρά ελληνική: όποιος τολμά να τα βάζει με τους θεούς, δε ζει για να χαρεί ήσυχα γεράματα.

412 εξ. Ο Άδραστος ήταν βασιλιάς στο Άργος, πατέρας της Αιγιάλειας.

αλογατάς: Που έχει πολλά άλογα. Τυπικό επίθετο.

με λόγια αγγιχτικά κι επείραζαν το Δία, το γιο του Κρόνου·
 κι έτσι η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, πήρε να λέει μπροστά τους: 420
 «Πατέρα Δία, γι' αυτό που θα 'λεγα να μου θυμώσεις τάχα;
 Λέω πάλι η Κύπρη κάποια Αργίτισσα ξελόγιαζε να φύγει
 να πάει στους Τρώες, τι τους αγάπησε τώρα στερνά περίσσια·
 κάποιαν Αργίτισσα χαϊδεύοντας λοιπόν ωριομαντούσα
 το τρυφερό της χέρι θα' σκισε πα στη χρυσή καρφίτσα.»

Είπε, κι ο κύρης αχνογέλασε των θεών και των ανθρώπων,
 και τη χρυσή Αφροδίτη εφώναξε κι αυτά της λέει τα λόγια:
 «Όχι, οι δουλειές για σένα, κόρη μου, δεν είναι του πολέμου!
 Εσύ μονάχα κοίτα τις δουλειές τις τρυφερές του γάμου.
 Φτάνει η Αθηνά γι' αυτά να γνοιάζεται κι ο γοργοπόδης Ἄρης.» 430

Εκείνοι τέτοια συναλλήλως τους κουβέντιαζαν, κι ωστόσο
 του Αινεία κυνήγι ο βροντερόφωνος Διομήδης είχε στήσει,
 κι ας το 'ξερε πως είχε πάνω του το χέρι απλώσει ο Φοίβος.
 Το φοβερό θεό δε σκιάζονταν, μονάχα λαχταρούσε
 τα ξακουστά να πάρει τ' άρματα του Αινεία σκοτώνοντάς τον.
 Τρεις χύθηκε φορές πάνω του με ορμή να τον σκοτώσει,
 και τρεις ο Φοίβος πίσω του' σπρωξε το λαμπερό σκουτάρι·
 μα σύντας χίμιξε και τέταρτην ίδια θεός, ο Φοίβος
 ο μακρορίχτης φοβερίζοντας άγρια φωνή του σέρνει:
 «Στάσου, Διομήδη, και στοχάσου το, με τους θεούς μη θέλεις 440
 να παραβγαίνεις· των αθάνατων ένα η γενιά δεν είναι

419 αγγιχτικά: Πειραχτικά.

424 ωριομαντούσα: Με ωραίο μαντί, πανωφόρι.

425 καρφίτσα: Η πόρπη που χρησιμοποιούσαν οι γυναίκες, για να στερεώνουν το φόρεμα.

Τα λόγια της Αθηνάς είναι ειρωνικός υπαινιγμός στο μύθο πως η Αφροδίτη είχε σπρώξει την Ελένη να ακολουθήσει τον Πάρη.

427 χρυσή: Επίθετο σταθερό της Αφροδίτης, που δίνει κάτι από τη λάμψη και την ομορφιά της θεάς.

436 εξ, Τρεις χύθηκε φορές πάνω του ... / και τρεις ο Φοίβος...: Ο αριθμός τρία είναι τυπικός στις λαϊκές διηγήσεις από την αρχαιότητα ως σήμερα, Βλ. και σχ. Α 53.

Το ειδικό επικό θέμα ο ήρωας να χύνεται τρεις φορές να χτυπήσει, τρεις φορές να τον αποκρούει ο θεός, και την τέταρτη να τον ανακόβει οριστικά φωνάζοντας, το βρισκουμε και στο Π 702 εξ. για τον Πάτροκλο.

437 λαμπερό: Επειδή η ασπίδα ήταν μεταλλική και άστραφτε στον ήλιο.

μαθές με των θνητών, που σούρνονται στο χόμα, κάτεχέ το!»

Αυτά είπε, κι ο Διομήδης έκανε μια στάλα πίσω τότε
 να λείψει απ' το θυμό του Απόλλωνα του μακροσαγιτάρη.
 Μακριά απ' τ' ασκέρια ωστόσο απίθωσεν ο Φοίβος τον Αινειά,
 μες στ' άγια Πέργαμα, όπου βρίσκουνταν χτισμένος ο ναός του.
 Την ώρα που η Λητώ κι η Αρτέμιδα μαζί η σαϊτεύτρα εστέκαν
 στο μέγα το άδυτο από πάνω του γιατροπορευοντάς τον,
 ο ασημοδόξαρος Απόλλωνας φτιάνει γοργά ένα σκιάχτρο,
 με τον Αινειά τον ίδιο που'μοιαζε και στ' άρματά του ακόμα. 450
 Γύρω απ' το σκιάχτρο τούτο αρχίνισαν ο ένας του αλλού να σπάζουν
 οι Τρώες κι οι Αργίτες οι αρχοντόγεννοι στα στήθη τους τρογύρα
 τα καλοστρόγγυλα σκουτάρια τους και τ' αλαφριά τους σκούδα.
 Και τότε ο Φοίβος κράζει ο Απόλλωνας τον αντρειωμένον 'Αρη:
 «'Αρη, φονιά κι αιματοστάλαχτε και καστροκαταλύτη,
 δε θα μπορούσες απ' τον πόλεμο να βγάλεις το Διομήδη;
 τι ετούτος τώρα πια θα τα 'βαζε και με το Δία πατέρα.
 Πρώτα ζυγώνοντας ελάβωσε στο χεραρμό την Κύπρη,
 μετά, θεός λες κι ήταν, χίμιξε στον ίδιο εμένα πάνω.»

Ως είπε αυτά, ψηλά στα Πέργαμα πηγαίνει και καθίζει, 460
 κι ευτύς ο γαύρος 'Αρης έτρεξε τους Τρώες για να γκαρδιώσει
 με την ειδή του λαύρου Ακάμαντα, που αφέντευε στους Θράκες,
 και στους υγιούς του Πρίαμου φώναξε τους αρχοντοθρεμμένους:

446 *άγια Πέργαμα*: Πέργαμα: η ακρόπολη της Τροίας. Για το χαρακτηρισμό άγια, βλ. χ σχ. Α 38.

447 *Λητώ*: Μητέρα του Απόλλωνα και της 'Αρτεμης.

448 *άδυτο*: Το εσωτερικό μέρος του ναού, όπου δεν επιτρεπόταν να μπει θνητός, έξω από τον ιερέα.

449 *σκιάχτρο*: Ομοίωμα, είδωλο.

453 *τα καλοστρόγγυλα σκουτάρια τους και τ' αλαφριά τους σκούδα*:

σκούδο: Μικρή ασπίδα.

Ασπίδες βρίσκουμε δυο λογιά στην Ιλιάδα: Οι μεγάλες, ορθογώνιες κάλυπταν ολόκληρο το σώμα του πολεμιστή, όπως του Αίαντα (Η 219 εξ.). Οι πιο μικρές ήταν κυκλικές και συχνά μετάλλινες. Στο χωρίο μας αναφέρονται ακόμα πιο μικρές κυκλικές ασπίδες, και αυτές από δέρμα.

458 *χεραρμός*: Ο αρμός ανάμεσα στον καρπό και τον πήχη του χεριού.

462 *ειδή*: Όψη.

λαύρος: Ορμητικός.

«Του Πριάμου, γιοι, του αρχοντογέννητου ρηγάρχη, ως πότε αλήθεια
 απ' τους Αργίτες να σκοτώνονται θ' αφήστε τους δικούς σας;
 Μήπως ωσόπου στα καλόχτιστα τα καστροπόρτια φτάσουν
 κι εκεί πιαστούν; Του λιονταρόκαρδου του Αγχίση ο γιος ο Αινείας
 κοιτείται τώρα, που ως τον Έχτορα τον ετιμούσαμε όλοι.
 Μα ομπρός, κι απ' τη σφαγή ας γλιτώσουμε το μέγα σύντροφό μας.»

Έτσι είπε, κι όλοι επήραν δύναμη και στύλωσε η καρδιά τους, 470
 και τότε ο Σαρπηδόνας άσκημα τον Έχτορα μαλώνει:

«Έχτορα, πες μου, το κουράγιο σου, που'χες πιο πριν, πού πήγε;
 Δίχως στρατό και δίχως σύμμαχους εσύ με τους γαμπρούς σου
 μαζί και με τ' αδέρφια σου έλεγες το κάστρο θα κρατούσες.

Μα τώρα δεν μπορώ κανένα τους να ιδώ και να ξεκρίνω
 σα σκύλοι εξάρωσαν και λούφαζαν τρογύρα από λιοντάρι.

Τώρα μονάχα όσοι βρεθήκαμε συμμάχοι πολεμούμε·

τι σύμμαχος κι εγώ είμαι κι έφτασα μακριάθε ξεκινώντας·
 τι είναι μακριά η Λυκία, στο στρουφιχτό του Ξάνθου ρέμα πάνω,

κι έχω αφημένο εκεί το ταίρι μου και το μωρό το γιο μου 480
 και βιος πολύ, που θα το ζήλευε κάθε φτωχός. Μα κι έτσι

γκαρδιώνω τους Λυκιώτες άπαντα και λαχταρώ κι ατός μου
 να κονταροχτυπιέμαι, τίποτα δω πέρα ας μην ορίζω,

για βιος οι Αργίτες να μου πάρουνε για ζα να μου ξεκόψουν.

Κι εσύ μου στέκεις κι ουδέ γνοιιάζεσαι τους άλλους να προστάξεις
 να μην τσακίσουν, μόν' τα ταίρια τους στητοί να διαφεντέψουν.

Μες στου διχτυού τα βρόχια τ' άρπαγα μήπως πιαστείτε ξάφνου,
 και γίνετε όλοι των αντίμαχων διαγούμισμα και κούρσος,

που θα πατήσουν δίχως άργητα το πλούσιο σας το κάστρο.

Μα για όλα τούτα συ να γνοιιάζεσαι πρεπό'ναι μέρα νύχτα, 490
 στους αρχηγούς των πολυδόξαστων προσπέφτοντας συμμάχων,

στη μάχη να κρατιούνται αλύγιστοι-και τις φωνές παράτα!»

467 *εκεί πιαστούν*: Αρχίσουν να πολεμούν.

471 *Σαρπηδόνας*: Γιος του Δία, αρχηγός των Λυκίων, ο πιο σημαντικός από τους συμμάχους των Τρώων.

479 *Ξάνθος*: Ποταμός της Λυκίας.

στρουφιχτό: Με πολλές δίνες.

488 *διαγούμισμα, κούρσος*: Αντικείμενο αρπαγής, λεία.

Είπε, κι ο λόγος του τον Έχτορα κατάβαθα δαγκώνει,
 κι ευτύς επήδηξε απ' τ' αμάξι του συνάρματος στο χώμα,
 κι έτρεξε, σειώνοντας τα κοντάρια του τα σουβλερά, στο ασκέρι,
 να μπου στον πόλεμο φωνάζοντας, κι άγρια ξανάβει μάχη.
 Κάνουν κι αυτοί στροφή και στάθηκαν στους Αχαιούς αντίκτρα.
 Κι οι Αργίτες μαζωχτοί κρατήθηκαν, δεν το 'βαλαν στα πόδια.
 Κι όπως ο αγέρας παίρνει τ' άχερο μες στ' αγιασμένα αλώνια,
 σύντας λιχνίζουν, και στο φύσημα του ανέμου ξεχωρίζει
 η ξανθή Δήμητρα από τ' άχερο το στάρι, και λευκαίνει
 η άχνη τη γης, όπου στοιβάζεται το ίδιο κι οι Αργίτες άσπροι
 από τη σκόνη ως πάνω βρέθηκαν, που ασκάναν κάτωθι τους
 ψηλά ως τον ουρανό το χάλκινο τα πόδια των αλόγων,
 έτσι ξανά που σμίζαν, κι έστρεφαν οι αμαξολάτες τ' άτια·
 κι ο ένας στον άλλο αντίκρυ εμάχουνταν. Νύχτα βαθιά από πάνω
 στη μάχη ο γαύρος Άρης άπλωνε, στους Τρώες νά δώσει χέρι,
 κι ολούθε πιλαλώντας τέλεε του Φοίβου τις αρμήνιες,
 του μαλαμοσπαθήρη Απόλλωνα, που του 'χε παραγγίλει

500

494 συνάρματος: Με τα άρματά του, τα όπλα του.

499 αγιασμένα: Ο χαρακτηρισμός οφείλεται στη σχέση της Δήμητρας με την καλλιέργεια των δημητριακών. Την εποχή του θερισμού και του αλωνίσματος γινόταν στα αλώνια μια γιορτή, τα Θαλύσια (το σχετίζουν ετυμολογικά με το θάλλω), για να τιμήσουν τους θεούς και ιδιαίτερα τη Δήμητρα.

500 εξ. ξεχωρίζει | η... Δήμητρα από τ' άχερο το στάρι: Το ξεχώρισμα του σταριού, που σαν πιο βαρύ πέφτει κάτω, από το άχερο που παρασύρεται από τον άνεμο και σωριάζεται πιο πέρα, είναι φυσικό φαινόμενο, αποδίδεται όμως στη θεά, όπως ο κεραυνός και η βροχή αποδίδονται στο Δία.

άχνη: Πολύ πολύ λεπτό άχερο.

504 χάλκινος: Για τους αρχαίους Έλληνες ο ουρανός ήταν ένας χάλκινος θόλος.

506 εξ. Νύχτα βαθιά.../... ο ... Άρης άπλωνε, στους Τρώες να δώσει χέρι: Πώς ακριβώς θα βοηθούσε ο θεός τους Τρώες με το σκοτάδι, δεν το ξεκαθαρίζει ο Όμηρος. Οπωσδήποτε, το θεόσταλτο σκοτάδι είναι πάντα κακό σημάδι : όταν ο Όμηρος βάζει τον Άρη να σκεπάζει το πεδίο της μάχης με σκοτάδι, πιστεύει ότι το σκοτάδι επιδρά ανασταλτικά πάνω στη δραστηριότητα των Αχαιών. Ας μην ρωτήσουμε όμως πώς το σκοτάδι δεν δυσκολεύει πρακτικά και τους Τρώες, ούτε πότε διαλύθηκε, γιατί μια τέτοια ερώτηση θα ήταν ορθολογισμός απαράδεχτος.

508 πιλαλώντας τέλεε του Φοίβου τις αρμήνιες: Τρέχοντας τελείωνε τις εντολές του Απόλλωνα.

ξανά στους Τρώες να δώσει ανάκαρα, την Αθηνά Παλλάδα 510
 να φεύγει ως είδε, που παράστεκε βοηθώντας τους Αργίτες.
 Ωστόσο εκείνος από τ' άδυτο το μυριοπλούσιο βγάζει
 το ρήγα Αινεία, και μες στα στήθη του καινούρια αντρεία φυτεύει.
 Και βρέθη ο Αινείας μες στους συντρόφους του, κι εκείνοι αναγαλλιόσαν,
 θωρώντας ζωντανός κι αλάβωτος να τους σιμώνει πάλε,
 κι αντρεία γεμάτος· μα δε ρώτησε κανείς τους τι είχε γίνει·
 καιρό δεν είχαν απ' τον πόλεμο, που ο καταλύτης Άρης
 κι ο Ασημοδόξαρος τους σήκωναν κι η φρενιασμένη Αμάχη.

Ωστόσο οι Δαναοί απ' τους Αίαντες, τον Οδυσσέα το γαύρο 520
 και το Διομήδη ξεσηκώνουνταν να πολεμούν· κι ατοί τους
 των Τρώων τη δύναμη δε σκιάζονταν μηδέ και τα γιουρούσια.
 Σα σύγνεφα έστεκαν ασάλευτοι, που ο γιος του Κρόνου στήνει
 πα στων βουνών ψηλά τ' ακρόκορφα σε απανεμιά, και διόλου
 δε σειούνται, όσο ο βοριάς κι οι επίλοιποι κοιμούνται ακόμα ανέμοι·
 μα σύντας σηκωθούν φρενιάζοντας με τ' άγρια σφουριχτά τους
 δεξιά ζερβά σκορπούν τα σύγνεφα τα γισκιοφορτωμένα·
 όμοια στεκόταν στέριοι ουδ' έφευγαν μπροστά στους Τρώες οι Αργίτες·
 κι ολούθε ο γιος του Ατρέα τριγύριζε γκαρδιώνοντας το ασκέρι:
 «Άντρες φανείτε, φίλοι, κι όλοι σας κλείστε αντριά στα στήθη,
 κι ο ένας στον άλλο μπρος ας ντρέπεται στις άγριες μάχες μέσα· 530
 τι όσοι κρατούν ντροπή δε χάνονται, μα οι πιότεροι γλιτώνουν·
 κι όσοι τσακίζουν δε δοξάζονται και γλιτωμό δε βρίσκουν.»

Είπε, και ρίχνει δίχως άργητα, και βρίσκει ένα ρηγάρχη,

510 *ανάκαρα*: Κουράγιο, δύναμη.

510 *εξ, την Αθηνά Παλλάδα / να φεύγει ως είδε*: Βλ. στ. 133 και 455εξ.

512 *εκείνος*: Ο Απόλλωνας.

518 *Αμάχη*: Έριδα, θεότητα της μάχης.

519 *Αίαντες*: Ο μεγάλος, βλ. σχ. Α 138, και ο μικρός, ο γιος του Οϊλέα, αρχηγός των Λοκρών.

520 *εξ, κι ατοί τους*: Και οι ίδιοι όμως.

γιουρούσι: Έφοδος.

526 *γισκιοφορτωμένα*: Τα γεμάτα ίσκιους, που σκιάζουν τη γη.

530 *εξ, ντρέπεται, ντροπή*: Για τον ομηρικό ήρωα η ντροπή μπροστά στους άλλους ανθρώπους παίζει τεράστιο ρόλο. Πρβλ. τα παραινετικά λόγια του Αϊάντα στους Αχαιούς σε μια πολύ κρίσιμη στιγμή (Ο 561 εξ.)

532 *τσακίζουν*: Το βάζουν στα πόδια.

του Αινεία το σύντροφο του αντρόκαρδου, Δηκόωντας τ' όνομά του,
 το γιο του Πέργασου, που σέβουνταν, του Πρίαμου γιος σαν να'ταν,
 οι Τρώες, τι αλήθεια γοργοκίνητος χτυπιόταν μες στους πρώτους.
 Κι ως ρίχνει ο ρήγας Αγαμέμνονας, τον βρίσκει στο σκουτάρι,
 κι αυτό το χτύπημα δε βάσταξε, μέσα ο χαλκός εδιάβη,
 και σκίζοντας τη ζώνη εχώθηκε βαθιά στο κατωκοίλι.
 Βαρύς σωριάστη κι από πάνω του βροντήξαν τ' άρματά του. 540

Όστόσο ο Αινείας δυο Αργίτες σκότωσεν, από τους πιο αντρειωμένους,
 τον Κρήθωνα και τον Ορτίλοχο, που ο κύρης τους κραζόταν
 Διοκλής και ζούσε στην καλόχτιστη Φηρή, τρανός στα πλούτη·
 απ' τον Αλφειό κρατούσε η ρίζα του, τον ποταμό που τρέχει
 φαρδύς, περνώντας την πυλιώτικη τη χώρα πέρα ως πέρα.
 Δικός του γιος ήταν ο Ορτίλοχος, που αφέντευε χιλιάδες,
 κι ο Ορτίλοχος τον αντροδύναμο Διοκλή γεννάει, και πάλε
 απ' το Διοκλή στον κόσμο πρόβαλαν δυο αγόρια από μια γέννα,
 ο Κρήθωνας μαζί κι ο Ορτίλοχος, της μάχης κατεχάροι. 550
 Στην πρώτη τούτοι απάνω νιότη τους μες στα καράβια εμπήκαν
 στην Τροία να παν την καλοφόραδη μαζί με τους Αργίτες·
 τους γιους του Ατρέα, τον Αγαμέμνονα και τον Μενέλαο, θέλαν
 να γδικιωθούν κι αυτοί, μα ο θάνατος να που τους βρήκε τώρα.
 Σα δυο λιοντάρια που τ' ανάθρεψε ψηλά σε κορφοβούνια
 μια λιόντισσα βαθιά στο σύλλογο θεριακωμένου δάσου,
 κι αυτά χιμούν και βόδια αρπάζουνε κι αρνιά καλοθρεμμένα,
 του κόσμου τα μαντριά ρημάζοντας, ως που κι αυτά μια μέρα
 να τα σκοτώσουν οι τσοπάνηδες με σουβλερά κοντάρια·

538 χαλκός: Η χάλκινη αιχμή του κονταριού.

539 ζώνη: Η ζώνη που φορούσαν οι πολεμιστές κάτω από το θώρακα, για να προφυλάγουν την κοιλιά τους.

543 εξ. Για τον Διοκλή από τη Φηρή λέγεται στην Οδύσεια πως πρόσφερε φιλόξενα στον Τηλέμαχο, όταν ταξίδευε από την Πύλο στη Σπάρτη (γ 488, πρβλ. και ο 186).

Αλφειός: Ποταμός της δυτικής Πελοποννήσου. Για τον ανθρωπομορφισμό των ποταμών, βλ. σχ. 77 εξ.

549 κατεχάροι: Κάτοχοι, γνώστες.

552 εξ. τους γιους του Ατρέα .... θέλαν / να γδικιωθούν κι αυτοί: Βλ. σχ. Α 158 εξ.

555 σύλλογος: Βλ. σχ. 162.

θεριακωμένο: Που έχει θεριέψει, πυκνό.

όμοια κι αυτούς τους δυο τους χάλασαν του Αινεία τα χέρια τότε
και καταγής του μάκρου απλώθηκαν σαν τ' αφηλά τα ελάτια. 560

Κι ως έπεσαν, ο πολεμόχαρος Μενέλαος τους λυπήθη·
γοργά κινάει μέσ' απ' τους πρόμαχους με αστραποβόλο κράνος
κουνώντας άγρια το κοντάρι του· του ξάναβε τη λύσσα
ο Άρης, που του 'θελε το θάνατο κάτω απ' του Αινεία τα χέρια.
'Όμως ο Αντίλοχος, του αντρόκαρδου Νεστόρου ο γιος, τον είδε·
ευτός κινάει μέσ' απ' τους πρόμαχους, τι είχε έγνοια, ο βασιλιάς τους
μην πάθει τίποτα κι οι κόποι τους παν έτσι πια του ανέμου.

Κι όπως εκείνοι οι δυο τα χέρια τους και τα κοντάρια ασκώναν
τα μυτερά κι αντικριστήκανε να κονταροκρουστούνε,
σίμωσε ο Αντίλοχος και στάθηκε στο ρήγα πλάι, και τότε 570
ο Αινείας δεν κράτησε, πολέμαρχος κι ας ήταν ψυχωμένος,
τους δυο τους άντρες αναντιάζοντας να παραστέκουν δίπλα.
Κι αυτοί τους δυο νεκρούς ως τράβηξαν προς τους Αργίτες πίσω,
τους παραδώσαν τους κακότεχους στα χέρια των συντρόφων·
μετά στραφήκαν, με τους πρόμαχους να πολεμήσουν πάλε.

Τον Πυλαιμένη τότε σκότωσαν, που εμάχουνταν σαν Άρης,
των Παφλαγόνων, των αντρόκαρδων πολεμιστών, το ρήγα.
Ο γιος του Ατρέα Μενέλαος του 'ριξε, στις κονταριές ο πρώτος,
κι εκεί που στέκουνταν τον πέτυχε στο κλειδοκόκαλό του.
Του Μύδωνα απ' την άλλη ο Αντίλοχος του αμαξολάτη ρίχνει, 580
του γιου του Ατύμνιου, τα μονόουχα φαριά καθώς γυρνούσε,
μ' ένα λιθάρι, και μεσάγκωνα τον βρήκε, κι απ' τά χέρια
στη σκόνη του 'πεσαν τα νιόλουρα τα λευκοφιλντισένια.
Με το σπαθί χιμίζει ο Αντίλοχος και στο μελίγγι πάνω

562 *αστραποβόλο*: Πρβλ. σχ. 295.

565 *Αντίλοχος*: Από τους πολεμιστές με τις περισσότερες επιτυχίες ανάμεσα στους νεότερους ήρωες, γιός του Νέστορα.

572 *αναντιάζω*: Αντικρίζω.

573 *αυτοί*: Ο Μενέλαος και ο Αντίλοχος.

577 *Παφλαγόνες*: Η Παφλαγονία βρισκόταν στη βόρεια Μικρά Ασία.

579 *κλειδοκόκαλο*: Το κόκαλο ανάμεσα στο στέρνο και την ωμοπλάτη, αλλιώς *κλειδί* (146)

583 *λευκοφιλντισένια*: Τα γκέμια είχαν επάνω στολίδια από ελεφαντόδοντο.

του δίνει μια, κι αυτός ρουχνίζοντας πετιέται από τ' αμάξι
 και βρέθη ορθός, με το κεφάλι του και με τους ώμους κάτω.
 ΄Ωρα στεκόταν έτσι, τι έτυχε σε άμμο βαθιά να πέσει,
 ωσόπου σπρώχνοντάς τον τ' άλογα τον ξάπλωσαν στις σκόνες·
 μετά με το μαστίγι ο Αντίλοχος τα φέρνει στους Αργίτες.

Κι όπως τους είδε ο μέγας Έχτορας μες στις γραμμές, χουγιάζει 590
 και πέφτει πάνω τους, κι οι φάλαγγες των Τρώων ξοπίσω ερχόνταν,
 λύσσα γεμάτες· ο Άρης έτρεχε κι η Χουγιαχτώ μπροστά τους,
 αυτή τη χλαοή του αδιάντροπου πολέμου κουβαλώντας,
 κι ο Άρης κουνούσε ένα θεόρατο κοντάρι στις παλάμες,
 κι έτρεχε τότε ομπρός στον Έχτορα και τότε πίσω πάλε.

Καθώς τους είδε ο βροντερόφωνος Διομήδης, σύγκρυο του 'ρθε.
 Πώς άνθρωπος διαβαίνει αβόηθητος κάμπο πλατύ, και στέκει
 μπρος σε ποτάμι γοργορέματο, στη θάλασσα που τρέχει,
 με αφρούς να χοχλακάει θωρώντας το, και πίσω αναδρομίζει· 600
 όμοια ο Διομήδης πίσω εγύρισε και λέει στους σύντροφούς του:
 «Φίλοι, γιατί μωροθαμάζουμε του αρχοντικού του Εχτόρου
 τη μαστοριά στο κονταρόκρουσμα και το τρανό κουράγιο;
 Κάποιος θεός τον παραστέκεται και τον γλιτώνει πάντα.
 Και τώρα να τος, ο Άρης δίπλα του με ανθρώπου θώρι στέκει.
 Ομπρός, και δίχως να γυρίσετε τις πλάτες για τραβάτε
 πίσω σιγά, και μη γυρεύετε με τους θεούς πολέμους.»

Έτσι μιλούσε, ωστόσο βρέθηκαν κιόλας οι Τρώες μπροστά τους,
 κι ο Έχτορας τότε δυο πολέμαρχους σκοτώνει, το Μενέσθη
 και τον Αγχίαλο, που στεκόντουσαν στο ίδιο το αμάξι μέσα.
 Κι ο μέγας τελαμώνιος Αίαντας, πονώντας το χαμό τους, 610
 κοντά κοντά τους πήγε κι έριξε το αστραφτερό κοντάρι,
 και πέτυχε το γιο του Σέλαγου, τον Άμφιο, που 'χε πλήθος
 κοπάδια, πλήθος είχε χτήματα στην Απαισό, μα η μοίρα
 διαφεντευτής να 'ρθει τον έσπρωχνε στον Πρίαμο και στους γιους του.

585 ρουχνίζοντας: Μέ ρόγχο, ασθμαίνοντας.

590 χουγιάζω: Βάζω δυνατές φωνές.

592 Χουγιαχτώ: Βλ. σχ. 333.

601 μωροθαμάζω: Θυαμάζω σαν ανόητος.

613 Απαισός: Περιοχή της Τρωάδας στη δυτική άκρη της Προποντίδας.

614 διαφεντευτής: Υπερασπιστής.

Και τώρα στο ζωστάρι του ῥιξεν ο τελαμώνιος Αίας
 και κάτω εχώθη το μακρόισκιωτο κοντάρι στην κοιλιά του.
 Πέφτει με βρόντο, κι ο Αίας ο ανέφοβος να γδύσει τ' ἄρματά του
 τρέχει γοργά, βροχή κι ας του ῥιχναν τα σουβλερά, φλογάτα
 κοντάρια οι Τρώες, που το σκουτάρι του περίσσια εδέχτη απάνω.
 Κι απ' το νεκρό κορμί, πατώντας το, το χάλκινο κοντάρι
 ὄξω τραβάει, μ' ἀπό τους ὤμους του δεν πρόφτασε να βγάλει
 την ὠρια αρμάτα, τι τον ζόριζαν ολόγυρα οι ριξιές τους.
 Φοβήθηκε τους Τρώες τους πέρφανους–μπας και στενά τον ζώσουν,
 που πλήθος κι αντρειωμένοι στέκουνταν μπροστά του αρματωμένοι
 κι ὅσο κι αν ἦταν γιγαντόκορμος και παλικάρι κι ἄντρας,
 πέρα τον σπρώξαν, και τα σάστισε και πισωβηματίζει.

620

Να πῶς παλεύαν τούτοι ανέσπλαχνα στην ἀγρία μάχη· ωστόσο
 τον ηρακλείδη τον Τληπόλεμο, τον αντρειανό, το μέγα,
 ἔσπρωξε η Μοίρα η τρανοδύναμη στο Σαρπηδόνα απάνω.
 Κι ὅπως τρεχάτοι κοντοζύγωσαν χιμώντας ο ἕνας του ἄλλου,
 –γιος ο ἕνας ἦταν κι ο ἄλλος ἐγγονος του Νεφελοστοιβάχτη–
 πιο πρώτα μίλησε ο Τληπόλεμος και λέει του Σαρπηδόνα:
 «Ποια ἀνάγκη, Σαρπηδόνα, σ' ἔσπρωξε, των Λυκιωτῶν ρηγάρχη,
 μια που ἴσαι του πολέμου ἀκάτεχος, δῶ πέρα να ζαρώνεις;
 Ψέματα λένε πῶς σε γέννησεν ο βροντοσκουταράτος
 ο Δίας. Πολλά στ' ἀλήθεια σου ἔλειψαν για να ἴσαι συ ἀπὸ κείνους
 τους ἄντρες που απ' το Δία γεννήθηκαν σε χρόνια περασμένα.

630

615 ζωστάρι: Ζώνη. Βλ. σχ. 539.

618 φλογάτα: Που ἀστραφταν.

622 ἄρματα: Οπλισμός, ὅπλα.

623 πέρφανοι: Ο Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ το χαρακτηρισμό κατὰ κανόνα για τους Τρώες, δὲν ξέρομε γιατί. Μπορεῖ να εἶναι και τυχαῖο. Ὄπωσδήποτε πρόκειται για ἔπαινο.

628 εἶξ, Τληπόλεμος: Αρχηγός των Ροδίων. – Γιος ο ἕνας ἦταν ..... του Νεφελοστοιβάχτη: ο Σαρπηδόνας, βλ. σχ. 471. ο ἄλλος ἐγγονός ...: Ο Τληπόλεμος, ἀφού εἶναι γιος του Ηρακλή, βλ. σχ. 393.

632 εἶξ. Μια τέτοια συζητηση πρὶν ἀπὸ τη σύγκρουση δὲν πρέπει να μας ξαφνιάζει, γιατί ο πόλεμος γίνεται ἀπὸ πολὺ κοντά, και εἶναι ἀνθρώπινο οἱ ἀντίπαλοι να ανταλλάσσουν λόγια πρὶν ἀπὸ τη μάχη. Κάτι ἀνάλογο γινόταν και στην Επανάσταση του 1821, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τα ἀπομνημονεύματα των ἀγωνιστῶν της.

βροντοσκουταράτος: Βλ. σχ. Α 202.

Για τον τρανό ποτέ δεν άκουσες τον Ηρακλή να λένε,
τον αντρειωμένο, λιονταρόκαρδο πατέρα εμένα, ως τώρα;
Κάποτε εδώ του Λαιομέδοντα να πάρει τ' άτια εδιάβη 640
κι είχε έξι μοναχά πλεούμενα και λιγοστούς συντρόφους.
Το κάστρο ωστόσο το διαγούμισε κι ερήμωσε τις στράτες.
Μα εσύ καρδιά δεν έχεις, ρήμαξες και τους συντρόφους σου έτσι,
κι ουδέ φαντάζομαι πως φτάνοντας απ' τη Λυκία θα φέρεις
στους Τρώες ξαλάφρωμα, αντροδύναμος πολύ μαθές κι αν είσαι,
μόν' σκοτωμένος απ' το χέρι μου θα κατεβείς στον Άδη.»

Κι ο Σαρπηδόνας του αποκρίθηκε, των Λυκιωτών ο ρήγας:
«Άλήθεια πάτησε, Τληπόλεμε, την Τροία την άγια εκείνος,
από αμυαλιά τού Λαιομέδοντα του αρχοντογεννημένου,
που το καλό που εκείνος του 'κανε το αντίμεγε με λόγια 650
κακά, και τ' άλογα τού αρνήθηκε, που αλάργα ήρθε να πάρει.
Μα τώρα εσύ από μένα θάνατο θα βρεις και μαύρη μοίρα:
θα σε σκοτώσει το κοντάρι μου, σ' το λέω, και θα χαρίσεις
δόξα σε με, στον καλοφόραδο τον Άδη τη ζωή σου.»

Τέτοια μιλάει, μα κι ο Τληπόλεμος το φράξινο κοντάρι
ψηλά σηκώνει, και τινάχτηκαν τα μακριγιά κοντάρια

---

638 εξ. Ο βασιλιάς της Τροίας Λαιομέδοντας αρνήθηκε να δώσει στον Ποσειδώνα την αμοιβή που είχε υποσχεθεί σ'αυτόν και στον Απόλλωνα (βλ. Φ 441 εξ.). Θυμωμένος ο Ποσειδώνας έστειλε τότε ένα θαλασσινό τεράστιο κήτος, που κατάρρωγε τους κατοίκους της χώρας. Το μαντείο που συμβουλευτήκαν έδωσε χρησμό πως, για να μαλακώσουν το θυμό του Ποσειδώνα, έπρεπε να θυσιάσουν στο κήτος την κόρη του βασιλιά την Ησιόνη. Την έδεσαν λοιπόν σ'ένα βράχο, για να τη φάει. Ο Ηρακλής, που έτυχε να περνάει από την Τρωάδα, προσφέρθηκε να ελευθερώσει την Ησιόνη και ζήτησε για αντάλλαγμα τα άλογα του Λαιομέδοντα (βλ. σχ.265 εξ. και 269). Ο Λαιομέδοντας δέχτηκε, όταν όμως ο Ηρακλής σκότωσε το κήτος, ο Λαιομέδοντας αρνήθηκε να δώσει τα άλογα. Τότε ο Ηρακλής, για να εκδικηθεί, οργάνωσε εκστρατεία εναντίον της Τροίας και την κυρίεψε. Αυτή ήταν η πρώτη άλωση της Τροίας.

642 διαγουμείζω: Λεηλατώ, αρπάζω.

654 καλοφόραδος: Που έχει καλές φοράδες. Γιατί ο Άδης είναι ο μόνος από τους θεούς που παίρνει το επίθετο αυτό στον Όμηρο, μένει ανοιχτό πρόβλημα. Υποθέτουμε πως σε χρόνια πολύ παλιά οι Έλληνες είχαν συνδέσει το άλογο με τον Κάτω Κόσμο. Και στη νεοελληνική παράδοση ο Χάρος πηγαίνει πάντοτε καβάλα.

655 (694) φράξινο: Από ξύλο φράξου, μελιάς.

656 εξ. και τινάχτηκαν τα...κοντάρια / μαζί απ' τα χέρια τους. Ενδεικτικό για την αμοι-

μαζί απ' τα χέρια τους. Και πέτυχε τον άλλο ο Σαρπηδόνας
στη μέση του λαιμού, κι ο ολόπικρος βγήκε χαλός ως πέρα,
κι ευτύς τα μάτια κατασκότεινη του αποσκεπάζει νύχτα.
Μα κι ο Τληπόλεμος τον χτύπησε με το μακρύ κοντάρι
πα στο ζερβό μερί, και χώθηκε βαθιά ο χαλός με λύσσα
ως μες στο κόκαλο, μα ο κύρης του τον γλίτωσε προσώρας.

660

Τότε οι συντρόφοι οι αρχοντογέννητοι το θείο το Σαρπηδόνα
έξω απ' τον πόλεμο τον τράβηξαν· μα το μακρύ κοντάρι
τον βάραινε, ως σερνόταν, τι ένας τους δεν πρόσεξε, δεν είπε
να βγάλει απ' το μερί το φράξινο κοντάρι, να πατήσει,
μες στη βιασύνη τους· τους έπνιγε βαριά μαθές η ανάγκη.

Οι Αργίτες πάλε τον Τληπόλεμο τραβούσαν οι αντρειωμένοι
κι όζω απ' τον πόλεμο τον έβγαλαν· κι ως ο Οδυσσέας τον είδε,
ο αρχοντικός, ο καρτερόψυχος, ταράχτηκε η καρδιά του,
κι διαλογίστη μες στα φρένα του και στην ψυχή του μέσα,
να κυνηγήσει του βροντόχαρου του Δία το γιο πιο πέρα,
για να σκοτώσει πλήθος, πέφτοντας απάνω στους Λυκιώτες.
Μα του Οδυσσέα του λιονταρόκαρδου γραφτό μαθές δεν ήταν
απ' το χαλκό του ο γιος ο πέρφανος του Δία νεκρός να πέσει,
κι έτσι η Αθηνά τη γνώμη του 'στρεψε στων Λυκιωτών το πλήθος.
Τον Κοίρανο και τον Αλάστορα και το Χρομίο σκοτώνει,
τον 'Αλκαντρο και το Νοήμονα, τον Πρύτανη, τον 'Άλιο·
κι ακόμα πιότερους θα σκότωνε Λυκιώτες ο Οδυσσέας,
γοργό το μάτι αν δεν τον έπαιρνε του κρανοσειστή Εχτόρου.
Μεβιάς περνάει μέσ' απ' τους πρόμαχους με αστραποβόλο κράνος,
στους Δαναούς τον τρόπο φέρνοντας κι εχάρη ο Σαρπηδόνας,
ο γιος του Δία, που ερχόταν, κι έβγαλε φωνή θλιφτή και του 'πε:

670

680

βαία έχθρα ανάμεσα στους δυο ήρωες. Κατά κανόνα οι πολεμιστές ρίχνουν τα κοντάρια τους με τη σειρά, ο ένας μετά τον άλλο.

658 χαλός: Αιχμή (του δόρατος).

662 ο κύρης του τον γλίτωσε προσώρας: Τον Σαρπηδόνα θα τον σκοτώσει ο Πάτροκλος (Π 479 εξ.).

666 να πατήσει: Για να πατήσει ο Σαρπηδόνας.

672 βροντόχαρος: Βλ. σχ. Α 353.

680 κρανοσειστής: Που καθώς περπατά, σείει την φούντα της περικεφαλαίας του. Σταθερό επίθετο του Έχτορα.

«Υγιέ του Πρίαμου, εδώ να κοιτόμαι για κούρσος στους Αργίτες
αχ μη μ' αφήνεις, μόνο βοήθα με! Μετά μες στο δικό σας
κάστρο ας πεθάνω· τι δε μου 'τανε γραφτό, το βλέπω αλήθεια,
σπίτι μου πίσω, στης πατρίδας μου το χόμα να διαγύρω,
χαρά να δώσω και στο ταίρι μου και στο μικρό το γιο μου.»

Είπε, μα ο κρανοσειστής Έχτορας απηλογιά δε δίνει,
μόν' τον προσπέρασε, τι γύρευε να διώξει τους Αργίτες 690
μιαν ώρα αρχύτερα και θάνατο σε πλήθιους να σκορπίσει.
Τότε οι συντρόφοι οι αρχοντογέννητοι το θείο το Σαρπηδόνα
κάτω απ' τον ώριο δρυ τον κάθισαν του Βροντοσκουταράτου,
κι απ' το μερί του επήρε κι έσυρε το φράξινο κοντάρι
ο λιονταρόκαρδος Πελάγονας, ο γκαρδιακός του ακράνης·
κι αυτός λιγώθηκε, και σκέπασε τα μάτια του κατάχνια,
μα ευτύς συνέφερε· τι εδρόσιζε βοριάς, και την ψυχή του,
που ήταν κοντά να φύγει, ανάσταινε τρογύρα του φυσώντας.

Στον Άρη οι Αργίτες και στον Έχτορα μπροστά το χαλκοκράνη
μήτε στα πόδια πίσω το 'βαζαν, στα μαύρα πλοία να φτάσουν, 700
μηδέ και πόλεμο τους άνοιγαν· πισωπατούσαν μόνο
σιγά σιγά, τον Άρη ως έμαθαν πως είναι μες στους Τρώες.
Την ώρα αυτή ποιον πρώτο εσκότωσαν και ποιον στερνόν οι δυο τους,
του Πρίαμου ο γιος, ο μέγας Έχτορας, κι ο σιδερένιος Άρης;
Σκοτώσαν τον ισόθεο Τεύθραντα, τον αλογάρη Ορέστη,
τον αιτωλό καστροπολέμαρχο τον Τρήχο, τον Οινόμαο,
του Οινόπου τον υγιό τον Έλενο και το λαμπροζωσμένο
Ορέσβιο, που μακριά το σπίτι του, στην Ύλη, πλάι στη λίμνη
του Κηφισού, με βιος άριφνητο, κι ολόγυρά του εξούσαν
οι άλλοι Βοιωτοί, και τα πολύκαρπα χωράφια τους δουλεύαν. 710

693 *δρυ ... του Βροντοσκουταράτου:* Ο λόγος είναι για μιαν άγρια βαλανιδιά, κοντά στις
Σκαιές πύλες, αφιερωμένη στο Δία, βλ. και Η 59,

702 *εξ., τον Άρη ως έμαθαν πως είναι μες στους Τρώες:* Βασισμένοι στον ανθρωπομορ-
φικό χαρακτήρα των θεών, ο Όμηρος βάζει τον Άρη να παίρνει μέρος στον αγώνα των
θνητών. Πρβλ. 842 *εξ.*, όπου ο Άρης παρουσιάζεται να αφαιρεί τα όπλα ενός νεκρού
Έλληνα πολεμιστή.

707 *εξ. λαμπροζωσμένος:* Με την αστραφετή ζώνη που προστάτευε τη μέση .

Ύλη: Πόλη της Βοιωτίας.

λίμνη του Κηφισού: Η Κωπαίδα.

Μα μόλις η Ήρα, η κρουσταλλόχερη θεά, τους είδε τούτους στους Δαναούς να δίνουν θάνατο μες στη σφαγή την άγρια, λόγια ξεστόμιζε ανεμάρπαστα στην Αθηνά γυρνώντας: «Ωχού μου, θυγατέρα αδάμαστη του Βροντοσκουταράτου, ψεύτικο λόγο αλήθεια εδώσαμε του Μενελάου, πριν πάρει πρώτα την Τροία την ωριοτείχιστη να μη διαγύρει πίσω, τον άγριον Άρη αν τώρα αφήσουμε τέτοιο κακό να κάνει. Μον' έλα τώρα την αδάμαστη να θυμηθούμε αντρεία μας.»

Έτσι είπε, κι η Αθηνά την άκουσεν ευτύς η γλαυκομάτα.

Κι η Ήρα με βιάση τ' άτια εσύνταζε τα χρυσοχαλινάτα, μες στις θεές η πρώτη, του τρανού του Κρόνου η θυγατέρα· κι η Ήβη γοργά τις ρόδες άρμωσε ζερβά δεξιά απ' τ' αμα-

720

τις χάλκινες, τις οχταδράχτινες, στο σιδερένιο άξονι. Μαλαματένιος, ακατάλυτος ο γύρος τους, κι απάνω στεφάνια περασμένα χάλκινα, που να σαστίζει ο νους σου, και κεφαλάρια δυο ζερβόδεξα που γύρνααν ασημένια.

Λουριά από ασήμι κι από μάλαμα κρατούσαν στεριωμένη την κάσα του αμαξιού, κι ολόγυρα δυο γύροι την εξώναν.

Κι είχε μπροστά τιμόνι ολάργυρο. Στην άκρη εκεί στεριώνει τον όμορφο ζυγό από μάλαμα, και τα πανώρια δένει

730

713 ανεμάρπαστα: Βλ. σχ. Α 201.

715 εξ. Η υπόσχεση των δύο θεαινών στο Μενέλαο, φαίνεται πως είναι στιγμιαία επίνοια του ποιητή, για να δικαιολογήσει την ενέργειά τους.

721 του Κρόνου η θυγατέρα. Η Ήρα είναι η πρωτότοκη κόρη του Κρόνου, δεν είναι λοιπόν μόνο σύζυγος, αλλά και αδερφή του Δία.

722 Ήβη: Θεά της νεότητας. Κόρη του Δία και της Ήρας. Προσφέρει ποικίλες υπηρεσίες στους θεούς.

723 οχταδράχτινη: Με οχτώ αχτίνες (αδράχτια).

725 στεφάνια: Τα μετάλλια επικαλύμματα του τροχού.

726 κεφαλάρι: Ο κεντρικός δίσκος του τροχού, που πάνω του μπήγονταν οι αχτίνες και που συγκρατούσε τον άξονα, ώστε να μην μετακινείται.

στις άκρες: Στις δυο άκρες του άξονα.

728 κάσα: Εκεί που στεκόταν ο ηνίοχος και ο πολεμιστής.

δυο γύροι: Διπλό κάγκελο, που έζωνε το άρμα από εμπρός και από τα δυο πλάγια. Από το πίσω μέρος το άρμα ήταν ανοιχτό, για να μπορούν να ανεβοκατεβαίνουν οι επιβάτες.

729 τιμόνι: Είναι ο άξονας του αμαξιού, που στην άκρη του στερέωναν το ζυγό.

μαλαματένια απάνω νιόλουρα, και ζεύει ατή της η Ήρα
τα γρήγορα ἄλογά της, πόλεμο κι αντάρες λαχταρώντας.

Πήρε η Αθηνά, του βροντοσκούταρου του Δία η κόρη, ωστόσο
και το αγανό μαντί της έβγαλε στο πατρικό παλάτι,
το πλουμιστό, που ατή της το ύφανε με τα ίδια της τα χέρια·
του Δία μετά φοράει το θώρακα του νεφελοστοιβάχτη
για τον πολύδακρο τον πόλεμο, και τ' ἄρματά του βάζει.
Το κροσσωτό του βροντοσκούταρο περνά στους ώμους γύρω,
το τρομερό, που στεφανώνει το περίγυρα η Φευγάλα·
εκεί κι η Αμάχη, εκεί κι η Δύναμη, κι ο φοβερός εκεί ἄναι 740
Κυνηγημός, εκεί το ανήμερο κεφάλι της Γοργόνας,
το ἄγριο παράλλαμα, που στέκεται φριχτό του Δία σημάδι.
Το κράνος με τα δυο τα κέρατα, τα τέσσερα τ' αφάλια
φοράει τ' ολόχρυσο—από κάτω του στρατέματα από κάστρα
χωρούσαν εκατό—κι ανέβηκε στο αμάξι της, κι αδράχνει
το δυνατό, βαρύ, θεόρατο κοντάρι, που σκοτώνει
όσους ηρώους του Τρανοδύναμου την κόρη έχουν θυμώσει.
Κι η Ήρα με βιάση τότε τ' ἄλογα χτυπά με το μαστίγι,
κι οι πύλες τ' ουρανού από μόνες τους βροντήξαν, που απ' τις Ὁρες
φυλάγονται· τι αυτές τον Ὀλύμπο και τα πλατιά τα ουράνια 750
πήραν χρεή, με σύγνεφο πυκνό να τ' ανοιγοσφαλνούνε.
Μέσα απ' αυτές τα μαστιγόλαμνα περάσαν ἄτια τώρα,
κι ἤβραν στου Ολύμπου του πολύκορφου την πιο αψηλή τη ράχη

731 νιόλουρα: Πλατιά λουριά γύρω από τον τράχηλο των αλόγων, για να τα δέσουν, με το ζυγό, χάμουρα.

734 αγανός: Αραιός, λεπτός, μαλακός (για ύφασμα).

738 βροντοσκούταρο: Βλ. σχ. Α 202.

739 Φευγάλα Βλ. σχ. Α 202.

742 παράλλαμα: Τέρας.

743 Η περικεφαλαία, για να είναι πιο ανθεκτική στα χτυπήματα που δεχόταν, είχε στο εμπρός μέρος δύο μετάλλινες προεξοχές σαν κέρατα, και τέσσερις μικρότερες τριγύρω, που έμοιαζαν με κουμπιά (αφαλούς).

744 εξ, από κάτω του στρατέματα από κάστρα / χωρούσαν εκατό: Τόσο μεγάλο ήταν.

749 εξ. Τις πύλες του ουρανού τις σχηματίζουν πυκνά σύννεφα: φύλακές τους είναι οι Ὁρες, οι θεές των εποχών.

751 πήραν χρεή: Έχουν χρέος, τους έχουν αναθέσει.

752 μαστιγόλαμνα: Που τρέχουν, όταν τα μαστιγώνουν.

αλάργα απ' τους θεούς να κάθεται το γιο του Κρόνου μόνο.
Εκεί τ' αλόγατα ανακράτησεν η κρουσταλλόχερη ἼΗρα,
και των θεών τον πρώτο ρώτησε, το γιο του Κρόνου, κι εἶπε:
«Πατέρα Δία, με το άγριο φέρσιμο πώς δε θυμώνεις του Ἄρη;
Πόσους και τι λογιής ερήμαξε για ιδές Αργίτες τώρα
δίχως ντροπή καμιά! Κι η πίκρα μου τρανή, μα κείνοι ανέγνοιοι
βρίσκουν χαρά, ο ασημοδόξαρος Απόλλωνας κι η Κύπρη,
τούτο τον άμυαλο ξαγγρίζοντας, που νόμο δεν κατέχει.

760

Πατέρα Δία, τον Ἄρη αν γύρευα να διώξω από τη μάχη,
αφού τον κρούσω πρώτα αλύπητα, θα θύμωνες μαζί μου;»

Και τότε ο Δίας της αποκρίθηκεν ο νεφελοστοιβάχτης:
«Ομπρός, την κουρσολόγα άπάνω του την Αθηνά ξαμόλα·
πρώτη φορά δεν είναι σε βαριά τυράννια που τον ρίχνει.»

Αυτά εἶπε, κι η ἼΗρα η κρουσταλλόχερη μεμιάς τον συνακούει·
δίνει βιτσιά γοργά στ' αλόγατα, κι αυτά πετούν και φεύγουν
προθυμερά, στη γης ανάμεσα και στ' αστεράτα ουράνια.

770

Όσο το μάτι ενούς που κάθεται σε βίγλα κόβει αλάργα
μες στη θολούρα ξαγναντεύοντας το πέλαο το κρασάτο,
τόσο πηδούν των θεών τ' αλόγατα τα ψιλοχλιμιντράτα.
Φτάνουν στην Τροία και στα ποτάμια της που τρέχουν μέρα νύχτα,
κει που ο Σιμόης μαζί κι ο Σκάμαντρος συσμίγουν τα νερά τους.
Και τότες η ἼΗρα η κρουσταλλόχερη κρατώντας τ' αλόγα της
τα ξέξεψε απ' τ' αμάξι κι έχυσε πυκνή τρογύρα αντάρα,
κι άθάνατο ο Σιμόης τους έβγαλε χορτάρι να βοσκήσουν.
Και τότε αυτές, με το περπάτημα δειλιάρας περιστέρας,

759 *ανέγνοιοι*: Δίχως έγνοια, χωρίς να υπολογίζουν τις συνέπειες.

766 *πρώτη φορά δεν είναι σε βαριά τυράννια που τον ρίχνει*. Ο ποιητής υπαινίσσεται την αντίθεση ανάμεσα στην Αθηνά, πολεμική βέβαια θεά, αλλά που δεν της λείπει ποτέ η φρόνηση, και στον Ἄρη, τον παράφορο θεό του πολέμου. Βλ. Ε 826 εξ. και Φ 391 εξ.

770 *βίγλα*: Σκοπιά, φυλάκιο σε ψηλό μέρος.

771 *κρασάτο*: Που το χρώμα του θυμίζει βαθύ κόκκινο κρασί.

772 *ψιλοχλιμιντράτα*: Που χρεμετίζουν με φιλή φωνή.

774 *Σιμόης*: Ποταμός της Τρωικής πεδιάδας.

776 *έχυσε πυκνή τρογύρα αντάρα*: Για να μείνουν αθέατα. Πρβλ. σχ. 23.

778 *δειλιάρα*: Το επίθετο είναι τυπικό και χαρακτηρίζει τα περιστέρια. Γιατί ο ποιητής παρομοιάζει το βάδισμα των θεαινών με της περιστέρας δεν μπορούμε να το ξέρουμε.

κινούν, βοήθεια λαχταρίζοντας να φέρουν στους Αργίτες.
 Κι ως έφτασαν εκεί που στέκουνταν οι πιο πολλοί κι οι κάλλιοι, 780
 στον αλογάρη, λιονταρόκαρδο Διομήδη στριμωγμένοι
 ολόγουρα, με λιόντες μοιάζοντας, τρανούς αιματολάφτες,
 για και με κάπρους, που στη δύναμη το ταίρι τους δεν έχουν,
 η Ήρα αποστάθη η κρουσταλλόχερη και φώναξε, παρόμοια
 με το λιοντόκαρδο, χαλκόφωνο το Στέντορα στο θώρι,
 που σαν πενήντα ανθρώπων έβγαζε φωνή, καθώς βρουχιόταν:
 «Ντροπή σας! Κρίμα λέω στα κάλλη σας, Αργίτες τιποτένιοι!
 Όσο στον πόλεμο ο αρχοντόγεννος μαχόταν Αχιλλέας,
 απ' του Δαρδάνου τις καστρόπορτες οι Τρώες δεν ξεμυτίζαν, 790
 γιατί εκείνού περίσσια ετρόμαζαν το δυνατό κοντάρι.
 Τώρα μακριά απ' το κάστρο, στ' άρμενα τα βαθουλά χτυπιούνται.»
 Αυτά είπε, κι όλοι επήραν δύναμη και στύλωσε η καρδιά τους.
 Τότε η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, για το Διομήδη τρέχει,
 και βρίσκει το ρηγάρχη που 'στεκε στο αμάξι πλάι και στ' άτια,
 και την πληγή που του 'χε ο Πάνταρος ανοίξει να δροσίσει
 ζητούσε. Το λουρί τον παίδευε, που απάνω του κρεμόταν
 το στρογγυλό σκουτάρι, κι ιδρώνε, τον βάραινε το χέρι,
 και το λουρί τραβούσε, το αίμα του το μαύρο να σφουγγίζει.
 Τον αλογίσιο τότε ακράγγιξε ζυγό η θεά και τού 'πε:
 «Υγιό ο Τυδέας αλήθεια εγέννησε που δεν του πολυμοιάζει. 800
 Τρανό ο Τυδέας δεν είχε ανάστημα, μα είχε αντριγιά μεγάλη·
 τι ακόμα κι όταν δεν τον άφηνα να δείξει την αντρεία του
 και να παλέψει τότε που 'φτασε στη Θήβα αποκρισάρης

782 αιματολάφτης: Που ρουφάει αίμα, άγριος.

784 αποστάθη: στάθηκε από μακριά.

785 χαλκόφωνος Στέντορας: Έλληνας ήρωας, γνωστός για την πάρα πολύ δυνατή φωνή του.

789 του Δαρδάνου οι καστρόπορτες: Φαίνεται πως ταυτίζονται με τις Σκαιές πύλες.

795 την πληγή που του 'χε ο Πάνταρος ανοίξει: Βλ. 97 εξ.

796 λουρί: Που συγκρατούσε την ασπίδα και περνούσε πάνω από τον δεξιό ώμο.

798 μαύρο (αίμα): Βαθύ σκούρο.

802 εξ. αποκρισάρης: Αγγελιοφόρος.

Το επεισόδιο αναφέρεται στη γνωστή εκστρατεία των επτά Αργείων βασιλιάδων εναντίον της Θήβας. Βλ. και Δ 383 εξ.

μπρος στων Καδμείων την πλήθια σύναξη, δίχως συντρόφους άλλους,
μόν' ήσυχα να τρώει τον πρόσταξα στου ρήγα το παλάτι,
αυτός με την καρδιά την άτρομη που 'χε στα στήθη πάντα
τους νιούς της Θήβας αντροκάλεσε και σ' όλα τους νικούσε
ανέκοπα, τι παραστάτισσα στο πλάι του εγώ στεκόμουν.

Μα εσένα, κι αν σου παραστέκομαι κι αν σε φυλάγω τώρα
και σε ορμηγνέω καλοπρόθετα τους Τρώες να πολεμήσεις,
810 πες πως σου κούρασεν ο κάματος τα μέλη απ' τα γιουρούσια,
πες σε κρατάει τρομάρα ξέψυχη· μα τότε εσύ δεν είσαι
γιος του Τυδέα, που 'χε για κύρη του τον αντρειωμένο Οινέα.»

Τότε ο Διομήδης ο λιοντόκαρδος απηλογιά της δίνει:
«Του Βροντοσκούταρου σε γνώρισα πως είσαι η θυγατέρα,
γι' αυτό θα σου μιλήσω ξάστερα, δε θα κρυφτώ καθόλου:
Δε με κρατάει τρομάρα ξέψυχη μηδέ κι οκνιά καθόλου,
μόν' τις δικές σου εγώ δεν ξέχασα που μού 'δωκες ορμήνιες·
τι στους θεούς μαθές δε μ' άφηνες τους τρισμακαρισμένους
να ρίξω· μόνο αν πει στον πόλεμο νά 'ρθει η Αφροδίτη, η κόρη
820 του Δία, σ' αυτήν να ρίξω ξέθαρρα τον κοφτερό χαλκό μου.
Γι' αυτό κι ατός μου εγώ πίσώστρεψα και πρόσταξα δώ πέρα
να γύρουν κι οι άλλοι Αργίτες, όλοι τους να περιμαζωχτούνε·
τι εγώ τον Άρη τον εγνώρισα που κυβερνάει τη μάχη.»

Τότε η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, του απηλογήθη κι είπε:
«Γιε του Τυδέα, Διομήδη, η αγάπη μου τρανή για σένα πάντα.
Μήτε Άρη μήτε κι άλλο αθάνατο κανένα να φοβάσαι,
τι εγώ σου στέκω παραστάτισσα, τέτοια θεά μεγάλη.
Μα ομπρός, για γύρνα τα μονόνυχα φαριά στον Άρη πρώτα
και ρίξε από κοντά και χτύπα τον· σέβας αυτός δε θέλει—
830 ο ανήλεος Άρης, ο πεντάγνωμος, ο μανιασμένος, που 'ναι

Καδμείοι: Οι Θηβαίοι, απόγονοι του Κάδμου, που ίδρυσε τη Θήβα.

807 *αντροκάλεσε:* Προκαλώ σε αγώνα.

808 *ανέκοπα:* Δίχως κόπο.

811 *γιουρούσι:* Έφοδος, επίθεση.

817 *οκνιά:* Δισταγμός.

831 *εξ.* Με βάση την αντίληψη πως οι θεοί παρουσιάζουν αδυναμίες ανθρώπινες, ο Όμηρος παρουσιάζει τον Άρη να έχει άστατο χαρακτήρα.

για το κακό φτιαγμένος· που άλλοτε και μένα και της Ήρας
τους Τρώες να μάχεται μας έταξε, να πάει με τους Αργίτες,
και τώρα με τους Τρώες τα ταίριαξε κι αλησμονάει τους άλλους!»

Αυτά είπε, κι έβαλε το Σθένελο να κατεβεί απ' τ' αμάξι
κάτω τραβώντας τον, και πήδηξε στη γη με βιάση εκείνος.
Κι αυτή στο πλάι του αρχοντογέννητου Διομήδη ορμή γεμάτη
ανέβη, κι απ' το βάρος έτριξε το ξύλινο τ' αξόνι,
τι φοβερή θεά είχε απάνω του και τέτοιον αντρειωμένο.
Κι έτσι η Αθηνά Παλλάδα αρπάζοντας και γκέμια και μαστίγι 840
πρώτα στον Άρη τα μονόνοχα ξαμόλησε άτια απάνω.
Ωστόσο εκείνος το θεόρατο ξαρμάτωνε Περίφα,
του Οχήσιου τον υγιό τον άτρομο, στους Αιτωλούς τον πρώτο·
και πάνω εκεί που τον ξαρμάτωνεν ο αιματολάφτης Άρης,
του Άδη η Αθηνά το κράνος φόρεσε, να μην τη νιώσει εκείνος.

Κι ο Άρης ο ανήλεος σαν αντίκρισε το θείο Διομήδη ομπρός του,
μεμιάς αφήνει το θεόρατο Περίφα ξαπλωμένο,
εκεί που απ' την αρχή τον σκότωσε και τη ζωή του επήρε,
κι αυτός γραμμή στον αλογόχαρο Διομήδη πέφτει απάνω. 850
Κι όπως τρεχάτοι κοντοζύγωσαν ο ένας του αλλού χιμώντας,
πιο πάνω από ζυγό και νιόλουρα του ρίχνει πρώτος ο Άρης
με χάλκινο κοντάρι, θέλοντας να πάρει τη ζωή του.
Μα πρόλαβε η Αθηνά η γλαυκόματη και με το χέρι πέρα
του το σπρωξε, μακριά απ' τ' αμάξι τους, να φύγει στα χαμένα.
Δεύτερος χύθηκε ο βροντόφωνος απάνω του Διομήδης,
και το κοντάρι του το χάλκινο σπρώχνει η Αθηνά Παλλάδα
στο κατωκοίλι του Άρη, οπού 'δενε τρογύρα του το ζώμα.
Εκεί τον βρήκε και του ξέσκισε την όμορφή του σάρκα,
και το κοντάρι πίσω ανάσπασε· κι ο σιδερένιος Άρης
εμούγκρισε, θαρρείς και φώναζαν εννιά χιλιάδες, δέκα, 860
θνητοί, τρανό που ανοίξαν πόλεμο και κονταροχτυπιούνται.
Οι Τρώες κι οι Αργίτες κατατρόμαζαν, τους λύθηκαν τα γόνα·

844 αιματολάφτης: Βλεπε σχ. 782.

845 να μην τη νιώσει εκείνος: Το θέμα να γίνεται κανείς αθέατος φορώντας μια μαγική περικεφαλαία απαντά και σε λαϊκές ιστορίες.

857 ζώμα: Βλ. σχ. 539.

τόσο άγρια μούγκρισεν ο ανέμπληστος για μάχες Ἄρης τότε.

Ὅπως απλώνεται από σύγνεφο πηχτή μαυρίλα ολούθε,
 μετά από λιοκάμα, προμήνυμα πως έρχεται μπουρίνι,
 και στο Διομήδη τέτοιος φάνηκεν ο σιδερένιος Ἄρης,
 στα ουράνια πλάτη όπως ανέβαινε σε νέφη τυλιγμένος.
 Κι έφτασε γρήγορα στον Ὀλυμπο, στ' αθάνατα λημέρια,
 και πικραμένος δίπλα κάθισε στο Δία, το γιο του Κρόνου. 870
 Του δείχνει την πληγή, το θάνατο που του χυνόταν αίμα,
 και με κλαφτή φωνή ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
 «Πατέρα Δία, το βλέπεις το άδικο κι αλήθεια δε θυμώνεις;
 Ὅλοι οι θεοί βασανίζομαστε φριχτά, κακό γυρεύει
 ο ένας του άλλου να κάνει πάντα του για των θνητών τη χάρη.
 Μαζί σου τώρα εμείς τα βάζουμε, τι άμυαλη κόρη εγέννας,
 ανάθεμά τη, κι έχει αδιάκοπα δουλειές κακές στο νου της.
 Οι άλλοι θεοί μαθές, στον Ὀλυμπο που ζούμε, ό,τι προστάξεις
 το κάνουμε όλοι, κι ένας ένας μας στο θέλημά σου σκύβει.
 Μονάχα αυτή ποτέ δεν παίδεψες με λόγο για με πράξη,
 μόν' την αφήνεις, τι τη γέννησες τη διαστραμμένη ατός σου. 880
 Κι έσπρωξε τώρα τον απόκοτο γιο του Τυδέα Διομήδη
 χέρι ν' ασκώσει στους αθάνατους θεούς ο μανιασμένος:
 πρώτα ζυγώνοντας ελάβωσε στο χεραρμό την Κύπρη,
 μετά, θεός λες κι ήταν, χίμιζε στον ίδιο εμένα πάνω.
 Μα εμέ τα πόδια μου με γλίτωσαν τα γρήγορα, τι ειδαίλλως
 ακόμα εκεί θα βασανίζομουν μες στα φριχτά κουφάρια,
 για θα ἴμουν ζωντανός, μα ξέψυχος απ' του χαλκού τους βρόντους.»
 Κι είπεν ο Δίας ταυροκοιτώντας τον ο νεφελοστοιβάχτης:
 «Τι μου ῥχεσαι κοντά, πεντάγνωμε, και κλαψουρίζεις τώρα;
 Απ' τους θεούς του Ολύμπου οχτρεύομαι πιο πάνω εσένα απ' όλους; 890
 τι πάντα πόλεμοι σου αρέσουνε, συνερισιές κι αμάχες.

863 ανέμπληστος: Αχόρταγος.

875 άμυαλη κόρη εγέννας Πρβλ. 890. Ο ποιητής υπαινίσσεται τη γέννηση της Αθηνάς από το κεφάλι του Δία.

881 απόκοτος: Παράτολμος, θρασύς.

886 ακόμα εκεί θα βασανίζομουν ...: Μπερδεμένη έκφραση, γιατί η αντιδιαστολή ζωντανός-νεκρός δεν ταιριάζει στον Ἄρη, που είναι αθάνατος. (Πρβλ. σχ. 388).

Ἔχεις της μάνας σου το αλύγιστο που δε βασιέται πείσμα,
της Ἴφρας, που μαλλιάζει η γλώσσα μου, μαζί μου ως να συγκλίνει.
Και τώρα εκείνη λέω πως σ' έσπρωξε για να τραβήξεις τόσα.
Μα κι άλλο εσύ να βασανίζεσαι κι εγώ δε θέλω τώρα
σε γέννησε από μένα η μάνα σου κι είσαι γενιά δικιά μου.
Μ' αν ήταν άλλος ο πατέρας σου, στριμμένε, χρόνια τώρα
θα σ' είχα ρίξει μες στα Τάρταρα, πιο κάτω απ' τους Τιτάνες.»

Είπε, και τον Παιήονα φώναξε να ῥθει και να τον γιάνει.

Τότε ο Παιήοντας απιθώνοντας πα στην πληγή βοτάνια

900

μαλαχτικά μεμιάς τον έγιανε: θνητός μαθές δεν ήταν.
Πώς με την πρώτη το συκόγαλο το άσπρο το γάλα πήζει,
κι ας είναι αριό, κι ως το ανακάτωσες θωρείς το ευτύς πηγμένο
όμοια γοργά κι αυτός τον γιάτρεψε τον αντρειωμένον ἼΑρη.
Κι η Ἴβη τον έλουσε και του ἔδωκε σκουτιά φρεσκοπλυμένα.
Μετά καθίζει καμαρώνοντας στο γιο του Κρόνου δίπλα.

Στου Δία κι εκείνης του τρισμέγαλου το αρχοντικό διαγύραν,
μαζί η Παλλάδα η στρατολάτισσα με την αργίτισσα ἼΗρα,
μια και τον άγριον ἼΑρη σκόλασαν απ' τ' αντροφωνικά του.

893 *συγκλίνω*: Συμφωνώ.

894 *εκείνη λέω πως σ' έσπρωξε*: Βλ. 757 εξ.

898 *πιο κάτω απ' τους Τιτάνες*: Ο ποιητής αναφέρεται στην περίφημη σύγκρουση των Τιτάνων με τους Ολύμπιους θεούς. Στο τέλος οι Ολύμπιοι τους νίκησαν και τους έριξαν στα Τάρταρα.

902 *συκόγαλο*: Το γάλα της συκιάς, που το χρησιμοποιούσαν, για να πήξουν το γάλα.

905 *σκουτιά*: Ὑφασμα, φόρεμα.

906 *Μετά καθίζει καμαρώνοντας*: Στον Ὅμηρο οι θεοί μπορεί να πληγώνονται και να πονούν σαν τους ανθρώπους, όλα όμως περνούν πολύ πολύ γρήγορα, για να ξαναγυρίσουν στην εύκολη, ανέμελη ζωή τους.

908 *αργίτισσα*: (ἼΗρα): Είχε περίφημο ναό στο ἼΑργος και το προστάτευε.

909 *αντροφωνικά*: Φονικά, σκοτωμοί αντρών.

ΙΛΙΑΔΑΣ Ζ

Ἔτσι απομείναν πια στον πόλεμο μονάχοι οι Τρώες κι οι Αργίτες·
κι ἄπλωσε ἡ μάχη ἀκόμα πιότερο μια δῶθε και μια κείθε
στον κάμπο, ἀνάμεσα στου Σκάμαντρου και στου Σιμόη το ρέμα,
ο ἕνας στον ἄλλο ἀπάνω ως ἔριχναν με τα χαλκὰ κοντάρια.

Ο τελαμώνιος Αἴας πρωτόσπασε, τῶν Αἰαίων ο πύργος,
τῶν Τρώων τὴ φάλαγγα και χάρισε το φῶς στους σύντροφούς του,
τον πιο αντρειωμένο πετυχαίνοντας μες στους Θρακιώτες ὅλους,
τὸ γιο του Ευσῶρου, τον Ακάμαντα τον αντρειανό, τὸ μέγα.
Πρώτος του χτύπησε τὸ κέρατο στο ἀλογουρίσιο κρᾶνος·
τρυπάει τὸ μέτωπο και πέρασε τὸ κόκαλο ως τα μέσα
ο χάλκινος χαλός, και σκέπασε τα μάτια του σκοτάδι.

10

Μετὰ ο Διομήδης ο βροντόφωνος τὸν Ἄξυλο σκοτῶνει,
τὸ γιο τοῦ Τεῦθρα, στὴν καλόχτιστη που ζούσε τὴν Αἰρήσβη,
κι εἶχε και βίος τρανό και ολόκαρδα τον αγαπούσαν ὅλοι,
τι ἦταν στὴ στράτα ἀπὸ τὸ σπίτι του και φίλευε τον κόσμο.
Κι ὁμως τὴν ὥρα αὐτὴ δε στάθηκε κανένας τους μπροστά του,
να τον γλιτώσει ἀπὸ τὸ θάνατο· σκοτώθηκαν κι οἱ δυο τους
τότε μαζί, κι αὐτός και ο ακράνης του Καλήσιος, που τα γκέμια
κρατούσε ἀπ' τ' ἄτια, κι ἔτσι βούλιαξαν συντροφιαστοί στον Ἄδη.

20

Τὸ Δρήσο ἀκόμα ο Ευρύαλος ἔριξε και τον Οφέλτιο κάτω,
κι ἦρθε μετὰ ἡ σειρά του Πήδασου και του Αἴσηπου· τους εἶχε
ἀπὸ νεράιδα, τὴν Αβάρβαρην, ο Βουκολίωνας κάνει·
κι ο Βουκολίωνας τὸ Λαομέδοντα τον αντρειανό εἶχε κύρη,
κι ἦταν ο γιος του ο μεγαλύτερος, μα κλεφτογεννημένος·
με τὴ νεράιδα τούτος ἔσμιξε, τα πρόβατα ως βοσκούσε,
κι αὐτὴ γκαστρώθη και του γέννησε δυο γιους ἀπὸ μια γέννα.
Και τώρα ἐκεῖνος τους παράλυσε και γόνατα και φόρα,
ο γιος του Μηκιστέα, και τ' ἄρματα τους πήρε ἀπὸ τους ὤμους.

Κι ο Αστύαλος πέφτει ἀπ' τον πολέμαρχο τον Πολυποίτη κάτω·

μετά ο Οδυσσέας με το κοντάρι του σκοτώνει τον Πιδύτη
 απ' την Περκώτη, και τον άψεγο τον Αρετάονα ο Τεύκρος. 30
 Κι ο Αντίλοχος, ο γιος του Νέστορα, τον Άβληρο βαρίζει
 με το κοντάρι, κι ο Αγαμέμνωνας τον Έλατο, που ζούσε
 στην Πήδασο, στου ομορφορέματου του Σατνιόη τους όχτους.
 Κι ο Λήτος ο αντρειωμένος σκότωσε το Φύλακο, την ώρα
 μπροστά του που 'φευγε, κι ο Ευρύπυλος τον αντρειανό Μελάνθιο.

Μετά ο Μενέλαος ο βροντόφωνος τον Άδραστο τσακώνει
 ζωντάρι· τ' άτια του που σκιάχτηκαν και τρέχαν μες στον κάμπο
 σε αρμυριχιάς κλαδι μπερδεύτηκαν, κι ως του 'σπασαν τ' αμάξι
 στου τιμονιού την άκρη, το 'βαλαν στα πόδια για το κάστρο, 40
 κει που και τ' άλλα ετρέχαν άλογα, σαν τα 'πιανε τρομάρα.
 Κι εκείνος έξω από το αμάξι του πλάι στον τροχό, στη σκόνη,
 μπρούμυτα, άπιστομα, κυλίστηκε· κι ήρθε ο Μενέλαος μπρος του,
 ο γιος του Άτρέα, με το μακρόσκιωτο κοντάρι του κι εστάθη.
 Κι ο Άδραστος του 'πιασε τα γόνατα και τον παρακαλιόταν:
 «Υγιέ του Ατρέα, ζωντάρι πιάσε με, και ξαγορά παράζια
 δέξου απ' τον κύρη μου· στο σπίτι του μύρια αγαθά βρισκόνται,
 χρυσάφι και χαλκός και σίδηρο με κόπο δουλεμένο.
 Αρίφνητα από τούτα θα 'δινε για ξαγορά μου ο κύρης,
 πως είμαι ζωντανός αν μάθαινε στ' αργίτικα καράβια.» 50

Είπε, και την καρδιά μαλάκωσε στου γιου τού Ατρέα τα στήθη,
 κι ότι λογάριαζε του ακράνη του να πει να τότε πάρει
 και να τον πάει στ' αργίτικα άρμενα, πετάχτη ξάφνου ομπρός του
 γοργοτρεχάτος ο Αγαμέμνωνας και λέει μαλώνοντάς τον:
 «Καημένε εσύ Μενέλαε, γνοιάζεσαι τόσο για τούτους τώρα;
 Καλά μαθές σου το συγύρισαν οι Τρώες το σπιτικό σου!
 Όχι, κανείς τους απ' τα χέρια μας κι από το μαύρο Χάρο
 να μη γλιτώσει, ουδ' όποιο αγέννητο στις μάνας του τα σπλάχνα
 κρυμμένο ακόμα αγόρι βρίσκεται, κι αυτό να μη γλιτώσει,
 μόν' όλοι σύψυχοι άχναροι, άκλαφτοι μέσ' απ' την Τροία να σβήσουν!» 60

Είπε ο αντρειωμένος και μετάστρεψε τη γνώμη του αδερφού του,
 σωστά μιλώντας· με το χέρι του τον Άδραστο αποδιώχνει
 αμπώθοντάς τον· κι ο Αγαμέμνωνας ευτύς ο πρωταφέντης
 πα στο λαγγόνι τον εχτύπησε και τον ξαπλώνει χάμω·
 μετά, πατώντας τον, ανάσπασε το φράζινο κοντάρι.

Και τότε ο Νέστορας γκαρδιώνοντας τους Δαναούς φωνάζει:
 «Αργίτες αντρειωμένοι, φίλοι μου, πιστοί συντρόφοι του ἼΑρη,
 στα κούρσα μη ριχτεί κανένας σας και μείνει τώρα πίσω,
 για να γυρίσει στο καράβι του περίσσια κουβαλώντας:
 μόνο ας ριχτούμε κι ας σκοτώνουμε· μετά με τη βολή σας
 στον κάμπο τα κουφάρια γδύνετε των σκοτωμένων όλα.»

70

Αυτά είπε, κι ὅλοι επήραν δύναμη και στύλωσε η καρδιά τους·
 και τότε οι Αργίτες οι πολέμαρχοι τους Τρώες το δίχως ἄλλο
 χωρίς κουράγιο πια κι ανάκαρα στην Τροία θα τους μαντρίζαν,
 αν δεν ερχόταν πλάι στον Ἴχτορα και στον Αινεία τρεχάτος
 και τέτοια τους μιλούσεν ο Ἴελενος, ο πρώτος ορνιομάντης:

«Το πιο μεγάλο βάρος, Ἴχτορα κι Αινεία, σε σας απ' ὅλους
 τους Τρώες και τους Λυκιώτες έπεσε, τι είστε μαθές οι πρώτοι
 σε πάσα μας δουλειά, για πόλεμο για συντυχία βαστούμε.

Σταθείτε αυτού λοιπόν και τρέχοντας μια δω μια κει κρατήστε
 στο καστροπόρτι ομπρός το ασκέρι μας, στων γυναικῶν τα χέρια
 πριν πέσουν φεύγοντας κι ανάμπαιγμα γενούνε των οχτρῶν μας.
 Κι αφού τους λόχους δυναμώσετε και στυλωθεί η καρδιά τους,
 εμείς οι επίλοιποι, κι ας είμαστε του κόπου αφανισμένοι,
 με τους Αργίτες θα παλέψουμε· βαριά μας σφίγγει ανάγκη.

80

Ἴχτορα, ωστόσο εσύ στο κάστρο μας για ανέβα, στῶ δυονῶ μας
 να πεις τη μάνα, τις αρχόντισσες μες στο ναό να μάσει
 της Αθηνάς της γαλανόματης, πα στην κορφή του κάστρου,

και της θεάς τον οἶκο ανοίγοντας με τα κλειδιά τον ἅγιο,
 το ανυφαντό, που πιο της φαίνεται πανώριο και μεγάλο
 απ' ὅλα ὅσα φυλάει στο σπίτι μας, το πιο της αρεσκιᾶς της,
 να το πιθῶσει στῆς ωριόμαλλῆς της Αθηνάς τα γόνα,
 και να της τάξει ἀκόμα, δῶδεκα δαμάλες στο ναό της
 μονοχρονιάρες, αβουκέντρωτες, να σφάζει, αν ἴσως θέλει

90

τώρα την Τροία και τις γυναίκες μας και τα μωρά παιδιά μας
 να σπλαχνιστεί κι απ' το ἅγιο κάστρο μας να διώξει του Τυδέα
 το γιο τον ἄγριο, τον ανήμερο, που ὅλοι λακοῦν μπροστά του.

Ο πιο αντρειωμένος λέω πῶς στάθηκε μες στους Αργίτες ὅλους·
 τόσο ποτέ του δε μας τρόμαξε μηδ' ο Αχιλλέας ο ρήγας,
 κι ὁμως θεά, ὅπως λέν, τον γέννησε· μα τούτος πια φρενιάζει
 κι οὐδέ μπορεί κανείς στη δύναμη να μετρηθεῖ μαζί του.»

100

Είπε και κείνος δεν παράκουσε στο λόγο του αδερφού του·
 μεμιάς επήδηξε απ' το αμάξι του συνάρματος στο χώμα
 κι έτρεξε, σειώνοντας τα κοντάρια του τα σουβλερά, στο ασκέρι,
 να μπουν στον πόλεμο φωνάζοντας, κι άγρια ξανάβει μάχη.
 Κάνουν κι αυτοί στροφή και στάθηκαν στους Αχαιούς αντίκρα.
 Κι οι Αργίτες τη σφαγή παράτησαν κι εκάμαν όλοι πίσω·
 και σαν τους είδαν πως ξανάστρεψαν, κάποιος θεός ελέγαν
 τ' αστράτα ουράνια αφήκε κι έφτασε τους Τρώες να διαφεντέψει.
 Φώναζε τότε ο μέγας Έχτορας στους Τρώες γκαρδιώνοντάς τους: 110
 «Ακούστε, Τρώες εσείς αντρόκαρδοι και ξακουστοί συμμαχοί,
 άντρες σταθείτε, ορθή κρατάτε τη της αντριγιάς τη φλόγα,
 ως να βρεθεί καιρός, στο κάστρο μας να φτάσω εγώ τρεχάτος,
 και να μιλήσω στους πρωτόγερους και στις γυναίκες όλες,
 πλήθια να τάξουν στους αθάνατους σφαχτά, προσπέφτοντάς τους.»

Είπε και φεύγει ο μέγας Έχτορας μεμιάς ο κρανοσειστής·
 στους αστραγάλους και στο σβέρκο του το μαύρο δέρμα εκτύπα
 απ' το λουρί που ακροσειράδωνε το αφαλωτό σκουτάρι.

Ο Γλαύκος τότε, ο γιος του Ιππόλοχου, με το Διομήδη σμίγει 120
 εκεί στη μέση, και λαχτάριζαν κι οι δυο τους να πιαστούνε.
 Κι όπως τρεχάτοι κοντοζύγωσαν ο ένας του άλλού χιμώντας,
 πρώτος εμπήκε ο βροντόφωνος γιος του Τυδέα και του 'πε:
 «Ποιος να 'σαι τάχα αρχοντογέννητε; σαν ποιου θνητού λογιέσαι;
 Δεν σ' έχουν δει ποτέ τα μάτια μου στη δοξαντρούσα μάχη
 ως τώρα· κι όμως τους ξεπέρασες στην αντριγιά τους άλλους,
 που δε φοβήθης το μακρόσκιωτο κοντάρι μου θωρώντας.
 Μονάχα τα παιδιά των άμοιρων τη λύσσα μου αντικρίζουν.
 Αν είσαι πάλε απ' τους αθάνατους, φτασμένος απ' τα ουράνια,
 με τ' ουρανού θεό δε θα'θελα ποτέ μου να τα βάλω
 τι μήτε κι ο Λυκούργος μόρεσε, του Δρύαντα ο γιος ο γαύρος, 130
 χρόνια πολλά να ζήσει, ως τα 'βαλε με τους θεούς στα ουράνια.
 Στο άγιο βουνό της Νύσας κάποτε του Διόνυσου τις βάγιες,
 του βακχευτή θεού, κυνήγησε· κι ευτύς ετούτες όλες
 πετούσαν καταγής τους θύρσους τους· κι ο αντροφονιάς Λυκούργος
 με τη βουκέντρα του τις κέντριζε, κι ο Διόνυσος φοβήθη
 και στο γιαλό βουτάει· κι η Θέτιδα τον δέχτη στην αγκάλη
 σκιαγμένο· τι οι φωνές τον τρόμαξαν περίσσια του Λυκούργου

Με τούτον όμως οι τρισεύτυχοι θεοί θυμώσαν τότε,
 κι ο γιος του Κρόνου τον ετύφλωσε· χρόνια πολλά και πάλι
 όμως δεν έζησε, τι οι αθάνατοι τον οχτρευτήκαν όλοι. 140
 Γι' αυτό κι εγώ με τους τρισεύτυχους θεούς μαλιές δε θέλω.
 Μ' αν είσαι απ' τους θνητούς που θρέφονται με τον καρπό της γης μας,
 έλα κοντά, μιαν ώρα αρχύτερα το Χάρο ν' ανταμώνεις.»

Κι ο γιος του Ιππόλοχου ο τρισεύγενος του απηλογήθη κι είπε:
 «Διομήδη αντρόκαρδε, τι κάθεται και τη γενιά ρωτάς μου;
 Καθώς των φύλλων, απαράλλαχτη κι η φύτρα των ανθρώπων:
 άλλα απ' τα φύλλα ρίχνουν οι άνεμοι στο χώμα, κι άλλα πάλε
 το δάσος ξεπετά τ' ολόχλωρο την άνοιξη· παρόμοια
 και των θνητών η μια ξεπέταξε κι η άλλη γενιά πεθαίνει.
 Μ' αν να τα μάθεις τώρα θα 'θελες κι αυτά, για να κατέχεις 150
 ποια'ναι η γενιά μου, όσοι την ξέρουνε πολλοί θαρρώ λογιούνται.
 Στην άκρη απ' το Άργος το αλογόθροφο τρανό αγναντεύεις κάστρο,
 την Έφυρα όπου ζούσε ο Σίσυφος, ο πιο στη γη πανούργος·
 κι είχε τον Αίολο κύρη ο Σίσυφος, κι εγέννησε το Γλαύκο,
 κι ο Γλαύκος γέννησε τον άψεγο Βελλεροφόντη πάλε.
 Σε τούτον κι ομορφάδα εχάρισαν κι αντρεία χαριτωμένη
 οι αθάνατοι, μα ο Προίτος έβαλε κακά γι' αυτόν στο νου του,
 κι απ' το Άργος μέσα τον φευγάτισε, τι ήταν τρανότερός του
 και του 'χε δώσει ο Δίας τη δύναμη να τον κρατεί δικό του.

Κι η Άντεια, του Προίτου η αρχοντογέννητη γυναίκα, εξετρελάθη 160
 μαζί του να χαρεί τον έρωτα κρυφά· μα ο μυαλωμένος
 Βελλεροφόντης δεν εσύγκλινε, τι ήταν αγνή η ψυχή του.
 Κι είπε η γυναίκα τότε ψέματα στο βασιλιά τον Προίτο:
 «Προίτε, για πέθανε για σκότωσε το γιο του Γλαύκου τώρα,
 που στο κλινάρι μου βουλήθηκε ν' ανέβει αθέλητά μου.»
 Είπε, κι ο ρήγας αγανάχτησε τέτοιο κακό ν' ακούσει·
 να τον σκοτώσει δεν το θέλησε, δε βάσταξε η καρδιά του,
 μόν' στη Λυκία τον στέλνει του χαμού σημάδια δίνοντάς του,
 πολλά θανατερά χαράζοντας στο διπλωτό πιτάκι,

του πεθερού του εκεί να τα' δειχνε και νά 'βρει το χαμό του. 170
 Κι αυτός κινάει, και των αθάνατων τον προβοδούσε η χάρη,
 στη χώρα της Λυκίας ως που 'φτασε και στις οχτιές του Ξάνθου.
 Εκεί με αγάπη της απλόχωρης Λυκίας τον δέχτη ο ρήγας·

μέρες εννιά τον καλοσκάμνισε κι εννιά του σφάζει βόδια·
 μα όταν στις δέκα πάνω πρόβαλεν η ροδοδαχτυλάτη
 Αυγή, τον ρώτησε και ζήτησε να ιδεί και τα σημάδια,
 που ο Προίτος ο γαμπρός του του 'δωκε να του κρατάει· κι ως πήρε
 και τ' άσκημα σημάδια ξέκρινε, που του 'στελνε ο γαμπρός του,
 πρώτα τη Χίμαιρα τον πρόσταξε την άγρια να σκοτώσει.
 Από θεούς κρατούσε η φύτρα της, όχι απ' ανθρώπους, κι είχε 180
 λιόντα κεφάλι, ουρά δρακόφιδου και μεσοκόρμι γίδας,
 και ξεπετούσε απ' τα ρουθούνια της φωτιές τρανές και φλόγες.
 Θεικά σημάδια τότε γκάρδιωσαν και τη ζωή τής παίρνει.
 Δεύτερα πάλε με τους Σόλυμους τους ξακουστούς χτυπιόταν·
 τέτοιο, όπως έλεγε αντροπάλεμα δεν είδε στη ζωή του.
 Τρίτη φορά τις αντροδύναμες εσκότωσε Αμαζόνες.
 Μα όπως γυρνούσε, ο Ρήγας του 'στησε καινούριο δόλο πάλε:
 απ' την πλατιά Λυκία ξεδιάλεξε, καρτέρι να του στήσουν,
 τους πιο αντριωμένους· μα κανένας τους δε γύρισε πια πίσω·
 τι εκεί τους σκότωσε ο απεγάδιαστος Βελλεροφόντης όλους. 190
 Και τότε εκείνος πια κατάλαβε θεού πως ήταν φύτρα,
 κι έτσι τον κράτησε και του 'δωκε την κόρη του γυναίκα,
 κι όλα του ρήγα τα χαρίσματα μοιράστηκε μαζί του.
 Το πιο καλύτερο του εχάρισαν μετόχι κι οι Λυκιώτες,
 να το 'χει να το χαιρέται, όμορφο, με αμπέλια, με χωράφια.
 Τρία παιδιά απ' αυτήν ανάστησε μετά ο Βελλεροφόντης,
 τον Ίσαντρο και τον Ιππόλοχο, στερνά τη Λαοδάμεια.
 Μαζί της πλάγιασε ο βαθύγνωμος ο Δίας, κι η Λαοδάμεια
 το χαλκαρματωμένο εγέννησεν ισόθεο Σαρπηδόνα.
 Μα ήρθε καιρός κι αυτόν που μίσησαν όλοι οι θεοί, και τότε 200
 μονάχος, έρμος ετριγύριζε στις Ερημιάς τον κάμπο·
 σκουλήκι στην καρδιά τον έτρωγε κι αρνήθηκε τον κόσμο.
 Κι ο Άρης, της μάχης ο ανεχόρταγος, τον Ίσαντρο το γιο του
 σκοτώνει, εκεί που με τους Σόλυμους τους ξακουστούς χτυπιόταν.
 Την κόρη η χρυσοχάλινη Άρτεμη θυμώνοντας σκοτώνει·
 κι ο Ίππόλοχος εμένα εγέννησε και σπέρμα του λογιέμαι·
 κι όταν στην Τροία με ξεπροβόδισε, διλοπαράγγελέ μου
 να θέλω να 'μαι ο πρώτος πάντα μου, να ξεπερνώ τους άλλους,
 να μην ντροπιάσω τους προγόνους μου ποτέ μου, που σταθήκαν

- οι πιο αντρειωμένοι μες στην Έφυρα και στην πλατιά Λυκία. 210
 Τέτοια η γενιά μου εμένα πέτομαι πως είναι, τέτοια η φύτρα.»
- Έτσι μιλούσε, κι ο βροντόφωνος εχάρηκε Διομήδης,
 και το κοντάρι κάτω μπήγοντας στη γη την πολυθρόφα
 στον αντρολάτη ευτύς με πρόσχαρα γλυκομιλούσε λόγια:
 «Παλιός λοιπόν λογιέσαι φίλος μου, προγονικός, αλήθεια!
 τι ο αρχοντικός Οινέας τον άβεγο Βελλεροφόντη, ξέρω,
 κράτησε κάποτε στο σπίτι του καλοσκαμνίζοντάς τον
 είκοσι μέρες, κι ώρια αλλάζανε δώρα φιλιάς οι δυο τους·
 ο Οινέας ζωστάρι λαμπροπόρφυρο του χάρισε να το 'χει,
 και δέχτηκε απ' αυτόν διπλόγουβη μαλαματένια κούπα, 220
 που τώρα ακόμα στο παλάτι μου μισεύοντας αφήκα.
 Μα δε θυμούμαι εγώ τον κύρη μου, τι ήμουν μικρός ακόμα,
 σύντας στη Θήβα πέρα εχάθηκαν των Αχαιών τ' ασκέρια.
 Λοιπόν μες στο Άργος καλοπρόσδεχτος θα μου 'σαι ξένος πάντα,
 κι εγω δικός σου, αν έρθω κάποτε στων Λυκιωτών τη χώρα.
 Κι όταν ακόμα ανάβει ο πόλεμος, ας κρατηθούμε αλάργα·
 πολλοί 'ναι οι Τρώες, πολλοί οι συμμάχοι τους, για να 'χω να σκοτώνω
 όποιον μου ρίξει ο θεός στα χέρια μου για τρέχοντας τον φτάσω.
 Κι έχεις και συ Αχαιούς, αν δύνεσαι, πολλούς να ρίξεις κάτω.
 Και τ' άρματά μας ας αλλάξουμε, και τούτοι για να μάθουν 230
 πως φίλοι γονικοί λογιόμαστε κι απ' τα παλιά τα χρόνια.»
- Έτσι σα μίλησαν, απήδηξαν απο τ' αμάξια κάτω,
 δώσαν τα χέρια τους κι ορκίστηκαν πιστή φιλιά κι αγάπη.
 Τότε του Γλαύκου επαρσάλεψε τα φρένα ο γιος του Κρόνου,
 που τ' άρματά του πήγε κι άλλαξε με του τρανού Διομήδη,
 χρυσά με χάλκινα, εκατόβοδα μ' εννιάβοδα μονάχα.
- Στο δρυν ωστόσο ο μέγας Έχτορας, στο Ζερβοπόρτι, φτάνει,
 κι εκεί των Τρώων τον ζώσαν τρέχοντας οι κόρες κι οι γυναίκες,
 για γιους ρωτώντας και για ξάδερφους και γι' αδερφούς και γι' άντρες.
 Κι εκείνος στους θεούς παράκλησες τις έσπρωχνε να κάνουν 240
 όλες γραμμή, μα κιόλα οι πióτερες είχαν δικούς να κλάψουν.
- Όμως στου Πρίαμου το πεντάμορφο σαν έφτασε παλάτι,
 πελεκητές που το περίζωναν στοές και του 'χαν χτίσει
 πενήντα ολόγουρά του κάμαρες πετροπελεκημένες,
 χτισμένες κολλητά, για να' χουνε και να κοιμούνται μέσα

οι γιοι του Πρίαμου πλάι στ' αγαπητά βλογητικά τους ταίρια·
 και για τις κόρες του άλλες δώδεκα μες στην αυλή απαντίκρου
 στο ανώι ψηλά χτισμένες κάμαρες πετροπελεκημένες
 η μια στην άλλη δίπλα βρίσκουνταν, κι εκεί οι γαμπροί κοιμόνταν
 του Πρίαμου, πλάι στις πολυσέβαστες γυναίκες τους το βράδυ— 250
 εκεί η γλυκοδαρούσα η μάνα του τον πέτυχε απαντίκρου,
 στις Λαοδικής όπως έμπαινε, της πιο όμορφής της κόρης.
 Σφίγγει το χέρι του, του μίλησε κι αυτά του λέει τα λόγια:
 «Γιατί ήρθες, γιε μου, και παράτησες την άγρια μάχη τώρα;
 Περίσσια αλήθεια οι τρισκατάρατοι μας τυραννούν Αργίτες
 γύρω απ' το κάστρο πολεμώντας μας. Μα σένα εδώ η καρδιά σου
 σε σπρώχνει χέρια απ' την ακρόπολη ψηλά στο Δία ν' ασκώσεις.
 Μα για περίμενε, γλυκόπιτο κρασί για να σου φέρω,
 στον κύρη Δία και στους επίλοιπους θεούς να κάνεις πρώτα
 σπονδή· μετά κι ατός σου αν έπινες, πολύ θα το χαιρόσουν. 260
 Πληθαίνει το κρασί τη δύναμη μαθές του κουρασμένου·
 και τώρα εσύ πολύ κουράστηκες βοηθώντας τους δικούς σου.»
 Κι ο μέγας κρανοσειστής Έχτορας απηλογιά της δίνει:
 «Όχι, κρασί γλυκό, μητέρα μου, μη με κεράσεις τώρα·
 μπορεί να μου κοπούν τα γόνατα και της αντρείας ξεχάσω.
 Με άπλυτα χέρια ακόμα σκιάζομαι στο Δία κρασί φλογάτο
 να στάξω· ουδέ το μαυροσύγνεφο του Κρόνου υγιό ταιριάζει
 κανείς ν' ανακαλιέται σ' αίματα λουσμένος και σε λύθρο.
 Μα εσύ για πάρε τις αρχόντισσες και στο ναό με δώρα
 της κουρσολόγας γαλανόματης παλλάδας μαζωχτείτε· 270
 και το υφαντό, που πιο σου φαίνεται πανώριο και μεγάλο
 απ' όλα όσα φυλάς στο σπίτι μας, το πιο της αρεσκιάς σου,
 απίθωσέ το στης ωριόμαλλης της Αθηνάς τα γόνα·
 και τάξε της ακόμα δώδεκα δαμάλες στο ναό της
 μονοχρονιάρες, αβουκέντρωτες, να σφάξεις, αν θελήσει
 τώρα την Τροία και τις γυναίκες μας και τα μωρά παιδιά μας
 να σπλαχνιστεί κι απ' το άγιο κάστρο μας να διώξει του Τυδέα
 το γιο τον άγριο, τον ανήμερο, που όλοι λακούν μπροστά του.
 Λοιπόν στης κουρσολόγας πήγαινε της Αθηνάς τον άγιο
 ναό, κι ωστόσο εγώ στου Αλέξαντρου θα πάω να τον φωνάξω, 280
 τα λόγια μου ν' ακούσει, αν θα' θελε. Ν' άνοιγε η γη μπροστά του

να τον κατάπινε! τι ανείπωτο κακό τον γέννα ο Δίας
σε όλους τους Τρώες και στον αντρόκαρδο τον Πρίαμο και στους γιους του.
Ας ήταν, θε μου, να τον έβλεπα στον Άδη να κατέβει
και θα 'λεγα μεμιάς πως ξέχασα τα τόσα βάσανά μας!»

Είπε, κι η Εκάβη πάει στο σπίτι της και φώναξε τις βάγιες,
κι αυτές μαζέψαν τις αρχόντισσες στην πόλη δώθε κείθε.

Κι εκείνη ευτύς στο μοσκομύριστο κατέβηκε κελάρι
με τα υφαντά τα μυριοξόμπλιαστα, φασμένα από γυναίκες
σιδώνισσες, που ατός του ο Αλέξαντρος τις έφερε ο πανώριος
απ' τη Σιδώνα, σύντας έσκιζε τ' απέραντα πελάγη,
την αρχοντοθρεμμένη φέρνοντας Ελένη από τα ξένα.

290

Ένα από τούτα τότε edιάλεξε η Εκάβη να χαρίσει
στην Αθηνά, πιο ψιλοπλούμιστο και πιο φαρδύ απο τ' άλλα,
σαν άστρο που' λαμπε, και το' κρυβε βαθιά πιο κάτω απ' όλα.
Κι έτσι κινάει, και πλήθος πίσω της αρχόντισσες δρομούσαν.

Και στο ναό ψηλά σαν έφτασαν της Αθηνάς, στο κάστρο,
η ροδομάγουλη τους άνοιξε Θεανώ τις πόρτες νά'μπουν,
η κόρη του Κισσέα, του Αντήνορα του αλογατά το ταίρι·
τι αυτή είχαν κάνει οι Τρώες ιέρεια της Αθηνάς· και τότε
σκληρίζοντας σηκώσαν όλες τους στην Αθηνά τα χέρια,
και το υφαντό σκουτί η ροδόκαλη Θεανώ με βιάση παίρνει
και το απιθώνει στις ωριόμαλλης της Αθηνάς τα γόνα,
κι ανακαλιόταν του τρισμέγαλου του Δία τη θυγατέρα:

300

«Ω δέσποινα Αθηνά, καστρίτισσα, τρανή θεά, για κάμε
κομμάτια του Διομήδη τ' άρματα: δώσε κι αυτός να πέσει
μπροστά στο Ζερβοπόρτι απίστομα δίχως πνοή στο χώμα,
και τάζουμε σου ακόμα, δώδεκα δαμάλες στο ναό σου
μονοχρονιάρες, αβουκέντρωτες, να σφάξουμε. Σπλαχνίσου
των Τρώων το κάστρο και τα ταίρια τους και τα μωρά παιδιά μας!»

310

Έτσι είπε αυτή, μα την παράκληση δεν άκουσε η Παλλάδα.
Στου τρισμεγάλου Δία προσεύκουνταν την κόρη αυτές, κι ωστόσο
ο μέγας Έχτορας στου Αλέξαντρου το αρχοντικό τραβούσε,
που ατός του το 'φτιαξε πανέμορφο με όσους χτιστάδες ήταν
τότε στην Τροία την παχιοχώματη μαστόροι ξακουσμένοι·
κι αυτοί ανθρωπότη του μαστόρεψαν κι αυλή και γυναικίτη,
κοντά στον Πρίαμο και στον Έχτορα, πα στην κορφή του κάστρου.

Κι ο Έχτορας μπήκε το εντεκάπηχο στο χέρι του κρατώντας
κοντάρι, και μπροστά στην άκρη του στραφτάλιζε ο χαλός του
χαλκένιος, και χρυσό τον έζωνε τρογύρα δαχτυλίδι. 320

Στο γυναικίτη αυτός τα λιόκαλα συγύριζε άρματά του
– σκουτάρι, θώρακα – και χάιδευε το γυριστό δοξάρι·
κι η Ελένη εκάθονταν η αργίτισσα, και γύρα της οι σκλάβες,
κι ωριόπλουμα στις βάγιες έδειχνε να της κεντήσουν ξόμπλια.
Κι ο Έχτορας, ως τον είδε, με άσκημα τον αποπήρε λόγια:
« Ανέμυαλε, ντροπή το χόλιασμα που κρύβεις στην καρδιά σου!
Στην Τροία τρογύρα και στ' ορθόψηλο τειχί ο στρατός χτυπιέται
και ρέβει· κι η σφαγή κι ο πόλεμος απ' αφορμή δική σου
στο κάστρο ανάβουν τούτο ολόγυρα· κι ωστόσο εσύ και με άλλον
θα τα 'βαζες, στην άγρια αν έβλεπες σφαγή να μη ζυγώνει. 330
Για σήκω, αλλιώς το κάστρο σίγουρα θα γένει ετούτο στάχτη!»

Κι ο παγκαλόμορφος Αλέξαντρος απηλογία του δίνει:
«Έχτορα, μια και δίκια τα 'βαλες, όχι άδικα μαζί μου
θα σου μιλήσω, και τα λόγια μου στοχάσου κι άκουσέ μου:
Στο γυναικίτη εδώ δεν κάθομουν τι χόλιασα ή θυμώνω
τόσο των Τρώων, μα με τον πόνο μου να μείνω επόθουν μόνος.
Μα τώρα μ' έσπρωξε η γυναίκα μου με τα γλυκά της λόγια
να βγω στον πόλεμο καλύτερο, κι ατός μου το κατέχω,
πως θα 'ναι τούτο· η νίκη πάντα της τους άντρες συναλλάζει.
Κάτσε λοιπόν, καρτέρα, τ' άρματα να βάλω του πολέμου,
για κάλλιο τράβα, θά'ρθω πίσω σου· θαρρώ, θα σε προφτάσω.» 340

Είπε, μα ο κρανοσειστής Έχτορας απηλογία δε δίνει·
και τότε η Ελένη με γλυκόλογα του μίλησε και του 'πε:
«Κουινιάδε εμένα της κακοέργαστης, καταραμένης σκύλας,
να 'ταν τη μέρα που με γέννησεν η μάνα μου να 'ρχόταν
να με σηκώσει ανεμορούφουλας κακός και να με πάρει
για στο βουνό για στου πολύβογγου πελάου μακριά το κύμα,
πριν όλα αυτά γενούν, να μ' έπαιρνε το κύμα να με πνίξει.
Μα μια οι θεοί και τ' αποφάσισαν τέτοια κακά να γίνουν,
ας ήμουν καν αντρούς καλύτερου γυναίκα, που να νιώθει 350
του κόσμου ολόγυρα το σούσουρο και την καταλαλιά του.
Μ' αυτός μήτε έχει μήτε γίνεται μυαλό ποτέ να βάλει·
γι' αυτό θα 'ρθει λέω μέρα κάποτε να τα βαριοπλερώσει.

Μα κόπιασε πιο μέσα, κάθισε πα στο σκαμνί, κουνιάδε·
 τι εσένα πέφτει απ' όλους πióτερο το βάρος του πολέμου
 για εμέ τη σκύλα και του Αλέξαντρου τη μανιασμένη τρέλα.
 'Αχαρη μοίρα ο Δίας μας έγραψε, πολυτραγουδημένο
 μες τους ανθρώπους τους μελλούμενους να μείνει τ' όνομά μας!»

Κι ο μέγας κρανοσειστής Έχτορας απηλογιά της δίνει:
 «Ελένη, ας μ' αγαπάς, δεν κάθομαι, κι ουδέ μου αλλάζεις γνώμη·
 την ώρα αυτή η καρδιά μου βιάζεται στους Τρώες να δώσει χέρι,
 που τόσο, τώρα που τους έλειψα, με λαχταρούν κοντά τους.
 Μα τούτον τώρα εσύ ξεσήκωσε, και να βιαστεί κι ατός του
 να με προφτάσει όσο θα βρίσκομαι στο κάστρο μέσα ακόμα·
 τι εγώ θα τρέξω τώρα σπίτι μου, να ιδώ τους εδικούς μου,
 να ιδώ και το ακριβό το ταίρι μου και το μωρό το γιο μου.
 Ποιος ξέρει αν πάλε από τον πόλεμο θα τους γυρίσω πίσω,
 για κι οι θεοί από χέρια αργίτικα θα με σκοτώσουν τώρα.»

360

Είπε, και φεύγει ο μέγας Έχτορας μεμιάς ο κρανοσειστής,
 κι έφτασε γρήγορα στο σπίτι του το αρχοντοκαμωμένο·
 ωστόσο την κρουσταλλοβράχιονη δε βρήκε εκεί Αντρομάχη·
 τι με το γιο της και τη βάγια της την ομορφομαντούσα
 στο καστροπύργι απάνω κλαίγοντας, βογγώντας εστεκόταν.
 Κι ο μέγας Έχτορας, την άψεγη γυναίκα του ως δε βρήκε,
 στην πόρτα το κατώφλι στάθηκε και ρώτησε τις σκλάβες:
 «Ελάτε, σεις οι σκλάβες, πέστε μου την πάσα αλήθεια τώρα:
 Που πήγεν η Αντρομάχη φεύγοντας η χιονοβραχιονάτη;
 Μηνα σε κάποια συννυφάδα της, μη σε κουνιάδα επήγε;
 για ανέβη με τις καλοπλέξουδες αρχόντισσες, που πάνε
 στη φοβερή θεά παράκληση, την Αθηνά, να κάνουν;»

370

380

Και τότε η πρόθυμη κελάρισσα του απηλογήθη κι είπε:
 «Έχτορα, τώρα αφού με πρόσταξες να πω την πάσα αλήθεια·
 μήτε σε κάποια συννυφάδα της για σε κουνιάδα επήγε,
 μήτε και με τις καλοπλέξουδες αρχόντισσες, που πάνε
 στη φοβερή θεά παράκληση, την Αθηνά, να κάνουν·
 μόνο στο μέγα πύργο ανέβηκε, σαν άκουσε οι δικοί μας
 πως τσάκισαν, κι οι Αργίτες έχουνε τρανή κερδέψει νίκη.
 Πήγε λοιπόν τρεχάτη κι έφτασε στο καστροτειχι απάνω,
 ίδια τρελή μαζί κι η βάγια της το γιο σας κουβαλώντας.»

Ἔτσι του μίλησε ἡ κελάρισσα, κι αὐτὸς γοργά ἀπ' τὸ σπίτι 390
 κινάει, τὸν ἴδιο δρόμο παίρνοντας μέσ' ἀπ' τὶς ὠριες ρούγες.
 Μα τὴν τρανή ὡς ἀφήκε πίσω του τὴν πόλη κι εἶχε φτάσει
 στο Ζερβοπόρτι, οὐοῦθε θα ἔβγαινε στὸν κάμπο, βλέπει ὀμπρὸς του
 τὸ ἀκριβαγόραστο τὸ ταῖρι του νὰ τρέχει νὰ τὸν φτάσει,
 τὴν Ἀντρομάχη, τοῦ Ἡετίωνα τοῦ ἀντρόκαρδου τὴν κόρη,
 στὴν υποπλάκια Θήβα ποῦ ἔμενε, στὸς Κίλικες ρηγάρχη
 –στὴ Θήβα, πάνω τῆς ποῦ υψώνουνταν ἡ δασωμένη Πλάκο–
 κι εἶχε τὴν κόρη του στὸν Ἐχτορα τὸ χαλκοκράνη δώσει.
 Ἦρθε λοιπὸν κι ἐστάθη ἀντίκρυ του, κι ἡ βᾶγια ἀπὸ κοντὰ τῆς
 μες στὴν ἀγκάλη τὸ ἀπὸνῆρευτο κρατώντας μωρουδάκι, 400
 τὸ γιο τοῦ Ἐχτόρου τὸ μονάκριβο, πανώριο σαν ἀστέρι·
 Σκαμάντριο τὸ ἔκραζε ὁ πατέρας του καὶ Καστραφέντη ὁ κόσμος·
 τι ὁ Ἐχτορας ἦταν ποῦ διαφέντευε τὸ κάστρο μοναχὸς του.
 Κι αὐτὸς δίχως μιλιὰ ἀχνογέλασε σαν εἶδε τὸν υγιὸ τοῦ·
 καὶ δίπλα του ἡ Ἀντρομάχη στάθηκε με μᾶτια δακρυσμένα,
 τὸ χέρι τοῦ ἔσφιξε, τοῦ μίλησε κι αὐτὰ τοῦ λέει τὰ λόγια:
 «Ἀπ' τὴν ὀρμὴ τὴν ἴδια σου, ἄμοιρε, θα βρεῖς τὸ θάνατό σου,
 καὶ τὸ μωρό σου δε σπλαχνίζεσαι κι οὐδὲ τὴ μαύρη ἐμένα,
 ποῦ γρήγορα θα μείνω χήρα σου· τι εὐτὺς οἱ Ἀργίτες ὅλοι
 θα σε σκοτώσουνε χιμίζοντας. Μ' ἀν εἶναι νὰ σε χάσω, 410
 ν' ἀνοίξει ἡ γῆ νὰ μπῶ καλύτερα χίλιες φορές, τι πια ἄλλη
 δε θα ἔχω ζεστασιά, ἀν μου πέθαινες, τρανοὺς μονάχα θα ἔχω
 καημούς· κι οὐδὲ καν ζοῦν ὁ κύρης μου κι ἡ σεβαστή μου ἡ μάνα.
 Τὸν κύρη μου ὁ Ἀχιλλέας τὸν σκότωσεν ὁ ἀρχοντογεννημένος,
 καὶ τῶν Κιλικῶν τὸ ἀψηλόπορτο, τὸ μυριοπλοῦσιο κάστρο,
 τὴ Θήβα, ἐπάτησε, καὶ σκότωσε τὸν Ἡετίωνα ἀκόμα,
 μα δὲν τὸν ἐγδύσε, τὸ σπλάχνο τοῦ βαθιὰ τὸν ἐσεβάστη·
 με τὰ πολὺπλοῦμά του τ' ἄρματα τὸν ἔθαψε, καὶ μνήμα
 τοῦ ἀσκώνει· καὶ φτελιές τοῦ φύτεψαν ὀλόγυρα οἱ πανώριες
 Νεραΐδες τοῦ βουνοῦ, ποῦ ἐγέννησεν ὁ Βροντοσκουταράτος. 420
 Κι εἶχα κι ἐφτά ἀδερφοὺς ποῦ χαίρομουν στὸ ἀρχοντικὸ μας μέσα,
 κι ὅλοι τὴν ἴδια μέρα ἐδιάβηκαν στὸν Ἄδη κάτω, τι ὅλους
 τοὺς σκότωσε ὁ Ἀχιλλέας ὁ πέρφανος, τὴν ὥρα ποῦ βοσκοῦσαν
 τὰ στριφτοζάλικα τὰ βόδια μας καὶ τ' ἄσπρα πρόβάτὰ μας.
 Καὶ τὴ μητέρα μου, ποῦ ἀφέντευε στὴς δασωμένης Πλάκος

τα ριζοπλάγια, εδώ την έφερε με τ' άλλα του τα κούρσα,
 και ξαγορά αφού πήρε αρίφνητη τη λευτερώνει πάλε·
 τότε όμως η Ἄρτεμη στου κύρη της τη σκότωσε η δοξεύτρα.
 Ἐχτορα, τώρα εσύ πατέρας μου και σεβαστή μου μάνα
 κι αδέρφι, εσύ και λεβεντόκορμος στην κλίνη σύντροφός μου. 430
 Αχ έλα τώρα πια, σπλαχνίσου μας και μείνε εδώ στον πύργο,
 μην κάνεις ορφανό το σπλάχνο σου, μην κάνεις χήρα εμένα.
 Στην άγρια τη συκιά το ασκέρι σου για στήσε δίπλα τώρα,
 κει που το κάστρο ευκολοπαίρνεται και τα τειχιά πατιούνται.
 Ν' ανέβουν τρεις φορές δοκίμασαν με διαλεγμένο ασκέρι
 οι γιοι του Ατρέα κι ο πολυδόξαστος ο Ἰδομενέας κι ο γαύρος
 Διομήδης κι ο Αίας κι ο συνονόματος υγιός του Οιλέα, δω πάνω·
 θες κάποιος μάντης τους αρμήνεψε, τις θείες βουλές που ξέρει,
 θες και μονάχοι τους δοκίμασαν κι από δικού τους ήρθαν.»
 Κι ο μέγας κρανοσειστής Ἐκτορας απηλογιά της δίνει: 440
 «Κι εγώ όλα τούτα τα στοχάζομαι, καλή μου, αλήθεια· ωστόσο
 μπροστά στους Τρώες περίσσια ντρέπομαι και στις μακρομαντούσες
 Τρωαδίτισσες, μακριά απ' τον πόλεμο σαν τον κιοτή να φεύγω·
 μήτε το λέει η καρδιά μου, τι έμαθα να 'μαι αντρειωμένος πάντα
 και μέσα στη σφαγή να βρίσκομαι στους Τρώες τους προστομάχους,
 την τρανή δόξα του πατέρα μου και μένα να κρατήσω·
 τι εγώ στο νου μου και στα φρένα μου καλά το ξέρω αλήθεια:
 Θα ξημερώσει μέρα κάποτε που θα χαθεί το κάστρο
 της Τροίας κι ο Πρίαμος ο πολέμαρχος κι όλος μαζί ο λαός του. 450
 Μα τόσο για των Τρώων δε νοιάζομαι τα πάθη σπού 'ναι να 'ρθουν,
 κι ουδέ για την Εκάβη νοιάζομαι και για τον Πρίαμο τόσο
 και για τ' αδέρφια μου, που κάποτε περίσσια κι αντρειωμένα
 θα κυλιστούν στη σκόνη, πέφτοντας απ' των οχτρών τα χέρια—
 όσο για σένα, όταν χαλκάρματος κάποιος Αργίτης πάρει
 τη λευτεριά σου και ξοπίσω του σε σέρνει δακρυσμένη·
 και στο Ἄργος πέρα υφαίνεις έπειτα στον αργαλειό μιας ξένης,
 κι απ' τη Μεσσήιδα ή την Υπέρεια σου λεν νερό να φέρνεις,
 πολύ άθελά σου, μα ανημπόρετη θα σε βαραίνει ανάγκη·
 και κάποιος πει τυχόν, θωρώντας σε να χύνεις μαύρα δάκρυα:
 «Για κοίτα τη γυναίκα του Ἐχτορα, που ήταν στη μάχη ο πρώτος 460
 μέσα στους Τρώες τους αλογάρηδες, σύντας την Τροία χτυπούσαν.»

Αυτά θα πει, και τότε μέσα σου ξανά θ' ανάψει ο πόνος,
 τι έλειψε αυτός που δε θα σ' άφηνε να σκλαβωθείς ποτέ του.
 Μα κάλλιο να μη ζω, να βρίσκομαι βαθιά στη γη χωσμένος,
 το σούρσιμό σου και το σκούξιμο προτού στ' αφτιά μου φτάσουν!»

Αυτά είπε ο ξακουσμένος Έχτορας, κι ανοιεί στο γιο τα χέρια.
 μα το παιδί στις ομορφόζωστης τον κόρφο εκρύφτη βάγιας
 με δυνατές φωνές, τι ετρόμαξε τον κύρη του θωρώντας,
 απ' το χαλκό που τον εσκέπαζε σκιαγμένο κι απ' τη φούντα
 την αλογίσια, που άγρια σάλευε κατάκορφα στο κράνος.

470

Με την καρδιά τους τότε γέλασαν ο κύρης του κι η μάνα
 κι ευτύς ο ξακουσμένος Έχτορας απ' το κεφάλι βγάξει
 το κράνος, και στη γη το απίθωσε λαμποκοπώντας όλο.
 Παίρνει μετά το γιο, τον φίλησε, τον χόρεψε στα χέρια,
 κι έτσι μετα στο Δία προσεύκουνταν και στους θεούς τους άλλους:

«Πατέρα Δία κι εσείς οι επίλοιποι θεοί, και τούτος δώστε,
 ο γιος μου, όπως εγώ περίλαμπρος μέσα στους Τρώες να γενέει,
 άντρας τρανός, και πολυδύναμα την Τροία να κυβερνήσει
 κι ένας να πει: “πολύ καλύτερος απ' το γονιό του ετούτος”,
 σα θα γυρίζει από τον πόλεμο με κούρσα αιματωμένα
 οχτρού που σκότωσε, κι η μάνα του βαθιά ν' αναγαλλιήσει.»

480

Έτσι μιλεί και στις γυναίκας του τα χέρια τον υγιό τους
 απίθωσε, κι αυτή τον δέχτηκε στο μυρωδάτο κόρφο
 δακρυογελώντας· την επόνεσε καθώς την είδε εκείνος,
 και με το χέρι του τη χάιδεψε κι αυτά της λέει τα λόγια:
 «Άμοιρη εσύ, μη μου πικραίνεσαι μες στην καρδιά σου τόσο·
 κανείς, αν δεν το στρέγει η μοίρα μου, στον Άδη δε με στέλνει·
 το ξέρω, απ' το γραφό κανένας μας, κιότης για παλικάρι,
 μια και στον κόσμο αυτό γεννήθηκε, δε γλίτωσε ποτέ του.

Μόν' τώρα εσύ στο σπίτι πήγαινε και τις δουλειές σου κοίτα,
 τον αργαλειό, την αλακάτη σου, και πρόσταζε τις βάγιας
 να πιάνουνε δουλειά· τον πόλεμο θα τον κοιτάζουν οι άντρες
 όλοι όσοι μες στην Τροία γεννήθηκαν, κι εγώ περίσσια απ' όλους.»

490

Αυτά είπε ο ξακουσμένος Έχτορας, και σήκωσε το κράνος
 το αλογουρίσιο· κι η γυναίκα του τραβούσε για το σπίτι,
 όλο και πίσω της γυρίζοντας, στα δάκρυα βουτημένη.
 Κι ήταν σε λίγο στο καλόφτιαχτο το αρχοντικό φτασμένη

του αντροφονιά του Εχτόρου, κι έσμιξε κει μέσα με τις βάγιες·
λίγες δεν ήταν, κι όλες άσκωσαν μαζί το μοιρολόγι.

Έτσι τον Έχτορα στο σπίτι του και ζωντανό τον κλαίγαν, 500
τι δεν ελπίζαν πια, ξεφεύγοντας των Αχαιών τα χέρια
και την ορμή, ξανά απ' τον πόλεμο να τότε ιδούν να γύρει.

Μα ουδέ κι ο Πάρης χασομέρησε μες στο αφηλό του σπίτι·
τα ξακουστά του ως ζώστηκε άρματα τα χαλκοδουλεμένα,
ευτύς το κάστρο edιάβη τρέχοντας με γρήγορα ποδάρια.
Πώς ξάφνου το άτι, που ξαπόστασε και χόρτασε κριθάρι
μες στο παχνί του, σπάει τα χάμουρα και πιλαλάει στον κάμπο
ποδοβολώντας, τι να λούζεται του αρέσει στο ποτάμι,

καμαρωτό, και το κεφάλι του κρατάει ψηλά, κι οι χήτες 510
πίσω στις πλάτες του ανεμίζονται, κι αυτό αντριγιά γεμάτο
το φέρνουν γρήγορα τα γόνατα στις γνώριμες βοσκές του·
όμοια κι ο Πάρης απ' τα Πέργαμα να κατεβαίνει επήρε,
του Πρίαμου ο γιος, σαν ήλιος λάμποντας μες στην αρματωσιά του,
κι όλο χαρά και γέλιο γρήγορα τα πόδια του τον φέρναν.
Τον Έχτορα σε λίγο επρόλαβε, μόλις κι αυτός κινούσε,
όθε πιο πριν γλυκοκουβέντιαζε με το ακριβό του ταίρι.

Και πρώτος μίλησε ο θεόμορφος Αλέξαντρος και του 'πε:
«Μήπως τυχόν, καλέ και σε άργησα στην τόση βιάση που 'χεις,
κι απά στην ώρα μου δεν έφτασα, καθώς παράγγελνές μου;»

Κι ο μέγας κρανοσειστής Έχτορας απηλογοιά του δίνει: 520
«Καημένε, όποιος σε ιδεί στον πόλεμο και θέλει δίκιος να 'ναι
πως δεν αξίζεις δε θα το 'λεγε, τι αντρίστικη η καρδιά σου·
μα θες κι οκνεύεις και δε γνοιάζεσαι για τίποτα, κι εμένα
πονάει η καρδιά τους Τρώες ακούγοντας το τι για σένα σέρνουν,
που τόσα χρόνια βασανίζονται στ' αλήθεια απ' αφορμή σου.
Μ' ας πάμε τώρα, αυτά τα φτιάνουμε κι αργότερα, μονάχα
να δώσει ο Δίας, κροντήρι ελεύτερο να στήσουμε μια μέρα
στο αρχοντικό μας, τους αθάνατους θεούς ψηλά τιμώντας,
ως πια απ' την Τροία τους ωριομάλληδες θα' χουμε διώξει Αργίτες.»

ΙΛΙΑΔΑΣ Η

Αυτά εἶπε ο ξακουσμένος Ἐχτορας, κι ἀπὸ τις πόρτες βγαίνει·
μαζί κι ο Αλέξαντρος το ἀδέρφι του τραβούσε, και βαθιά τους
κι οι δυο λαχτάριζαν στον πόλεμο και στη σφαγή να μπουνε.
Κι ὅπως οι ναύτες, πια που ἀπόκαμαν τα τορνευτά κουπιά τους
στο πέλαο να χτυπούν, κι ο κάματος τους ἔλυσε τα γόνα,
ποθοῦν ἀγέρα πρίμο, κι ἀξαφνα κάποιος θεός τον στέλνει·
ὅμοια κι οι δυο τους τότε φάνηκαν στους Τρώες που τους ποθοῦσαν.

Του ρήγα Ἀρήθοου τότε σκότωσεν ο ἕνας το γιο, που ζούσε
στην Ἄρνη και Μενέσθιος κρᾶζουνταν· ο Ἀρήθοος ο ἀπελάτης
τον εἶχε ἀπὸ τη Φυλομέδουσα τη βοῖδομάτα κάνει.

10

Κι ο Ἐχτορας δεῦτερος κοντάρησε τον Ηονέα στο σβέρκο,
κάτω ἀπ' το κράνος το καλόχαλκο, και του ἔλυσε τα γόνα.

Κι ο Γλαῦκος τότε, ο γιος του Ἰππόλοχου, των Λυκιωτῶν ο ρήγας,
στον ὦμο τον Ἰφίνοο πέτυχε μες στη σφαγή την ἀγρια,
του Δέξιου τον υγιό, στο γρήγορο το ἀμάξι του ως πηδούσε·
κι ευτύς σωριάστη ἀπὸ το ἀμάξι του κι ἐλύθη η δύναμή του.

Μα ως η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, τους εἶδε να σκορπίζουν,
στη μάχη μέσα την ἀνέσπλαχνη, το χάρο στους Ἀργίτες,
τις κορυφές του Ολύμπου ἀφήνοντας μεβιάς ἐχύθη κάτω
στην Τροία την ἅγια· τότε ο Ἀπόλλωνας πετάχτηκε ἀντικρῆ της,
ψηλά ἀπ' τα Πέραμα ως τη βίγλιση, στους Τρώες να δώσει χέρι.

20

---

1 πόρτες: Βλ. σχ. Ε 789.

2 τραβούσε: Προχωρούσε, πήγαινε.

9 Ἄρνη: Πόλη της Βοιωτίας.

Ἀρήθοος: Βλ. στ. 137 ἐξ.

ἀπελάτης: Που χρησιμοποιεῖ ως ὄπλο το ἀπελατικό, ἕνα σιδερένιο ἀγκαθωτό ρόπαλο.

12 καλόχαλκο: Ἀπὸ χαλκό καλοδολεμένο.

13 Γλαῦκος: Σύντροφος του Σαρπηδόνα, ἀρχηγός και αὐτός των Λυκίων.

21 βιγλίζω: Βλέπω ἀπὸ μακριά.

Κι όπως οι δυο συναπαντήθηκαν στο δρυ αποδίπλα, πρώτος αρχίζει ο βασιλιάς Απόλλωνας, ο γιος του Δία και λέει:
 «Τι θέλεις κι έρχεσαι απ' τον Όλυμπο, του Δία του τρισεγάλου η κόρη εσύ; Σε τι να σ' έσπρωξε ξανά ο τρανός ο νους σου; Ακέρια μπας και θες ζυγιάζοντας στους Δαναούς τη νίκη να δώσεις; τι στους Τρώες που χάνονται σπλάχνος εσύ δεν έχεις. Μ' αν να με ακούσεις θες, τρανότερο θα 'ταν θαρρώ το κέρδος. Έλα, τον πόλεμο ας σκολάσουμε και τη σφαγή προσώρας, κι αύριο ξανά ας αρχίσουν πόλεμο, την άκρα πια ως να βρούνε της Τροίας μια μέρα: τι έτσι οι θάνατες οι δυο το αποφασίστε και σας καλάρεσε, συθέμελο το κάστρο αυτό να πέσει.»

30

Τότε η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, του απηλογήθη κι είπε:
 «Έτσι να γίνει, μακροδόξαρε, με αυτή κι εγώ τη γνώμη από τον Όλυμπο κατέβηκα στους Τρώες και στους Αργίτες. Όμως για λέγε, πώς ο πόλεμος νογάς να πάρει τέλος;»

Και τότε ο βασιλιάς Απόλλωνας, ο γιος του Δία, της είπε:
 «Την άγρια την ορμή ας ανάψουμε του αλογομάχου Εχτόρου, κάποιον μονάχος, ολομόναχος ν' αντροκαλέσει Αργίτη, αντίκρα οι δυο τους σε άγριο πάλεμα να κονταροκρουστούνε: και τότε οι Αργίτες οι χαλκάρματοι πα στο φιλότιμό τους θαβάλουν έναν με τον Έχτορα να βγει να πολεμήσει.»

40

Αυτά είπε, κι η Αθηνά η γλαυκόματη στη γνώμη του συγκλίνει. Κι ο γιος του Πρίαμου τότες, ο Έλενος, καθώς ψυχανεμίστη σαν ποια βουλή οι θεοί που μίλησαν είχαν παρμένη αντάμα, πήγε και στάθη πλάι στον Έχτορα κι έτσι μιλάει και κρένει:
 «Έχτορα, γιε του Πρίαμου ασύγκριτε, που 'χεις του Δία τη γνώση, τάχα θ' ακούσεις λέω τη γνώμη μου, που μ' έχεις κι αδερφό σου;

22 *δρυς*: Βλ. σχ. Ε 693 και στ. Η 59.

30 *εξ, την άκρα*: Το τέλος.

οι θάνατες οι δυο: Η Ήρα και η Αθηνά.

36 *νογώ*: Σκέφτομαι, φαντάζομαι

38 *αλογομάχος*: Που μάχεται πάνω από το άρμα.

39 *αντροκαλώ*: Προκαλώ σε μονομαχία.

44 *Έλενος*: Αδερφός του Έχτορα με μαντικές ικανότητες.

ψυχανεμίζομαι: Διαισθάνομαι, υποψιάζομαι κάτι.

Τους άλλους Τρώες να κάτσουν βάλε τους και τους Αργίτες όλους,
 και συ ν' αντροκαλέσεις έπειτα τον πιο αντρειωμένο Αργίτη, 50
 αντίκρα οι δυο σας σε άγριο πάλεμα να κονταροκρουστείτε.
 Γραφτό δεν είναι τώρα ο θάνατος να σέ 'βρει και να πέσεις:
 τέτοια άκουσα από τους αθάνατους φωνή να λέει στ' αφτί μου.»
 Είπε, κι εχάρη ο μέγας Έχτορας τα λόγια αυτά ν' ακούσει,
 και τρέχοντας των Τρώων αντίσκοφτε τις φάλαγγες, κρατώντας
 από τη μέση το κοντάρι του, κι αυτοί σταθήκαν όλοι.
 Καθίζει τότε κι ο Αγαμέμνωνας τους χαλκαρματωμένους
 Αργίτες· κι η Αθηνά κι ο Απόλλωνας ο ασημοδοξαράτος
 στον αψηλό του βροντοσκούταρου του Δία το δρυ καθίσαν, 60
 με αγιούπες μοιάζοντας, και χαίρουνταν μπροστά τους ως θωρούσαν
 τους δυο στρατούς· και τούτοι εκάθουνταν πυκνές πυκνές αράδες,
 και τρικυμίζαν τα σκουτάρια τους, τα κράνη, τα κοντάρια.
 Πώς, σα φυσήξει ξάφνου Ζέφυρος, στο πρώτο σήκωμά του
 μεμιάς ανατριχιάζει η θάλασσα και μαύρισε το κύμα·
 όμοια κι οι Τρώες κι οι Αργίτες μαύριζαν, στον κάμπο όπως καθίζαν.
 Κι ο Έχτορας πήρε τότε κι έλεγε καταμεσός στ' ασκέρια:
 «Για ακούστε τώρα, Τρώες, τα λόγια μου, κι Αργίτες αντρειωμένοι,
 το τι η καρδιά βαθιά στα στήθη μου με σπρώχνει να μιλήσω·
 τους όρκους μας ο Δίας δεν τέλεπεν ο αψηλοθρονιασμένος,

55 αντισκόφτω: Σπρώχνω προς τα πίσω.

60 αγιούπας: Γύπας, γυπαετός.

Οι θεοί μπορούν να πάρουν όποια μορφή θέλουν, για να μην τους παίρνουν είδηση οι θνητοί.

69 τους όρκους μας ο Δίας δεν τέλεπεν: Στο Γ (276 εξ.) Έλληνες και Τρώες είχαν κλείσει ένορκη συμφωνία πως θα μονομαχούσε ο Πάρης με το Μενέλαο, και όποιος νικούσε θα έπαιρνε την Ελένη και τους αρπαγμένους θησαυρούς. Οι άλλοι θα έκλειναν ειρήνη μεταξύ τους. Οι όρκοι πατήθηκαν τη στιγμή που ο Πάνταρος τραυμάτισε το Μενέλαο, βλ. και σχ. Ε 95.

ο Δίας: Είναι ανθρώπινο να αποδίδουμε τις αποτυχίες μας στο θείο· και μεις μπορούμε να πούμε σήμερα: δεν θέλησε ο Θεός να γίνει. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι απαλλασσόμεθα από την ευθύνη. Κάτι ανάλογο έχουμε στο Α 193 εξ.: ο Αχιλλέας μπορούσε πολύ καλά να αυτοκυριαρχηθεί· η επέμβαση της Αθηνάς δεν μειώνει καθόλου την αξία της νίκης του ήρωα πάνω στον ίδιο του τον εαυτό. Αυτό που σήμερα θα λέγαμε: ο Αχιλλέας ξεπέρασε τον εαυτό του, ο επικός ποιητής το λέει: ο ήρωας το πέτυχε με την επέμβαση κάποιου θεού.

μόνο κακό τρανό στα φρένα του και για τους δυο μας κλώθει, 70
 ως που την Τροία την καλοπύργωτη να κάνετε δικιά σας,
 για κι οι ίδιοι πλάι στα πελαγόδρομα καράβια σας χαθείτε.
 Έχει το ασκέρι σας πολέμαρχους τους πιο αντρειανούς Αργίτες·
 ποιανού το λέει η καρδιά στα στήθη του να χτυπηθεί μαζί μου;
 Ας έρθει ομπρός στο θείο τον Έχτορα, κι ας μείνουν οι άλλοι πίσω.
 Κι εγώ σας λέω—κι ας είναι μάρτυρας ο Δίας και για τους δυο μας—
 με το μακρύ χαλκό του ο αντίμαχος αν με σκοτώσει, ας γδύσει
 κι ας κουβαλήσει την αρμάτα μου στα βαθουλά καράβια·
 μα το νεκρό κορμί στο σπίτι μου να δώσει, για να βάλουν
 οι Τρώες μαζί με τις γυναίκες τους φωτιά και να με κάψουν. 80
 Μ' αν τον σκοτώσω εγώ, κι ο Απόλλωνας τρανή μου δώσει δόξα,
 στην Τροία την άγια την αρμάτα του θα φέρω, γδύνοντάς τον,
 και στο ναό του μακροδόξαρου θα την κρεμάσω Φοίβου·
 μα το νεκρό στα καλοκούβερα καράβια θα γυρίσω,
 για να τον θάψουν οι μακρόμαλλοι στο χώμα μέσα Αργίτες,
 και μνήμα στον πλατύν Ελλήσποντο χυτό να του σηκώσουν.
 Κι ένας θα πει από τους μελλούμενους θνητούς, ως ταξιδεύει
 με το πολύσκαρμο καράβι του στο πέλαο το κρασάτο:
 «Κάποιος στο μνήμα τούτο κοιτάται καιρούς και χρόνια τώρα,
 που ο μέγας Έχτορας τον σκότωσε, κι ας ήταν παλικάρι.» 90
 Αυτά θα πει κανείς, κι αθάνατο θα μείνει τ' όνομά μου.»
 Έτσι μιλούσε, κι όλοι απόμειναν και δεν εβγάζαν άχνα·
 όχι να πουν, ντροπή τους έπιανε, και ναι να πουν, τρομάζαν.
 Αργά ο Μενέλαος ξεπετάχτηκε και σε φωνές ξεσπάζει,
 όλο θυμό κι οργή, και μέσα του βαριά η καρδιά βογγούσε:
 «Ωχού μου, καυκησιάροι, Αργίτισσες! τι Αργίτες πια δεν είστε!

79 εξ. Η φροντίδα του Έχτορα για την ταφή του είναι προμήνυμα της τραγικής ιστορίας που θα δούμε στο Χ. Η επιθυμία του να μη χαθεί η δόξα του στη μνήμη των ανθρώπων (89) εξ.), είναι φυσική. Στα χρόνια του Ομήρου μάλιστα, όσο πιο μεγάλη η αξία του παλικαριού, τόσο πιο μεγάλη και η απαίτησή του για τιμή και δόξα.

83 στο ναό του... Φοίβου: Βλ. Ε 446.

86 μνήμα χυτό: Τύμβος, μνήμα με συσσωρευμένο χώμα από πάνω.

88 πολύσκαρμο: Σκαρμοί είναι οι μικροί πάσσαλοι στην κουπαστή, από όπου δένονται τα κουπιά. Σταθερό επίθετο των караβιών.

Αληθινά βαριά, κατάβαρη ντροπή μας απαντέχει,
 αν Αχαιός κανείς τον Έχτορα δε βγει ν' αντιπαλέψει.
 Νερό και χόμα αχ άμποτε όλοι σας να γίνετε, που τώρα
 αθάρρευτοι, άτιμοι κι αδόξαστοι μου κάθεστε ένας ένας!
 Εγώ μπροστά σ' αυτόν με τ' άρματα λοιπόν θα βγώ, κι η νίκη
 σε ποιον θα κλίνει, μον' οι άθνατοι που 'ναι ψηλά τ' ορίζουν.»

100

Έτσι τους μίλησε, και ντύθηκε την ώρια αρματωσιά του·
 και τότε πια, Μενέλαε, θα 'βλεπες την ύστερή σου μέρα,
 στα χέρια του Έχτορα-τρανότερος πολύ μαθές εκείνος-
 των Αχαιών αν δεν πετάγονταν οι αρχόντοι να σε πιάσουν,
 κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας ατός του, ο γιος του Ατρέα,
 που απ' το δεξιό το χέρι σ' έπιασε κι αυτά τα λόγια σου 'πε:
 «Ευγενικό Μενέλαε, τα 'χασες, κι ουδέ ταιριάζει εσένα
 μια τέτοια τρέλα· υπομονέψου το, με όση κι αν έχεις πίκρα,
 και μη ζητάς ν' ανοίξεις πόλεμο με τον καλύτερό σου,
 του Πρίαμου τον υγιό τον Έχτορα, που κι άλλοι τον τρομάζουν.
 Ως κι ο Αχιλλέας το τρέμει, αντίκρα του στη δοξαντρούσα μάχη
 να χτυπηθεί, κι ας λογαριάζεται πολύ καλύτερός σου.
 Μα τώρα εσύ με τους συντρόφους σου για σύρε να καθίσεις,
 κι άλλον πολέμαρχο θ' ασκώσουμε να μετρηθεί μαζί του.
 Κι όσο κι αν είναι τούτος άφοβος κι ανέμπληστος για μάχη,
 όλο χαρά θαρρώ τα γόνατα στη γη θα γείρει, αν ίσως
 γλιτώσει απ' τον ανήλεο πόλεμο κι απ' τη σφαγή την άγρια.»

110

Είπε ο αντρειωμένος, και μετάστρεψε τη γνώμη του αδερφού του,
 σωστά μιλώντας· κι ως τον άκουσεν εκείνος, τους συντρόφους
 αφήνει να του βγάλουν τ' άρματα χαρούμενοι απ' τους ώμους.
 Και τότε ο Νέστορας σηκώθηκε και στους Αργίτες είπε:
 «Ωχού, κακό τρανό που πλάκωσε στων Αχαιών τη χώρα!
 Θρήνο ο Πηλέας βαρύ θα σήκωνεν, ο γέρο αλογολάτης,

120

99 νερό και χόμα άμποτε όλοι σας να γίνετε: Κατάρα.

118 όλο χαρά... τα γόνατα στη γη θα γείρει: Για να ξεκουραστεί.

121 σύντροφοι: Ο λόγος είναι εδώ για τους θεράποντες, ανθρώπους ελεύθερους, ευγενικής καταγωγής, που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους σε κάποιον ήρωα. Ο Πάτροκλος είναι θεράποντας του Αχιλλέα.

125 αλογολάτης: Που κυβερνάει τα άλογα, το άρμα.

και αγορητής και πρωτοστάτορας τρανός των Μυρμιδόνων
 που όλο χαρά στο σπίτι του άλλοτε ρωτώντας με ολοένα
 να μάθει κάθε Αργίτη γύρευε και φαμελιά και φύτρα.
 Και τώρα αν άκουε, μπρος στον Έχτορα πως όλοι τους ζαρώσαν,
 τα χέρια στους θεούς θα σήκωνε μερονουχτίς, ζητώντας 130
 απ' το κορμί η ψυχή του βγαίνοντας να πάει στον Άδη κάτω.
 Να 'ταν, πατέρα Δία κι Απόλλωνα και συ Αθηνά, τα νιάτα
 να 'χω όπως τότε, σαν εμάχουνταν όλοι μαζί οι Πυλιώτες
 στο γοργορέματο Κελάδοντα με τους τρανούς Αρκάδες
 μπρος στα τειχιά της Φειας, στου Γιάρδανου τα ρέματα τρογύρα.
 Ίδια θεός ο Ερευθαλίωνας στεκόταν μπροστομάχος,
 του βασιλιά τού Αρήθου τ' άρματα στους ώμους του φορώντας,
 του θείου τού Αρήθου, που παράνομα του βγάλαν 'ο Απελάτης',
 κι έτσι τον λέγαν κι οι ομορφόζωνες γυναίκες κι οι άντρες όλοι 140
 τι με δοξάρι αυτός δε μάχουνταν για με μακρύ κοντάρι·
 με σιδερένιο τους αντίμαχους τσακούσε απελατίκι.
 Αυτόν με πονηριά τον σκότωσε, κι όχι μ' αντρεία ο Λυκούργος
 σ' ένα στενό· το σιδερένιο του δε μπόρειε απελατίκι
 να τον γλιτώσει, κι έτσι πρόφτασε και τον τρυπά ο Λυκούργος
 με το κοντάρι του. Γ' ανάσκελα στη γη ξαπλώθη, κι ο άλλος
 του γδύνει τ' άρματα, απ' το χάλκινο τον Άρη χαρισμένα.
 Κι έτσι τα φόρειε αυτός, στον πόλεμο και στη σφαγή ως κινούσε.
 Μα σύντας ο Λυκούργος γέρασε στο αρχοντικό του μέσα,
 του Ερευθαλίωνα του συντρόφου του να τα φοράει τα δίνει.
 Κι αυτός μ' εκείνα τους καλύτερους αντροκαλιόταν όλους· 150
 μ' αυτοί φοβούνταν και τον τρώμαζαν, κι ουδέ κανείς εδέχθη·

126 πρωτοστάτορας: Βλ. σχ. Α 279.

127 στο σπίτι του άλλοτε: Τότε που ο Νέστορας μαζί με τον Οδυσσέα γύριζαν την Ελλάδα, για να συγκεντρώσουν στρατό για την Τρωική εκστρατεία.

132 εξ. Όσα αφηγείται ο Νέστορας ο ποιητής πρέπει να τα αντλεί από μια παλιότερη επική παράδοση. Πρβλ. και σχ. Α 262 εξ.

Κελάδοντας: Ποταμός, στα σύνορα, υποθέτουμε, της Πύλου και της Αρκαδίας.

Φεια: Άγνωστη πόλη της Πύλου ή της Αρκαδίας.

Γιάρδανος: Ποταμός της Ήλιδας, κάπου ανάμεσα στην Πύλο και στην Αρκαδία.

146 απ' τον... Άρη χαρισμένα: Είναι ένας τρόπος για τον επικό ποιητή να δηλώσει πως ο Αρήθουος ήταν εξαιρετικά γενναίος πολεμιστής. Βλ. και σχ. Ε 104.

μόνο η καρδιά η δική μου αφόβητη να χτυπηθώ ζητούσε·
τόσο είχε αυτή κουράγιο, απ' όλους μας ο πιο μικρός κι ας ήμουν.

Κι ως πάλεψα, τη νίκη εχάρισε σε μένα η Γλαυκομάτα.

Ο πιο απηλός απ' όσους σκότωσα κι ο πιο τρανός εστάθη·
τι ως πέρα ξαπλωμένος κοίτονταν μακρύς φαρδύς στο χώμα.

Νιος να 'μουν μόνο κι αξεθύμαστη την πρώτη ορμή μου να 'χα,
και θα 'χε ο κρανοσειστής Έχτορας με ποιον να πολεμήσει!

Μα εσείς, ακόμα κι όσοι ακούγεστε των Αχαιών οι πρώτοι,
δε σας καλόρχεται τον Έχτορα μπροστά σας ν' αντικρίστε.»

160

Έτσι τους μάλωνεν ο γέροντας, κι εννιά μεμιάς πετιούνται·

πρώτος απ' όλους ο Αγαμέμνονας ασκώθη ο πρωταφέντης,

μετά ο Διομήδης, ο αντροδύναμος γιος του Τυδέα, σηκώθη·

οι δυο ξοπίσω αμέσως Αίαντες, όλο αντριγιά και θάρρος,

μετά κι ο Ιδομενέας κι ο σύντροφος του Ιδομενέα Μηριόνης,

που το κουράγιο του ισοζύγιαζε με του αντροφόνου του Άρη·

μετά κι ο Ευρύπυλος, του Ευαίμονα σηκώθη ο γιος ο γαύρος,

στερνά κι ο Θόας, ο γιος του Αντραίμονα, κι ο ισόθεος Οδυσσεάς·

κι όλοι ζητούσαν με τον Έχτορα το θείο να χτυπηθούνε.

Και τότες ο γερήνιος Νέστορας τους είπε ο αλογολάτης:

170

«Τώρα λαχνό να ρίξετε όλοι σας, να ιδούμε ποιου θα πέσει·

αυτός θα δώσει στους χαλκάρματους Αργίτες αναγάλλια·

όμως κι ατός του μες στα φρένα του θ' αναγαλλιάσει, αν ίσως

γλιτώσει από τον άγριο πόλεμο κι απ' το σκληρό το απάλε.»

Έτσι μιλεί, κι αυτοί τον κλήρο τους χαράζαν ένας ένας,

και μες στο κράνος του Αγαμέμνονα, του γιου του Ατρέα, τον ρίξαν·

κι ευκιούνταν στους θεούς υψώνοντας τα χέρια τους οι Αργίτες,

κι αυτά ο καθένας έλεε βλέποντας ψηλά στα ουράνια πλάτη:

«Πατέρα Δία, στον Αίαντα δώσε μας να λάχει, ή στο Διομήδη,

161 εννιά: Τυπικός αριθμός.

168 Θόας: Αρχηγός των Αιτωλών.

170 γερήνιος: Σταθερό επίθετο του Νέστορα: Οι αρχαίες πηγές το σχετίζουν με τη Γερήνια, άγνωστη πόλη της Ήλιδας, όπου λέγεται ότι ο ήρωας είχε καταφύγει τον καιρό που ο Ηρακλής λεηλατούσε την Πύλο.

174 απάλε: Μάχη.

175 χαράζαν: Έβαλε ο καθένας στον κλήρο του ένα χαρακτηριστικό σημάδι.

179 στον Αίαντα: Αφού γίνεται λόγος για τον Αίαντα, χωρίς άλλο προσδιορισμό.

για και στον ίδιο της πολύχρυσης Μυκήνας το ρηγάρχη.» 180

Έτσι έλεγαν, κι ο γέρο Νέστορας πήρε να σει το κράνος,
 και το σημάδι ξεπετάχτηκε κεινού που θέλαν όλοι,
 του Αίαντα· τότε ο κράχτης κίνησε δεξιά μεριά και πήρε
 το ασκέρι γύρω, στους αντρόκαρδους για να το δείξει Αργίτες·
 κι αυτοί, ως θωρώντας δεν το γνώριζαν, τον στέλναν παρακάτω.
 Μα όταν ο κράχτης τριγυρνώντας το σίμωσε αυτόν, στο κράνος
 που το 'χε ρίξει σημαδεύοντας, στον Αία τον αντρειωμένο,
 μπροστά του ως στάθηκε, του το 'δειξε· κι αυτός το χέρι απλώνει,
 κι όπως θωρούσε το σημάδι του, το γνώρισε κι εχάρη,
 κι ομπρός στα πόδια του, κατάχαμα, το ρίχνει και φωνάζει: 190

«Είναι δικός μου ο κλήρος, σύντροφοι, και χαίρομαι κι ατός μου
 βαθιά, τι λέω το θείο τον Έχτορα πως θα τον ρίξω κάτω.
 Μα ομπρός, την ώρα εγώ που τ' άρματα θα βάζω του πολέμου,
 εσείς παράκληση να κάνετε στο Δία, το γιο του Κρόνου,
 με σιγανή φωνή, από μέσα σας, οι Τρώες να μην ακούσουν·
 μ' ας είν' και δυνατά· δε σκιάζομαι κανένα, όπως και να 'ναι·
 μεβιάς κανέναν δε θα μ' έκανε να φύγω αθέλητά μου,
 μηδέ με μαστοριά, τι ακάτεχο θαρρώ και μένα τόσο
 η Σαλαμίνα δε με γέννησε, μηδέ κι ανάστησέ με!»

Είπε, κι αυτοί παράκληση έκαναν στο Δία, το γιο του Κρόνου, 200
 κι αυτά ο καθένας έλεε βλέποντας ψηλά στα ουράνια πλάτη:
 «Πατέρα Δία, τρανέ κι ασύγκριτε, που κυβερνάς την Ίδα,
 δώσε στον Αία τη νίκη, κάνε τον να δοξαστεί περίσσια.
 Μα αγάπη αν έχεις και στον Έχτορα και γνοιάζεσαι για τούτον,
 τότε ίδια και στους δυο σομοίρασε και δύναμη και δόξα.»

Έτσι έλεγαν, κι ο Αίας με ολάστραφτο χαλκό γοργά αρματώθη,
 κι ως όλα τ' άρματά του εφόρεσε τρογύρα στο κορμί του,
 χύθηκε ομπρός, σαν το θεόρατο τον Άρη, σύντας τρέχει
 να μπει κι αυτός στο απάλε που άνοιξαν θνητοί, απ' το γιο του Κρόνου

πρόκειται για τον μεγάλο, το γιο του Τελαμώνα, βλ. σχ. Α 138.

183, 186 κράχτης: Ο κήρυκας· βλ. σχ. Α 321.

202 Ίδα: Βουνό στα νοτιοανατολικά της Τρωάδας.

κυβερνάς την Ίδα: Ως θεό του καιρού οι Έλληνες φαντάζονταν τον Δία να κατοικεί σε κορυφές βουνών.

205 ισομοιράζω: Μοιράζω σε ίσα μέρη.

σπρωγμένοι, για να στήσουν πόλεμο σε καρδιοφάουσα αμάχη. 210
 Τέτοιος ασκώθη κι ο Αίας ο γίγαντας, των Αχαιών ο πύργος,
 χαμογελώντας με άγριο πρόσωπο· κι εκύθη με μεγάλες
 μπρος δρασκειλές, το μακρογίσκιωτο κοντάρι του κουνώντας.
 Κι οι Αργίτες χάρηκαν θωρώντας τον, όμως οι Τρώες ενίωσαν
 απ' άγριο φόβο να τους λύνονται κάτω μεριά τα γόνα.
 Ακόμα και στα στήθη του Έχτορα βαριά η καρδιά χτυπούσε,
 όμως να φύγει πια δε δύνουνταν, μια κι είχε αντροκαλέσει,
 κι ουδέ και να χωθεί γυρίζοντας μέσα στους Τρώες τους άλλους.
 Κι ο Αίας ζυγώνει το επταβόδινο, το χάλκινο σκουτάρι 220
 σαν πύργος φάνταζε στα χέρια του· του το 'χε μαστορέψει
 πετσωματής τρανός, ο Μάστορας, που μες στην Ύλη εξούσε.
 Το πλουμιστό σκουτάρι του 'στρωσε μ' επτά τομάρια ταύρων
 καλοθρεμμένων, κι απανάβαλε χαλκένια ακόμα στρώση.
 Τούτο στο στήθος μπρος ασκώνοντας ο γιος του Τελαμώνα
 ζύγωσε απόκοντα τον Έχτορα κι όλο φοβέρα κρένει:
 «Έχτορα, ατός σου και μονάχος σου καλά θα μάθεις τώρα
 σαν τι λογής Αργίτες βρίσκονται ξεχωριστοί, και δίχως
 τον Αχιλλέα το λιονταρόκαρδο, το στρατοκαταλύτη.
 Τούτος μακριά στα πελαγόδρομα, δοξαρωτά καράβια
 κάθεται αργός, τι του Αγαμέμνονα κρατάει θυμό του ρήγα. 230
 Όμως κι εμείς να σε αντικρίσουμε βαστούμε, κι όχι λίγοι.

210 καρδιοφάουσα αμάχη: Εχθρότητα που τρώει την καρδιά.

211 πύργος: Προπύργιο.

212 χαμογελώντας με άγριο πρόσωπο: Η αντίθεση που φέρνει το χαμόγελο πάνω σ' ένα φοβερό πρόσωπο γεννά πιο πολύ τον τρόμο.

219 εξ. επταβόδινο, χάλκινο σκουτάρι / σαν πύργος...!: Η παλιά μυκηναϊκή ολόσωμη ασπίδα, καμωμένη από δέρματα βοδιών (βλ. και σχ. Ε 453). Στην προσπάθειά του να ζωντανέψει την εποχή του πολέμου που περιγράφει, ο Όμηρος χρησιμοποιεί ένα στοιχείο του μυκηναϊκού πολιτισμού, που η επική παράδοση το είχε ως τα χρόνια του διατηρήσει.

χάλκινο: Βλ. στ. 223.

πετσωματής: Αυτός που κατεργάζεται τα πετσίδια.

Μάστορας: Κύριο όνομα, που δηλώνει το επάγγελμα του προσώπου.

Ο ποιητής ένιωσε την ανάγκη να αναφέρει και τον τεχνίτη μιας τόσο φημισμένης ασπίδας.

Ύλη: Μικρή πόλη της Βοιωτίας.

229 δοξαρωτό: Που η πρύμη και η πλήρη του σχηματίζουν τόξο.

Ομπρός λοιπόν, τον πόλεμο άνοιξε πρώτος εσύ και χτύπα!»

Κι ο μέγας, κρανοσειστής Έχτορας απηλογιά του δίνει:
 «Του Τελαμώνα υγιέ αρχοντόγεννε, τρανέ ρηγάρχη, αχ όχι,
 μη θες να με τρομάξεις, άπλερο παιδί λες κι είμαι τάχα,
 για και γυναίκα, που από πόλεμο καθόλου δεν κατέχει.
 Εγώ καλά από αντροσκοτώματα κι από πολέμους ξέρω·
 ξέρω δεξιά το βοϊδοσκούταρο, ξέρω ζερβά πιδέξια
 να κυβερνώ, και μου 'ναι σύνεργο βασταγερό πολέμου·
 ξέρω να χύνουμαι στον τάραχο των γρήγορων αλόγων·
 ξέρω να στήνω στο αντροπάλεμα χορό στον Άρη αντρίκειο.
 Μα ενός τρανού όπως συ δε θα 'θελα παραμονεύοντάς τον
 κρυφά να ρίζω· θέλω φανερά να τότε κρούσω, αν κρούσω!»

240

Είπε, και το μακρόσκιωτο έριξε κοντάρι του με φόρα,
 και του Αία το φοβερό εφταβόδινο σκουτάρι πετυχαίνει
 πα στη στερνή χάλκένια στρώση του, που το 'σκεπε από πάνω.
 Περνάει τις έξι στρώσες ο άσπλαχνος χαλκός ξεσκίζοντάς τις,
 και μόνο απ' τη στερνή εκρατήθηκε. Με τη σειρά του ρίχνει
 κι ο τρανός Αίας το μακρογίσκιωτο κοντάρι του με φόρα,
 και το λαμπρό, το ολούθε ισόκυκλο σκουτάρι πετυχαίνει
 του γιου τού Πρίαμου, κι ως το πέρασε το δυνατό κοντάρι,
 τρυπάει και χάνεται στο θώρακα τον πολυξομπλιασμένο,
 και δίπλα στο λαγγόνι του έσκισε το ρούχο πέρα ως πέρα·
 μ' αυτός ανάγειρε και γλίτωσε του ασβολωμένου Χάρου.
 Κι εκείνοι τα μακριά κοντάρια τους μαζί ανασπάσαν τότε,
 κι ο ένας του άλλού χιμίζαν, μοιάζοντας μ' αιματολάφτες λιόντες,
 για και με κάπρους, που στη δύναμη το ταίρι τους δεν έχουν.

250

235 *άπλερος*: Αμέστωτος, τρυφερός.

239 *βασταγερός*: Που αντέχει στις μάχες.

241 *αντροπάλεμα*: Πόλεμος αντρών.

στήνω χορό στον Άρη: Αγωνίζομαι γενναία.

250 *λαμπρό*: Αστραφτερό, επειδή ήταν από χαλκό.

ολούθε ισόκυκλο: Βλ. σχ. Ε 453.

254 *ασβολωμένος*: Μαύρος, μεταφορικά: καταραμένος. Ασβόλη: μαυρίλα από καπνό, καπνιά.

255 *τα κοντάρια τους μαζί ανασπάσαν*: Τράβηξαν την ίδια στιγμή και οι δύο τα κοντάρια τους από τις ασπίδες, όπου ήταν σφηνωμένα.

Ο Έχτορας έπειτα του πέτυχε στη μέση το σκουτάρι,
 μα δεν το τρύπησε, τι στράβωσε του κονταριού του η μύτη.
 Χιμίζει κι ο Αίας, και, πετυχαίνοντας, στη μέση το σκουτάρι 260
 του τρύπησε και τον αντίσκοψε, με όσην ορμή κι αν είχε,
 κι από το σβέρο που του χάραξε μαύρο πετάχτηκε αίμα.
 Μα κι έτσι ο κρανοσειστής Έχτορας δεν παρατάει το απάλε,
 μόνο πισώγυρε, κι αρπάζοντας με το χοντρό του χέρι
 μιαν πέτρα από τη γη θεόρατη κι αγκαθωτή και μαύρη,
 πα στου Αία το φοβερό, εφταβόδινο σκουτάρι πετυχαίνει,
 στο αφάλι απάνω, κι αντιβρόντηξε γύρα ο χαλκός ολούθε.
 Μετά κι ο Αίας πολύ τρανύτερη στα χέρια ασκώνει πέτρα,
 και την πετάει στριφογυρνώντας τη με φόρα γιγαντένια-
 όμοια μυλόπετρα, που του 'σπασε στα μέσα το σκουτάρι 270
 και του 'λυσε τα γόνα' ανάσκελα ξαπλώθη πλακωμένος
 απ' το σκουτάρι, όμως ο Απόλλωνας μεμιάς τον ανασκώνει.
 Και τότε τα σπαθιά τους θα 'βγαζαν να χτυπηθούν οι δυο τους,
 αν ο Ταλθύβιος, των χαλκάρματων των Αχαιών ο κράχτης,
 κι ο Ιδαίος, των Τρώων, σιμά δεν έτρεχαν, κι οι δυο τους μυαλωμένοι,
 αποκρισάροι πολυσέβαστοι του Δία και των ανθρώπων
 και στους αντίμαχους ανάμεσα σηκώναν τα ραβδιά τους·
 κι ο Ιδαίος, ο κράχτης ο βαθύγνωνμος, τους μίλησε έτσι κι είπε:
 «Σκολνάτε πια και μην παλεύετε, παιδιά μου· την αγάπη
 ίσα του Δία κι οι δυο σας έχετε του νεφελοστοιβάχτη· 280
 είστε κι οι δυο τρανοί πολέμαρχοι και το κατέχουμε όλοι.
 Πλακώνει η νύχτα, ας γένει η χάρη της· καλό να την ακούμε.»
 Κι ο μέγας Αϊαντας του αποκρίθηκεν, ο γιος του Τελαμώνα:
 «Ιδαίε, τον Έχτορα να βάλετε να πει το λόγο ετούτο·
 τι ήταν αυτός που αντροκαλέστηκε τους πιο τρανούς μας όλους.
 Ας κάνει αρχή λοιπόν, στα λόγια του μεμιάς κι εγώ θα κλίνω.»
 Κι ο μέγας κρανοσειστής Έχτορας απηλογιά του δίνει:
 «Αϊαντα, αλήθεια, ο θεός εχάρισε και διώμα εσέ και γνώση
 κι αντρεία, και στο κοντάρι στέκεσαι μες στους Αργίτες πρώτος.

261 *αντισκόβω*: Κόβω την ορμή.

274 *εξ*. Οι δύο κήρυκες παίζουν το ρόλο του διαιτητή, βλ. και σχ. Α 321.

288 *διώμα*: Καλή εξωτερική εμφάνιση, ομορφιά.

Τώρα τον πόλεμο ας σκολάσουμε λοιπόν και το άγριο απόλε, 290
 για σήμερα, μετά χτυπιόμαστε ξανά, ως που νά 'ρθει η μέρα
 να μας χωρίσει ο θεός χαρίζοντας σ' ένα απ' τους δυο τη νίκη.
 Πλακώνει η νύχτα, ας γένει η χάρη της· καλό να την ακούμε.
 Γύρισε τώρα στα πλεούμενα, τους Αχαιούς να φράνεις,
 κι απ' όλους πιο πολύ τους φίλους σου, τα συμπαλικάρά σου·
 κι εγώ στου ρήγα Πρίαμου φτάνοντας το μέγα κάστρο πάνω
 τους Τρώες θα φράνω, τις Τρωαδίτισσες τις μεγαλομαντούσες,
 που σε όλων των θεών τη σύναξη δοξολογιά θα κάνουν.
 Μόν' έλα, δώρα συναλλήλως μας ν' αλλάξουμε πανώρια,
 τούτα για μας κανένας κάποτε για Τρώας να πει για Αργίτης: 300
 "Εκείνοι οι δυο τους και πολέμησαν σε καρδιοφάουσα αμάχη,
 και πάλε πριν χωρίσουν μόνιασαν και φύγαν φιλιωμένοι".»

Είπε, και παίρνει ασημοκάρφωτο σπαθί και του χαρίζει
 μες στο θηκάρι του, που εκρέμουνταν από λουρί πανώριο.
 Κι ο Αίας ζουνάρι λαμπροπόρφυρο στον Έχτορα χαρίζει.
 Κι ως εχωρίσαν, τούτος τράβηξε για τους Αργίτες πίσω,
 κι ο άλλος στων Τρώων το ασκέρι κίνησε· κι εκείνοι αναγαλλιάσαν,
 κοντά τους να τον δουν αλάβωτος και ζωντανός να φτάνει,
 να 'χει ξεφύγει του Αία τ' ανίκητα τα χέρια και τη λύσσα·
 τον παν στο κάστρο και πως γλίτωσε δεν πίστευαν ακόμα. 310
 Τον Αίαντα απ' την άλλη επήγαιναν οι Αργίτες οι αντρειωμένοι
 στον αρχοντόγεννο Αγαμέμνονα, χαρούμενο απ' τη νίκη.

Και σύντας στις καλύβες έφτασαν του γιου τού Ατρέα, μοσκάρι
 ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας αναμεσό τους σφάζει,
 αρσενικό, πενταχρονίτικο, στο μέγα υγιό του Κρόνου.
 Κι αφού το γόδαραν και το γνοιόστηκαν και το 'κοψαν πιδέξια,
 το λιάνισαν μετά και πέρασαν στις σούβλες τα κομμάτια·

297 *μεγαλομαντούσα*: Με μακρύ, σурτό φόρεμα.

299 *δώρα συναλλήλως μας ν' αλλάξουμε*: Είναι συνηθισμένη στην ηρωική εποχή η ανταλλαγή δώρων σε μια τέτοια στιγμή. Θα κρατήσουν άσβηστη την ανάμνησή της.

303 *ασημοκάρφωτο σπαθί*: Που η λαβή του ήταν στολισμένη με αργυρά καρφιά, βλ. και σχ. Α 245.

304 *λουρί*: Ο τελαμώνας, το λουρί, από όπου κρέμεται το σπαθί, πρβλ. σχ. Ε 796.

313 *στις καλύβες*: Πρέπει να φανταστούμε πως ο Αγαμέμνονας διέθετε μέσα στο στρατόπεδο ένα σύμπλεγμα από πρόχειρα χτισμάτα.

κι ως στη φωτιά με τέχνη τα ᾽ψησαν, τ' αποτραβήξαν όλα.
 Κι απ' τις δουλειές αυτές σα σκόλασαν κι ετοίμασαν τις τάβλες,
 ετρώγαν, κι είχαν, ως εταιρίαζε, καθείς το μερτικό του. 320
 Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας, ο γιος του Ατρέα, τιμώντας
 τον Αϊάντα πλήθος μπρος του σώριαζε μερίδες απ' την πλάτη.
 Και σύντας του πιοτού θαράπεψαν και του φαγιού τον πόθο,
 πρώτος ο γέροντας ο Νέστορας, που η γνώμη του είχε δείξει
 και πριν η πιο καλή, στοχάστηκε βουλή καινούρια πάλε·
 κι έτσι τους μίλησε καλόγνωμος κι αναμεσό τους είπε:
 «Υγιέ του Ατρέα και σεις οι επίλοιποι των Αχαιών αρχόντοι,
 τώρα στερνά πολλοί μακρόμαλλοι σκοτώθηκαν Αργίτες,
 και σκόρπισε το μαύρο γαίμα τους ο γαύρος ἼΑρης γύρω
 στου Σκάμαντρου το ρέμα, κι έστειλε στον ἼΑδη τις ψυχές τους. 330
 Γι' αυτό των Αχαιών τον πόλεμο, μόλις που φέξει, σκόλνα,
 και τους νεκρούς να κουβαλήσουμε με βόδια, με μουλάρια,
 όλοι μαζί, και να τους κάψουμε παρέκει απ' τα καράβια.
 Και σύντας γύρει πια ο καθένας μας στη γη την πατρική του,
 να δώσει στα παιδιά, τα κόκαλα να θάψουν των γονιών τους.
 Και γύρω απ' την πυρά ν' ασκώσουμε κοινό μνημούρι σ' όλους,
 χώμα απ' τον κάμπο ολούθε υψώνοντας, και πλάι του πυργοτείχι
 ψηλό στα πεταχτά να χτίσουμε, κι εμάς και τ' άρμενά μας
 να κλείνει γύρα· και να βάλουμε καλαρμοσμένες πόρτες,
 πλατύς για να περνά από μέσα τους για τ' άλογά μας δρόμος. 340
 Κι απόξω εδώ κοντά ν' ανοίξουμε βαθύ χαντάκι ελάτε,
 γύρα τρογύρα, και τ' αλόγατα και μας να διαφεντεύει,
 μας και μια μέρα οι Τρώες οι πέρφανοι χιμώντας μας στριμώξουν.»
 Είπε, και στη βουλή του εσύγκλιναν οι βασιλιάδες όλοι.

320 Βλ. σχ. Α 468.

322 απ' την πλάτη: Που θεωρείται μερίδα εκλεχτή.

322 θεραπεύω τον πόθο: Ικανοποιώ την επιθυμία.

334 εξ. Το να αναρωτηθούμε πώς θα γίνει το ξεχώρισμα των οστών, αφού ο τάφος είναι ομαδικός (πρβλ. 435), θα ήταν ορθολογισμός απaráδεχτος.

337 πυργοτείχι: Τείχος με πύργους.

343 μας και μια μέρα οι Τρώες ...χιμώντας μας στριμώξουν: Οι Αχαιοί, μόλο που νίκησαν την πρώτη μέρα, είδαν τον κίνδυνο από τους Τρώες τόσο κοντά, όσο ποτέ πριν μέσα στα εννέα χρόνια. Έτσι φαίνεται η σημασία που είχε γι' αυτούς ο Αχιλλέας. Πρβλ. Ι 348 εξ.

Κάναν κι οι Τρώες ωστόσο σύναξη πα στην κορφή του κάστρου
 όλο βοή, φωνές και τάραχο, στου Πριάμου πλάι τις πόρτες·
 κι ο γνωστικός αρχίζει Αντήνορας τέτοια να λέει μπροστά τους:
 «Ακούστε, Τρώες εσείς και Δάρδανοι και σύμμαχοί μας όλοι,
 το τι η καρδιά στα στήθη μέσα μου με σπρώχνει να μιλήσω:
 Λέω την Ελένη την αργίτισσα κι όλο το βιος στου Ατρέα
 τους γιους να δώσουμε, τι αμάλαγους εμείς πατώντας όρκους
 ξανασηκώσαμε τον πόλεμο· κι αλήθεια εγώ φοβούμαι,
 τη συμβουλή μου αν δεν ακούσετε, δε θά 'βγει σε καλό μας.»

350

Είπε και κάθισε· κι ο Αλέξαντρος της ομορφομαλλούσας
 Ελένης ο άντρας ο αρχοντόγεννος, σηκώθη τότε ομπρός τους,
 κι αντιμιλώντας με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
 «Τα λόγια που μας λες, Αντήνορα, καθόλου δε μ' αρέσουν·
 κι άλλη βουλή να δώσεις δύνεσαι καλύτερη από τούτη.
 Όμως αλήθεια, τούτα που 'λεγες, με τα σωστά σου αν τα 'πες,
 ατοί τους οι θεοί σου σήκωσαν τα φρένα δίχως άλλο.

360

Τώρα στους Τρώες τους αλογάρηδες εγώ θα πω τι θέλω:
 Δε δίνω πίσω τη γυναίκα μου, το διαλαλώ μπρος σ' όλους·
 όμως το βιος που απ' το Άργος έφερα στο σπιτικό μου, ακέριο
 το δίνω πίσω, κι από πάνωθε δικά μου κι άλλα ακόμα.»

Είπε και κάθισε· του Δάρδανου το αγγόνι ασκώθη τότε,
 ο Πριάμος, που στο νου παράβγαινε με τους θεούς τους ίδιους,
 κι έτσι τους μίλησε καλόγνωμος κι αναμεσό τους είπε:
 «Ακούστε, Τρώες εσείς και Δάρδανοι και σύμμαχοί μας όλοι,
 το τι η καρδιά στα στήθη μέσα μου με σπρώχνει να μιλήσω:

345 *πα στην κορφή του κάστρου*: Στην ακρόπολη της Τροίας.

347 *Αντήνορας*: Από τους πιο συνετούς Τρώες ηγεμόνες.

348 *Δάρδανοι*: Οι κάτοικοι μιας μικρής χώρας πιο πάνω από την Τρωάδα, κοντά στον Ελληόσποντο. Την κυβερνούσε ο Αινείας.

350 *αργίτισσα*: Σταθερό επίθετο (αποκλείεται να σημαίνει από το Άργος, γιατί η Ελένη καταγόταν από τη Σπάρτη), μπορεί να σημαίνει από την Πελοπόννησο ή από την Ελλάδα γενικά, αν σκεφτούμε ότι ήταν η μόνη Ελληνίδα μέσα στην Τροία. Βλ. και σχ. Α 30.

351 *αμάλαγους εμείς πατώντας όρκους*: Που δόθηκαν στο Γ πριν από τη μονομαχία του Πάρη με το Μενέλαο και που πατήθηκαν στο Δ από τον Πάνταρο, βλ. και σχ. 69.

αμάλαγοι: Πιστοί, που εμπνέουν εμπιστοσύνη.

Στο κάστρο τώρα να δειπνήσετε, καθώς το συνηθάτε, 370
 κι ας μήν ξεχνά κανείς τη βάρδια του, κι όλοι σας ξύπνιοι πάντα.
 Κι ως ξημερώσει, ο Ιδαίος για τ' άρμενα τα βαθουλά να φύγει,
 στους γιους του Ατρέα, στον Αγαμέμνονα και στο Μενέλαο, νά 'ρθει
 να πει το λόγο αυτό του Αλέξαντρου· τι απ' αφορμή του ασκώθη
 η αμάχη μας. Κι αυτό το φρόνιμο να τους μηνύσει λόγο,
 ο τρισκατάρατος ο πόλεμος να πάψει, τους νεκρούς μας,
 αν θεν, να κάψουμε· τον πόλεμο μετά ξαναρχινάμε,
 ωσόπου ο θεός, τη νίκη δίνοντας ενούς, μας διαχωρίσει.»

Είπε, κι αυτοί, γρικώντας, πρόθυμα συνάκουσαν το λόγο,
 κι έτσι δειπνήσαν στο στρατόπεδο, στο λόγο του ο καθένας. 380

Κι ως έφεξεν, ο Ιδαίος για τ' άρμενα τα βαθουλά κινούσε,
 και βρήκε τους καστροπολέμαρχους Αργίτες συναγμένους
 πλάι στο καράβι του Αγαμέμνονα το πιο ακρινό· κι εστάθη
 στη μέση ο κράχτης ο βροντόφωνος κι αυτά τους λέει τα λόγια:
 «Υγιέ του Ατρέα και σεις οι επίλοιποι των Αχαιών αρχόντοι,
 ο Πρίαμος κι οι άλλοι πρωτοστάτορες της Τροίας μου δώκαν διάτα
 το λόγο να σας πω του Αλέξαντρου, που απ' αφορμή του ασκώθη
 η αμάχη, αν ίσως και τον βρίσκετε και σεις της αρεσκιάς σας:
 Το βιος που ο Πάρης στα καράβια του τα βαθουλά εδώ πέρα
 κουβάλησε—αχ, μακάρι να 'βρισκε πιο πριν το θάνατό του!— 390
 το δίνει πίσω, κι από πάνωθε κι άλλα δικά του ακόμα.

Μα του Μενέλαου του τρισεύγενου λέει τη γυναίκα πίσω
 πως δε θα τη γυρίσει, απάνω του κι ας πέφτουμε όλοι οι Τρώες.
 Κι ακόμα αυτό το λόγο μ' έβαλαν να σας μηνύσω: αν θέτε,
 τον τρισκατάρατο τον πόλεμο να πάψουμε, τους έρμους
 νεκρούς να κάψουμε· τον πόλεμο μετά ξαναρχινάμε,
 ωσόπου ο θεός, τη νίκη δίνοντας ενούς, μας διαχωρίσει.»

Αυτά είπε, κι όλοι τους εσώπαιναν και δεν εβγάναν άχνα:
 αργά στο τέλος ο βροντόφωνος τους μίλησε Διομήδης:
 «Το βιος να μη δεχτεί κανένας μας που δίνει ο Πάρης πίσω, 400
 μηδέ και την Ελένη· σίγουρα κι ο ανέμυαλος το νιώθει

380 στο στρατόπεδο: Οι Τρώες έχουν το στρατόπεδο μέσα στα τείχη (στο κάστρο: μέσα στην πόλη 370).

386 διάτα: Διαταγή, παραγγελία.

πως τώρα οι Τρώες στην άκρα του άπατου γκρεμού κοντοζυγώνουν.»

Είπε ο Διομήδης ο αλογάτορας· τα λόγια του γρικώντας
οι γιοι των Αχαιών ολόγυρα με μια φωνή αλαλάξαν.

Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας στον κράχτη απηλογιέται:

«Ίδαίε, τον άκουσες μονάχος σου των Αχαιών το λόγο,
τι σου αποκρίνονται, κι η γνώμη τους πολύ της αρεσκιάς μου.

Μα τους νεκρούς δε φέρνω αντίλογο να κάψουμε· σωστό 'ναι
όσοι σκοτώθηκαν στον πόλεμο, να δώσεις στα κορμιά τους
μιαν ώρα αρχύτερα, σαν πέθαναν, καν της φωτιάς τη χάρη.

410

Κι ας είναι μάρτυρας στον όρκο μας ο Δίας, της 'Ηρας ο άντρας.»

Είπε, και το βασιλοράβδι του σ' όλους τους θεούς σηκώνει,
και πίσω ο Ίδαίος να φύγει εκίνησε κατά την άγια Τροία.

Όστόσο εκείνοι, Τρώες και Δάρδανοι, καθόνταν μαζεμένοι

στη σύναξη όλοι και τον πρόσμεναν, τότε θα γύρει πίσω

ο Ίδαίος· κι εκείνος, μόλις έφτασε, στη μέση εστάθη κι είπε

το μήνυμα· κι αυτοί συντάζονταν όλοι με πλήθια βιάση,

ποιοι τους νεκρούς θα κουβαλήσουνε και ποιοι θα παν για ξύλα.

Κι από την άλλη, απ' τα καλόστρωτα καράβια τους οι Αργίτες

ποιοι τους νεκρούς θα φέρναν έλεγαν και ποιοι θα παν για ξύλα.

420

Και σύντας ο ήλιος, ανεβαίνοντας τον ουρανό, τις πρώτες

πα στα χωράφια αχτίδες του έριξεν απ' το βαθύ κινώντας

τον Ωκεανό τον αργοσάλευτο, στον κάμπο εκείνοι εσμίξαν.

Μα τους νεκρούς δεν ήταν εύκολο να ξεχωρίσουν όλους·

γι' αυτό και με νερό τα γαίματα τους πλέναν τα πηγμένα,

χύνοντας μαύρα δάκρυα, κι έπειτα στ' αμάξια τους φορτώναν.

404 *οι γιοι των Αχαιών*: Περίφραση, αντί οι Αχαιοί. Πρβλ. Των φρονίμων τα παιδιά (οι φρόνιμοι) πριν πεινάσουν μαγερεύουν.

409 *εξ. να δώσεις στα κορμιά τους / ... καιν της φωτιάς τη χάρη*: Σύμφωνα με την πίστη της εποχής, η ψυχή του νεκρού δεν μπορούσε να διαβεί τις πύλες του 'Αδη και να γαληνέψει, αν δεν έκαιγαν το σώμα του. Βλ. Ψ 71 *εξ.*

412 *το βασιλοράβδι του ... σηκώνει*: Για να επικαλεστεί τους θεούς και να επισφραγίσει τον όρκο.

419 *καλόστρωτα*: Με όμορφο κατάστρωμα.

421 *ο ήλιος*: Πρόκειται για την ίδια μέρα. Ο Ίδαίος είχε πάει στο ελληνικό στρατόπεδο πριν χαράξει.

421 *εξ. ο ήλιος ... / ... απ' το βαθύ κινώντας / τον Ωκεανό*: Βλ. σχ. Ε 5.

Μα ο μέγας Πρίαμος δεν τους άφηνε να κλαίν· κι εκείνοι τότε
 βουβοί πα στην πυρά τους σώριαζαν με σπαραγμένα σπλάχνα·
 κι αφού τους κάψαν, πίσω εκίνησαν να παν στην Τροία την άγια.
 Κι από την άλλη οι Αργίτες σώριαζαν οι χαλκαρματωμένοι
 πα στην πυρά τους σκοτωμένους τους με σπαραγμένα σπλάχνα·
 κι αφού τους κάψαν, πίσω εγύρισαν στα βαθουλά καράβια.

430

Αυγή δεν ήταν· ασπρογάλιαζε το φως στη νύχτα ακόμα,
 σα γύρω απ' την πυρά μαζώχτηκαν Αργίτες διαλεγμένοι
 και πήραν γύρα της κι ανάσκωσαν κοινό μνημούρι σε όλους,
 χόμα απ' τον κάμπο ολούθε υψώνοντας, και πλάι του πυργοτείχι
 και πύργους έχτισαν τετράψηλους, κι αυτούς και τ' άρμενά τους
 να διαφεντεύουν· βάλαν έπειτα καλαρμοσμένες πόρτες,
 πλατύς για να περνά από μέσα τους για τ' άλογά τους δρόμος·
 κι απόξω ένα χαντάκι διάπλατο, βαθύ, μεγάλο ανοίξαν
 στο καστροτείχι δίπλα, κι έμπηξαν παλούκια στις πλαγιές του.

440

Οι Αργίτες έτσι οι μακρομάλληδες χαράματα εδουλεύαν·
 κι οι αθάνατοι στον κεραυνόχαρο το Δία καθόνταν πλάι,
 το έργο το μέγα αποθαμάζοντας των Αχαιών μπροστά τους·
 κι ο Ποσειδώνας πρώτος μίλησεν ο κοσμοσειστής κι είπε:
 «Πατέρα Δία, θνητός στην άμετρη τη γης απάνω αλήθεια
 πια θα βρεθεί, που στους αθάνατους θα πει τους λογισμούς του;
 Και δε θωράς τους μακρομάλληδες Αργίτες, καστροτείχι
 που χτίσαν πάνω απ' τα καράβια τους κι ολόγυρά του ανοίξαν
 χαντάκι, δίχως στους αθάνατους τρανές θυσίες να κάνουν;
 Θα δοξαστεί το καστροτείχι τους ως κει που απλώνει η μέρα,
 μα το άλλο, αυτό που εγώ κι ο Απόλλωνας με ιδρώτα έχουμε χτίσει

450

433 *Αυγή δεν ήταν*: Τελειώνει η μέρα της ταφής των νεκρών, και πριν ακόμα ξημερώσει η 24η, αρχίζει το χτίσιμο του τείχους.

435-440 *Επανάληψη των στ. 336-341* με την αναγκαία μεταβολή στους χρόνους των ρημάτων.

443-463 *Εξαιρείται το οχυρωματικό έργο των Αχαιών και παράλληλα ερμηνεύεται στο μικρασιάτη ακροατή το ότι δεν έβλεπε στην Τρωάδα ούτε ίχνος από το τείχος αυτό.*

445 *κοσμοσειστής*: Που τρανάζει τη γη. Σταθερό επίθετο του Ποσειδώνα ως θεού των σεισμών.

452 *εξ, αυτό που εγώ κι ο Απόλλωνας έχουμε χτίσει / για τον...Λαομέδοντα*: Ο Δίας είχε κάποτε προστάξει τον Ποσειδώνα και τον Απόλλωνα για τιμωρία να υπηρετήσουν το

για τον τρανό το Λαιομέδοντα, θα το ξεχάσει ο κόσμος.»

Συχύστη τότε ο Δίας κι απάντησεν ο νεφελοστοιβάχτης:
 «Ωχού μου, Κοσμοσειστή ανίκητε, τι λόγια αυτά που κρένεις;
 Άλλος θεός μια τέτοια απόφαση μπορεί και να φοβόταν,
 αν ήταν πιο αχαμνός στη δύναμη και στην καρδιά από σένα.
 Μα εσέ θα λάμπει πάντα η δόξα σου μακριά ως που απλώνει η μέρα.
 Άκου: την ώρα που οι μακρόμαλλοι θα ξεκινούν Αργίτες
 στην πατρική τους γη διαγέροντας, το καστροτείχι ετούτο
 θρουβάλιασέ το και στη θάλασσα να το γκρεμίσεις όλο
 και με άμμο το φαρδύ το ακρόγιαλο ν' αποσκεπάσεις πάλε,
 και τότε το τειχί το αργίτικο θ' αφανιστεί απ' τον κόσμο.»

460

Αυτά μιλούσαν συναλλήλως τους εκείνοι τότε· ωστόσο
 ο γήλιος έπεσε και τέλεψαν οι Αργίτες τη δουλειά τους·
 και στα καλύβια βόδια εσφάζανε, και πήραν και δειπνούσαν·
 κι είχαν κρασί απ' τη Λήμνο, που 'φεραν πολλά καράβια εκείθε,
 σταλμένα από το γιο του Ιάσονα στους Αχαιούς, τον Εύνηο,
 που 'χε γεννήσει στον Ιάσονα το βασιλιά η Υπιπύλη.
 Στους γιους του Ατρέα, τον Αγαμέμνονα και το Μενέλαο, χάρια
 είχε σταλμένα ο γιος του Ιάσονα κρασί, λαγήνια χίλια.
 Εκείθε οι Αργίτες οι μακρόμαλλοι ψωνίζαν το κρασί τους,
 κι έδινε ποιος χαλκό, ποιος σίδηρο στραφαλιστό, ποιος πάλε
 με βόδια ζωντανά του τ' άλλαζε, ποιος με βοδιώ τομάρια,
 ποιος και με σκλάβους, κι έτσι εχαίρουνταν πλούσιο τραπέζι πάντα.
 Ολονυχτίς οι μακρομάλληδες Αργίτες τότε ετρώγαν,
 κι από την άλλη οι Τρώες κι οι σύμμαχοι μέσα στο κάστρο ολούθε·
 κι ολονυχτίς κακά ο βαθύγνωμος ο Δίας τους μελετούσε
 βροντώντας δυνατά, κι ολόχλωμη τους έκοβε τρομάρα.
 Κι απά στη γη με τα ποτήρια τους χύναν κρασί, κι ούτ' ένας

470

480

βασιλιά της Τροίας το Λαιομέδοντα, τον πατέρα του Πριάμου. Οι δύο θεοί είχαν χτίσει το μεγάλο τείχος στην πόλη της Τροίας.

457 αχαμνός: Αδύνατος.

461 θρουβαλιάζω: Κάνω θρύψαλα, καταστρέφω.

466 καλύβια: Τα πρόχειρα καταλύματα του στρατού, παράγκες.

467 εξ. Όπως φαίνεται, υπήρχαν εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στους Αχαιούς και στον Εύνηο.

κόταε να πει, στον πολυδύναμο το Δία σταλιές πριν στάξει.
Πλαγιάσαν έπειτα και φράθηκαν την άγια του ύπνου χάρη.

ΙΛΙΑΔΑΣ Θ

Στην πάσα γης απάνω απλώνουνταν η Αυγή η κροκομαντούσα,
κι έκραξε ο Δίας ο κεραυνόχαρος τους αθανάτους όλους
να ἴρθουν στου Ολύμπου του πολύκορφου την πιο αψηλή τη ράχη,
κι ατός του αναμεσό τους μίλησε, κι όλοι οι θεοί γρικούσαν:
«Όσοι θεοί που ζουν στον Ὀλυμπο κι όσες θεές, γρικήστε,
το τι η καρδιά στα στήθη μέσα μου με σπρώχνει να μιλήσω:
αρσενικός θεός κανένας σας και θηλυκός κανένας
μην αφηφήσει λέω το λόγο μου, μόνο συγκλίνετε όλοι
σε ό,τι θα πω, μιαν ώρα αρχύτερα τούτη η δουλειά να γένει.
Μα όποιον αλάργα απ' τους επίλοιπους θεούς θα ιδώ να θέλει 10
να πάει μαθές να δώσει βόηθηση στους Τρώες για στους Αργίτες,
θα του ἴρθει αστροπελέκι κι άσκημα στον Ὀλυμπο θα γύρει
για θα τον ρίξω μες στα Τάρταρα τα μαύρα, αρπάζοντάς τον,
μακριά, στης γης τα ριζοκάτωφλα, στην πιο βαθιά κουφάλα,
με σιδερένιες πόρτες, χάλκινο κατώφλι, απο τον Ἄδη
τόσο πιο απόβαθα, όσο βρίσκεται πιο κάτω η γη απ' τα ουράνια:
να νιώσει τότε, απ' τους αθανάτους ο πιο τρανός πως είμαι.
Ομπρός, θεοί, για δοκιμάσετε, για να το μάθετε όλοι:
Δέστε σκοινί απ' τα ουράνια ολόχρυσο και κρεμαστείτε εκείθε, 20
κι αρσενικοί μαζί να σύρετε και θηλυκοί: και πάλε
κάτω στη γη δε θα τραβήξετε ψηλά απ' τα ουράνια εμένα,
τον πιο τρανό του κόσμου κύβερνο, και μ' όλο σας το μόχτο.
Μ' άν να τραβήξω το αποφάσιζα κι εγώ με τα σωστά μου,
και με τη γη και με τη θάλασσα θα σας ανάσερνα όλους:
και το σκοινί θα μπόρουν έπειτα σε μια κορφή του Ολύμπου
να δέσω, κι έτσι τότε μέτωρα θα κρέμουνταν τα πάντα.
Τόσο περνώ και τους αθανάτους, περνώ και τους ανθρώπους.»
Έτσι μιλούσε, κι όλοι απόμειναν και δεν εβγάναν άχνα,
τι είχαν σαστίσει που τους μίλησε πολύ πεισματωμένα:
μόν' η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, στερνά του μίλησε έτσι: 30

«Υγιέ του Κρόνου και πατέρα μας, μες στους θεούς ο πρώτος,
 όλοι το ξέρουμε, ακατάλυτη πως είναι η δύναμή σου·
 μα κι έτσι εμείς για τους πολέμαρχους θρηνούμε τώρα Αργίτες,
 που 'ναι γραφτό τους νά 'βρουν θάνατο κακό και να χαθούνε.
 Ως το προστάζεις, απ' τον πόλεμο τραβούμε τώρα χέρι,
 μα άσε βουλή σωστή να βάλουμε στων Αχαιών τα στήθη,
 να μη χαθούν δω πέρα σύψυχοι, μια κι έτσι τους οχτρεύτης.»

Κι ο Δίας χαμογελώντας μίλησεν ο νεφελοστοιβάχτης:

«Παιδί μου, Τριτογένεια, θάρρεψε, κι αλήθεια δε μιλούσα
 με την καρδιά μου· θέλω πάντα μου καλός μαζί σου να 'μαι.»

40

Αυτά είπε, κι έξεψε στο αμάξι του δυο χαλκοπόδαρα άτια,
 γοργόφτερα, με χήτες που 'πεφταν χρυσές από το σβέρκο.
 Χρυσά μετά κι ατός του εφόρεσε, και πήρε ένα μαστίγι
 χρυσό, καλοφτιαγμένο, κι έπειτα, στο αμάξι του πηδώντας,
 δίνει βιτσιά γοργά στ' αλόγατα, που ολομεμιάς πετάξαν
 προθυμερά, στις γης ανάμεσα και στ' αστεράτα ουράνια.
 Φτάνει στην 'Ιδα την πολύπηγη, των αγριμιών τη μάνα,
 στο Γάργαρο, όπου του 'χαν τέμενος κι ένα βωμό ευωδάτο.
 Κει πέρα τ' άτια των αθάνατων και των θνητών ο κύρης
 κρατάει ξεζεύει κι ως τους έχυσε πυκνή κατάχνια γύρω,
 καθίζει ατός του καμαρώνοντας πα στην κορφή, τα μάτια
 στ' αργίτικα καράβια ρίχνοντας και μες στων Τρώων το κάστρο.

50

Κι οι Αργίτες απ' τη μια οι μακρόμαλλοι παίρναν μεβιάς και τρώγαν
 μες στα καλύβια, και σαν τέλεσαν, ντυνόταν τ' άρματά τους·
 κι από την άλλη οι Τρώες στο κάστρο τους αρματωνόνταν όλοι,
 πιο λιγοστοί, μα κι έτσι εγύρευαν στη μάχη να χυθούνε,
 τι η ανάγκη ήταν βαριά, και ταίρια τους και τέκνα να γλιτώσουν.
 Κι ανοίξαν όλες οι καστρόπορτες κι όξω ο στρατός έχιθη,
 πεζοί κι αμαξολάτες; κι έφτανε τ' αφήλου ο τάραχός τους.

Κι όπως τα δυο τ' ασκέρια τρέχοντας σμίξαν μαζί, σκουντρήξαν
 ένα με τ' άλλο τα κοντάρια τους, σκουντρήξαν τα σκουτάρια
 και των αντρών των χαλκοθώρακων η αντρεία, κι αντιχτυπούσαν
 οι αφαλωτές ασπίδες, κι έβραζεν ο σάλαγος περίσσιος·
 και γρίκαες καυκησιές και γόσματα μαζί την ίδιαν ώρα,
 αυτών που εσφάζαν και που εσφάζονταν, κι η γης πλημμύριζε αίμα.
 Όσο βαστούσε η αυγή και πλήθαινε το φως της άγιας μέρας,

60

κι από τους δυο στρατούς σωριάζουνταν περίσσιοι απ' τις ριζιές τους·
 μα ο γήλιος πια καταμεσουράνα σαν έφτασε κι εστάθη,
 ο Δίας πατέρας την ολόχρυση σηκώνει ζυγαριά του,
 και κλήρους δυο του Χάρου του άσπλαχνου πιθώνει στα παλάγγια, 70
 δώθε των Τρώων των αλογάρηδων, των Αχαιών εκείθε·
 κι από τη μέση την εσήκωσε, κι η μαύρη μοίρα γέρνει
 των Αχαιών· στη γης ο κλήρος τους την πολυθρόφα πάνω
 καθίζει, και των Τρώων ασκώθηκε ψηλά στα ουράνια πλάτη.
 Κι από την Ίδα ο Δίας εβρόντηξε βαριά, και πυρωμένο
 ρίχνει αστραπόφωτο στ' αργίτικα φουστάτα, που όπως το 'δαν,
 σαστίσαν όλοι τους κι ολόχλωμη τους έκοψε τρομάρα.

Και τότε πια μήτε ο Αγαμέμνονας και μήτε ο Ιδομενέας,
 μήτε οι τρανοί πολέμαρχοι Αίαντες να κρατηθούν βαστήζαν.
 Κι είχε μονάχα μείνει ο Νέστορας, των Αχαιών η σκέπη, 80
 δίχως να θέλει, τι ένα απ' τ' άτια του βογγούσε, από τον Πάρη,
 το θείο τον άντρα της ωριόμαλλης Ελένης, δοξεμένο
 στο κορφοκέφαλο, όπου στ' άλογα φυτρώνει η πρώτη τρίχα,
 ψηλά, και πίζουλο το λάβωμα στέκει εδώ πέρα πάντα.
 Και πήδηξε απ' τον πόνο, ως χώθηκε μες στο μυαλό η σαγίτα,
 και γύρα στο χαλκό σπαράζοντας και τ' άλλα μπέρδεψε άτια.
 Κι εκεί που ο γέροντας πετάχτηκε με το σπαθί να κόψει
 του αλόγου τα λουριά, τον πρόφτασαν του Εχτόρου τ' άτια ξάφνου
 με τον τρανόν αμαξολάτη τους χιμώντας μες στη μάχη,
 τον Έχτορα· και τότε ο γέροντας αλήθεια θα χανόταν· 90
 όμως τον πήρε του βροντόφωνου Διομήδη ευτύς το μάτι,
 και του Οδυσσέα βοήθεια γύρεψε βροντοφωνάζοντάς του:
 «Γιε του Λαέρτη αρχοντογέννητε, πολύτεχνε Οδυσσέα,
 πού φεύγεις σαν κιοτής, τις πλάτες σου γυρνώντας, μες στ' ασκέρη;
 Το νου σου, ως φεύγεις, μην πισώπλατα κανείς σε κονταρέψει!
 Στάσου, απ' το γέροντα να διώξουμε τον άγριο ετούτον άντρα!»

Αυτά είπε, όμως ο θεός, πολύπαθος δεν άκουσε Οδυσσέας,
 μόνο προσπέρασε, στ' αργίτικα καράβια για να φτάσει.
 Τότε ο Διομήδης και μονάχος του στους μπροστομάχους τρέχει,
 στάθηκε ομπρός από του γέροντα του Νέστορα τ' αμάξι 100
 και κράζοντάς τον με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
 «Γέροντα, αλήθεια, οι νιοί πολέμαρχοι πολύ σε τυραννούνε,

και σένα επλάκωσαν τα γέρατα κι η δύναμή σου εκόπη,
 κι είναι αχαμνός ο αλογολάτης σου κι οκνά τ' αλόγατά σου.
 Όμως για ανέβα απά στο αμάξι μου, να δεις και συ τι αξίζου
 του Τρώα τ' αλόγατα, πώς ξέρουμε στον κάμπο δώθε κειθε
 μια γρήγορα μπροστά να χύνονται και μια να φεύγουν πίσω.
 Τα πήρα απ' τον Αινεία κι είν' άφταστα, σύντας χυθούν κυνήγι.
 Οι σύντροφοι ας γνοιαστούνε τ' άτια σου, κι εμείς μ' αυτά στους Τρώες
 τους αλογάρηδες θα πέσουμε, που ως κι ο Έχτορας να μάθει 110
 αν δε φρενιάζει στις παλάμες μου κι εμένα το κοντάρι.»

Αυτά είπε, κι ο γερήνιος Νέστορας συγκλίνει ο αλογολάτης.
 Τ' άτια του Νέστορα στους σύντροφους να τα γνοιαστούν αφήνουν,
 στον πρόσχαρο τον Ευρυμέδοντα, στο Σθένελο το γαύρο,
 κι εκείνοι οι δυο μαζί ανεβήκανε στο αμάξι του Διομήδη·
 και τότε ο Νέστορας τα νιόλουρα τ' αστραφτερά φουχτώνει,
 τ' αλόγατα βαράει και γρήγορα τον Έχτορα σιμώνουν.
 Κι όπως χιμούσε αυτός απάνω τους, του ρίχνει ο Διομήδης·
 μα το κοντάρι δεν τον πέτυχε, τον Ηνιοπέα μονάχα,
 το σύντροφό του, του αντροδύναμου Θηβαίου το γιο, που εκράτει 120
 τα νιόλουρα στο χέρι, εχτύπησε πα στο βυζί, στο στήθος·
 κι από το αμάξι εκατρακύλησε και τ' άτια εκάμαν πίσω
 τα γρήγορα, κι ευτύς παράλυσαν εκεί η ψυχή κι η αντρεία του.
 Πίκρα μεγάλη για το σύντροφο τα σωθικά του Εχτόρου
 πλακώνει, όμως εκεί τον άφησε, κι ας καίγουντα η καρδιά του,
 κι αμαξολάτην άλλο ατρόμητο ζητούσε, μα πολλήώρα
 με δίχως κυβερνήτη τ' άτια του δε μείναν· τι σε λίγο
 το λιονταρόκαρδο Αρχεπτόλεμο, το γιο του Ιφίτου, ως βρήκε,
 στο αμάξι απάνω τον ανέβασε και τα λουριά του δίνει.

Κι οι Τρώες θα χάνουνταν κι αγιάτρευτες δουλειές θα τους σκαρώναν, 130
 και μες στο κάστρο τότε ως πρόβατα θα τους μαντρίζαν, ξάφνου
 αν δεν τους θώραε των θάνατων και των θνητών ο κύρης,
 Φλογάτο αστροπελέκι αμόλησε μεμιάς, με οργή βροντώντας,
 και στου Διομήδη ομπρός τ' αλόγατα το σφεντονίζει κάτω,
 και φλόγα από το θειάφι που άναβε τρομαχτικιά ετινάχτη·
 κι από το φόβο τους εζάρωσαν κάτω απ' το αμάξι τ' άτια,
 και τα λαμπρά λουριά απ' του Νέστορα ξεφύγανε τα χέρια,
 και στο Διομήδη τότε μίλησε με φοβισμένα σπλάχνα:

«Τ' άλογα γύρνα τα μονόνυχα, Διομήδη, για φευγάλα·
 μη δε θωράς που τώρα βόθηση καμιά δε δίνει ο Δίας; 140
 Τώρα σε τούτον δόξα αθάνατη του Κρόνου ο γιος χαρίζει,
 για σήμερα· σε μας αργότερα θα δώσει, αν το θελήσει.
 Θνητός κανείς του Δία δε δύνεται τη γνώμη ν' αντισκόψει,
 όσο αντρειωμένος, τι στη δύναμη τρανότερος εκείνος.»

Τότε γυρνώντας ο βροντόφωνος Διομήδης του αποκρίθη:
 «Όσα μου λές αλήθεια, γέροντα, πολύ σωστά και δίκια,
 μα πίκρα ασήκωτη τα φρένα μου και την καρδιά πλακώνει·
 τι μες στους Τρώες μιλώντας ο Έχτορας μια μέρα θα φωνάζει:
 “Μπροστά σε με ο Διομήδης έφυγε και στα καράβια εχώθη.”
 Τέτοια θα πει, τότε ας άνοιγεν η γης για να με φάει.» 150

Γυρνώντας ο γερήνιος Νέστορας ο αλογολάτης του 'πε:
 «Γιε του Τυδέα του πολεμόχαρου, τι λόγια αυτά που κρένεις;
 Ακόμα κι ο Έχτορας αν σ' έλεγε κιοτή και φοβιτσάρη,
 μα μήτε οι Τρώες και μήτε οι Δάρδανοι θα τον πιστεύαν, μήτε
 των Τρώων τα ταίρια, των αντρόκαρδων πολέμαρχων, ποτέ τους,
 στη σκόνη που 'ριξες τους άντρες τους μες στα χρυσά τους νιάτα.»

Είπε, και τ' άτια τα μονόνυχα γυρνάει γοργά να φύγουν
 μέσα στον τάραχο· κι άπάνω τους με αλαλητό μεγάλο
 πλήθος οι Τρώες ερίχναν κι ο Έχτορας ριζιές φαρμακωμένες.
 Κι ο μέγας κρανοσειστής Έχτορας φωνή μεγάλη σέρνει: 160
 «Διομήδη, οι Αργίτες οι αλογάρηδες περίσσια σε τιμούσαν,
 με κρέατα, με ποτήρια ξέχειλα, πα στην κορφή της τάβλας·
 μα τώρα ποιος θα σε λογάριαζε; Κατάντησες γυναίκα!
 Χάσου απ' τα μάτια μου, παλιόμουτρο, και δε θα κάνω πίσω,
 για ν' ανεβείς εσύ στους πύργους μας, και στ' άρμενα να φέρεις.
 τα ταίρια μας, τι εγώ πρωτύτερα του Χάρου θα σε δώσω!»

Αυτά είπε, κι ο Διομήδης δίγνωμος αναρωτήθη τότε,
 τάχα ξοπίσω τ' άτια στρέφοντας να χτυπηθεί μαζί του;
 Τρεις απ' το νου φορές του πέρασε κι από τα φρένα μέσα,
 και τρεις εβρόντηξε ο βαθύγνωμος ο Δίας από την Ίδα, 170
 σημάδι για τους Τρώες, πως χάριζε σ' αυτούς τη νίκη άκέρια.
 Φώναξε τότε ο μέγας Έχτορας στους Τρώες γκαρδιώνοντάς τους:
 «Λυκιώτες και Δαρδάνοι αντρόψυχοι και Τρώες, ακούστε με όλοι!
 Άντρες σταθείτε, ορθή κρατάτε τη της αντριγιάς τη φλόγα!

Τώρα το ξέρω πως εσύγκλινε του Κρόνου ο γιος και δίνει
 νίκη σε με και δόξα αθάνατη, και πίκρες στους Αργίτες.
 Οι ανέμυαλοι! που πήραν κι έχτισαν το καστροτείχι ετούτο,
 κούφιο και τιποτένιο, ανήμπορο τη λύσσα μας να κόψει
 τι το σκαφτό χαντάκι τ' άτια μας μεμιάς θα το πηδήξουν.
 Μα όντας εγώ μπρος στα καράβια τους τα βαθουλά πια φτάσω,
 180 την καταλύτρα ας μην ξεχάσουμε φωτιά την ώρα εκείνη·
 θέλω να κάψω τα πλεούμενα κι αυτούς να τους σκοτώσω,
 τους Δαναούς, πλάι στα καράβια τους, μες στον καπνό πνιγμένους.»

Είπε και τ' άτια του γκαρδιώνοντας αυτά τους λέει τα λόγια:
 «Αίθωνα, Λάμπε αρχοντογέννητε, και Πόδαργε και Ξάνθε,
 καιρός την έγνοια να ξοφλήσετε που 'χε η Αντρομάχη ως τώρα
 για σας περίσσια, του Ηετίωνα του ψυχωμένου η κόρη·
 που πρώτα εσας ακριβοτάγιζε το στάρι το μελένιο,
 για σας κρασί, καθώς διψούσατε, πιο πρώτα συγκερνούσε,
 190 παρα για μένα, λεβεντόκορμο που ταίρι της λογιέμαι.

Ομπρός λοιπόν και δίχως άργητα τραβάτε, το σκουτάρι
 θέλω να πάρουμε του Νέστορα, που η δόξα του έχει φτάσει
 στον ουρανό, πως είναι ολόχρυσο, κι αυτό κι οι πήχες του όλες.
 Κι απ' του Διομήδη του αλογάτορα τους ώμους θέλω ακόμα
 τον ξομπλιασμένο ολούθε θώρακα, τρανή του Ηφαίστου τέχνη.
 Τούτα στα χέρια μας αν έπεφταν, λογιάζω, τους Αργίτες
 αυτή τη νύχτα θ' ανεβάζαμε πα στα γοργά καράβια.»

Έτσι καυκίόταν, και στο θρόνο της η 'Ηρα η σεβάσμια εσείστη
 από θυμό που τ' άκουε, κι ο 'Ολυμπος τραντάζονταν ο μέγας
 Γυρνάει και λέει του τρανοδύναμου του Ποσειδώνα τότε:
 200 «Ωχού μου, Κοσμοσείστη ανίκητε, μηδέ η καρδιά η δική σου
 σπαράζει μες στα στήθη βλέποντας οι Αργίτες που χαλνιούνται;
 Κι όμως εκείνοι πλήθια κι όμορφα σου φέρνουν στην Ελική
 και στις Αιγές κανίσκια· στρέξε τους και συ τη νίκη τώρα·
 τι εμείς εδώ, που παραστέκουμε τους Δαναούς, αν πούμε
 τους Τρώες να διώξουμε, αμποδίζοντας το Δία να δώσει χέρι,
 στην 'Ιδα να κλωσάει θ' απόμενε την πίκρα του μονάχος.»

Βαρυγκομώντας την αντίσκοπεν ο ρήγας Κοσμοσείστης:
 «'Ηρα ατσαλόγλωσση, τι τα 'θελες τα λόγια ετούτα τώρα;
 Σκοπό δεν το 'χω, εμείς οι επίλοιποι με τον υγιό του Κρόνου

να χτυπηθούμε, τι στη δύναμη μας ξεπερνάει περίσσια.»

Τέτοια λαλούσαν συναλλήλως τους αυτοί, κι ωστόσο ο τόπος
 έξω απ' τα πλοία, μπρος στο καστρότειχο και πίσω απ' το χαντάκι
 φαριά, σκουταροφόρους σύσμιχτα ξεχειλάει στριμωγμένους·
 ο Έχτορας ήταν που τους στρίμωνχε, του Πριάμου ο γιος, παρόμοιος
 με το γοργό τον Άρη, ως του' δινε τη νίκη τώρα ο Δίας.
 Κι αλήθεια θα 'καιγε τα ισόβαρα καράβια με άγρια φλόγα,
 τον Αγαμέμνονα αν δε φώτιζεν η Ήρα η σεβάσμια τότε
 να δώσει, τρέχοντας μονάχος του, κουράγιο στους Αργίτες.
 Και κίνησε να πάει στ' αργίτικα καλύβια και καράβια, 220
 την πορφυρή κρατώντας κάπα του στο δυνατό του χέρι·
 και πλάι στο μαύρο εστάθη απλόχωρο καράβι του Οδυσσέα,
 που ήταν στη μέση, για ν' ακούγεται δεξιά ζερβιά η φωνή του
 ως πέρα στα καλύβια του Αίαντα, του γιου του Τελαμώνα,
 κι ως στου Αχιλλέα· κι οι δυο τους τ' άρμενα στις άκρες τα 'χαν σύρει,
 τι είχαν κι οι δυό τα χέρια ανίκητα και την αντρεία περίσσια.
 Κείθε φωνή τρανή τους έσυρε, ν' ακούσουν όλοι οι Αργίτες:
 «Ντροπή σας! Κρίμα λέω στα κάλλη σας, Αργίτες τιποτένιοι!
 Οι καυκησιές λοιπόν τι γίνηκαν, πως ήμασταν οι πρώτοι,
 που κάποτε στη Λήμνο ελέγατε—μεγάλα λόγια κούφια— 230
 με πλήθος κρέατα απ' ορθοκέρατα βόδια στην τάβλα ομπρός σας
 και πίνοντας κρασί γλυκόπιτο σε ξέχειλα ποτήρια,
 πως ο καθένας σας θα τα 'βαζε και μ' εκατό Τρωαδίτες
 και με διακόσιους; τώρα αντίκρα μας στέκει ένας και νικά μας,
 ο Έχτορας, που σε λίγο τ' άρμενα θα κάψει με άγρια φλόγα.
 Πατέρα Δία, και ποιος περίτρανος ρηγάρχης άλλος είναι,
 που τέτοια συφορά τον χόρτασες και ντροπιασμένο αφήκες;
 Κι όμως κανένα δεν προσπέρασα βωμό σου, ως εκινούσα
 με το πολύκουπο καράβι μου—που να μην είχα σώσει!—
 για νά 'ρθω εδώ· μόν' σε όλους έκαψα βοδιών μεριά και ξίγκια, 240
 την ωριότειχστη γυρεύοντας την Τροία να ξεπατώσω.
 Ωστόσο, Δία, καν τώρα επάκουσε την πεθυμιά μου ετούτη:
 Βόηθα μας καν να τους ξεφύγουμε και λυτρωμό να βρούμε,
 και μην αφήνεις ν' αφανίζονται πια από τους Τρώες οι Αργίτες.»
 Είπε, κι ο κύρης τον σπλαχνίστηκε τους θρήνους του γρικώντας,
 κι έγενεψε απείραχτο το ασκέρι του κι αγάλαστο να μείνει·

κι έναν αϊτό, που απ' τα πετούμενα μηνάει την πάσα αλήθεια,
του στέλνει, λαφομόσκι που 'σφιγγε, γοργής λαφίνας σπλάχνο,
στα νύχια του, και το ξαμόλησε πα στο βωμό, όπου εσφάζαν
οι Αργίτες πάντα τα σφαχτάρια τους στο Δία, τον τέλειο μάντη. 250

Κι αυτοί, μπροστά τους ως αντίκρυσαν πουλί απ' το Δία να φτάνει,
με νέαν ορμή, διψώντας πόλεμο, πάνω στους Τρώες χυθήκαν.

Απ' τους Αργίτες τότε, αρίφνητοι κι ας ήταν, τ' άλογά του
ποιος θα παινιόταν πως πιλάλησε πιο μπρος απ' το Διομήδη,
κι άνοιξε πόλεμο διαβαίνοντας πιο πρώτα το χαντάκι;
Πρώτος αυτός των Τρώων εσκότωσε κάποιον τρανό αντρειωμένο,
Αγέλαος κράζουσαν, του Φράδμονα παιδί· τ' αλόγατά του
να φύγει ως γύριζε, στη ράχη του καρφώνει το κοντάρι
μεσοπλατίς, κι εκείνο διάβηκε το στήθος πέρα ως πέρα.

Κι ως έπεσε απ' το αμάξι, πάνω του βροντήξαν τ' άρματά του. 260

Πίσω του οι Ατρείδες, ο Αγαμέμνονας με το Μενέλαο, βγήκαν,
κι ευτύς οι δυο ακλουθήξαν Αίαντες, όλο αντριγιά και θάρρος·
μετά κι ο Ιδομενέας κι ο σύντροφος του Ιδομενέα Μηριόνης,
που το κουράγιο του ισοζύγιαζε με του αντροφόνου του 'Αρη·
μετά κι ο Ευρύπυλος, του Ευαίμονα πετάχτη ο γιος ο γαύρος,
κι ο Τεύκρος υστερνά τεντώνοντας το λυγερό δοξάρι·
κι εκρύφτη στο σκουτάρι του Αίαντα, του γιου του Τελαμώνα·
κι όπως εκείνος το σκουτάρι του τραβούσε λίγο, ο Τεύκρος
παραμονεύοντας εδόξευε μες στο σωρό, κι εχτύπα

κάποιον οχτρώ· κι αυτός ως έπεφτε στη γη και ξεψυχούσε, 270

ο Τεύκρος, σαν παιδί στη μάνα του, χωνόταν πάλε πίσω
στον Αίαντα, που ξανά τον έκρυβε με το λαμπρό σκουτάρι.

Ποιον πρώτο από τους Τρώες εσκότωσεν ο άβεγος Τεύκρος τότε;

Τον 'Ορμενο και τον Ορσίλοχο, μετά τον Οφελέστη,
το Δαίτορα και το Μελάνιππο, το θείο το Λυκοφόντη,
τον Αμοπάονα, του Πυλυαίμονα το γιο, και το Χρομίο.

'Όλους αράδα εκεί τους έστρωσε στη γη την πολυθρόφα.

Τον είδε ο ρήγας Αγαμέμνονας και φράθηκε η καρδιά του,
απ' το δοξάρι του πώς θέριζε γραμμή των Τρώων τους λόχους.

Πήγε λοιπόν και στάθη δίπλα του κι έτσι μιλεί και κρένει: 280

«Τεύκρε ακριβέ μου, ρήγα ασύγκριτε και υγιέ του Τελαμώνα,
ρίχνε, μη στέκεις, κάποια ανάσαση να δώσεις στους Αργίτες,

να δώσεις και χαρά στον κύρη σου τον Τελαμώνα, που 'σουν κλεφτόγεννό του και σε ανάστησε στο αρχοντικό του μέσα. Μόχτα! Μακριά κι αν είναι, η δόξα του παντού ν' απλώσει τώρα. Κι άκουσε ακόμα κάποιο λόγο μου, που θα τον δεις να γένει: Αν η Αθηνά κι ο βροντοσκούταρος ο Δίας μια μέρα δώσουν της Τροίας εγώ τ' ομορφοτείχιστο να ξεπατώσω κάστρο, αρχοντομοίρι εσένα ολόπρωτα μετά από με θα δώσω, τριπόδι θες, θες και στο αμάξι τους διπλά φαριά ζεμένα, για και γυναίκα θες, αντάμα σου να πέφτει στο κλινάρι.»

290

Γυρνώντας τότε ο Τεύκρος ο άψεγος απηλογιά του δίνει: «Υγιέ του Ατρέα τρανέ, και μόνος μου τόσην ορμή μια κι έχω, τι με κεντάς εσύ; Τη δύναμη που κλείνω στο κορμί μου δεν κόβω· απ' τη στιγμή που διώξαμε στο κάστρο πίσω ετούτους, με το δοξάρι απ' το καρτέρι μου σκοτώνω οχτρούς αράδα. Οχτώ έχω ως τώρα μακρομύτικες σαγίτες ρίξει, κι όλες σε αντριγωμένων γοργοπόδαρων εμπήχητκαν τη σάρκα. Μονάχα αυτόν να βρω δεν πέτυχα, το λυσσασμένο σκύλο!»

Ως είπε τούτα, από την κόρδα του κι άλλη σαγίτα ρίχνει στον Έχτορα αντικρύ, κι ολόκαρδα να τον πετύχει επόθει· μ' αντίς γι' αυτόν τον απεγάδιαστο το Γοργυθίωνα βρίσκει, του Πριάμου τον υγιό τον έμνοστο, κατάστηθα η σαγίτα. Απ' την Αισύμη νύφη η μάνα του τον είχε γεννημένο, η Καστιάνειρα η πανέμορφη, θεά θαρρείς στο διώμα.

300

Κι ως γέρνει δίπλα το κεφάλι της στον κήπο η παπαρούνα, που την εβάρυνε η ανοιξιάτικη δροσιά για κι ο καρπός της, και το κεφάλι του όμοια απόγειρε, βαρύ απ' το κράνος, δίπλα.

Κι ο Τεύκρος τότε από την κόρδα του κι άλλη σαγίτα ρίχνει στον Έχτορα αντικρύ, κι ολόκαρδα να τον πετύχει επόθει· μα δεν τον πέτυχε, τι ο Απόλλωνας της ζάβωσε το δρόμο· τον Αρχεπτόλεμο έτσι, του Έχτορα το γαίρο αλογολάτη, μπροστά που εχύνουνταν, εχτύπησε πα στο βυζί, στο στήθος· κι από το αμάξι εκατρακύλησε και τ' άτια εκάμαν πίσω τα γρήγορα, κι ευτύς παράλυσαν εκεί η ψυχή κι η αντρεία του. Πίκρα μεγάλη για το σύντροφο τα σωθικά του Εχτόρου πλακώνει, όμως εκεί τον άφησε, κι ας καίγουντα η καρδιά του· και στον Κεβριόνη, δίπλα που 'λαχε, τον αδερφό του κράζει,

310

τα νιόλουρα να πιάσει απ' τ' άλογα, κι αυτός ακούει και τρέχει.
 Κι ο Έχτορας πήδηξε απ' τ' ολόφωτο το αμάξι από στο χώμα 320
 σκούζοντας άγρια, και φουχτώνοντας βαριά στο χέρι πέτρα
 ίσια στον Τεύκρο πάνω εχίμιξε, ζητώντας να του ρίξει.
 Πικρή σαγίτα εκείνος έβγαλεν απ' το σαγιτολόγο,
 και την κοκιάζει από στην κόρδα του, μα ως έκανε να σύρει,
 στον ώμο ο κρανοσειστής Έχτορας, πα στο κλειδί, που στήθος
 χωρίζει και λαιμό, κι είν' άσκημο το λάβωμα αυτού πάντα,
 και πάνω, ως του `ριχνε, τον πέτυχε με το τραχύ κοτρόνι
 και σπάει την κόρδα του, και μούδιασε το χέρι στον αρμό του·
 κι όπως σωριάστη γονατίζοντας, του φεύγει το δοξάρι.
 Όμως ο μέγας Αίας το αδέρφι του δεν παρατάει πεσμένο, 330
 μον' τρέχει ομπρός του και τον σκέπασε με το σκουτάρι ολούθε.
 Και τότε σκύψαν και τον σήκωσαν δυο γκαρδιακοί συντρόφοι,
 ο αρχοντογέννητος Αλάστορας κι ο Μηκιστέας, του Εχίου
 ο γιος, και τον πηγαΐναν στ' άρμενα, κι αυτός βαριά εβογγούσε.
 Ορμή καινούρια ο ρήγας του Όλυμπου βάζει στους Τρώες, κι εκείνοι
 τους Αχαιούς γραμμή κυνήγησαν προς το βαθύ χαντάκι·
 κι έτρεχε μες στους πρώτους ο Έχτορας, όλο καρδιά και πείσμα.
 Πώς σκύλος λιόντα για αγριογούρουνο στρώνει μπροστά και τρέχει
 με πόδια γρήγορα, δαγκώνοντας ξοπίσω τα μεριά τους 340
 και τα καπούλια, και φυλάγεται στο στριφογύρισμά τους·
 όμοια κι εκείνος τους μακρόμαλλους Αργίτες κυνηγούσε,
 και κάθε τόσο κι έναν σκότωνε, τον πιο στερνό, ως εφεύγαν.
 Μα τα παλούκια πια σα διάβηκαν και το χαντάκι πέρα
 μες στο φευγιό τους—και σκοτώθηκαν πολλοί απ' των Τρώων τα χέρια—
 έτσι κλεισμένοι δίπλα στ' άρμενα κρατιόντουσαν, και κράζαν
 ο ένας του άλλού κουράγιο δίνοντας, και σήκωναν τα χέρια
 και ξεφωνώντας τους αθάνατους ανακαλιόνταν όλους.
 Και στριφογύρνα ο μέγας Έχτορας τα ωριότριχα άλογά του,
 κι ως της Γοργόνας λες τα μάτια του για ως του αντροφόνου τού Άρη.
 Κι όπως τους είδε, τους σπλαχνίστηκεν η κρουσταλλόχερη Ήρα, 350
 και λόγια μίλησε ανεμάρπαστα στην Αθηνά γυρνώντας:
 «Ωχού, του Δία του βροντοσκούταρου παιδί, να μη γνοιαστούμε
 τους Αχαιούς, εδώ που χάνονται, καν για στερνή φορά τους;
 κι είναι γραφτό τους νά `βρουν θάνατο κακό και να χαθούνε

μόνο από ενούς τη λύσσα. Φρένιασε του Πριάμου ο γιος αλήθεια,
ο Έχτορας, δε βαστιέται πιότερο, τόσο κακό που κάνει.»

Τότε η Αθηνά, η θεά η γλαυκόματη, γυρνώντας αποκρίθη:

«Να 'ταν ετούτος-πώς θα το 'θελα!-ζωή κι αντρεία να χάσει,
πεσμένος από χέρια αργίτικα στη γη την πατρική του!

Μα τώρα ο κύρης μου φρενιάζοντας κακά στο νου του κλώθει, 360

πίβουλος, φταιχτής πάντα, αμπόδιτρο σ' όποια βουλή κι αν πάρω.

Και δε θυμάται εγώ πως γλίτωσα τόσες φορές το γιο του,
σαν ο Ευρυσθέας με τις αγγάρειες του βαριά τον τυραννούσε;
κι έκλαιγε αυτός στα ουράνια ασκώνοντας την κεφαλή, και μένα
ψηλά απ' τα ουράνια ο Δίας με πρόσταζε βοηθός του να κατέβω.

Όμως εγώ όλα αυτά αν τα κάτεχα μες στα βαθιά μου φρένα,
σύντας στον Άδη τον ξαπόστειλε τον κλειδαμπαρωμένο,
το σκύλο του άγριου του Άδη απ' το Έρεβος να πάει να φέρει απάνω,
τα κρεμαστά νερά δε γλίτωνε της Στύγας, όξω νά 'βγει!

Τώρα με οχτρεύεται και σύγκλινε στο θέλημα της Θέτης, 370

που του 'πεσε στα πόδια, του 'πιασε τα γένια, να τιμήσει
τον Αχιλλέα παρακαλώντας τον τον καστροπολεμίτη.

Μα θά 'ρθει μέρα 'Γλαυκομάτα μου' που θα με κράξει πάλε!

Ας είναι! τώρα τα μονόνοχα για σύνταξε άλογά μας,
κι εγώ στου Δία του βροντοσκούταρου θα τρέξω το παλάτι,

να βάλω του πολέμου τ' άρματα, και τότε του Πριάμου
ο γιος, ο κρανοσειστής Έχτορας, θα ιδούμε αν θα γελάσει
από αναγάλλιαση, στα διάβατα καθώς μας δει της μάχης.

Αλήθεια, κάποιος Τρώας με ξίγκια του και σάρκες θα χορτάσει
όρνια και σκύλους, δίπλα πέφτοντας στ' αργίτικα καράβια.» 380

Αυτά είπε, κι άκουσε τα λόγια της η κρουσταλλόχερη Ήρα,

και τ' άλογα με βιάση εσύνταζε τα χρυσοχαλινάτα,
μες στις θεές η πρώτη, του τρανού του Κρόνου η θυγατέρα.

Πήρε η Αθηνά, του βροντοσκούταρου του Δία η κόρη, ωστόσο
και το αγανό μαντί της έβγαλε στο πατρικό παλάτι,

το πλουμιστό, που ατή της ύφανε με τα δικά της χέρια.

Του Δία μετά φοράει το θώρακα του νεφελοστοιβάχτη

για τον πολύδακρο τον πόλεμο, και τ' άρματά του βάζει.

Κι απά στο αμάξι τότε ανέβηκε το λιόφωτο, κι αδράχνει

το δυνατό, βαρύ, θεόρατο κοντάρι, που σκοτώνει 390

όσους ηρώους του Τρανοδύναμου την κόρη έχουν θυμώσει.
 Κι η Ήρα με βιάση τότε τ' άλογα χτυπά με το μαστίγι,
 κι οι πύλες τ' ουρανού από μόνες τους βροντήξαν, που απ' τις Ώρες
 φυλάγονται· τι αυτές τον Όλυμπο και τα πλατιά τα ουράνια
 πήραν χρεή με σύγνεφο πυκνό να τ' ανοιγοσφαλνούνε.
 Μέσα απ' αυτές τα μαστιγόλαμνα περάσαν άτια τώρα.

Κι ο κύρης Δίας, ως τις αντίκρισεν από την Ίδα, οργίστη,
 και τη χρυσόφτερη την Ίριδα μαντατοφόρα στέλνει:
 «Ίριδα, τρέχα, γοργοπόδαρη, γύρνα τις πίσω, ανάντια
 να μη μου πάνε πια· τι αν πιάσουμε και χτυπηθούμε, αλί τους! 400
 Κι ας τον ακούσουνε το λόγο μου, που σίγουρα θα γένει:
 Τα γρήγορα φαριά στο αμάξι τους θα σακατέψω, πέρα
 θα ρίξω εκείνες απ' το κάθισμα, θα σπάσω και τ' αμάξι·
 κι ουδέ σε δέκα αναγυρίσματα του χρόνου θα μπορέσουν
 να γιάνουν οι πληγές, που πέφτοντας θ' ανοίξει ο κεραυνός μου·
 η Γλαυκομάτα με τον κύρη της να μάθει να τα βάζει
 Μα με την Ήρα δε συχύζομαι κι ουδέ χολιάζω τόσο,
 τι εκείνη στέκει πάντα αμπόδιτρο σ' ό,τι κι αν πω να κάνω.»

Αυτά είπε, κι η ανεμόποδη Ίριδα χιμάει μαντατοφόρα,
 κι απ' τις κορφές της Ίδας έφτασε στον Όλυμπο το μέγα· 410
 κι εκεί στου Ολύμπου του πολύκορφου καταμπροστά τις πύλες
 τις βρήκε, κι είπε, ανακρατώντας τις, την προσταγή τού Δία:
 «Για πού τραβάτε; Ποιο ξεφρένιασμα το νου σας συνεπήρε;
 Δε θέλει ο γιος του Κρόνου βόηθηση να δώστε στους Αργίτες.
 Κι ακούστε τώρα τις φοβέρες του, που δε θα μείνουν λόγια:
 Τα γρήγορα φαριά στο αμάξι σας θα σακατέψει, πέρα
 θα ρίξει εσάς από το κάθισμα, θα σπάσει και τ' αμάξι·
 κι ουδέ σε δέκα αναγυρίσματα του χρόνου θα μπορέσουν
 να γιάνουν οι πληγές, που πέφτοντας θ' ανοίξει ο κεραυνός του·
 η Γλαυκομάτα με τον κύρη της να μάθει να τα βάζει. 420
 Μα με την Ήρα δε συχύζεται κι ουδέ χολιάζει τόσο
 τι εκείνη στέκει πάντα αμπόδιτρο σ' ό,τι κι αν πει να κάνει.
 Μα εσύ 'σαι ανήλεη, σκύλα αδιάντροπη, κουράγιο αν πάρεις τώρα
 στο Δία κατάντικρα θεόρατο κοντάρι να σηκώσεις.»

Σαν είπε αυτά η γοργόποδη Ίριδα, μισεύει πίσω πάλε,
 κι η Ήρα γυρνώντας στη γλαυκόματη την Αθηνά της κάνει:

«Ωχού, του Δία του βροντοσκούταρου παιδί, πια εγώ δε θέλω
για τους θνητούς ν' αντιμαχόμαστε με τον υγιό του Κρόνου.
Ποιος ζει απ' αυτούς και ποιός σκοτώνεται, σαν που το φέρνει η τύχη,
πια δε με νιάζει· ο Δίας, τελεύοντας τα που 'χει στο μυαλό του, 430
σε Δαναούς και Τρώες ανάμεσα, καθώς ταιριάζει, ας κρίνει.»

Είπε, και πίσω τα μονόνυχα γυρνούσε αλόγατά τους·
κι οι Ώρες ευτύς τα ωριότριχα έλυσαν απ' το ζυγό άλογά τους,
και τα 'δεσαν μπροστά απ' τ' αθάνατα παχινιά, μετά τ' αμάξι
γερτό στον τοίχο το αποκούμπησαν το λιόφωτο απ' αντίκρου.
Κι εκείνες τράβηξαν στα ολόχρυσα θρονιά για να καθίσουν
μες στους θεούς τους αποδέλοιπους, με πικραμένα σπλάχνα.

Κι ο κύρης Δίας με το καλότροχο το αμάξι από την Ίδα
κίνησε κι έφτασε στον Όλυμπο, μες στα θεϊκά παλάτια.
Κι ο μέγας Κοσμοσειστής τ' άλογα του ξέξεψε, και στήνει 440
στη θέση του το αμάξι, κι άπλωσε το σκέπασμα από πάνω.

Κι ο βροντολάλος Δίας στ' ολόχρυσο θρονί του πάει καθίζει,
με τα ποδάρια του τρανάζοντας τον Όλυμπο το μέγα.
Τότε η Ήρα κι η Αθηνά τραβήχτηκαν μακριά απ' το Δία και κάτσαν,
ξέχωρα αυτές, κι ουδέ του μίλησαν κι ουδέ και τον ρωτούσαν·
μα κείνος το ψυχανεμίστηκε κι έτσι μιλάει και κρένει:

«Αθηνά κι Ήρα, τι μου κάθεστε τόσο βαριά θλιμμένες;
Δεν είναι δα που κουραστήκατε στη δοξαντρούσα μάχη
τους Τρώες σκοτώνοντας, που οχτρεύετε τόσο άσπλαχνα κι οι δυο σας!
Καθόλου! τι είναι αλήθεια ανίκητα τα χέρια μου κι η ορμή μου, 450
κι όλοι οι θεοί που ζουν στον Όλυμπο δε με καταπονούνε.

Κρύος ιδρώτας πριν περέχυσε τα λιόκαλα κορμιά σας,
προτού αντικρίστε καν τον πόλεμο και τις φριχτές δουλειές του.
Ακούστε τώρα και το λόγο μου, που θα 'χε γίνει κιόλα:
Θα σας χτυπούσε αστραποπέλεκο, και πίσω με τ' αμάξι
δε θα γυρνούσατε στον Όλυμπο, στ' αθάνατα λημέρια.»

Αυτά είπε, κι η Αθηνά μουρμούρισε κλεφτάτα με την Ήρα·
κοντά κοντά καθόνταν κι έκλωθαν κακά στους Τρώες κι οι δυο τους.
Αμίλητη η Αθηνά εκρατήθηκε και σώπαινε, κι ας τα 'χε
με τον πατέρα Δία, κι ας ένιωθε βαρύ θυμό στα φρένα. 460

Της Ήρας όμως εξεχείλισεν η οργή στο στήθος κι είπε:
«Υγιέ του Κρόνου τρομερότατε, τι λόγια αυτά που κρένεις;

‘Όλοι το ξέρουμε, ακατάλυτη πως είναι η δύναμή σου·
 μα κι έτσι εμείς για τους πολέμαρχους θρηνούμε τώρα Αργίτες,
 που ‘ναι γραφτό τους νά ‘βρουν θάνατο κακό και να χαθούνε.
 Ως το προστάζεις, απ’ τον πόλεμο τραβούμε τώρα χέρι·
 μ’ άσε βουλή σωστή να βάλουμε στων Αχαιών τα στήθη,
 να μη χαθούν δω πέρα σύψυχοι, μια κι έτσι τους οχτρεύτης.»

Και τότε ο Δίας της αποκρίθηκεν ο νεφελοστοιβάχτης:

«Αύριο πουρνό τον τρανοδύναμο του Κρόνου υγιό, σα θέλεις, 470
 με πιο μεγάλη ακόμα μάνητα θα ιδείς, βοϊδόματη ‘Ηρα,
 πλήθος αρίφνητο απ’ το αργίτικο το ασκέρι ν’ αφανίζει·
 τι ο γαύρος ‘Εχτορας τον πόλεμο δεν είναι να σκολάσει,
 πριν ο Αχιλλέας ο γοργοπόδαρος σκωθεί από τα καράβια,
 τη μέρα εκείνη που στις πρύμνες τους τ’ ασκέρια στριμωγμένα
 θα στήσουν πόλεμο στου Πάτροκλου τρογύρα το κουφάρι.

‘Ετσι απ’ τη Μοίρα ετούτα γράφτηκαν, κι εγώ την όργητά σου
 καθόλου δεν ψηφώ, στην τέλειωση της γης και του πελάγου
 κι αν πορευτείς ακόμα, φτάνοντας κει που καθόνται ο Κρόνος
 κι ο Ιαπετός, χωρίς να χαίρουνται του ηλιού το φως καθόλου 480
 και τους αγέρηδες, τι ο Τάρταρος βαθύς τους περιζώνει·
 μηδέ κι εκεί αν βρεθείς γυρίζοντας τον κόσμο, το θυμό σου
 λογιάζω· τι άλλο δεν εγνώρισα πιο αδιάντροπο από σένα.»

Είπε, μα δεν του απηλογήθηκεν η κρουσταλλόχερη ‘Ηρα.
 Στον Ωκεανό σε λίγο ολόχρυσο του ηλιού το φως βυθίζει,
 στην πλούσια γης απάνω σέρνοντας τη μαύρη νύχτα, κι ήταν
 καημός στους Τρώες το ηλιοβασίλεμα, για τους Αργίτες όμως
 η νύχτα η σκότεινη που πλάκωνε χαρά και τρισχαρά τους.

Κι ο τρανός ‘Εχτορας σε σύναξη τους Τρώες μαζώνει τότε,
 στον ποταμό το βαθιοστρόβιλο, μακριά από τα καράβια, 490
 σε ξάγναντο, που δεν το σκέπαζαν κουφάρια σκοτωμένων.

Κι από τ’ αμάξια τους κατέβηκαν στη γη, για να γρικήσουν
 τον ακριβό του Δία, τον ‘Εχτορα· κι αυτός κοντάρι εκράτα
 στο χέρι του σφιχτά εντεκάπηχο, που γυάλιζε ο χαλός του
 χαλκένιος, και χρυσό τον έζωνε τρογύρα δαχτυλίδι.
 Πάνω σ’ αυτό ακουμπώντας άρχισε μέσα στους Τρώες να λέει:
 «Ακούστε, Τρώες εσείς και Δάρδανοι κι οι Σύμμαχοί μας όλοι·
 έλεγα τώρα πως θ’ αφάνιζα και πλοία μαζί κι Αργίτες,

προτού στην Τροία τήν ανεμόδαρτη ξανά βρεθούμε πίσω.
 Μα το σκοτάδι μας επρόλαβε, κι αυτό 'ναι τους Αργίτες 500
 και τα καράβια τους που γλίτωσε κοντά στο γυρογάλι.
 Πλάκωσε η μαύρη νύχτα· η χάρη της ας γένει· ελάτε τώρα
 το δείπνο να γνοιαστούμε γρήγορα, και λύστε από τ' αμάξια
 τ' αλόγατά σας τα καλότριχα, και βάλτε τους να φάνε·
 και φέρτε βόδια εδώ και πρόβατα παχιά απ' το κάστρο μέσα
 αμέσως τώρα, και μελόγλυκο κρασί να 'ρθει γνοιαστείτε,
 κι ακόμα και ψωμί απ' τα σπίτια σας· σωρό μαζεύτε ξύλα,
 κι ολονυχτίς, την πουρνογέννητην Αυγή ως να ιδούμε, ας καίμε
 φωτιές πολλές ολούθε, η λάμψη τους στον ουρανό να φτάνει.
 Μήπως οι Αργίτες οι μακρόμαλλοι λογιάζουν μες στη νύχτα 510
 να φύγουν από δω, στης θάλασσας την πλατιά ράχη απάνω.
 'Όχι, δε θέλω δίχως πόλεμο ν' ανέβουν στα καράβια,
 μόνο γυρνώντας ο καθένας τους να'χει πληγή να γιάνει,
 από σαγίτα ή καλοακόνιστο κοντάρι λαβωμένος,
 την ώρα στο καράβι που' μπαινε, για να φοβούνται κι άλλοι
 στους Τρώες τους αλογάδες πόλεμο πολύδακρο ν'ασκάνουν.
 Κι ας διαλαλήσουν θεοφίλητοι σε όλο το κάστρο κράχτες,
 τα νέα τ'αγόρια με τους γέροντες τους ψαρομελιγγάτους
 γύρω στου κάστρου τους θεόχτιστους να μαζωχτούνε πύργους· 520
 και κάθε μία από τις γυναίκες μας τρανή φωτιά ν'ανάψει
 μέσα στο σπίτι της· κι ας βάλουμε δικούς μας να φυλάνε,
 κρυφά μην μπουν οχτροί στο κάστρο μας, όσο ο στρατός μας λείπει.
 Έτσι να γίνουν, Τρώες αντρόκαρδοι, καθώς ορίζω τώρα.
 Ειπώθη ο λόγος που συνταίριαζε στις ώρες που περνούμε·
 τ' άλλα στους Τρώες τους αλογάρηδες θα πω ταχιά σα φέξει.
 Θαρρώ-κι ο Δίας με τους αθάνατους τους άλλους ας μ'ακούσουν-
 πως τα σκυλιά από δω θα διώξουμε τα λαμιοσκοτωμένα,
 που οι μαύρες Λάμιες να τους σκότωναν στα μαύρα τους καράβια!
 Τή νύχτα τώρα αυτή ας κοιτάξουμε να καλοφυλαχτούμε,
 και το πουνρό, τα ξημερώματα, συνάρματοι θα πάμε 530
 τον άγριον Άρη να σηκώσουμε μπρος στα βαθιά καράβια.
 Τότε θα μάθουμε αν ο αντρόκαρδος γιος του Τυδέα Διομήδης
 θα διώξει πίσω εμένα απ' τ'αρμενα στο κάστρο, για εγώ πάλε
 σκοτώνοντάς τον αιματόβαφα θα κουβαλήσω κούρσα.

Αύριο θα δείξει το κουράγιο του κι αν θα μπορέσει ατός του να κρατηθεί μπρος στο κοντάρι μου· μ' από τους πρώτους λέω θα πέσει λαβωμένος με άμετρους τρογύρα του συντρόφους, αύριο ταχιά στου ηλιού το χάραμα. Να'ταν εγώ να ζούσα για πάντα θάνατος κι αγέραςτος, να με τιμούν κι εμένα ως την Παλλάδα ή τον Απόλλωνα τιμούν, οσό'ναι αλήθεια η μέρα αυτή κακά περίτρανα πως φέρνει στους Αργίτες.» 540

Αυτά είπε ο Έχτορας, και χούγιαξαν γρικώντας τον οι Τρώες· και τα ιδρωμένα επήραν κι έλυσαν απ' το ζυγό άλογά τους, και με λουριά ο καθένας τα'δεσε στο αμάξι του αποδίπλα. Και φέραν βόδια εκεί και πρόβατα παχιά απ' το κάστρο μέσα πάνω στην ώρα, και μελόγλυκο κρασί να'ρθει γνοιαστήκαν, κι ακόμα και ψωμί απ'τα σπίτια τους, και μάζεψαν και ξύλα· και σφάζαν πλήθος στους θάνατους σφαχτά χωρίς ψεγάδι. Κι οι ανέμοι από τον κάμπο ανέβαζαν τη νόστιμη την κνίσα ψηλά στα ουράνια, μα οι τρισεύτυχοι θεοί δεν την γευόνταν, κι ουδέ τη δέχονταν, τι ολόκαρδα την άγια Τροία μισούσαν, τον ίδιο τον Πρίαμο τον Πολέμαρχο και το λαό του ακέριο. Όμως αυτοί γεμάτοι ξέπαρση, στα διάβατα της μάχης ολονυχτίς καθόνταν, κι άναβαν φωτιές πολλές κοντά τους. Πώς στο λαμπρό φεγγάρι ολόγυρα, ψηλά στα ουράνια, τ'άστρα στράφτουν ολόφωτα, κι άπάνεμος κρατιέται ολούθε ο αιθέρας, και γύρα οι βίγλες όλες φαίνονται, τ' ακρόκορφα, οι λαγκάδες, κι από τα ουράνια κάτω άπέραντος ανοίγει ξάφνου ο αιθέρας, κι ως όλα βγαίνουν τ' άστρα, ευφράθηκε βαθιά ο βοσκός στα φρένα· τόσες φωτιές οι Τρώες φεγγόβολες στο κάστρο ομπρός άναβαν, αναμεσός στα πλοία τ' αργίτικα και στα νερά του Ξάνθου. 560 Χίλιες φωτιές στον κάμπο εκόρωναν, κι ολόγυρα στη λάμψη της κάθε μιας φωτιάς που εφούντωνε πενήντα Τρώες καθόνταν. Και πλάι στ'αμάξια εστέκαν τ' άλογα κι άσπρο κριθάρι ετρώγαν και βίκο, πότε η Αυγή η χρυσόθρονη θα φτάσει καρτερώντας.

ΙΛΙΑΔΑΣ Ι

Ἔτσι τη νύχτα οι Τρώες εφύλαγαν· μα τους Αργίτες τρόμος
κρατούσε ανείπωτος, ο σύντροφος της παγερής φευγάλας,
κι αβάσταχτος καημός εβάραινε τους πολεμάρχους όλους.
Μαζί δυο ανέμοι πώς ξεσήκωσαν φυσώντας απ'τη Θράκη,
πονέντες και βοριάς, το πέλαγο το ψαροθρόφο, ξάφνου
χιμώντας πάνω του, και γρήγορα μαυρίζοντας το κύμα
πυργώθη, και σωρός στοιβάχτηκαν στο ακρόγιαλο τα φύκια·
παρόμοια κι η καρδιά σπαράζονταν στων Αχαιών τα στήθη.

Κι ωστόσο ο γιος του Ατρέα με ολόβαρη καρδιά απ'την πλήθια πίκρα
έτρεχε ολούθε, στους βροντόφωνους να δώσει διάτα κράχτες, 10
με τ' όνομά τους τους πρωτόγερους να κράξουν έναν έναν,
δίχως φωνές· κι ατός του γνοιάζουνταν μοχτώντας μες στους πρώτους.
Κι ως τούτοι εκάθισαν στη σύναξη βαριοθλιμμένοι, ασκώθη
θρηνώντας μπρος τους ο Αγαμέμνονας, σα μαύρη νερομάνα,
που από ψηλά κρεμάει κατάγκρεμα τα σκοτεινά νερά της·
όμοια κι αυτός βαριά στενάζοντας μιλούσε στους Αργίτες:
«Φίλοι μου εσείς, Αργίτες άρχοντες και πρωτοκεφαλάδες,
ο Δίας ο γιος του Κρόνου, μ' έμπλεξε σε συμφορά μεγάλη,
ο ανέσπλαχνος, που πριν μου το 'ταξε και δέχτηκε, πριν πάρω
πρώτα την Τροία την ωριοτείχιστη, να μη διαγύρω πίσω. 20

---

1 Ἔτσι τη νύχτα οι Τρώες εφύλαγαν: Σύμφωνα με την εντολή του Έχτορα, οι Τρώες κάθονται όλη τη νύχτα και φρουρούν κάτω στην πεδιάδα (Θ 553 εξ.).

5 πονέντες: Δυτικός άνεμος, ζέφυρος.

Η μνεία βορείου και δυτικού ανέμου που φυσούν από τη Θράκη τοποθετεί τον ποιητή στη δυτική ακτή της Μικράς Ασίας.

14 μαύρη νερομάνα: Ένας μεγάλος όγκος νερού, που δεν τον διαπερνούν οι αχτίνες του ήλιου, φαίνεται μαύρος. Και σήμερα τα νερά της Στύγας στην Αρκαδία λέγονται Μαυρονέρι.

17 πρωτοκεφαλάδες: Πρόκριτοι, προεστοί. Περίπου συνώνυμο με το: άρχοντες.

Και τώρα δόλο μου 'στησε άσκημο και με προστάζει στο 'Αργος,
 τόσο πολύ στρατό αφού ξέκανα, να γύρω ντροπιασμένος.
 'Ετσι μαθές στον παντοδύναμο του Κρόνου υγιό θ' αρέσει,
 που πλήθος κάστρα ξεκεφάλισε και θα ξεκεφαλίσει
 πλήθος ακόμα, τι στη δύναμη ποιος είναι που τον φτάνει;
 Μα τώρα ελάτε, ομπρός, το λόγο μου ν' ακούσουμε όλοι θέλω:
 Με τα καράβια πίσω ας γύρουμε στην ποθητή πατρίδα,
 τι πια την Τροία δε θα την πάρουμε με τις φαρδιές τις ρούγες!»

'Ετσι μιλούσε, κι όλοι εκόμπιασαν και δεν εβγάζαν άχνα,
 κι ώρα πολλή βουβοί εκρατιόντουσαν οι Αργίτες πικραμένοι: 30
 αργά στο τέλος ο βροντόφωνος Διομήδης πήρε κι είπε:

«Με σένα πρώτα, Ατρείδη, έτσι άμυαλα που κρένεις, θα τα βάλω,
 καθώς ταιριάζει μες στη σύναξη, και μη θυμώνεις ρήγα.

Μια μέρα την αντρεία μου ντρόπιασες μπρος στους Αργίτες, κι είπες
 κιοτής πως είμαι εγώ κι απόλεμος: μ'αν είμαι κι αν δεν είμαι,
 απ' τους Αργίτες τόσο οι γέροντες όσο κι οι νιοι το ξέρουν.

'Ηταν για να 'χεις δυο, μα σου 'δωκε μονάχα το 'να ο Δίας:
 βασιλικιά τιμή σου εχάρισε την πιο τρανή στον κόσμο,
 όμως καθόλου αντρεία δε σου 'δωκε, που αξίζει πάνω απ' όλα.

Φαντάστηκες στ' αλήθεια, αστόχαστε, των Αχαιών τους γόνους 40
 τόσο κιοτήδες, τόσο απόλεμος, καθώς μας τα 'πες τώρα;

Μ' αν η ψυχή η δικιά σου επόθησε να γύρει στην πατρίδα,
 τράβα, ανοιχτός ο δρόμος! Στέκονται στο ακρόγιαλο σερμένα
 πλήθος καράβια σου, που σ' έφεραν δω πέρα απ' τη Μυκήνα.

'Όμως οι Αργίτες οι μακρόμαλλοι θα μείνουν δίχως άλλο,
 της Τροίας το κάστρο ως να πατήσουμε: μ'αν θεν και τούτοι, ας μπουόνε
 στα πλοία κι ας φύγουν αρμενίζοντας στην ποθητή πατρίδα.

21 'Αργος: Βλ. σχ. Α 12. Το πιθανότερο είναι ο ποιητής να εννοεί την Ελλάδα σε αντι-
 διαστολή με την Τροία, χωρίς να αποκλείεται η δυνατότητα να εννοεί την επικράτεια
 του Αγαμέμνονα ή και την Πελοπόννησο.

24 ξεκεφαλίζω: Καταστρέφω τις ακροπόλεις, τα κάστρα.

34 Μια μέρα την αντρεία μου ντρόπιασες: Στο Δ 370 εξ. ο Αγαμέμνονας είχε κατηγορή-
 σει τον Διομήδη για δειλία.

35 κιοτής: Δειλός.

40(50) των Αχαιών οι γόνοι (οι γιοι): Βλ. σχ. Η 404.

Μα εγώ κι ο Σθένηςλος τον πόλεμο κρατάμε, πια ως να βρούμε της Τροίας την άκρα· τι μας έφερε θεού βουλή εδώ πέρα.»

Είπε, κι οι γιοι αλαλάζαν σύψυχοι των Αχαιών, τα λόγια του αλογατά Διομήδη ακούγοντας, και τον εκαμαρώναν.

Και τότε ασκώθηκεν ο Νέστορας ο αλογολάτης κι είπε:

«Γιε του Τυδέα, περίσσια αντρόκαρδος και στη σφαγή λογιέσαι, και στη βουλή τους συνομήλικους όλους περνάς αλήθεια.

Κανένας Αχαιός το λόγο σου δε θ' αφηφήσει, κι ούτε θ' αντιλογήσει, μα δέν έβγαλες το λόγο σου ως την άκρη.

Είσαι μαθές και νιος, θα ταίριαζε και γιος δικός μου να'σαι, ο πιο μικρός, μα είν'οι κουβέντες σου περίσσια μυαλωμένες, τι στους ρηγάδες όσα μίλησες των Αχαιών σωστά'ναι.

Όμως εγώ είμαι γεροντότερος, λοιπόν θα τα ξηγήσω

τα πάντα ως πέρα, όσα εστοχάστηκα· τα λόγια μου κανένας, μηδέ κι ο αφέντης ο Αγαμέμνωνας θαρρώ δε θ' αφηφήσει.

Άσογος, άσπιτος, παράνομος, που χαίρεται αν ξεσπάσει σε φίλους και δικούς ανάμεσα ξεφρενιασμένη αμάχη.

Μα η μαύρη νύχτα τώρα επλάκωσεν· η χάρη της ας γένει·

πάμε το δείπνο να συντάξουμε, κι ας κάτσουν χώρια χώρια οι βάρδιες έξω απ'το καστρότειχο, πλάι στο ανοιχτό χαντάκι.

Αυτή'ναι για τους νιους η διάτα μου· μα εσύ ξεκίνα πρώτος, υγιέ του Ατρέα, τι εσύ κι απ'όλους μας πιο βασιλιάς λογιέσαι·

και στρώσε τάβλες για τους γέροντες· περίσσια αυτό πρεπό σου· κρασί γιομάτα είν' τα καλύβια σου, που αργίτικα καράβια

ολημερίς περνούν το πέλαγο και φέρνουν απ'τη Θράκη·

κι είναι δικό σου κάθε φίλεμα, τι σε πολλούς ορίζεις.

Κι ως συναχτούμε τόσοι γέροντες, θ' ακούσεις όποιον δώκει την πιο καλή βουλή· τι σ'όλους μας βαριά πλακώνει ανάγκη από σωστή βουλή και φρόνιμη· τι δίπλα στ' άρμενά μας

50

60

70

48 *Μα εγώ κι ο Σθένηςλος τον πόλεμο κρατάμε...*: Το θέμα της άλωσης της Τροίας από δύο μόνο ήρωες πρέπει να είναι ανάμνηση της παράδοσης ότι η πρώτη άλωση της Τροίας έγινε από τον Ηρακλή και το φίλο του τον Τελαμώνα (βλ. και σχ. Ε 638 εξ.). Πρβλ. και Π 97 εξ.

67 *πλάι στο ανοιχτό χαντάκι*: Βλ. Η 440 εξ.

70 *γέροντες*: Τα μέλη της γεροντικής, οι σύμβουλοι του βασιλιά.

πλήθιες φωτιές οι οχτροί μας άναψαν· ποιος να χαρεί με τούτα;
Αυτή τη νύχτα για αφανίστηκε για γλίτωσε τ' ασκέρι.»

Είπε, κι αυτοί, γρικώντας, πρόθυμα συνάκουσαν το λόγο·
κι οι βάρδιες έξω απ' το καστρότειχο με τ' άρματά τους τρέχαν, 80
άλλοι κοντά στο γιο του Νέστορα, τον άρχο Θρασυμήδη,
στον Ιάλμενο και στον Ασκάλαφο, του Άρη τους γιους, καμπόσοι,
και στο Μηριόνη και στο Δήπυρο, στο θείο το Λυκομήδη,
το γιο του Κρέοντα, κι άλλοι απόμειναν στον Αφαρέα τρογύρα.
– Εφτά ήταν οι άρχοι στους βαρδιάτορες, κι από εκατό καθέναν
άγουροι ακλούθουν, και στα χέρια τους μακριά κοντάρια εσφίγγαν.
Στη μέση απ' το τειχί ως εκάθισαν και απ' το χαντάκι τότε,
φωτιές άνάψανε, και σύνταζε το δείπνο του ο καθένας.

Κι ωστόσο ο γιος του Ατρέα τους γέροντες των Αχαιών συνάζει,
και στο καλύβι του τους έστρωσε χορταστικό τραπέζι. 90

Και κείνοι ευτύς ομπρός τους στα έτοιμα φαγιά τα χέρια απλώσαν.
Και σύντας του πιοτού θαράπεψαν και του φαγιού τον πόθο,
πρώτος ο γέροντας ο Νέστορας, που η γνώμη του είχε δείξει
και πριν η πιο καλή στοχάστηκε βουλή καινούρια πάλε,
κι έτσι τους μίλησε καλόγνωμος κι ανάμεσό τους είπε:
«Υγιέ του Ατρέα, τρανέ Αγαμέμνονα, ρηγάρχη τιμημένη,
αρχή και τέλος πέφτει ο λόγος μου σε σένα, πλήθος που 'χεις
λαούς και κυβερνάς, και σου 'βαλε στη φούχτα ο Δίας, ρηγάρχη.
βασιλικό ραβδί και δύναμη, το δικίο για να κρίνεις.

Κι έχεις χρεή να πεις το λόγο σου, ν' ακούσεις τον δικό μας, 100
κι ακόμα, πιο σωστά αν κανένας μας μιλήσει, ν' ακλουθήξει
τη γνώμη του· δικό σου διάφορο, κι ας είναι ο λόγος άλλου.
Λοιπόν ακούστε τι μου εικάζεται το πιο σωστό πως είναι·
άλλος κανείς βουλή καλύτερη δε δύνεται να δώσει
απ' τη δικιά μου, που και σήμερα και πριν την είχα πάντα,
απ' την ημέρα, αρχοντογέννητε, που πήγες στου Αχιλλέα

82 *Ιάλμενος, Ασκάλαφος*: Βασίλευαν στον Ορχομενό της Βοιωτίας.

85 *βαρδιάτορες*: Φύλακες, φρουροί.

86 *άγουροι*: Νέοι (που δεν ωρίμασαν ακόμη).

92 εξ. Βλ. και Η 323 εξ.

102 *διάφορο*: Κέρδος.

και μ' ὄλο το θυμό του του ἄρπαξες τη Βρισσοπούλα κόρη,
 δίχως και μεις να θέμε· μόχτησα τότε κι εγώ ζητώντας
 ν' αλλάξεις γνώμη· εσύ όμως άκουσες της πέρφανης καρδιάς σου,
 κι αυτόν που τίμησαν οι αθάνατοι, τον πιο αντρειωμένο απ' ὄλους, 110
 τον καταφρόνεςες και του ἄρπαξες το αρχοντομοίρι· ωστόσο
 και τώρα πώς θα τον μερώσουμε να ιδούμε, το θυμό του
 με πλούσια δώρα μαλακώνοντας και με μελένια λόγια.»

Κι ο πρωταφέντης Αγαμέμνονας γυρνώντας του αποκρίθη:
 «Τα που ἴφταιξα αραδιάζεις, γέροντα, και ψέματα δεν είναι·
 το διαλαλώ κι εγώ: τυφλώθηκα: Μεγάλο αντιζυγιάζει
 ασκέρι εκείνος που αγαπήθηκε περισσια από το Δία.
 Ὅμοια και τώρα, ετούτον τίμησε χτυπώντας τους Αργίτες.
 Ὅμως μια κι ἔφταιξα κι ακλούθηξα τις στραβοκεφαλιές μου,
 να τα βολέψω θέλω, δίνοντας ξεπλερωμή μεγάλη. 120
 Ακούστε με ὄλοι, τα περίλαμπρα να νοματίσω δώρα:
 Εφτά τριπόδια αγκίνιαστα, είκοσι στραφταλιστά λεβέτια,
 δίσκους χρυσάφι δέκα, δώδεκα καλοθρεμμένους μαύρους
 στεφανοφόρους, που αγωνίστηκαν στο δρόμο και νικήσαν.
 Με δίχως χρήματα δε θα ἴμενε που θα ἴπαιρνε ὅλα τούτα,
 μήτε καθόλου το αζετίμητο θα του ἴλειπε χρυσάφι,
 αν εἶχε τα ὅσα τ' ἄτια μου ἴφεραν απ' τους αγώνες πλούτη.
 Κι εφτά γυναίκες που αψεγάδιαστες κατέχουν τέχνες δίνω,
 λέσβισσες, που ὄντας την καλόχτιστη πάτησε Λέσβο εκείνος.
 εἶχα διαλέξει, και το ταίρι τους στην ομορφιά δεν εἶχαν. 130

108 εξ. μόχτησα τότε κι εγώ ζητώντας / ν' αλλάξεις γνώμη: Α 275 εξ.

116 αντιζυγιάζω: Αξίζω.

121 νοματίζω: Ονομάζω, απαριθμώ.

122 τριπόδι: Στρίποδο, που πάνω του ακουμπούσαν ένα λέβητα, ή και ένα κρατήρα, ή ένα οποιοδήποτε άλλο σκεύος για να ζεσταίνουν νερό.

αγκίνιαστο: Που δεν μήκε ακόμα στη φωτιά.

123 μαύροι: Το ἄλογο.

129 εξ. ὄντας την ...πάτησε Λέσβο εκείνος: Στο 328 εξ. ο Αχιλλέας λέει πως εἶχε κάνει εικοσιτρείς εκστρατείες εναντίον μικροτέρων πόλεων στην περιοχή της Τροίας και στα απέναντι νησιά. Μία από αυτές ήταν στη Λέσβο.

130 Εἶχα διαλέξει: Από το σωρό των λαφύρων ως τιμητικό δώρο ξεχωριστό, ένα δικαίωμα που εἶχε ο αρχιστράτηγος. Πρβλ. 331 εξ., όπου ο Αχιλλέας παραπονιέται για τη

Κι αυτές θα δώσω, κι από πάνω τους την που του πήρα τότε,
 τη Βρισσοπούλα κόρη, δίνω του· κι όρκο τρανό του κάνω,
 πως δεν ανέβηκα στην κλίνη της, δεν έσμιξα μαζί της,
 καθώς το συνηθίζουμε όλοι μας στη γη, γυναίκες κι άντρες.
 Αυτά θα τα 'χει ευτύς· κι αργότερα, σαν οι θεοί μάς δώσουν
 το μέγα κάστρο να πατήσουμε του Πρίαμου, και τα κούρσα
 οι Αργίτες βάλουμε στο μοίρασμα, τότε ο Αχιλλέας ας έρθει
 και τό καράβι του με μάλαμα και με χαλκό ας φορτώσει·
 κι ατός του της Τρωάδας είκοσι γυναίκες ας διαλέξει,
 που μοναχά η Ελένη η αργίτισσα να τις περνά στα κάλλη. 140
 Και στο 'Αργος πίσω το πολύκαρπο σα γύρουμε, γαμπρός μου
 να γίνει, και τιμή περίτρανη θα του 'χω, σαν του Ορέστη,
 που χαϊδεμένος μου ανασταίνεται μες σε αρχοντιά μεγάλη.
 Τρεις θυγατέρες στο παλάτι μου το καλοστεριωμένο,
 τη Λαοδίκη, την Ιφιάνασσα και τη Χρυσόθεμη, έχω.
 Ποια θέλει απ' όλες; αξαγόραστη να μου την πάρει, να 'χει
 ταίρι ακριβό να πάει στου κύρη του· κι εγώ πολλά θα δώσω
 προικιά από πάνω, όσα δεν έδωκε στην κόρη του κανένας.
 Και πολιτείες εφτά πεντάμορφες να πάρει απάνω στ' άλλα,
 την Καρδαμύλη, τον ολόχλωρην Ιρή και την Ενόπη, 150
 την άγια τη Φηρά, την όμορφη την Αίπεια, και την 'Ανθεια
 με τα λιβάδια, και την Πήδασο την πολυκληματούσα·
 κι είναι όλες στο γιαλό, στο σύνορο της αμμουδάτης Πύλος·
 και μέσα ζούνε πολυπρόβατοι και πολυγελαδάροι

συνήθεια του Αγαμέμνονα να διαλέγει για τον εαυτό του το μεγαλύτερο μέρος από τα λάφυρα.

144 *Τρεις θυγατέρες:* Ο Αγαμέμνονας πρέπει να είχε τέσσερις κόρες· από αυτές η Ιφιγένεια έχει θυσιαστεί στην Αυλίδα.

146 *αξαγόραστη:* Χωρίς δώρα. Στον Όμηρο κανονικά ο γαμπρός προσφέρει δώρα στον πατέρα της νύφης· παράλληλα έχουμε περιπτώσεις, όπου ο πατέρας της νύφης προικίζει την κόρη του, όπως εδώ.

149 *εξ.* Οι εφτά πολιτείες που υπόσχεται ο Αγαμέμνονας φαίνεται πως ανήκουν στην επικράτεια του Νέστορα (ή του Μενελάου). Πώς μπορούσε ο Αγαμέμνονας να τις διαθέσει, αφού δεν ήταν δικές του; – Ίσως ο ποιητής ήθελε να υψώσει την εξουσία του βασιλιά των Μυκηνών, με το να του αποδίδει δικαιώματα πάνω στην επικράτεια άλλων βασιλιάδων με μικρότερη εξουσία.

νοικοκυραίοι, που σαν θάνατο θα τον τιμούν με δώρα,
 και θα πλερώνουν και δοσίματα, σα ρήγας τους που θα' ναι.
 Αυτά θα του 'δυνα, αν τη μάνητα σκολάσει. Μ' ας μερώσει!
 Ο 'Αδης μονάχα μένει αμέρωτος κι αλύγιστος, για τούτο
 πίοτερο απ' όλους τους θάνατους του 'χουν οι ανθρώποι αμάχη.
 Ας κάνει τώρα το χατήρι μου, τι πιο τρανός λογιέμαι
 ρήγας εγώ, κι αν πεις τα χρόνια μου, περνούνε τα δικά του.»

160

Κι απηλογιά ο γερήνιος Νέστορας του δίνει ο αλογολάτης:
 «Υγιέ του Ατρέα, τρανέ Αγαμέμνονα, ρηγάρχη τιμημένη,
 στον Αχιλλέα τα δώρα που 'ταξες, του πεταμού δεν είναι.
 Ελάτε, διαλεχτούς να στείλουμε, να τρέξουν στο καλύβι,
 και του Πηλέα το γιο να σμίξουνε, τον Αχιλλέα, με βιάση.
 Όποιους διαλέξω τώρα, πρόθυμα ν' ακούσουν. Μην αργούμε!
 Ο αρχοντογέννητος ο Φοίνικας να σύρει πρώτος πρώτος,
 κι ο μέγας Αίαντας κι ο αρχοντόθρεφτος μαζί Οδυσσέας να πάνε,
 και πίσω να 'ρχονται οι διαλάληδες, ο Οδίοις κι ο Ευρυβάτης.
 Φέρτε νερό και για τα χέρια μας, κι άκρα σιγή προστάχτε,
 στο Δία παράκληση να κάνουμε, για να μας συμπονέσει.»

170

'Ετσι είπε αυτός, και σ' όλους άρεσαν τα λόγια του που ακούσαν·
 κι οι κράχτες πήραν και τους έχυναν νερό στα χέρια πάνω·
 και τα κροντήρια τα παιδόπουλα κρασί τα ξεχειλίσαν,
 και σε όλους τα ποτήρια γιόμωσαν, απ' τις σπονδές ν' αρχίσουν.
 Κι ως κάναν τις σπονδές κι ευφράνθηκαν όσο πιότη ποθούσαν,
 απ' τα καλύβια του Αγαμέμνονα, του γιου τού Ατρέα, κινούνε·
 κι ο γέρο αλογολάτης Νέστορας διπλοπαράγγελνέ τους,

168 Φοίνικας: Ο παιδαγωγός του Αχιλλέα. Έχει αντικαταστήσει στην Ιλιάδα τον μυθικό Χείρωνα, που ήταν Κένταυρος, μισός άνθρωπος μισός άλογο· γιατί το έπος αποφεύγει ό,τι δεν είναι σύμφωνο με τη φύση.

Πώς βρέθηκε ο Φοίνικας στο καλύβι του Αγαμέμνονα; – Ο ποιητής ήθελε ανάμεσα σε κείνους που θα προσπαθούσαν να μαλακώσουν τον Αχιλλέα κι έναν πολύ δικό του άνθρωπο, αδιαφορώντας για την απορία του αναγνώστη, πως ο Φοίνικας δεν βρισκόταν μαζί με τον Αχιλλέα.

170 διαλάληδες: Βλ. σχ. Α 321. Εδώ συνοδεύουν μια επίσημη αποστολή.

171 νερό για τα χέρια: Το πλύσιμο των χεριών ήταν ένα είδος συμβολικού καθαρισμού πριν από την προσευχή.

175 κροντήρι: Βλ. σχ. Α 470.

και σ' όλους έγνεφε, μα πióτερο στον Οδυσσέα, να κάνουν 180
 ό,τι μπορούν, τη γνώμη του άψεγου γιου του Πηλέα ν' αλλάξουν.

Πήραν αυτοί του πολυτάραχου γιαλού τον άμμον άμμο,
 κι όλο προσεύκουνταν στον άρχοντα της γης, τον Κοσμοσειστή,
 να κάνουν του Αχιλλέα την πέρφανη ψυχή ν' αλλάξει γνώμη.
 Κι ως τέλος στα καλύβια κι άρμενα των Μυρμιδόνων φτάσαν,
 να φραινεται τον βρήκαν με όμορφη, πολύπλουμη κιθάρα,
 γλυκόφωνη, που ο καβαλάρης της ξεχώριζε ασημένιος-
 κούρσος δικό του, του Ηετίωνα σαν πάτησε το κάστρο.
 Με αυτή φραινόταν τώρα κι έψελνε παλικαριές μεγάλες.

Κι ο Πάτροκλος αντίκρα εκάθουνταν, δίχως μιλιά, μονάχος, 190
 και καρτερούσε, το τραγούδι του πότε ο Αχιλλέας θα πάψει.
 Κι αυτοί εσιμώσαν—ο αρχοντόγεννος μπροστά Οδυσσέας τραβούσε—
 κι ομπρός του στάθηκαν. Ξαφνιάστηκεν εκείνος και πετάχτη
 απ' το σκαμνί που ως τώρα εκάθουνταν, κρατώντας την κιθάρα.
 Το ίδιο κι ο Πάτροκλος θωρώντας τους να φτάνουν προσηκώθη.
 Κι είπε ο Αχιλλέας ο φτεροπόδαρος καλωσορίζοντάς τους:
 «Γεια και χαρά σας! (κάποια θα 'σφιξεν ανάγκη)· απ' τους Αργίτες
 εσάς λογιάζω φίλους πióτερο, κι ας είμαι θυμωμένος.»

Είπε ο Αχιλλέας, και τους συνέμπασε πιο μέσα στο καλύβι,
 και σε θρονιά τους καλοσκάμνισε, σε πορφυρένια πεύκια, 200
 κι ευτύς γυρνώντας λέει στον Πάτροκλο, που 'στεκε εκεί κοντά του:
 «Κροντήρι στήσε μεγαλύτερο, γιε του Μενοίτιου, κι έλα,
 πιο δυνατό συγκέρνα το κρασί, και μοίρασε και κούπες,
 τι οι πιο ακριβοί μου φίλοι κόπιασαν στη στέγη μου από κάτω.»

Είπε, κι ο Πάτροκλος του ακράνη του συναγρικαίει το λόγο.
 Κι αυτός τρανό σανίδι ακούμπησε μπρος στις φωτιάς τη λάμψη,
 κι απάνω του την πλάτη ολόπαχης γίδας κι αρνιού πιθώνει,
 και ράχη ακόμα απ' αγριογούρουνο, που γυάλιζε του πάχους.

183 *άρχοντας της γης*: Που εξουσίαζε τη γη, ο Ποσειδώνας.

186 *κιθάρα*: Βλ. σχ. Α 603 εξ.

187 *καβαλάρης*: Το ραβδί όπου επάνω στερέωναν και τέντωναν τις χορδές.

188 *του Ηετίωνα ... το κάστρο*: Βλ. σχ. Α 366.

200 *πέυκι*: Μικρό χαλί.

καλοσκαμνίζω: Βάζω κάποιον να καθίσει άνετα, υποδέχομαι και φιλοξενάω.

Και του κρατούσεν ο Αυτομέδοντας, το κρέας να κόψει εκείνος.
 Κι αφού το λιάνισε, το πέρασε τρογύρα από τις σούβλες· 210
 κι ο Πάτροκλος ο ισόθεος άναβε φωτιά μεγάλη ωστόσο.
 Και σύντας η φωτιά κατάκατσε κι η φλόγα της μαράθη,
 στρώνει τη θράκα κι από πάνω της τις σούβλες βάζει αράδα,
 κι ανασηκώνοντας πασπάλισε θεικό στο κρέας αλάτι.
 Και σύντας το 'ψησε και τ' άπλωσε πα στο σανίδι, επήρε
 ψωμί και μοίρασεν ο Πάτροκλος σ' ώρια πανέρια μέσα·
 το κρέας ωστόσο στο τραπέζι τους το μοίραζε ο Αχιλλέας.
 Μετά κι ατός του αντίκρυ εκάθισε στον Οδυσσέα, στον τοίχο
 τον άλλον πλάι, κι είπε του Πάτροκλου για τους θεούς να κάνει 220
 θυσία, και κείνος τα δοσίματα στις φλόγες μέσα ρίχνει.
 Και τούτοι ευτύς ομπρός τους στα έτοιμα φαγιά τα χέρια απλώσαν.
 Και σύντας του πιοτού θαράπεψαν και του φαγιού τον πόθο,
 γνέφει μεμιάς ο Αίας του Φοίνικα· μα το 'νιωσε ο Οδυσσέας
 και το ποτήρι του γεμίζοντας το ασκώνει του Αχιλλέα:
 «Γεια σου, Αχιλλέα! Δε μας απόλειψαν τ' αρχοντικά τραπέζια,
 και στο καλύβι του Αγαμέμνονα, του γιου τού Ατρέα, και τώρα
 εδώ κοντά σου· πλήθος έχουμε καλά μαθές να φάμε.
 Μα ο νους μας τώρα σε ξεφάντωσες και σε χαρές δεν είναι·
 τι συφορά τρανή, αρχοντόγεννε, θωρούμε να πλακώνει 230
 και τρέμουμε, τα καλοκούβερτα καράβια αν θα γλιτώσουν,
 για θα χαθούν, ποιος ξέρει, τ' άρματα στα χέρια σου αν δεν πάρεις·
 τι ομπρός στα πλοία και στο καστρότειχο τ' ορδί τους έχουν τώρα
 ριγμένο οι Τρώες οι λιονταρόκαρδοι κι οι ξακουστοί συμμάχοι·
 κι εκεί που κάτσαν πλήθος άναψαν φωτιές, και λεν πως τώρα
 πια δε βαστούμε, μόνο στ' άρμενα τα μαύρα θα μας ρίξουν.
 Κι ο Δίας, ο γιος του Κρόνου, αστράφτοντας, καλότυχα σημάδια
 τους δείχνει. Ξεπαρμένος ο Έχτορας μες στην τρανήν ορμή του
 μανιάζει, κι έβαλε τα θάρρη του στο Δία, και μήτε ανθρώπους

209 Αυτομέδοντας: Σύντροφος του Αχιλλέα.

214 θεικό: Ίσως γιατί είναι στοιχείο βγαλμένο από την άγια θάλασσα.

230 καλοκούβερτα: Με ωραίο κατάστρωμα.

232 ορδί: Στρατόπεδο.

237 ξεπαρμένος: Πολύ αλαζόνας.

μήτε θεούς ψηφάει· τι αλάγιαστη τον έχει πιάσει λύσσα.
 Και την Αυγή το γρηγορότερο να φέξει ανακαλιέται· 240
 τι φοβερίζει τ' αντικόρακα των караβιών να κόψει,
 κι άγρια φωτιά να βάλει στ' άρμενα, και τους Αργίτες όλους
 εκεί στο πλάι τους, ως θά πνίγουνται μες στον καπνό, να σφάζει.
 Φόβος τρανός κρατάει τα φρένα μου, πως οι θεοί θ' ακούσουν
 και θα τελέψουν τις φοβέρες του, κι εμάς η μοίρα γράφει
 μακριά από το Άργος το αλογόθροφο στην Τροία ν' αφανιστούμε.
 Για σήκω, αργά κι ας είναι απόφαση, να πάρεις, τους Αργίτες,
 που βασανίζονται απ' τον τάραχο των Τρώων, να τους γλιτώσεις.
 Ατός σου κάποτε θα θλίβεσαι και πια δε θα 'ναι τρόπος 250
 στο κακό που 'γινε θαράπαψη να βρεις· πιο πριν στοχάσου
 τους Δαναούς πώς θα τους γλιτώνες απ' την κακιά την ώρα.
 Φίλε καλέ, το τι σ' αρμήνευεν ο κύρης σου ο Πηλέας,
 από τη Φθία στον Αγαμέμνονα σα σ' έστελνε θυμάσαι;
 «Στην Αθηνά τη νίκη χρώστα τη, παιδί μου, και στην Ήρα·
 αν θεν αυτές, νικάς· την πέρφανη καρδιά σου εσύ ανακράτα
 στο στήθος· το γλυκό το φέρσιμο ποτέ μαθές δε βλάφτει.
 Και δίνε τέλος στις κακότροπες μαλιές, οι Αργίτες όλοι,
 νιοι και γερόντοι, ακόμα πιότερο να σε τιμούν στ' ασκέρι».
 Τέτοια σε αρμήνευεν ο γέροντας, μα το ξεχνάς· ωστόσο
 καν τώρα το θυμό παράτησε τον άγριο· σου χαρίζει 260
 δώρα που αξίζουν ο Αγαμέμνονας, τη μάνητα αν σκολάσεις.
 Κι αν θες αφτί να βάλεις, άκουσε, κι εγώ θα σου αραδιάσω
 όλα τα σου 'ταξε ο Αγαμέμνονας μες στο καλύβι δώρα:
 Εφτά τριπόδια αγκίνιαστα, είκοσι στραφαταλιστά λεβέτια,

240 *Αυγή*: Η αυγή θεοποιημένη.
ανακαλιέμαι: Επικαλούμαι.

241 *αντικόρακα*: Οι άκρες από τις στρογγυλές μύτες των караβιών.

246 *Άργος*: Η Ελλάδα.

253 *από τη Φθία ... σα σ' έστελνε*: Ο Οδυσσεάς και ο Νέστορας, όταν γύρισαν όλη την Ελλάδα, για να μαζέψουν στρατό, πέρασαν και από τη Φθία. Βλ. και σχ. Η 126.

254 *εξ, Στην Αθηνά τη νίκη χρώστα ... / ... την καρδιά σου εσύ ανακράτα...*: Με την αντιδιαστολή υπογραμμίζεται η προσωπική ευθύνη του ήρωα, άσχετα αν όλα εξαρτώνται από τους θεούς.

257 *μαλιά*: Μάλωμα, φιλονικία.

264-299 = 122-157 με ελάχιστες αλλαγές απαραίτητες, επειδή αλλάζει το πρόσωπο.

δίσκους χρυσάφι δέκα, δώδεκα καλοθρεμμένους μαύρους
 στεφανοφόρους, που αγωνίστηκαν στο δρόμο και νικήσαν.
 Με δίχως χτήματα δε θα 'μενε που θα 'παιρνε όλα τούτα,
 μήτε καθόλου το αξετίμητο θα του 'λειπε χρυσάφι,
 αν είχε τα όσα τ' άτια του 'φεραν απ' τους αγώνες πλούτη.
 Κι εφτά γυναίκες που αψεγάδιαστες κατέχουν τέχνες δίνει, 270
 λέσβισσες, που όντας την καλόχτιστη πάτησες Λέσβο ατός σου,
 του τις διαλέξαν, και το ταίρι τους στην ομορφιά δεν είχαν.
 Κι αυτές θα δώσει, κι από πάνω τους την που σου πήρε τότε,
 τη Βρισσοπούλα κόρη, δίνει σου· κι όρκο τρανό σου κάνει,
 πως δεν ανέβηκε στην κλίνη της, δεν έσμιξε μαζί της,
 καθώς το συνηθίζουμε όλοι μας στη γη, γυναίκες κι άντρες.
 Και τούτα τώρα ευτύς· κι αργότερα, σαν οι θεοί μας δώσουν
 το μέγα κάστρο να πατήσουμε του Πριάμου, και τα κούρσα
 οι Αργίτες βάλουμε στο μοίρασμα, τότε να 'ρθεις ατός σου,
 το πλοίο σου με χαλκό και μάλαμα περίσσιο να φορτώσεις. 280
 Κι ατός σου της Τρωάδας είκοσι γυναίκες να διαλέξεις,
 που μοναχά η Ελένη η αργίτισσα να τις περνά στα κάλλη.
 Και στο 'Αργος πίσω το πολύκαρπο σα γύρουμε, γαμπρός του
 να γίνεις, και τιμή περίτρανη θα σου 'χει σαν του Ορέστη,
 που χαϊδεμένος τού ανασταίνεται μες σε αρχοντιά μεγάλη.
 Τρεις θυγατέρες στο παλάτι του το καλοστεριωμένο,
 τη Λαοδίκη, την Ιφιάνασσα και τη Χρυσόθεμη, έχει.
 Ποια θες απ' όλες; αξαγόραστη να του την πάρεις, να 'χεις
 ταίρι ακριβό να πας στου κύρη σου· κι αυτός πολλά θα δώσει
 προικιά από πάνω, όσα δεν έδωκε στην κόρη του κανένας. 290
 Και πολιτείες εφτά πεντάμορφες να πάρεις πάνω στ' άλλα,
 την Καρδαμύλη, την ολόχλωρην Ιρή και την Ενόπη,
 την άγια τη Φηρά, την όμορφη την Αίπεια, και την 'Ανθεια
 με τα λιβάδια, και την Πήδασο την πολυκκληματούσα·
 κι είναι όλες στο γιαλό, στο σύνορο της αμμουδάτης Πύλος·
 και μέσα ζούνε πολυπρόβατοι και πολυγελαδάροι
 νοικοκυραίοι, που σαν αθάνατο θα σε τιμούν με δώρα,
 και θα πλερώνουν και δοσίματα, σα ρήγας τους που θα 'σαι.
 Αυτά θα σου 'δινε, αν τη μάνητα θελήσεις να σκολάσεις.
 Μ' αν τον υγιό του Ατρέα κατάκαρδα μισείς-κι αυτόν τον ίδιο 300

κι ό,τι σου δίνει –καν το αργίτικο το ασκέρι εσύ σπλαχνίσου,
 που τυραννιέται στα λημέρια του· κι αυτοί τιμή θα σου 'χουν
 σάμπως θεό και δόξα ασύγκριτη μπροστά τους θα κερδέψεις·
 τι τώρα εσύ μπορείς τον Έχτορα να θανατώσεις, σύντας
 ερθεί κοντά σου μες στη λύσσα του, τι λέει δε βρίσκεται όμοιος
 μ' αυτόν μες στους Αργίτες που άραζαν εδώ με τα καράβια.»

Τότε ο Αχιλλέας ο φτεροπόδαρος του απηλογήθη κι είπε:

«Γιε του Λαέρτη αρχοντογέννητε, πολύτεχνε Οδυσσέα,
 πρεπό 'ναι καθαρά και ξάστερα να σου μιλήσω τώρα,
 ποιας γνώμης είμαι και τα πράματα σαν ποιο θα πάρουν τέλος·
 για να μην κάθεστε ολοτρόγυρα και παίρνετε τ' αφτιά μου
 καθένας κι απ' αλλού· τι οχτρεύομαι σαν και τις πύλες του Άδη
 εκείνον που άλλα κρύβει μέσα του κι άλλα απ' το στόμα βγάζει.

310

Λοιπόν ακούστε, τι μου εικάζεται το πιο σωστό πως είναι:
 Εμένα λέω μήτε ο Αγαμέμνονας τη γνώμη θα γυρίσει,
 μήτε κι Αργίτης άλλος· τι άπαφα μέρα και νύχτα ως τώρα
 που τους οχτρούς χτυπώντας πάλευα, σαν τι ήταν τ' όφελός μου;
 Για πολεμάς για πίσω εστάθηκες, ίδια μερίδα παίρνεις·
 όμοια τιμή χαιρόμαστε όλοι μας, κιοτήδες κι αντρειωμένοι·
 πολυκαμάτης κι ανεπρόκοπος, κι οι δυο πεθαίνουμε ίδια.

320

Ποιο κέρδος έχω, τόσα βάσανα που 'χω τραβήξει ως τώρα,
 στις μάχες τη ζωή μου παίζοντας χωρίς να ξαποστάζω;
 Η κλωσομάνα πώς στ' αφτέρουγα πουλιά της, μόλις βρίσκει
 θροφή, τη δίνει, κι ουδέ νοιάζεται σπυρί γι' αυτή αν θα μείνει·
 όμοια κι εγώ νυχτιές εγνώρισα περισσιες δίχως ύπνο,
 και πολεμώντας μέρες πέρασα στο γαίμα βουτηγμένες,
 κι όλο χτυπιόμουν με άντρες που 'θελα τα ταίρια τους να πάρω.

308-429 Ο Αχιλλέας στάθηκε η ενσάρκωση του ηρωικού ιδανικού, που είναι να χαι-
 ρεται την τιμή των άλλων για τα μεγάλα του έργα.

Η πίκρα για την άδικη προσβολή τον κάνει τώρα να αναρωτηθεί: αξίζει άραγε η
 τιμή περισσότερο και από τη ζωή την ίδια, όταν σου φέρνονται έτσι, ύστερα από όσα
 έχεις προσφέρει;

314 μου εικάζεται: Μου φαίνεται.

320 πολυκαμάτης: Αυτός που κουράζεται, εργατικός.

327 που 'θελα τα ταίρια τους να πάρω: Οι γυναίκες του νικημένου εχθρού αποτελούν
 σημαντικό μέρος από τα λάφυρα. Συχνά λέγεται για τους Τρώες πως πολεμούν για τις

Με τα καράβια κάστρα δώδεκα πάτησα ως τώρα ατός μου,
 κι έντεκα λέω πεζός, διαβαίνοντας την καρπερή Τρωάδα·
 κι απ' όλα τούτα εγώ εξεδιάλεγα πολλά και πλούσια κούρσα, 330
 κι όλα ως γυρνούσα του Αγαμέμνονα τα χάριζα· κι εκείνος,
 ο γιος του Ατρέα, ξοπίσω μένοντας στα γρήγορα καράβια,
 ως τα δεχόταν, λίγα εμοίραζε, πολλά κρατούσε, κι άλλα
 σε αρχόντους και ρηγάδες τα 'δινε, το μερτικό τους να 'χουν.
 Οι άλλοι το κράτησαν απείραχτο, μονάχα εμένα απ' όλους
 το πήρε, κι έχει τη γυναίκα μου την ακριβή· μα τώρα
 ας την κοιμάται κι ας τη χαίρεται. Γιατί χτυπιούνται αλήθεια
 οι Τρώες κι οι Αργίτες; γιατί μάζεψε κι έφερε εδώ τ' ασκέρι
 ο γιος του Ατρέα; Για την ωριόμαλλην Ελένη—ή μήπως όχι; 340
 Οι Ατρείδες μόνο στις γυναίκες τους απ' όλους τους ανθρώπους
 έχουν αγάπη; Ποιός καλόγνωμος και μυαλωμένος άντρας
 δε νιώθει αγάπη και δε γνιοιάζεται το ταίρι του; Και τούτη
 όμοια κι εγώ περίσσια αγάπησα, κι ας ήταν σκλαβοπούλα.
 Μ' αφού μου πήρε ξεγελώντας με το αρχοντομοίρι, τώρα
 πια ας μη ζητά από μένα τίποτα· δε με γελάει, τον ξέρω.
 Με σε, Οδυσσέα, και τους επίλοιπους ρηγάδες ας φροντίσει
 πώς θα γλιτώσει τα καράβια σας απ' τη φωτιά την άγρια.
 Δίχως εμένα πλήθος έφτιασε δουλειές αλήθεια κιόλα
 με το καστρότειχο που σήκωσε και το φαρδύ, το μέγα 350
 χαντάκι που άνοιξε και φύτεψε παλούκια στις πλαγιές του.
 Μα κι έτσι την ορμή δε δύνεται του αντροφονιά του Εχτόρου
 να κόψει· ωστόσο εγώ σα μάχουμουν μαζί με τους Αργίτες,
 μακριά από τα τειχιά τους δείλιαζε να πολεμήσει εκείνος·

γυναίκες και τα μικρά τους παιδιά.

328 εξ. Ο Αχιλλέας πήρε μέρος σε εκστρατείες που έγιναν στην περιοχή γύρω από την Τροία μέσα στα εννέα πρώτα χρόνια του πολέμου, όταν οι Έλληνες πολιορκούσαν την πόλη, και οι Τρώες δεν έβγαιναν να πολεμήσουν έξω από τα τείχη (352 εξ.). Σε μια από αυτές πιάστηκαν αιχμάλωτες η Χρυσήδα και η Βρισηίδα. Βλέπε και σχ. 129 εξ.

333 εξ. Ο Αγαμέμνονας πολλά κρατούσε για τον εαυτό του και λίγα μοίραζε στους άλλους (πρβλ. Α 166 εξ.). Αυτά τα λίγα που είχε δώσει τα αφήνει στους άλλους, μονάχα από τον Αχιλλέα...

348 εξ. Βλ. Η 436 εξ.

μόνο ως το δρυ κι ως τη Ζερβόπορτα να φτάσει αποκοτούσε,
 και μια φορά που ομπρός μου στάθηκε, τη γλίτωσε από τρίχα.
 Μα τώρα με το θείο τον Έχτορα να πολεμώ δε θέλω
 στο Δία και σε όλους τους αθάνατους ταχιά θυσία θα κάνω
 και στο γιαλό θα ρίξω τ' άρμενα, θα τα καλοφορτώσω,
 και τότε πια θα ιδείς, αν γνοιιάζεσαι και θες, σα φέξει η μέρα,
 στον ψαροθρόφο απάνω Ελλήσποντο να φεύγουν τ' άρμενά μου, 360
 κι οι ναύτες στα κουπιά να κάθονται με προθυμιά μεγάλη.
 Κι αν πρώμο ο Κοσμοσειστής δώσει μας καιρό, στη Φθία την πλούσια
 σε τρεις μονάχα μέρες φτάνουμε: κι έχω αγαθά εκεί πέρα
 πολλά, που αφήκα εδώ σαν έφτανα—που να μην είχα σώσει!
 Κοκκινωπό χαλκό και μάλαμα κι άλλο από δω θα φέρω,
 και σίδερο ψαρί κι ωριόζωνες γυναίκες—όσα επήρα.
 Και μοναχά το αρχοντομοίρι μου με το έτσι -θέλω πίσω
 αυτός που το 'δωκε, ο Αγαμέμνονας, μου το 'χει αρπάξει, ο ρήγας.
 'Ο,τι γρικήστε τώρα πέστε το στο γιο του Ατρέα γυρνώντας,
 σε όλους μπροστά, για να θυμώσουνε μαζί του κι οι άλλοι Αργίτες, 370
 ακόμα αν λογαριάζει κάποιον τους να ξεγελάσει, τι είναι
 και μένει αποκορφής ξαδιάντροπος! Με όση μαθές κι αν έχει
 σκυλίσια αδιαντροπιά, κατάματα και πώς να με αντικρίσει;
 Μαζί του πια ποτέ δεν έρχομαι σε λόγια για σε πράξη,
 γιατί με γέλασε, με αδίκησε. Καλά τη μια, μα κι άλλη
 δε με αναμπαίξει με τα λόγια του· μα ό,τι του δόξει ας κάνει,
 που να μη σώσει! τι ο βαθύγνωμος ο Δίας το νου τού επήρε.
 Κι όλα τα δώρα του τα οχτρεύομαι και για σκουπίδια τα 'χω.
 Κι αν μου 'δινε και δέκα κι είκοσι φορές πιο πλήθια απ' ό,τι
 το βιος του τώρα ακέριο, κι έβαζε κι άλλα από πάνω ακόμα· 380
 του Ορχομενού τα πλούτη αν μου 'δινε και της αιγύπτιας Θήβας,

354 *δρυς*, *Ζερβόπορτα* (Σκαιές Πύλες): Βλ. σχ. Ε 693 και 789.

αποκοτώ: Τολμώ.

366 *ψαρί*: Σκούρο γκριζο.

369 *γρικό*: Ακούω, εννοώ, καταλαβαίνω.

376 *αναμπαίζω*: Κοροιδεύω.

ό,τι του δόξει: 'Ο,τι του φανεί σωστό.

381 *Ορχομενός*: Πόλη της Βοιωτίας.

αιγύπτια Θήβα. Αρχαία πρωτεύουσα της Άνω Αιγύπτου, κοντά στο Νείλο. Του Ορχο-

τους θησαυρούς κει πέρα αρίφνητους το κάθε σπίτι κρύβει,
 κι είναι κι ατή της εκατόπορτη, κι από την κάθε πόρτα
 διακόσιοι πολεμάρχοι χύνονται με αμάξια θμάδι κι άτια·
 κι ακόμα τόσα πλούτη αν μου 'δινεν, όση 'ναι η σκόνη κι η άμμο,
 πάλε δε γίνεται ο Αγαμέμνονας τη γνώμη μου ν' αλλάξει,
 αν τη βαριά ντροπή που μου 'γινε δε μου πλερώσει πρώτα.
 Κι ουδέ και παίρνω του Αγαμέμνονα, του γιου τού Ατρέα, την κόρη,
 στα κάλλη ακόμα κι αν παράβγαινε με τη χρυσή Αφροδίτη·
 της Αθηνάς της γαλανόματης στων γυναικών τις τέχνες 390
 κι αν είχε μοιάσει, δεν την έπαιρνα. Δεν έλειψαν Αργίτες
 πιο ταιριαστοί του και τρανότεροι ρηγάδες, να διαλέξει·
 τι εμένα, αν γύρω στην πατρίδα μου με των θεών τη χάρη,
 ας είν' καλά ο Πηλέας, το ταίρι μου θα μου διαλέξει εκείνος.
 Πολλές Ελληνοπούλες βρίσκονται στη Φθία και στην Ελλάδα,
 αρχοντοκόρες, οι πατέρες τους που κυβερνούνε κάστρα·
 όποια απ' αυτές θελήσω, ταίρι μου την κάνω αγαπημένο.
 Κιόλας εκεί η καρδιά μου η πέρφανη με κέντριζε ολοένα
 να πάρω μια που να μου ταίριαζε, γυναίκα να την έχω,
 κι όσα αγαθά ο Πηλέας απόχτησε να χαιρούμαι μαζί της· 400
 τι όσο η ζωή μου αξίζει αλάκερα τα πλούτη δεν αξίζουν
 που έκρυβε, λένε, το πολύκοσμο της Τροίας εντός του κάστρο,
 στα χρόνια της ειρήνης, άλλοτε, πριν οι Αχαιοί προβάλουν·
 κι ουδέ όσα μέσα κλει το πέτρινο του Σαίτευτή κατώφλι,
 του Απόλλωνα, στην κακοτράχαλη, πετραδερή Πυθώνα.
 Τα παχιά πρόβατα κουρσεύονται, κουρσεύονται τα βόδια,
 τα ξανθοκέφαλα αγοράζονται φαριά και τα τριπόδια·
 μόνο η ζωή του ανθρώπου, ως ξέφυγε της δοντωσιάς το φράχτη,
 πίσω δε γέρνει, δεν κουρσεύεται, δεν πιάνεται ποτέ της.
 Το 'χω ακουστά απ' τη χιοναστράγαλη μητέρα μου τη Θέτη: 410

μενού και της Θήβας η ακμή πέφτει στη Μυκηναϊκή εποχή.

390 της Αθηνάς: Βλ. σχ. Ε 61.

395 Ελλάδα: Περιοχή από την επικράτεια του Πηλέα, βλ. σχ. Α 155.

404 εξ, ουδέ όσα μέσα κλει το πέτρινο του Σαίτευτή κατώφλι / του Απόλλωνα, στην ... Πυθώνα: Το μαντείο ήταν πλούσιο από τις προσφορές των πιστών.

Πυθώνα: Συνώνυμο του Δελφοί.

408 δοντωσιά: Οδοντοστοιχία.

410 εξ. Πρόωρος ένδοξος θάνατος κάτω από τα τείχη της Τροίας, ή ζωή μακρόχρονη

διπλούς για μένα οι Μοίρες άνοιξαν τους δρόμους του θανάτου·
– αν απομείνω εδώ και μάχουμαι γύρω απ' των Τρώων το κάστρο,
ξοπίσω δε γυρνώ, μα αθάνατο θα μείνει τ' όνομά μου.

Αν ίσως πάλε γύρω σπίτι μου, στη γη την πατρική μου,
πια θα μου λείψει κάθε παίνεμα τρανό, κι ωστόσο χρόνια
θα 'χω να ζω πολλά, κι ο θάνατος θ' αργήσει να με πάρει.
Και σεις οι επίλοιποι θα το 'θελα το λόγο μου ν' ακούστε:
γυρνάτε πίσω στην πατρίδα σας, τι πια δε θα το βρείτε
της Τροίας το τέλος της απόγκρεμης· ο Δίας ο βροντολάλος
το χέρι του άπλωσε από πάνω της, κι αυτοί κουράγιο επήραν.

420

Τραβάτε τώρα εσείς στους άρχοντες των Αχαιών να πείτε
το μήνυμά μου (των πρωτόγερων το χρέος μαθές αυτό 'ναι),
να στοχαστούν καμιά καλύτερη βουλή να πάρουν, άλλη,
που να γλιτώσει και τ' αργίτικα καράβια και τ' ασκέρια
στα βαθουλά αποδίπλα τ' άρμενα· τι αυτή που τώρα επήραν
δεν έπιασε· τι εγώ τη μάνητα θαρρέψαν πως θ' αφήσω.

'Όμως μπορεί να μείνει ο Φοίνικας να κοιμηθεί κοντά μας,
μαζί πα στ' άρμενα να φύγουμε για την πατρίδα πίσω
αύριο ταχιά, κι αυτός αν το 'θελε· δε λέω να τον ζορίσω.»

'Έτσι μιλούσε, κι όλοι απόμειναν και δεν εβγάναν άχνα,
τι είχαν σαστίσει που τους μίλησε πολύ πεισματωμένα.
Τέλος εστράφη κι είπε ο Φοίνικας, ο γέρο αλογολάτης,

430

αλλά άδοξη: Στο Α 351 εξ. ο ποιητής βασίζεται στην παράδοση που ήθελε τον Αχιλλέα να σκοτώνεται νέος κάτω από τα τείχη της Τροίας και τον βάζει να ζητά ως αντάλλαγμα της σύντομης ζωής την τιμή.

Εδώ παρουσιάζεται να έχει τη δυνατότητα της εκλογής, για να μπορεί να πει πως διαλέγει τη μακρόχρονη άδοξη ζωή, και να υπογραμμιστεί με τον τρόπο αυτό έντονα πόσο βαθιά είχε πικραθεί από την άδικη προσβολή.

Στο Π 50 εξ. θα τον δούμε να αρνιέται κατηγορηματικά πως άκουσε από τη μητέρα του χρησμό, γιατί μοναδική αιτία της εμμονής του να κρατιέται μακριά από τον πόλεμο πρέπει να είναι η πικρία του εναντίον του Αγαμέμνονα.

Τέλος, στο Σ 97 εξ. ο ποιητής βάζει τον ήρωα να διαλέγει ελεύθερα, με τη θέλησή του, τον πρόωρο θάνατο. 'Όλα αυτά είναι παραλλαγές, ανάλογα με την ποιητική ανάγκη της στιγμής, της ιστορίας του πρόωρου θανάτου του Αχιλλέα.

419 από:κρεμη: Υψηλή. Η Τροία ήταν χτισμένη σε λόφο, και πρέπει να φανταστούμε και τα τείχη της υψηλά.

με δακρυσμένα μάτια, τι έτρεμε μην πάθουν τα καράβια:
 «Το γυρισμό στο νου σου αν έβαλες, τρανέ Αχιλλέε, στ' αλήθεια,
 κι ουδέ λογιάζεις πια τα γρήγορα καράβια να γλιτώσεις
 απ' την κακιά φωτιά, τι η μάνητα το λογισμό σου πνίγει,
 πώς τότε πια, παιδί μου, θα 'μενα μακριά σου εδώ μονάχος;
 Μαζί σου εδώ ο Πηλέας δε μ' έστειλεν, ο γέρο αλογολάτης,
 από τη Φθία, στον Αγαμέμνονα καθώς σε προβοδούσε;
 Κι ήσουν παιδί, κι ουδέ από πόλεμο νογούσες μανιασμένο
 κι ουδέ από σύναξη, που ξέχωρη τιμή στον άντρα δίνει. 440
 Γι' αυτό μαζί σου εκείνος μ' έστειλε, για να σε δασκαλεύω,
 να μάθεις να μιλάς στη μάζωξη, να πολεμάς στη μάχη.
 Γι' αυτό, παιδί μου, εγώ δε θα 'θελα να χωριστώ από σένα,
 κι αν ο θεός ακόμα μου 'λεγε να ζύσει απ' το κορμί μου
 τα γερατιά, και νιος σαν άλλοτε να γίνω, σαν και τότε
 που την Ελλάδα εγώ απaráτησα την ωριογυναικούσα,
 να λείπω απ' την οργή του κύρη μου, του Αμύντορα, ζητώντας.
 Για κάποια σκλάβα ομορφοπλέξουδη μου 'χε βαριά θυμώσει· 450
 της είχε αγάπη και το ταίρι του δε λόγιαζε καθόλου,
 τη μάνα μου· κι αυτή στα γόνατα μου πρόσπεφτε, την κόρη
 εγώ να κοιμηθώ πρωτότερα, να σιχαθεί το γέρο.
 Κι έγινε η χάρη της, μα ο κύρης μου σε λίγο το απεικάστη,
 κι απάνω μου κατάρες σώριασε βαριές, κι ανακαλιόταν
 τις άγριες Ερινύες, στα γόνατα να μη χορέψει αγγόνι,
 που να 'χει γεννηθεί απ' το σπέρμα μου· κι ευτύς την κάταρά του
 του Κάτω Κόσμου ο Δίας την άκουσε κι η ανήλεη Περσεφόνη.
 Με κοφτερό χαλκό μελέτησα να τον σκοτώσω τότε·

443 *μάζωξη*: Συνέλευση, συγκέντρωση.

447 *Ελλάδα*: Η χρήση του όρου δημιουργεί εδώ κάποια δυσκολία. Ίσως ο ποιητής εννοεί μια ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας και όχι μόνο το τμήμα που ανήκε στην επικράτεια του Πηλέα (βλ. σχ. Α 155). Το παράξενο είναι πως στο Κ 266 εξ. αναφέρεται πως το σπίτι του Αμύντορα ήταν στην *Ελίωνα*, πόλη της Βοιωτίας.

450 *λογιάζω*: Λογαριάζω.

453 *απεικάζω*: Καταλαβαίνω.

455 *Ερινύες*: Θεότητες της εκδίκησης. Εδώ παρουσιάζονται ως εκτελέστριες της πατρικής κατάρας.

457 *του Κάτω Κόσμου ο Δίας*: Ο Πλούτωνας.

Τις κατάρες τις εισακούν οι θεοί του Κάτω Κόσμου.

μα κάποιος μου ἔσβησε τη μάνητα θεός, θυμίζοντάς μου
του κόσμου τις βρισιές, το σούσουρο μες στους ανθρώπους γύρω, 460
πατροφονιά να με φωνάζουνε μες στους Αργίτες όλοι.

Μα κι η καρδιά μου δεν το δέχονταν καθόλου, να χολιάζει
μαζί μου, ο κύρης, και στο σπίτι μας εγώ να μπεινοβγαίνω.
Κι ήταν πολλοί δικοί κι αξάδελφοι, που μ' είχαν ζώσει τότε,
με παρακάλια δοκιμάζοντας να με κρατήσουν σπίτι·
στεφανοκέρατα, στριφτόζαλα πλήθος εσφάζαν βόδια,
κι αρνιά παχιά, κι απάνω στου Ἡφαιστου τη φλόγα τεντωμένοι
καθαλιζόνταν χοίροι, που ἔπλεχαν μες στο πολύ τους ξίγκι,
και το κρασί κρουνός επίνουνταν απ' τα σταμνιά του γέρου.

Νύχτες εννιά κοιμόνταν δίπλα μου και με φυλάγαν όλοι 470
με τη σειρά τους, και δεν ἔσβησαν ποτε οι φωτιές, που ανάβαν
μες στη στοά της γυροτοιχιστης αυλής η μια στημένη,
κι η άλλη στον πρόδομο, κατάμπροστα στις πόρτες του αντρωνίτη.

Μα ως ἔφτασεν η νύχτα η δέκατη και πήρε το σκοτάδι,
τότε συντριβόντας της κάμαρας τις στεριωμένες πόρτες
ὄξω πετάχτηκα και πήδηξα μεμιάς τον αυλοφράχτη,
δίχως καθόλου οι φυλακάτορες κι οι σκλάβες να με νιώσουν.
Και πήρα δρόμο την πλατύχωρη διαβαίνοντας Ελλάδα,
ως πια στη Φθία την παχιοχώματη, την αρνομάνα, φτάνω, 480
στου βασιλιά Πηλέα· κι ολόκαρδα με καλοδέχτη εκείνος,
και τόση αγάπη τότε μου ἔδειξε, σαν που αγαπάει πατέρας,
που ἔχει και βιος, το μοσκανάθρεφτο μικρό μοναχογιό του·
και πλούσιο μ' ἔκανε και μου ἔδωκε πολλούς για ν' αφεντεύω·
και ζούσα βασιλιάς στους Δόλοπες, στης Φθίας την άκρην άκρη.

464 εξ. Γιατί οι δικοί και οι εξάδερφοι παρακαλούν με τόση επιμονή το Φοίνικα να μη φύγει, δεν μπορούμε να το ξέρουμε με σιγουριά. Ίσως γιατί η οικογένεια με την πλατιά σημασία του όρου ζούσε στενά δεμένη και δεν ήθελε να έχει ανάμεσά της ένα φυγάδα.

466 στεφανοκέρατα: Με γυριστά κέρατα.

στριφτόζαλα: Που σχηματίζουν κύκλο με τα πόδια τους, όταν περπατούνε.

467 του Ἡφαιστου η φλόγα: Η φωτιά, αφού ο Ἡφαιστος είναι ο θεός της φωτιάς.

470 εννιά: Ο γνωστός τυπικός αριθμός. Βλ. σχ. Α 53.

478 Ελλάδα: Βλ. σχ. 447.

484 Δόλοπες: Φύλα της Θεσσαλίας.

Κι έτσι μεγάλο εγώ σε ανάστησα, θεόμορφε Αχιλλέα,
 και σ' αγαπούσα' τι δεν ήθελες εσύ κανέναν άλλον,
 για στο τραπέζι σύντας πήγαινες για κι έτρωγες μονάχος'
 έπρεπε εγώ μαθές στα γόνατα να σε κρατώ, να κόβω
 το κρέας να τρως, μετά στα χείλια σου την κούπα να ζυγώνω.
 Συχνά στο στήθος μου κατάβρεξες το ρούχο με το στόμα, 490
 παιδί όπως ήσουν και με παίδευες και το κρασί ξερνούσες.
 'Ετσι πολλά για σένα τράβηξα, πολλούς επήρα μόχτους'
 τι δεν ξεχνούσα πως οι θάνατοι δεν ήταν να μου δώσουν
 δικό μου γιο, γι' αυτό και μου 'γινες, θεόμορφε Αχιλλέα,
 παιδί μου εσύ, που θα με γλίτωνες απ' το κακό μια μέρα.
 Την πέρφανε ψυχή σου μέρωσε τώρα, Αχιλλέα, δεν πρέπει
 να 'χεις καρδιά σκληρή· κι οι θάνατοι τη γνώμη τους αλλάζουν,
 που μας περνούνε και στη δύναμη και στην τιμή και σ' όλα.
 Με καλοπρόσδεχτα ταξίματα και με θυσίες, με κνίσα
 και με σπονδές, γυρίζουν οι άνθρωποι και τη δική τους γνώμη, 500
 παρακαλώντας τους, αν έσφαλε κι αν έφταιξε κανένας.
 Γιατί 'ναι κόρες κι οι Παράκλησες του Δία του τρισεγάλου,
 κουτσές, με αλλήθωρα τα μάτια τους, με μούτρα ζαρωμένα,
 και πολεμούν να φτάσουν τρέχοντας ξοπίσω από την Τύφλα.
 Μα η Τύφλα, δυνατή, με ολόγερα ποδάρια, τρέχει απ' όλες
 πολύ πιο μπρος στη γης αλάκερη, και στους θνητούς προφταίνει
 κακό να κάνει, κι οι Παράκλησες ξοπίσω τους γιατρεύουν.
 Κι όποιος του Δία τις κόρες σέβεται, μπροστά του ως καταφτάνουν,
 έχει απ' αυτές μεγάλο τ' όφελος κι ακούνε τις ευκές του.
 Μα ο που τις διώξει πεισματώνοντας και τις παραψηφήσει, 510

502 εξ. *Παράκλησες*: Προσωποποιημένες και θεοποιημένες.

Τύφλα: Η τύφλωση του νου που έρχεται στον άνθρωπο από έξω και τον σπρώχνει να κάνει κάτι που κανονικά δεν θα το έκανε.

Οι Παράκλησες είναι κουτσές, ενώ η Τύφλα είναι δυνατή και με γερά πόδια. Με αυτό τον τρόπο εκφράζεται συμβολικά πόσο γρήγορα ενεργεί ο άνθρωπος στην παραφορά του και πόσο αργά πείθεται στα παρακάλια. Οι Παράκλησες είναι ακόμα με αλλήθωρα τα μάτια και με μούτρα ζαρωμένα, επειδή αυτός που παρακαλεί δεν έχει το θάρρος να κοιτάζει στα μάτια εκείνον που πρόσβαλε, και η έκφρασή του δείχνει την ψυχική του αγωνία. Πόση σημασία δίνει ο ποιητής στις Παράκλησες φαίνεται από το ότι τις κάνει κόρες του Δία.

πάνε στο γιο του Κρόνου τρέχοντας, στο Δία, παρακαλώντας
 τη συφορά να στείλει πίσω του, να πάθει, να πλερώσει.
 Έλα, Αχιλλέα, λοιπόν και χάρισε κι εσύ στου Δία τις κόρες
 τιμή· για χάρη τους ελύγισαν κι άλλοι αντρειωμένοι ως τώρα.
 Δώρα αν δε σου 'δινε ο Αγαμέμνονας κι αν δε νομάτιζε άλλα
 γι' αργότερα, μόν' πάντα αμάλαχτο κρατούσε το θυμό του,
 κι εγώ ποτέ μου δε θα σου 'λεγα τη μάνητα ν' αφήσεις,
 να δώσεις στους Αργίτες βόηθηση, κι ας είναι στενεμένοι.
 Μ' αυτός και τώρα πλήθος σου 'δωκε κι άλλα σου τάζει ακόμα,
 και τους πιο κάλλιους απ' το αργίτικο ξαπόστειλε τ' ασκέρη 520
 να σου προσπέσουν· και τους διάλεξεν οι πιο ακριβοί σου να 'ναι.
 Τον κόπο μην ντροπιάσεις που 'καναν μηδέ τα λόγια που 'παν.
 Δε σου 'ριξε κανένας άδικο για το θυμό σου ως τώρα.
 Και για πολλούς ηρώους ακούσαμε να μολογούν ο κόσμος,
 πως κάποτε άναψε στα φρένα τους θυμός πεισματωμένος·
 όμως τα δώρα τούς μαλάκωσαν, τα λόγια τούς γλυκάναν.
 Μιαν ιστορία παλιά θυμήθηκα, κι όχι καινούρια, τώρα,
 πώς έγινε· σας έχω φίλους μου, θα σας την πω ν' ακούστε:
 Κουρήτες κι Αιτωλοί αντροδύναμοι στην Καλυδώνα γύρα 530
 είχαν ανοίξει τότε πόλεμο κι ο ένας τον άλλο εσφάζαν·
 πασκίζαν οι Αιτωλοί την όμορφη να σώσουν Καλυδώνα,
 κι οι άλλοι, οι Κουρήτες, πολεμώντας τους να την κουρσέψουν θέλαν·
 τι εσήκωσε η Άρτεμη η χρυσόθρονη τρανό κακό σε κείνους,
 από θυμό, τι απ' τους πρωτόλατους καρπούς των χωραφιών του
 τρανές ο Οινέας θυσίες επρόσφερε στους αθανάτους όλους,
 σε κείνην όχι, δεν της πρόσφερε, κόρη του Δία κι ας ήταν,
 για λησμονώντας για αψηφώντας τη, κι ήταν βαρύ το κρίμα.
 Κι η Σαγιτεύτρα τότε θύμωσε, κι ευτύς τους ξαπολύνει

529 εξ. Ένα μυθολογικό παράδειγμα. Πρβλ. του Νέστορα στο Α 259 εξ. και της Διώνης στο Ε 381 εξ.

529 Κουρήτες: Λαός γειτονικός με τους Αιτωλούς, που κατοικούσε στην Πλευρώνα. Καλυδώνα: Πόλη της Αιτωλίας.

533 σε κείνους: Στους Αιτωλούς.

534 εξ. απ' τους πρωτόλατους καρπούς ... / τρανές ...θυσίες ...: Ο λόγος είναι για την ευχαριστήρια θυσία των πρώτων καρπών στη γιορτή του θερισμού.

φύτρα θεϊκιά, κακό, λευκόδοντο, μουνουχισμένο κάπρο.
 Κι εχύθη αυτός στου Οινέα τα χτήματα και ρήμαζε τα πάντα· 540
 και σώριαζε στο χώμα σύγκορμα δέντρα μεγάλα πλήθος
 με όλες τις ρίζες τους και με όλο τους τον καρποφόρο ανθό τους.
 Αυτόν τον σκότωσε ο Μελέαγρος, ο γιος του Οινέα, σε λίγο·
 αγριμολόους απ' όλες μάζωξε τις πολιτείες τρογύρα
 και σκύλους· τι εύκολα δεν έπεφτε με λιγοστή παγάνα·
 θεριό ήταν, και πολλούς ανέβασε στη φαρμακούσα φλόγα.
 Μα εκείνη απ' αφορμή του σήκωσε συντάραχο κι αμάχη,
 σαν ποιος θα πάρει το κεφάλι του, το αγκαθωτό τομάρι
 στους Αιτωλούς τους αντροδύναμους και στους Κουρήτες μέσα. 550
 Όσον καιρό λοιπόν ο ατρόμητος Μελέαγρος πολεμούσε,
 την είχαν οι Κουρήτες άσκημα· κι όσο πολλοί κι αν ήταν,
 να μένουν όξω απ' το καστρότειχο καθόλου δε βαστούσαν.
 Μα σύντας ο Μελέαγρος θύμωσε (τέτοιος θυμός στα στήθια
 κι άλλων συχνά τα φρένα ετάραξε, και μυαλωμένοι ας ήταν),
 βαριά με την Αλθαία τη μάνα του την ακριβή χολιώντας
 στο ταίρι του αποδίπλα επλάγιαζε, την ώρα Κλεοπάτρα.
 Της λιγναστράγαλης της Μάρπησσας λογιόταν κόρη ετούτη
 και του Ίδα, απ' τους παλιούς που στάθηκε στη γης ο πιο αντρειωμένος,

535 *Οινέας*: Βασιλιάς της Καλυδώνας.

544 *αγριμολόος*: Που κυνηγά άγρια ζώα, αγρίμια.

545 *παγάνα*: Ομαδικό κυνήγι άγριων ζώων.

546 *πολλούς ανέβασε στη φαρμακούσα φλόγα*: Πολλούς σκότωσε· καταλέξη: πολλούς ανάγκασε ν' ανεβούν στη θλιβερή νεκρική πυρά.

547 *εκείνη*: Η Άρτεμη.

548 *σαν ποιος θα πάρει το κεφάλι... το τομάρι*: Γιατί αυτά θα ήταν η απόδειξη για το ποιος σκότωσε τον κάπρο.

αγκαθωτό: Με άγριες τρίχες.

551 *εξ, οι Κουρήτες.../ να μένουν έξω απ' το καστρότειχο καθόλου δε βαστούσαν*: Πρέπει να φανταστούμε πως οι Αιτωλοί, με αρχηγό το Μελέαγρο, είχαν πολιορκήσει την Πλευρώνα και εμπόδιζαν τους Κουρήτες να βγουν από τα τείχη· η περίπτωση είναι ίδια με των Τρώων, όσο πολεμούσε ο Αχιλλέας.

557 *εξ*. Ο ποιητής διηγείται παρενθετικά την ιστορία της Μάρπησσας, της μητέρας της Κλεοπάτρας, που την αγάπησαν ένας ήρωας, ο Ίδας, και ένας θεός, ο Απόλλωνας. Ο Ίδας παντρεύτηκε τη Μάρπησσα και ο Απόλλωνας του την άρπαξε, χωρίς εκείνη να το θέλει. Με την επέμβαση του Δία ο Ίδας ξαναπήρε πίσω τη Μάρπησσα.

κι άσκωσε αντίκρυ στον Απόλλωνα το Φοίβο το δοξάρι,
 τη λιγναστράγαλη γυναίκα του να διαφεντέψει νύφη. 560
 Και τότε ο κύρης κι η μητέρα της η σεβαστή την είπαν
 Αλκυόνη, να 'χει και παράνομα, τι η μάνα της θρηνούσε
 κι είχε τη μοίρα της βαριόμοιρης της Αλκυόνας λάχει·
 τι ο μακροσαϊτευτής Απόλλωνας την είχε αρπάζει, ο Φοίβος.
 Μ' αυτή ο Μελέαγρος τώρα επλάγιαζε, πικρήν οργή κλωσώντας
 για την κατάρα της μητέρας του· τι εκείνη πικραμένη,
 έτσι που σκότωσε το αδέρφι της, βαριά τον καταράστη,
 κι όλο χτυπούσε με τα χέρια της τη γη την πολυθρόφα,
 να την ακούσουν ο Άδης κράζοντας κι η ανήλεη Περσεφόνη, 570
 με ογρούς τους κόρφους απ' τα κλάματα, στα γόνατα πεσμένη,
 να δώσουν του παιδιού της θάνατο· κι απ' το σκοτάδι κάτω
 η ανήμερη Ερινύα την άκουσεν η νυχτοπαρωρίτρα.
 Κι ωστόσο αυτοί στις πόρτες άσκωναν τρανή βουή κι αντάρα
 τους πύργους τους χτυπώντας· κι οι άρχοντες των Αιτωλών τους πρώτους
 ιερουργούς παρακαλώντας τον του στέλναν, να προβάλει
 βοηθός στον πόλεμο, και του 'ταζαν τρανό να πάρει δώρο:
 οπού 'ταν τα χωράφια ολόπαχα της ώριας Καλυδώνας,
 εκεί του διναν χτήμα πάγκαλο, να το διαλέξει ατός του,

561 *την είπαν*: Την Κλεοπάτρα.

563 *Αλκυόνα*: Ήταν κόρη του Αιόλου, του βασιλιά των ανέμων, και είχε παντρευτεί τον Κήκυκα.

Το ζευγάρι ήταν τόσο ευτυχισμένο, που τόλμησε να συγκριθεί με τον Δία και την Ήρα. Οι δύο θεοί θύμωσαν για την τόση έπαρση και τους μεταμόρφωσαν σε πουλιά. Εκείνη μεταμορφώθηκε σε αλκυόνα, ένα θαλασσινό πουλί. Η Αλκυόνα έκανε τη φωλιά της στην άκρη της θάλασσας, τα κύματα όμως της τη χαλούσαν αλύπητα. Ο Δίας που τη σπλαχνίστηκε έδωσε διαταγή στους ανέμους να γαληνεύουν τις επτά μέρες που προηγούνται και τις επτά μέρες που ακολουθούν τη χειμερινή ισημερία, περίοδο που η αλκυόνα κλωσά τα αυγά της. Είναι οι γνωστές αλκυονίδες μέρες, που χαρακτηρίζονται από νηνεμία.

565 *μ' αυτή*: Μέ την Κλεοπάτρα.

567 *που σκότωσε το αδέρφι της*: Ο Μελέαγρος είχε σκοτώσει τον αδερφό της μητέρας του στον πόλεμο που ξέσπασε ανάμεσα στους Αιτωλούς και στους Κουρήτες για το κεφάλι και το δέρμα του κάπρου. Ο θεός του ήταν αρχηγός στους Κουρήτες.

572 *Ερινύα*: Θεά της εκδίκησης.

νυχτοπαρωρίτρα: Αυτή που τριγυρνάει στα σκοτάδια.

573 *στις πόρτες*: Της Καλυδώνας.

πενήντα στρέμματα, αμπελότοπος να' ν' το μισό, και τ' άλλο
 να το χωρίσει όπου ήταν άδεντρο, χωράφια να το κάνει. 580
 Μετά κι ο Οινέας πολύ του πρόσπεφτεν, ο γέρο αλογολάτης,
 απόξω ορθός στου αψηλοτάβανου θαλάμου το κατώφλι,
 και σειούσε τα κλειστά πορτόφυλλα το γιο παρακαλώντας.
 Μετά περίσσια κι οι αδερφάδες του κι η σεβαστή του η μάνα
 τον παρακάλουν· μα όλο πιότερο πείσμωνε αυτός· περίσσια
 κι οι σύντροφοί του, οι πιο του γκαρδιακοί κι οι πιο του τιμημένοι.
 Μα ουδέ κι αυτοί το νου τού εγύριζαν, και μοναχά την ώρα
 που εφτάναν πια οι ριζιές στο σπίτι του, και στα πυργιά οι Κουρήτες
 ανεβασμένοι παίρναν κι έβαζαν φωτιά στο κάστρο γύρα, 590
 στα πόδια του έπεσεν η ωριόζωνη γυναίκα του με θρήνους,
 κι όλα του ιστόρησε αραδιάζοντας τα πάθη που πλακώνουν
 όσους τους έλαχε η πατρίδα τους σε οχτρού να πέσει χέρια:
 οι άντρες σκοτώνονται, το κάστρο τους απ' τη φωτιά ρημάζει,
 και τα παιδιά και τις βαθύζωνες γυναίκες ξένοι σέρνουν.
 Τότε η καρδιά του αναταράχτηκε τα πάθη αυτά γρικώντας·
 τινάχτη απάνω ευτός και φόρεσε τη λαμπερή του αρμάτα.
 Έτσι απ' το μαύρο χάρο εγλίτωσε τους Αιτωλούς εκείνος,
 γρικώντας την καρδιά του, κι άδικα τα που του τάξαν πήγαν,
 τα πλούσια δώρα τ' αξετίμητα· μα έτσι κι αλλιώς γλιτώσαν.
 Μα τέτοια εσύ απ' το νου σου βγάλε τα· κανείς θεός, καλέ μου, 600
 να μη σε σπρώξει σ' έτοια απόφαση· τα πλοία τι θα φελούσε
 να διαφεντέψεις πια ως θα καίγονται; Τα δώρα δέξου τώρα
 κι έλα, κι οι Αργίτες σαν αθάνατο θα σε τιμήσουν όλοι.
 Μ' αν δίχως δώρα μπεις στον πόλεμο τον αντροκαταλύτη,
 κι αν τότε διώξεις από πάνω μας, ίδια τιμή δε θα 'χεις.»
 Τότε ο Αχιλλέας ο φτεροπόδαρος του απηλογήθη κι είπε:
 «Φοίνικα, γέροντα αρχοντόθρεφτε, σεβάσμιε, δεν τη θέλω
 τέτοια τιμή· θαρρώ, μ' ετίμησεν ο Δίας με τη βουλή του,
 κι αυτή κοντά στα δρεπανόγυρτα καράβια θα μου μείνει,

594 βαθύζωνος: Με ζώνη που χάνεται βαθιά, με λεπτή μέση, κομψός.

604 εξ. Μ' αν δίχως δώρα μπεις στον πόλεμο.../... ίδια τιμή δε θα 'χεις: Τα δώρα έχουν μεγάλη σημασία, επειδή είναι απόδειξη τιμής.

609 δρεπανόγυρτο: Που έχουν στρογγυλά τα άκρα : τήν πρόμη και την πλώρη.

όσο κρατά η πνοή στα στήθια μου κι η δύναμη στα γόνα. 610
 Κάτι άλλο τώρα εγώ θα σου 'λεγα και συ στο νου σου βάλ'το:
 Μη μου αναδεύεις πια με κλάματα και βόγγους την καρδιά μου,
 του Ατρείδη για να κάνεις δούλεψη, κι αγάπη εσύ να του 'χεις
 δεν πρέπει· με όλη την αγάπη μου, μαζί σου μη χολιάσω.
 Ο που μ' οχτρεύεται ταιριάζει σου κι οχτρός δικός σου να 'ναι·
 όμοια με μένα εσύ βασίλευε και την τιμή μοιράσου.
 Ας παν αυτοί να πουν το μήνυμα, μα εσύ δω πέρα κάθου
 σε στρώμα μαλακό πλαγιάζοντας, και σα γλυκοχαράζει,
 θα ιδούμε, σπίτι αν θα γυρίσουμε για αν θα σταθούμε ακόμα.»
 Αυτά είπε, κι έγεννε στον Πάτροκλο μονάχα με τα φρύδια, 620
 παχύ να στρώσει για το Φοίνικα κρεβάτι, να το νιώσουν
 κι οι άλλοι, να φύγουν δίχως άρηγτα· μα τότε αναμεσό τους
 ο ισόθεος Αϊαντας πήρε κι έλεγεν, ο γιος του Τελαμώνα:
 «Γιε του Λαέρτη αρχοντογέννητε, πολύτεχνε Οδυσσέα,
 πάμε! Θαρρώ του κάκου ο δρόμος μας αυτός, δε βρίσκουμε άκρη
 με ό,τι κι αν λέμε. Να γυρίσουμε να πούμε στους Αργίτες
 μιαν ώρα αρχύτερα το λόγο του, κι ας είναι για κακό μας.
 Θα κάθονται θαρρώ προσμένοντας· ωστόσο μες στα στήθια
 την πέρφανη καρδιά του σίδερο την έκανε ο Αχιλλέας, 630
 ο ανήλεος! Κι ουδέ μας τους σύντροφους ψηφά, ν' αλλάξει γνώμη,
 που αγάπη και τιμή του δείχναμε περίσσια από τους άλλους,
 ο ανέσπλαχνος! Ακόμα αν σκότωσαν για γιο για αδέρφι κάποιου,
 την ξαγορά, ο φονιάς που του 'δινε, τη δέχτη αυτός στο τέλος,
 κι απόμεινε ο φονιάς στον τόπο του, βαριά πλερώνοντάς του·
 και του άλλου μαλακώνει η μάνητα κι η πέρφανη καρδιά του,
 την ξαγορά του φόνου ως δέχτηκε. Μα στα δικά σου στήθια
 θυμό οι θεοί βαρύ κι αμάλαχτο σου χώσαν–για μια κόρη,
 μια μοναχά κι εφτά σου δίνουμε πανώριες τώρα να 'χεις,
 κι άλλα πολλά από πάνω! Γλύκανε καν τώρα την οργή σου,
 σεβάσου ακόμα και το σπίτι σου· στη στέγη σου από κάτω, 640

612 αναδεύω: ανακατώνω, αναστατώνω.

624 πολύτεχνος: Πολυμήχανος, επινοητικός. Σταθερό επίθετο του Οδυσσέα, που το θυμόμαστε και από την Οδύσσεια.

634 κι απόμεινε ο φονιάς στον τόπο του: Δεν είναι υποχρεωμένος να εγκαταλείψει τον τόπο του, όπως επέβαλλε κανονικά ο νόμος για τον φονιά.

σταλμένοι απ' το στρατό, βρισκόμαστε· πιο γκαρδιακοί σου φίλοι και πιο ακριβοί μαθές δε βρίσκονται μες στους Αργίτες άλλοι.»

Τότε ο Αχιλλέας ο πτεροπόδαρος του απηλογήθη κι είπε:

«Αίαντα, πολέμαρχε αρχοντόγεννε και υγιέ του Τελαμώνα, λίγο-πολύ σωστά τα λόγια σου, δεν έχουμε άλλη γνώμη.

Όμως φουσκώνει από τη μάνητα κάθε φορά η καρδιά μου, σα θυμηθώ την καταφρόνεση που μου 'χει ο Ατρείδης δείξει μπρος στους Αργίτες, λες κι απήφιστος πως ήμουν ξωμερίτης.

Τραβάτε τώρα εσείς, το μήνυμα να πείτε, να γλιτώστε:

δε θα με νιάξει για τον πόλεμο τον αιματοβαμμένο,

650

προτού στων Μυρμιδόνων τ' άρμενα και στα καλύβια φτάσει

ο μέγας Έχτορας, του αντρόκαρδου του Πρίαμου ο γιος, χαλνώντας πλήθος Αργίτες και κορώνοντας τα πλοία, να γίνουν στάχτη.

Όμως μπροστά στο μαύρο μου άρμενο και στο καλύβι εμένα,

ο Έχτορας λέω, κι ας είναι η λύσσα του τρανή, θα σταματήσει.»

Είπε, κι αυτοί στα χέρια παίρνοντας διπλόγουβα ποτήρια

κάναν σπονδή, και δίπλα στ' άρμενα το δρόμο επαίρναν πίσω,

μπροστά ο Οδυσσεάς. Και τότε ο Πάτροκλος στις σκλάβες παραγγέλνει

και στους συντρόφους, για το Φοίνικα παχιά να στρώσουν κλίνη.

Με βιάση, υπάκουες, ως τις πρόσταξε, πήραν αυτές και στρώναν

660

προβιές, κουβέρτες και ψιλόφαντα σεντόνια στο κλινάρι.

Κει πάνω επλάγιασεν ο γέροντας, η άγια ως να φέξει μέρα.

Όμοια ο Αχιλλέας στο βάθος έγειρε του στέριου καλυβιού του,

και δίπλα του μια σκλάβα επλάγιασε, που κούρσεψε απ' τη Λέσβο,

η Διομήδη η ροδομάγουλη, του Φόρβα η θυγατέρα.

Αντίκρου επλάγιασε κι ο Πάτροκλος και στο πλευρό του επήρε

την ομορφόζωνη Ίφη, χάρισμα του αρχοντικού Αχιλλέα,

το κάστρο του Ενυέα σαν κούρσεψε, την πετρωτή τη Σκύρο.

648 *ξωμερίτης*: Αυτόν που ερχόταν από ξένο μέρος οι ντόπιοι τον έβλεπαν με δυσπιστία, με περιφρόνηση, γι' αυτό και οι ξένοι βρίσκονταν κάτω από την προστασία του Ξένιου Δία.

653 *κορώνω*: Βάζω φωτιά, ανάβω.

656 *διπλόγουβο*: Βλ. σχ. Α 585.

664 *απ' τη Λέσβο*: Βλ. σχ. 129.

668 *το κάστρο του Ενυέα σαν κούρσεψε... τη Σκύρο*: Δεν έχουμε μαρτυρία για πολεμική εκστρατεία του Αχιλλέα εναντίον της Σκύρου· οι εκστρατείες των εννέα πρώτων χρόνων

Κι αυτοί στου γιου τού Ατρέα σαν έφτασαν γυρνώντας το καλύβι,
 οι Δαναοί τους καλωσόριζαν, από χρυσά ποτήρια
 άλλος αλλούθε ολόρθοι πίνοντας, κι αρχίσαν να ρωτούνε:
 και πρώτος πρώτος ο Αγαμέμνονας ρωτούσε, ο στρατολάτης:
 «Για πες μας, Οδυσσέα περίλαμπρε, των Αχαιών η δόξα,
 το θέλει, τη φωτιά την άσπλαχνη να διώξει απ' τα καράβια,
 για αρνιέται, κι ο θυμός την πέρφανη κρατά ψυχή του ακόμα;»

670

Κι ο αρχοντογέννητος, πολύπαθος του απήντησε Οδυσσέας:
 «Υγιέ του Ατρέα, τρανέ Αγαμέμνονα, ρηγάρχη τιμημένε,
 δε λέει να σβήσει αυτός τη μάνητα· πιότερο ανάβει τώρα
 η οργή του· σένα και τα δώρα σου μηδέ που λογαριάζει·
 κι ατός σου λέει με τους επίλοιπους να βουλευτείς Αργίτες,
 πώς τα καράβια και το αργίτικο το ασκέρι θα γλιτώσεις.
 Και φοβερίζει πως στη θάλασσα θα σύρει ευτύς ως φέξει
 μονάχος του τα καλοκούβερτα δρεπανωτά καράβια.

680

Κι είπεν ακόμα στους επίλοιπους να δώσει μian ορμήνια:
 Γυρνάτε πίσω στην πατρίδα σας, τι πια δε θα το βρείτε
 της Τροίας το τέλος της απόγκρεμης· τι ο Δίας ο βροντολάλος
 το χέρι του άπλωσε από πάνω της, κι αυτοί κουράγιο επήραν.»
 Αυτά είπε· εδώ είναι κι οι συντρόφοι μου να σας τα ξαναπούνε,
 ο μέγας Αίας κι οι αποκρισάτορες, κι οι δυο τους μυαλωμένοι.
 Μα ο γέρο Φοίνικας κοιμήθηκε και πέρα· τι έτσι του 'πε,
 μαζί να φύγουν πάνω στ' άρμενα για την πατρίδα πίσω,
 αύριο ταχιά, κι αυτός αν το 'θελε· δε λέει να τον ζορίσει.»

690

Έτσι μιλούσε, κι όλοι απόμειναν και δεν εβγάναν άχνα,
 τι είχαν σαστίσει που τους μίλησε πολύ πεισματωμένα·

του πολέμου γίνονταν στην Τρωάδα, και η Σκύρος είναι το νησί όπου είχε περάσει τα πρώτα νεανικά του χρόνια ο Αχιλλέας. Η υπόθεση πως δεν πρόκειται για το γνωστό νησί Σκύρο, αλλά για κάποια άλλη Σκύρο, που δεν την ξέρουμε από αλλού, είναι λύση ανάγκης που δεν ικανοποιεί, και το πρόβλημα μένει άλυτο.

676 πολίπαθος: Σταθερό επίθετο του Οδυσσέα που το θυμόμαστε και από την Οδύσσεια.

680 βουλεύομαι: Συσκέπτομαι.

683 δρεπανωτά: Κυρτά και από τις δύο μεριές. Πρβλ. 609 δρεπανόγυρτα.

684 εξ, Πρβλ. 417 εξ.

694 τους μίλησε: Ο Αχιλλέας.

κι ώρα πολλή βουβοί εκρατιόντουσαν οι Αργίτες πικραμένοι.
Αργά στο τέλος ο βροντόφωνος Διομήδης πήρε κι είπε:
«Υγιέ του Ατρέα, τρανέ Αγαμέμνονα, ρηγάρχη, κάλλιο θα 'ταν
τον Αχιλλέα ποτέ τον άψεγο να μην παρακαλούσες
με τόσα δώρα· τι κι από άλλοτε τον ξέρω φαντασμένο.
Και τώρα πάλε εσύ τον εσπρωξες σε πιο μεγάλο πείσμα. 700
Εκείνον λέω να τον αφήσουμε· μπορεί να φύγει, αν θέλει,
για και να μείνει· αυτός στον πόλεμο τότε θα βγει μονάχα,
σαν του το πει η καρδιά στα στήθη του κι ένας θεός τον σπρώξει.
Μα τώρα ελάτε, ομπρός, το λόγο μου ν' ακούσουμε όλοι θέλω:
Να κοιμηθείτε τώρα, τρώγοντας και πίνοντας πιο πρώτα,
για να φραθεί η καρδιά σας· δύναμη κι αντρεία χαρίζουν τούτα.
Κι όντας η Αυγή προβάλει η γιόμορφη και ροδοδαχτυλάτη,
γοργά μπρος στα καράβια σύναξε πεζούς κι αμαξολάτες,
και ψύχωνέ τους, μες στους πρόμαχους κι ατός σου πολεμώντας.»

Είπε ο Διομήδης ο αλογάτορας, κι όλοι μαζί οι ρηγάδες 710
συγκλίναν με χαρά στα λόγια του, και τον εκαμαρώναν.
Κάναν σπονδές και στο καλύβι του τραβήξαν ένας ένας·
πλαγιάσαν έπειτα και φράθηκαν την άγια του ύπνου χάρη.

ΕΚΔΟΣΗ Α΄ 1982 (VII) • ΑΝΤΙΤΥΠΑ 180.000 • ΣΥΜΒΑΣΗ 3792/23-6-82
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΘΑΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & ΥΙΟΣ

